

מערכות

ירחון

א

ניסן. ה"ש
אפריל. 1940

תוכן הענינים:

3	שתי חוקות לאדמת ישראל
5	במערכה: הצעות השלום ושכרן
7	מלחמת דבורה וברק (מפה בעמוד 107) ש. טולקובסקי
11	הגיאוגרפיה והטקטיקה קפטן ז. פון-פרידמן
18	התעמולה הנאצית במזרח פרקי „מלחמה קטנה“: ד"ר ש. הראלי
28	הנסיון הישן ואמצעי הקרב החדשים ב„מלחמה הקטנה“ ארתור ארהרדט
35	תכסיסי-גאורגיה — להלכה ולמעשה ד"ר ישראל בר
44	הגדודים המודרניים במלחמה הגדולה וב„מלחמה קטנה“ ו. קונסקי
48	בחירת מקום לישוב חדש א. בן-נר
54	משמעת ד"ר ה. כוהן
59	הגדודים העבריים בא"י בשנת 1918 (מפה בעמוד 108) ד"ר זאב וילנאי
64	פעולתו של פטרול אוסטרילי אחד ליט-קול. א. מ. רוס
67	בירור אנגלי על השכלה לחייל בימי המלחמה
70	תעודות גרמניות במזרח מימי מלחמת 18—1914
72	רשמים מהצבא הרוסי בפלישתו לפולין ה. צ.
74	על שלושת הכיוונים של תרבות הגוף. ברוך בג
76	מקום הסיוף בחינוך הצבאי ה. סייפא מדור למשק ולכלכלה:
79	מעמדנו ההתישבותי והקרקעי ערב חוק-הקרקעות י. דובדבני
82	לקט כלכלי: „ארנצים“
84	מידות ההלאמה בתעשייה הגרמנית
	מדור לה.ג.א.:
86	ה.ג.א. בבתי-הספר מ. נמצא-בי
90	כרוניקה של ה.ג.א.
	רשימות קצרות:
91	מלחמת האויר בשנת 1940
92	חיל הרגלים של האויר בפעולות קולוניאליות מהעתונות הצבאית:
93	„הכוכב האדום“, מוסקבה דפוסי-צבא:
95	האינפנטריה צועדת
97	ציונים מהמזלח התיכון
101	הלכות פטרול [תמונות מתוך «Battle Training»] אגרות קוראים:
105	על תרגול הסדר החדש זכריהו
106	על כוחו הצבאי של הישוב ח-ן
	מפות: א) מפת דרך הגדודים העבריים; ב) מפה למלחמת דבורה וברק — בסוף החוברת.

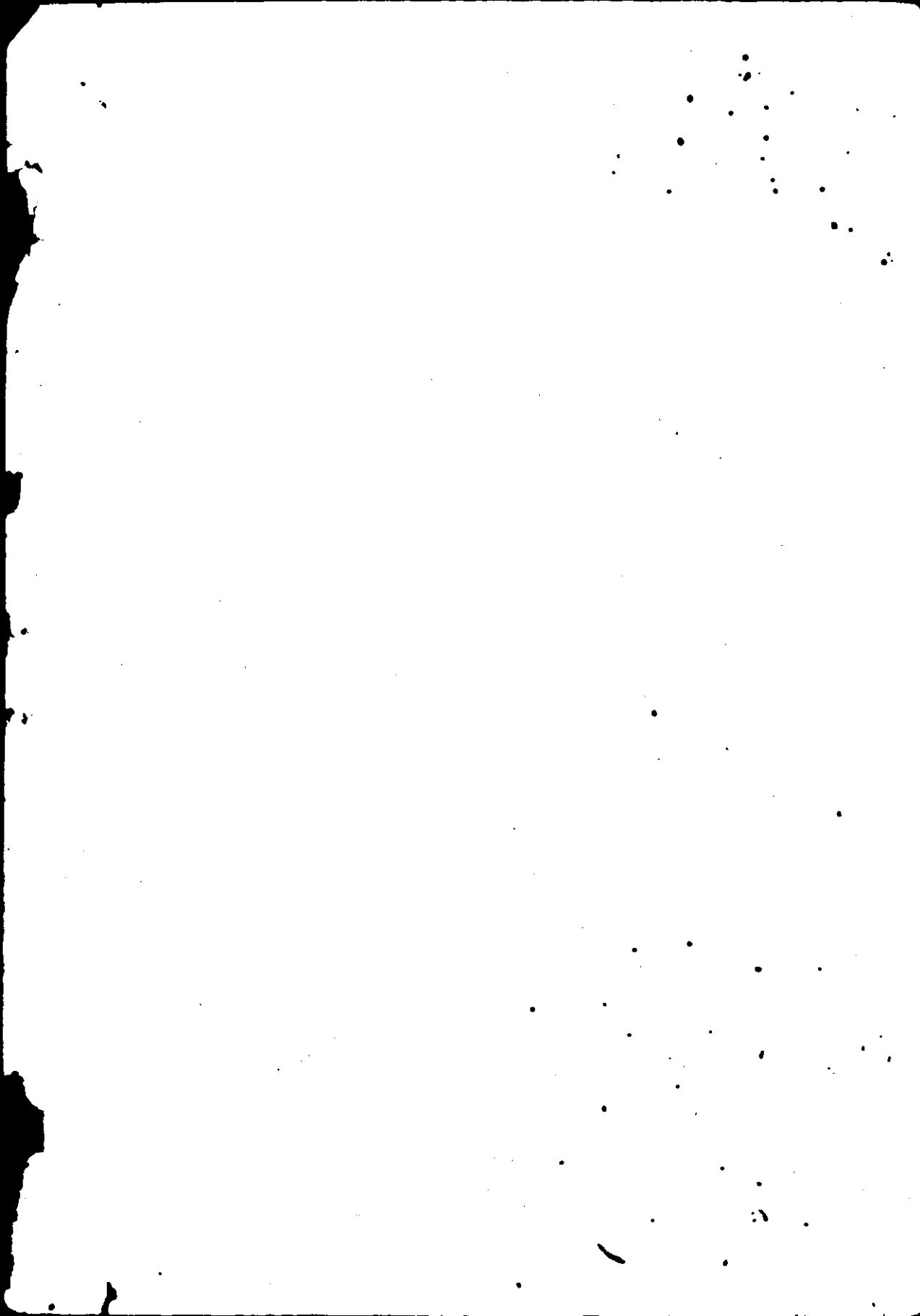
מַעֲרָכֹת

י ר ח ו ן

מוקדש במיוחד
למזרח התיכון

א

תל־אביב ארץ־ישראל
ניסן ת"ש • אפריל 1940

שתי חוקות לאדמת ישראל

התנ"ך

תקנות העברת קרקע

גבולות ההתישבות העברית

„העברת קרקע המצויה בתוך תחומי איזור א, פרט להעברה לערבי פלשתינאי (א"י) תהא אסורה... העברת קרקע המצויה בתוך איזור ב' ע"י ערבי פלשתינאי (א"י) — פרט להעברה לערבי פלשתינאי (א"י) תהא אסורה. חוץ אם אדם שמתכוננים להעביר את הקרקע אליו, קבל אשור בכתב מאת הנציב העליון...“

„איזור א' כולל את החבל ההררי בשלמותו בצירוף איזורים ידועים בנפות עזה ובאר-שבע; איזור ב' כולל את עמק יזרעאל המערבי והמזרחי, מורח הגליל, שפלת-החוף בין חיפה לטנטורה ובין הגבול הדרומי של נפת רמלה ובאר-טוביה והחלק הדרומי של נפת באר-שבע.“

[סעיפי התקנות 3, 4, סעיפי
„ההסברה“ לתקנות 2, 3]

„ועל משה מערכות מואב אל הר-נבו, ראש הפסגה אשר על פני ירחו, ונראהו יהיה את כל הארץ ואת הגלעד עד הים; ואת כל גפתלי ואת ארץ אפרים ומנשה ואת כל ארץ יהודה עד הים האחרון; ואת הנגב ואת הכפר בקעת ירחו עיר-התמרים עד צוער. ויאמר יהוה אליו: ואת הארץ אשר נשבעתי לאבותיך, ליעקב ולעקב לאמר — לזרעה אתנה.“

[דברים ל"ד, א-ד']

„גור בארץ הזאת, ואהיה עמך ובארכיך, כי לך ולזרעה אתן את כל הארצות האלה.“

[בראשית כ"ג, ב']

זכויות קנין באדמת ארץ-ישראל

„כל העברת קרקע שנעשתה בניגוד להוראות, התקנות האלה תהא בטלה ומבוטלת... קרקע כוללת מים, בניינים, עצים וכל טובת הנאה או זכות בקרקע, במים, בבניינים ועצים, העברה כוללת חכירות, משכנתאות, שיעבודים ושאר פעולות“

[סעיפי התקנות 5, 19]

„כי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל: עוד יקנו בתים ושרות וקרמים בארץ הזאת... שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום והעד עדים בארץ בנימן ובסביבי ירושלים, ובְעָרֵי יְהוּדָה, ובְעָרֵי הַהָר, ובְעָרֵי הַשְּׁפֵלָה, ובְעָרֵי הַנֶּגֶב, כִּי אָשִׁיב אֶת שְׁבוֹתָם נְאֻם יְהוָה.“

[ירמיהו ל"ב, ט"ז מ"ד]

מחוקקי החוקות

„בחוקף הסמכויות המסורות לי בסעיף 16 מדברי המלך במועצה על פלשתינה (א"י) 1922 עד 1939, אני סיר הרולד אלפרד מק-מיכל, נציב עליון לפלשתינה (א"י), מתקין בזה את התקנות.“

[ההקדמה לתקנות העברת קרקע 1940]

„והקימתי את השביעה אשר נשבעתי לאבותהם אביה“

[בראשית כ"ז ג']

„וגם הקימתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען, את ארץ מגוריהם אשר נרו בה.“

[ויקרא, י"ח ג'-ד']

הצעות השלום ושכרן

כמה חכונות למלחמה זו, שבהן היא נפליה משאר מלחמות גדולות. אחד הקיום האופייניים הוא הגל הבלתי פוסק של הצעות-שלום, המלווה אותה למיזמה הראשון — עם הצעת השלום של מוסוליני — ונמשך עד היום הזה. רוב הצעות השלום באות מגרמניה, אף כשהמתוך הרשמי הוא אחר, וסיבת הדבר מובנה. הרייך השלישי השיג את נצחונותיו עד כה על ידי לחץ-איומים, או על ידי התמודדות עם מתנגד חלש. הרייך נמנע מהכנס בהתאבקות-של-ממש עם מתנגד בעל שעור-קומה; ועכשיו כשהוא עומד בערב התאבקות כזו, הוא מנסה להשתמש ממנה או לדחותה לפחות. אם יצליח בדחיה זו ע"י כריחת שלום, ינסה לפורר את כוחם של יריביו הגדולים במעשי חתירה פנימיים, כאשר עשה בהצלחה ביריבים חלשים יותר. אולם גם במדינות הניטרליות, הגובלות עם גרמניה, יש נטיה לקרב את גמרי המלחמה ככל האפשר. מדינות אלו חוששות, כי התפרצות מעשי איבה בהיקף גדול, — כפי שמחכים להם באביב, — עלולה להפוך אותן לשדה-קרב. חוגים חשובים בין הניטרליים מוכנים, משום כך, לשלם מחיר יקר בעד החזרת השלום בהקדם, בפרט אם התשלום ברובו יחול לא עליהם.

כן גם איטליה הפשיסטית ורוסיה הבולשביסטית מעונינות — כל אחת מטעמיה היא — בקיום כוחה התוקפני והמאיים של גרמניה הנאצית. ויש לשער שמעצמות אלו תצרפנה את חלקן לתעמולת השלום, בשעה שתרגשנה, כי גרמניה עלולה ליפול בהתאבקות האיתנים.

דבורי-שלום מעורפלים יבואו מוזמן לזמן גם מארצות-הברית. בניגוד לשליטי רוסיה ואיטליה, אין הצבור האמריקני מעונין לחלוץ את המשטר הנאצי ממפלה ע"י שלום מוקדם, אבל הוא נוטה להלכיד-רוח פציפיסטיים-סנטימנטליים בעניני אירופה. ארה"ב עומדות קעת בפני בחירות לנשיאות הריפובליקה, והמפלגות השונות תרבינה להשתמש בפרויאולוגיה-של-שלום, כדי לזכות בקולות בבחירות אלו. הגורמים הללו מגבירים את ההשערה, שגל הצעות השלום, אשר הציף את המלחמה הזאת עד כה, לא יחלוף גם בחדשים הקרובים. כדאי אפוא לבחון פעם את שאלת השלום המוקדם גם מבחינתנו אנו — מבחינה יהודית וציונית.

★

העם היהודי איננו שותף מכריע בהתגוששות האיתנים. רצונו להמשיך במלחמה או להפסיק אותה, לא יוסיף משקל רב על מאזני המדיניות הבין-לאומית; וגם באותן המדינות שבתוכן יש ערך לדעת-הצבור היהודית — כמו בארצות הברית, למשל — אין בטחון, שכל המדברים שם בשם היהדות יקבעו את עמדתם מבחינת צרכי האומה העברית ודאגותיה. יש יסוד לחשוש, שכמה מהם יהיו נוטים להסתגל לדעות השליטות

במדינה, כדי לא לעורר את חשדנותם — האמיתית או המדומה — של הגויים. ה„עבודת בתוך חירות“ גדולה היום בתפוצות היהודיות כאשר לא היתה זה כבר. ואף-על-פי-כן יש ערך חינוכי ופוליטי רב בדבר, שהיהודים יעמידו את השאלה בפני עצמם: האם שלום מוקדם עם גרמניה והפסקת המלחמה לאלתר היא לטובת האומה העברית. או לרעתה? יהודי ארץ-ישראל, שהם יותר בריאים במחשבתם הצבורית, וחפשיים מפולת-עין מתמדת ל„מה שיאמרו הגויים“, צריכים להיות הראשונים לעסוק בשאלה זו.

★

אין ספק, שכל חודש מלחמה נוסף מביא סבל עצום למיליוני יהודים בפולין, צ'כיה וגרמניה. כן עלולה המשכת המלחמה להכניס מאות אלפים יהודים חדשים לתוך הגיהנום של הכיבוש הנאצי. היהודים הנם לפי שעה הקרבן העיקרי של המלחמה. ובכל זאת, אם נשקול את שאלת השלום המוקדם מבחינה יהודית וציונית, תהיה תשובתנו שלילית: כי שלום שאין עמו כליון גמור למשטר הקיים בגרמניה — והלא זהו פירוש כל שלום מוקדם — יפגע בראש וראשונה בעניניו החיוניים ביותר של העם העברי. ובשלושה דרכים ישלם העם העברי מחיר שלום מוקדם מעין זה. א. כל שלום, שיבוא לפני הריסת המנגנון הצבאי הנאצי, ישאיר בידי הרייך

השלישי ישובי יהודים עצומים, שיהיו נדונים לאבדן.

ב. עצם כריתת השלום עם ממשלה נאצית — ותהיה משמעותו בשביל עמים אחרים. כאשר תהיה — בשביל העם היהודי יש לו משמעות אחת: היתר בין-לאומי להמשיך בהשמדת יהודים ובהשפלתם. שלום-של-כבוד לגרמניה הנוכחית, וכניסתה המחודשת בקהל המדינות התרבותיות, אומרים קבל-עולם, שהשפע האיום ביותר נגד היהודים איננו פוסל מדינה מהיות מקובלת במסיבת עמים ומעצמות. לאחר שלום מעין זה, יעלה משקלה התעמולתי והמדיני של האנטישמיות בקפיצה נחשנית בכל הארצות, גם בארצות הדימוקרסיות.

ג. ולבסוף: שלום של פשרה עם גרמניה הנאצית יכביד על מעמדנו המדיני בארץ-ישראל. שלום כזה לא יהיה שלום של קיימא. הוא יתפך מהר מאד למתיחות מזוינת — לתקופת הכנות למלחמה חדשה. בתקופה מעין זו יגדל משקלם של אותם האלמנטים מבין הערבים, הסוחטים ויתורים מאנגליה, ע"י הבלטת הברירה שבידם, לבחור בין המחנכים, המתוחות בינינו ובין השכנים תחוק מחמת ההסתה האנטי-יהודית אשר תטופח בידי גרמניה הנאצית, והלכירוח אנטי-יהודיים בין עמי-ערב ישמשו שוב מקור לנימוקים אנטי-ציוניים בפי מדינאים בריטיים שונים.

עם ישראל נארץ-ישראל יועמדו בנסינות חמורים, אם המלחמה תופסק באמצע ע"י שלום-של-פשרה עם גרמניה. האינטרסים של העם העברי עולים בקנה אחד עם השקפותיהם של אותם המדינאים, הרוצים להמשיך את המלחמה עד סופה — ז. א. עד הריסתו המוחלטת של המשטר הנאצי והשמדת מנגנונו המלחמתי. החשבונות החמורים מאד שבינינו ובין ממשלת אנגליה אין בהם כדי לשנות ממסקנה זו.

מלחמת דבורה וברק

כיבוש הארץ על ידי העברים לא בא כפרי פעולה מכוונת של כל השבטים יחד, בתור גיס מרוכז; כל שבט ושבט נלחם את מלחמותיו הועירות לחוד, עד שזכה להתנחל באיזור המיוחד לו. עובדה זאת, וכן האופי הגבנוני של הארץ והעדר דרכי-חיבור מתאימות הכבידו על מצב הכובשים.

ואמנם הכיבוש לא היה שלם. הערים החשובות שבמישורים עמדו בפני נסיונות העברים ללכדן. יצאה מכלל זה יריחו, שנפלה עוד בראשית מפעל הכיבוש. אך גם השליטה בעיר זו לא היתה בטוחה. שורה של ערים בצורות נשארה בידי הכנענים. בדרום: קו גֹר - אֶלֶן - גבעון - ירושלים, ובצפון השתרעה לארכו של עמק יזרעאל עד הירדן שרשרת שניה של ערי-מבצר כנעניות, ובתוכן: חרושת-הגויים, מגידו, הענן, יבלעם וביית-שאן. למרקים, בומן שבני ישראל בהריהם הרגישו את עצמם חזקים עד כדי להפיל אימתם על הערים הכנעניות האלה, היו מטילים עליהן מסיים כבדים, ובעבור זה היו נמנעים מהתנפל על הכפרים המקיפים אותן («בנותיהן») ועל שדותיהן. אכן במשך תקופה ארוכה מאוד, עד זמנה של דבורה, לא היתה אף שעה אחת לבני-ישראל שכוּחם היה חזק למדי, בשביל לכבוש את הערים האלו ולהחזיק בהן לאורך ימים. הערים הנז'ל שלטו על «דרך היס», על דרך ההרים המרכזית ועל מעברות הירדן בקרבת בית-שאן. בכוח הבעלות על הערים האלו היתה יד הכנענים פרושה על כל עמק יזרעאל, שהיה גם אז, כשם שהוא כיום, המפתח האסטרטגי לכל הארץ. ולפי ששלטו בעמק יכול יכלו, בעזרת מרכבותיהם ושאר אמצעי-המלחמה המשוכללים, למנוע בעד שיתוף-כוחות פעיל בין שבטי השומרון ושבטי הגליל. כן גם הפיקוח על מעברות הירדן נתן להם אפשרות לעמוד כחזק מבדיל בין השבטים שממערב הירדן ובין השבטים שמעבר הנהר מזרחה, לבל יבואו אלה אל אלה לעזרה. אחת התוצאות המעציבות לישראל, שגרמה לה שליטת הכנענים בעמק-יזרעאל, היתה, - ששבט יששכר, שהשתקע בעמק, אבד עד מהרה את עצמאותו והיה לנושא-מס קבוע לכנענים.

כדי להגיע לאיחוד או לשיתוף-כוחות בין שבטי העברים בדרום ובצפון, היה איפוא, הכרח תחלה להוציא מידי הכנענים את הפיקוח על עמק-יזרעאל ולקשר בדרך זו את השומרון עם הגליל*. ברשות העברים לא היו מרכבות-מלחמה, וגם כשהצליחו לגרש את הכנענים מן העמק לזמן-מה, קשה היה עליהם לשמור על המישור לאורך הדרכים הגדולות המשתרעות בחלקי-העמק השטוחים. רק באופן אחד יכלו העברים להקים חיבור בין הדרום לצפון, שהיה ניתן להגנה מפני מרכבות-הכנענים: ליצור מעין «גשר» מעל המישור על פני הגבעות אשר בגבול החלק המזרחי של העמק - הגלבוץ מעבר אחד, והרכסים הדרומיים של הרי-הגליל מן הצד השני. בין שתי הבליטות האלה הבדיל רק החלק הצר של העמק, במקום שזורם נחל חרוז, מסביבות עיר יזרעאל ועד לתוצאותיו של הנחל הירדנה, בקרבת בית שאן. ועוד יתרון עצום אחר היה לשולטים בהרי-הגלבוץ: אפשרות הפיקוח על חלק מ-דרך היס, העולה

* אותו חזיון ראינו - בשינוי צורה - בימינו, בשנים האחרונות עמדו למרקים הכפרים הערבים שמשני צדי עמק-יזרעאל בפני בעיות מעין אלו. - המערכת.

מאחרי בית-שאן לעיני-גנים או ליבלעם הסמוכה. הנקודה הגבוהה ביותר של הדרך הזאת על פני הר-הגלבוע היא בקרבת כפר פקועה של ימינו, או אפס העתיקה. השיבותה האסטרטגית היוצאת מהכלל של הנקודה הזאת היא שגרמה לכך, שאפס מלאה תפקיד רב-ערך בשלוש מערכות חשובות בהיסטוריה העברית: באותה מערכה שבה נפל ארון-הברית בידי הפלשתים, בקרב-הגלבוע שבו מצא שאל את מותו, ובקרבת הגדול שבו הכה אחאב, מלך ישראל, את בן-הדד הארמי.

מפני הפיזור, התנאים הטופוגרפיים הקשים והספירוד בין השבטים לא יכלו העברים יושבי ההרים להחזיק מעמד בפני התקפות הכנענים. דרכי השיירות הגדולות, העמקים הפתוחים של השומרון ועמקי הגליל התחתון הרחבים הקלו על הכנענים בהתפרצויותיהם לתוך איזורי ההרים. סופו של דבר היה, שהשבטים העברים לא היו בטוחים למדי אפילו בתוך הריהם, וקנו להם מדת-מה של שלווה, בנשואם מס כבד לכנענים. שבטי ישראל שאפו, כמובן, לשים קץ לנטליאימה זו, שמקורו העיקרי היה בפיקוח הכנענים על עמק יזרעאל ועל הדרכים הגדולות העוברות בתוכו. אך במשך זמן רב היו הכנענים חזקים למדי, עד שבאה התקפת הפלשתים לאורך חוף הים והחלישה את כוחם. יבין, מלך הכנענים, וביתר דיוק, ראש הברית של כמה ערים כנעניות בצורות, כבר הוכרה, כנראה, לנתר לפלשתים על עמק השרון, וקבע את בירתו הרחק בצפון. בהצד - נקודה בטוחה בגליל העליון, השולטת על מעבר הירדן, במקום ש"דרך-הים" הגדולה, ההולכת מדמשק, נכנסת לארץ-ישראל המערבית. הצבא הכנעני ובראשו סיסרא, מצביאו העליון של יבין, חנה בחרושת. מכאן היה יכול להשגיח על הדרכים היוצאות ממעבר-הכרמל, צפונה ומזרחה, ולכוון בשעת הצורך את מכתו דרומה, כנגד הפלשתים המתקרבים, או דרומה-מזרחה נגד נסיון-התקוממות מצד העברים היושבים בעמק-יזרעאל, וביחוד מצד שבט יששכר. עצם קרבתם של חילות-הכנענים, והפחד מפני התקפת המונייהם, הביא בלב העברים את ההכרה, שאין תקוה להשתחרר מיד האויב הקשה היושב בתוך הארץ אלא על ידי הקמת ברית-מגן כללית של כל השבטים, או, לפחות, של שבטים אחדים. כמו כן יתכן, שהרעיון על ברית-צבא בין השבטים נצנץ בתוכם למראה הארגון של הכוחות הכנענים בארץ; אנו יודעים, שכמה ערים בפניניקיה נהגו להתחבר ולצרף יחד את כוחות הצבא שלהן, במסרן את הפיקוד העליון על החיילות המשותפים לידי מצביא ממונה מטעם הברית. מפקד כזה היה, כנראה, סיסרא.

ואכן קמה לבסוף ברית-שבטים כללית, שכוננה שבטי ישראל, או, לפחות, אחדים מהם (שבטי אפרים, מנשה, יששכר, וזבולון ונפתלי), שהיו מעוניינים באופן חיוני ביותר בהקמת ברית צבאית נגד הכנענים שבעמק יזרעאל. יצירת הברית הזאת היתה, כנראה, מעשה ידיה של דבורה, אשה מחוננת ברוח נבואה, שישבה בין רמה לבית-אל בדרום הרי-אפרים, - קרוב לגבול נחלות השבטים אפרים ובנימין, - ושם, תחת "תמר-דבורה" היתה, "שופטת" את ישראל, כלומר מפרשת את דברי ה', או פוסקת בשמו במקרי-מחלוקת. לפי שיטתה בקרבת-מקום למעברים הגדולים העולים ממישור החוף בצד-מערב של ההרים, הכירה יפה את פרשת כיבוש הפלשתים ואת השפעתו המחלישה על כוח הכנענים. אפשר לשער, שבזמן אחת ההתקפות, שערכו הפלשתים על הכנענים (משום כך היו צבאות הכנענים מרוכזים בחרושת), ניצלה דבורה את שעת הכושר וכינסה את ראשי שבטי ישראל מצפון ומדרום, גם עוררה את כל השבטים להחגיגים בשביל לגרש את הכנענים מעמק יזרעאל. קל להבין, שהשבטים השונים נענו לקריאה זו לא במידה שווה. השבטים בדרום הרחוק (יהודה

ושמעון). שלא היה להם דבר לכנענים, לא נענו כלל; ובודאי גם היו דרושים להם כל כוחותיהם כדי לעמוד בפני הפלשתים. שבט בנימין לא סבל, כנראה, מהכנענים באופן בלתי-אמצעי, ומלבד זה היה עליו לשמור על תחומיו הוא, במזרח - כנגד בני-מואב, ובמערב - כנגד הפלשתים; אך מקדשיהוה, ששימש מרכז פעולותיה של דבורה, נמצא על גבול שבט בנימין; מתוך כך טופה, ודאי, בקרבו רגש קרבה אל אחיו בצפון, והוא נתעורר לשלוח לעזרתם חלק מחילו.

שבט דן עוד ישב ברובו בדרום, והפלשתים הציקו לו הרבה, עד כי לא היה מסוגל עוד להיפנות לשאלות אחרות. גם אותו חלק השבט שישב בשיפועים הצפוניים-המערביים של הרי הגליל, נמנע מקחת חלק במפעל ההעפלה של דבורה, כי יתור מדי צפוי היה לסכנת נקמה מצד ערי הכנענים הגדולות (צור, צידון).

אף שבטי עבר-הירדן מורחה לא היו מעוניינים בדבר כל-כך, וכן היו נאלצים לעמוד כל הימים על המשמר מפני עמון ומואב הלוחצים אותם. אולי גם נטה לבם, זמן-מה, להצטרף לכוחות השבטים המתלכדים, אם מרגש אחוה, ואם מתוך רצון לשוב ולהשתלט על מעברות הירדן, על מנת לחדש את הקשר האמיץ עם אחיהם בעבר הנהר מערבה. אולם לבסוף לא נצטרפו לברית.

רק השבטים המעוניינים בדבר, ביותר, הם שנענו לקריאת דבורה בלב שלם. ואלה הם, בסדר, לפי מידת ההתענינות:

א) ראשון בנידון זה היה, כמובן, יששכר, שנאנח תחת עולם הכבד של הכנענים. הוא גם עמד להפיק את התועלת הגדולה ביותר מן הנצחון. הן ע"י כך עתיד היה לזכות בעמק-יזרעאל, החלקה המשובחת ביותר בכל ארץ-ישראל, וליהנות באין מפריע מיבולה המלא, שעד אז היה מיטב חלקו נוסף בידי השליטים הכנענים. ב) נפתלי וזבולון מהרי הגליל, שבחוכם כונן יבין את מרכו ממשלתו. לפי שהיו נתונים בין צבאות הכנענים שבצפון (חצור) ובין אלה שבדרום (חרושת), ודאי שקדמו בברכה את ההזדמנות לרכוש להם בני-ברית חזקים לאורך גבולם הדרומי, כדי שהם בעצמם יוכלו לכונן את כל כוחות ההגנה שברשותם נגד יבין וחילותיו שבצפון. ג) אפרים, השבט שעליו התייחסה דבורה בעצמה; אדמתו גבלה בעמק-יזרעאל, והוא סבל בלי ספק מפגיעות הכנענים. אולם היה-לו עוד טעם נוסף, רב-חשיבות, כזבולון ונפתלי, היה נתון גם הוא בין שתי מדורות: לאורך גבולו הצפוני היו לפניו הכנענים שבצפון-יזרעאל, ובקו הכניסה המערבית לעמקים המובילים ללב-אדמתו, וכן לאורך גבולו הצפוני-המערבי (דרך עמק דותן). געשו גלי ההשתערות של הפלשתים. אפרים הבין, כנראה, שאויבו האיום ביותר הוא, החדש אשר מקרוב בא - הפלשתים, - והוא שאף להשתחרר מחשש-סכנה מאחור, כדי שיוכל להפנות את כל תשומת לבו מערבה.

תכנית המערכה של דבורה, במידה שאפשר להעלותה מתוך הציונים והרמוזים שבמקורות, - היתה, כנראה, כך: צבאות הכנענים בהנהגת סיסרא, חנו, כאמור, בחרושת. חילות הברית העברית צריכים היו להחלק לשנים. גבולוגה הראשית, בעיקר מבני-ההרים החסונים משבטי זבולון ונפתלי, בני הצפון, נמסרה לפקודתו של ברק, ראש שבט נפתלי, והיה עליה לתפוס עמדה על ראש הר תבור, כשפניה מועדות דרומה-מערבה לצד עמק-יזרעאל. אפשר להניח, כי שם צריכים היו להצטרף אליהם חילות יששכר, שהכירו יפה את פני שדה-הקרב. הגדוד השני, המורכב משבטי הדרום - אפרים מנשה ובנימין (ושוב בלית ראשי יששכר, בני הסביבה) - נועד כנראה, כשביל למשוך את המרכבות וחיל-הרגלים הכבד של סיסרא לתוך שדה-הקרב שדבורה בחרה בו מראש.

המועץ שנקבע למפעל היה בראשית האביב, זמן-מה לפני הצונה הרגילה למערכות מלחמה. הכנענים הרגישו עצמם מובטחים לשבועות-מספר מחשש התקפה מצד הפלשתים. לא היה ספק בדבר, שברגע כזה לא יחששו הכנענים להטיל את כל הכוחות שברשותם במערכה עם העברים, כדי להגיע לנצחון מהיר אשר יעביר כל סכנה מאגפם השמאלי, וכדי שיוכלו אחר-כך להקדיש את תשומת-לבם להתקפה הקרובה לבוא מימינם, מצד הפלשתים. אכן, נכוונתם של הכנענים לפעולות רחבות בעמק-יזרעאל בתקופה זו של השנה, כשהקרקע עודנו ספוג מים מגשמי החורף הכבדים, ותנועת המרכבות מתנהלת בכבדות - עתידה היתה לחתוך את גורלם.

התכנית הראשונה של דבורה היתה, כנראה, לשלוח את החיל הדרומי בעקבה לקראת סיסרא, בדרך המלך מעין גנים לחרושת, לאורך הגבול הצפוני-המזרחי של הרה-הכרמל, ולאחר שצבאות סיסרא יצאו לקראתו - לשוב מיד חזרה באותה הדרך לצד מגידו, ומשם לעבור על פני נחל קישון, בדרך העולה ממגידו צפונה-מזרחה, לעבר הר-תבור. מעברות הקישון לא היו עלולים לעצור הרבה את הצבא העברי שהיה כולו חיל-רגלים קל; הם עלולים היו להכביד יותר על תנועת חיל-הרגלים כבד הזיין של הכנענים ועל מרכבותיהם, אלא שגם בשבילם היה זה קושי שניתן להתגבר עליו. אחרי עבור החיל העברי את הקישון, היה עליו להסוג לתוך הזוית הצפונית של העמק, למרגלות השיפוע המערבי של הר-תבור. הרי הסביבה, שבהם אפשר למצוא מקלט בשעת הדחק, הגנו כאן על הצבא מאחור ומשני האגפים, וכאן יכולים היו העברים להחזיק מעמד עד בוא שעת התנופה, מתוך פעולה מלוכדת עם אחיהם מצפון העומדים על פסגת התבור.

שעת ההתקפה צריכה היתה להקבע לפי תנאי מזג-האוויר. בתקופת שנה זו מתחוללות סופות-גשמים עזות ההופכות מהר את עמק-יזרעאל לבצה גדולה. מפסגת הר תבור יכולה היתה דבורה לסקור את האופק ולהבחין בקצה השמים, בפנה דרומית-מערבית, בהופיע אחד העננים המבשרים את בוא הסערה. ההתקפה צריכה היתה לחול בעצם תקפה של הסופה. הקרקע ספוג המים יכביד או על תנועת המרכבות והסוסים, וזעות הסערה, - הברקים, הגשם והרוח - תסנור עיני סוסים ורוכביהם, ומי הקישון יגאו מהר וימנעו אפשרות של נסיגה מסודרת.

ואמנם התכנית, בעיקרה, יצאה לפועל. יש לשער, כי דבורה הלכה עם ברק הגלילה, לקדש-נפתלי, מקום ריכוז הצבא הצפוני; משם פנתה אתו דרומה, כדי לתפוס את העמדה שנקבעה מראש על פסגת הר-תבור. בו בזמן נשלחה לסיסרא בשורה מכוונת, שהעברים הלכו תבורה, ומשם ינסו בודאי לרדת לעמק-יזרעאל, על מנת להתאחד עם שבטי הדרום, שהתקדמו צפונה לקראת חרושת.

בהתאם לתכניתה הראשונה של דבורה, פנה הצבא העברי הדרומי בתחלה לצד חרושת-הגויים, ובזה משך אחריו את כוחות הכנענים שיצאו לקראת העברים ונגררו אחר כך בעקבותיהם. סיסרא החליט לצאת בעצמו לעמק, לשים את צבאותיו כחיץ מפריד בין שני החיילות העברים כדי למנוע בעד איחודם. הוא פעל איפוא בדיוק כפי שחזתה דבורה מראש. הוא אסף את כל כוחותיו ויצא דרומה, לאורך דרך מחרושת למגידו. אחר-כך פנה מזרחה ועבר את הקישון ברדפו אחרי הצבא העברי שהתחפש כנרתע מפני עצמת הכנענים, בעוד שכונתו היתה, כנראה, למשוך את סיסרא אל שדה הקרב הרצוי לו. אשר תוכן על ידי דבורה מקודם: בפנה דרומית מערבית מן התבור. כאן יכלו העברים להפסיק את נסיגתם. בהשענם אל שיפוע ההר ובהתקשרם עם צבאות ברק אשר מלמעלה. גם סיסרא מצא את המקום לטוב לו בשביל

לתקוע כאן את מחנהו ולחכות ברוח שקטה להתקפת העברים. בטוח היה בהחלט, כי ברגע שיעזו העברים להתקרב אליו יוכל להשמידם, בעזרת מרכבותיו, מעל פני האדמה. ועל ראש הר תבור עמדה דבורה, שרויה בצפיה ממושכת להופעת האות המבשר לה את יום ההתקפה. העננים נושאי־ההכרעה, צריכים היו לבוא מדרום־מערב, והרה־כרמל הסתיר אותם מעיני הכנענים החונים למטה. בעמק, משנראו העננים נתנה אות להתקפה. ברגע שפרצה הסופה מעל לעמק השתערו אנשי־ההר העברים על האויב אשר למטה. אין זאת כי השתערו העברים וכוחות השמים, שחלו בבת אחת, הפילו אימת־מסורין על הכנענים. התבוסה היחה מהירה ושלמה. המרכבות שקעו בכוח ולא יכלו לזוז; סיסרא בעצמו אנוס היה לעזוב את מרכבתו כדי להמלט על נפשו. צבאות הכנענים נתפורו לכל רוח. אחוזי בהלה. גושי־הצבא העיקרי של הכנענים התאמץ להסוג אחר לעבר מגידו, אולם המרכבות על סוסיהן, ועמם חלק רב מחיל הרגלים כבד־הזיון נגרפו על ידי זרמי הקישון שגאו מאוד מחמת הגשם. אלה שניצלו ניסו להגיע לחרושת, אולם ברק, שרדף אחריהם, עצר אותם במעבר הצר, שבמסלולו עוברים גם הנחל וגם הדרך הגדולה, כמעט סמוך למבצרי הכנענים, והכה את כולם לפי חרב. סיסרא בעצמו (וכן, ודאי, גם שארית קטנה מחילו) ברח משדה הקרב בכיוון הפוך, בנצלו את שעת־הכושר, כשעיקר תשומת־לב המנצחים הייתה מרוכזת כלפי המון הצבא הניגף. סיסרא הקיף את שיפועי הדרום והמזרח של הר תבור, ודרך העמקים והגבעות הנמוכות בדרומו של הגליל הגיע לתל־קדש מעל לים הכנרת. שם, באהלו של חבר הקיני, מצא את קצו הטרגי. עדות לחשיבות הרבה שיחסו העברים לנצחונם בקרב זה אפשר לראות בכך, שזכר המאורע הגדול נקבע לדורות, והוא מוסיף לחיות, עד היום הזה, בשמות שני הכפרים, המסמנים את פתיחת המערכה הזאת ואת סיומה – את הנקודות הקיצוניות של שרה הקרב במזרח ובמערב – הלא הם שמות הכפרים הערבים דְבוּרְיָה (דְּבַרְתִּית התנ"כית) שבירכתי הר־תבור, ושיך־אבריק בקצה המערב המוליך לחרושת. השמות האלה מוכיחים, באורח מפליא, את דבורה הנביאה ואת ה"שיך" ברק, נצחון השבטים העברים המאוחדים במפעל משותף זה הביא לידי כך, שלפחות במשך כמה דורות אחר־כך הוסיפו העברים לשלוט כנען המרכזית ובעריה הבצורות, וגם אותן המצודות הכנעניות המועטות שלא נכבשו חדלו לשמש סכנה לבני־ישראל בשאיפתם להרחבת־גבולם.

קפיטן ז. פוֹד־פְּרִידְמַן

הגיאוגרפיה והטקטיקה

א.

שני דברים, – אמר פרידריך הגדול, – אני דורש מן המצביא: כשרון לקבוע בין רגע, מהו מספר הגיסות שיוכל שטח מסוים להכיל, וחפיסה מהירה של היתרונות שאפשר להפיק מפני השטח. במאמר זה קבע אומן־המלחמה הגדול, בלשון ברורה בהחלט, מה רבה החשיבות שהטקטיקה והאסטרטגיה מיחסות לפני־הקרקע, ובהרחבת המושג – לגיאוגרפיה.

המצביא המכיר את פני שדה־הקרב ואת השטחים הסמוכים לו, חוסך דם, כוח ועצבים. זמן וכסף. כך, למשל, ידוע, שידיעתו המדויקת של בֶּנְדֵּקְי * את שדה־המלחמה במישור הלוקמברדי היתה לו לעזר רב בנצחוגו על איטליה (1849). לעומת זה, הרי אחת הסיבות לתבוסתו של בֶּנְדֵּקְי ** בשנת 1866 היתה חוסר אוריינטציה מספקת בשדה־המלחמה הבוקמי־מוֹרְבִי. היפנים, שגברו על הרוסים בשנת 1905, הצליחו בזה גם מפני שנוף מנדוֹוֹרִיה היה נָהִיר להם יותר מאשר לרוסים. הרבה חייב אדם ללמוד עד שיסגל לעצמו את ידיעת פני הקרקע ודרכי ניצולם. לורנס לא היה קוסם, אך הוא היטיב לדעת את תנאי חיגיו ואת תושביה, ובידיעותיו אלה הסתייע בניהול המלחמה. ביחסיו עם הערבים נמנע מלהעריך אותם כאילו היו בני־אירופה, אלא צירף את אופים המיוחד של התושבים לאופיו המיוחד של שדה המלחמה, ועל יסוד אלה בנה טקטיקה מקורית משלו. הישגיה המזהירים של טקטיקה זו מעידים, מה נכונה הדרך שהלך בה. וברור, שכל דרך אחרת היתה נידונה לכשלון מראש. אכן, זוהי דוגמא המטפלת בגיאוגרפיה במובנה הרחב, הכולל גם את האוכלוסייה; במאמר זה נדון בעיקר במבנה פני הקרקע (הטופוגרפיה), צמחיתו והמעצורים שבו.

הר וגיא, פסגות ועמקים, נהרות ואגמים, סוגי הצומח והחי השונים, המדבר והערבה – על תנאי הקרקע והצמחיה המיוחדים להם, – לכל אלה נודעת חשיבות רבה בטקטיקה. מוכן, כי ערך רב יש לא רק לגורמים אלה בלבד. גם האקלים, תופעות קטאורולוגיות, גשם ורוח, וההבדלים במידת־החיסונם של בני־אדם, יוצאי ארצות שונות, משפיעים על מהלך־המלחמה ותוצאותיה.

האקלים הוא גורם צבאי רב־ערך, ביחוד בארצות שאקלימן מצטיין. בדרך כלל, בתמורות חריפות של קור וחום, לחות ויובש. גם נפוליאון נוכח בזה להנתו כשנכשל בחורף העז של רוסיה, ב 1812. והוא הדין בקיננו אלה: הגרמנים ראו הכרח לבצע את התקפתם על פולין בתחילת ספטמבר לכל המאוחר, לפני בוא החורף הפולני. הם ידעו כי, הגשם הפולני ימנע מהם כל אפשרות לפעולה גדולה; יחידותיהם הממוכנות זקוקות לדרכים טובות, והגשם הפולני הופך את הדרכים לביצות שאין לעברן. והפולנים, אף הם, צרפו את הגשם לתוך מסְקַת־הנגתם, והתפללו לו בכליון עינים. ואמנם סיומה המהיר של המלחמה, בטרם החלה עונת הגשמים, שבשושה לבוא, – היתה אחת הסיבות לאסונם.

גם לצמחיה נודע ערך מכריע בטקטיקה. אם אמנם בימינו אין הצמחיה יכולה לשמש מחסה בפני פעולת־האש המוגברת, הרי היא נותנת, בכל זאת, מסתור מעין האויב, ועל ידי כך לעתים גם מחסה מֵאֵשׁ. מסתור זה, לא רק מסתיר את הלוחם מעין האויב, אלא נותן לו הרגשה שהוא מוגן, ומתוך כך גם רגש־בטחון המאמץ

* הפולמרטל הגרף רדצקי היה אחד המצביאים הידועים ביותר של אוסטריה במאה הי"ט. השתתף במלחמת הנפוליאוניות; אולם נתפרסם, בעיקר, בהיותו כבר ישיש, כמפקד צבא אוסטריה במלחמתה עם סרדיניה ב־1849. הכסיס של הסרדינים היה בפֶּיִמֶנְט; וזה של האוסטרים – בחבל הֶנְצִיאַנִי; זירת הקרב העיקרית היתה במישור הלומברדי (האיזור המסורתי לתנופה אסטרטגית במאה הי"ט, במסעות נפוליאון). נצחוגו הגדול ביותר של רדצקי היה בקרב המכריע ליד נֶבֶּרְהָה. – המערכת.

** פֶּלְדֵּוֹוִיִּיקְסֶר בֶּנְדֵּקְי היה במשך כמה שנים מפקד צבא אוסטריה באיטליה, וראש המטה הכללי האוסטרי. קנה לו שם בקרב סֶלֶפְרִינוֹ (1849). תלו בו תקוות רבות. אולם, כמפקד הצבא האוסטרי הנלחם בפרוסים ב־1866 גרם לה לאוסטריה את הגדולה והמהירה שבמפלותיה במאה הי"ט. – המערכת.

את כוחו. גורמים אלו חשובים לכל שיקול טקטי: קביעת שדה הקרב בשטח מצוה או מגולה מכריעה לעתים קרובות על מהלך הקרב ותוצאותיו.
ערך יש גם לעולס-החי המצוי בשטח הקרב. ישנם בעלי-חיים שמסייעים לאדם במלחמה, וישנם אחרים שמויקים לצבא מאד, כמפיצי מגפות או כמחבלי-מזון (כמו, למשל, הארבה).

מתוך המעט שנאמר כאן אנו רואים כבר, מה רבות השאלות הטקטיות והאסטרטגיות הכרוכות בגיאוגרפיה. די בדוגמאות הספורות שהעלינו מן ההיסטוריה כדי להוכיח, שאף גדולי המצביאים באו על עונשם לכשהתעלמו ממסיבות טופוגרפיות וגיאוגרפיות. על כן יש יתרון עצום בקרב, ללוחם בתחומי ארצו הוא. באשר הוא מכיר את כל פרטיה הגיאוגרפיים; לא כן הלוחם על אדמת ארץ זרה, שפחים טמונים לו על כל מדרך כף רגל. מופת חותך לכך אנו רואים עכשו, במלחמת פינלנד, כשם שראינו זאת במלחמת הבורים בדרום אפריקה לפני 40 שנה.
כל זה בא ללמדנו, כי לא די בצבא מוכשר, מאומן ומצויד למופת. הנהוג הנכון – הנכון מבחינה טקטית – מחייב גם שליטה בגיאוגרפיה של שדה המערכה.

ב

נוף הרי-הרים גבוהים או בינוניים – מחייב שנוי בעיקר-המלחמה היסודיים, מבחינה טקטית ואסטרטגית. ההרים מצטיינים באקלים קשה, בהבדלי טמפרטורה גדולים בין שעות היום והלילה. כל אלה הם גורמים המשפיעים על כושר גופו של האדם: תושבי השפלה סובלים בעברם להרים גבוהים, והם מפסידים מכושר-המלחמה שלהם, אם לא קיבלו קודם הכשרה ואימון מתאימים. אחוז הכושלים במסע עולה מאד, והחורף המקדים לבוא בהרים מביא עמו דכדוך-רוח, וכתוצאה ממנו מעין רפיון בכוח העמידה של הצבא בפני התקפות בשעות הלילה ובשעות הבוקר המוקדמות. ואלו הן רק אחדות מן התוצאות של השפעת ההרים. מתוך כך באו הצבאות בכמה ארצות לידי הקמת גיסות מיוחדים לקרב-ההרים; תפקידן של יחידות אלו הוא, להתאים את אמצעי המלחמה החדשים ולסגל את עצמן לתנאי הקרב בהרים. מספר היחידות האלו, ברוב הארצות, הוא קטן בערך; גם גורמים אחרים מעידים, שאין לשער התפתחות אופרציות בעלות היקף רחב בהרים, בלתי אם במקרה ששתי מדינות מקימות קו-הגנה בהרים, על מנת לרתק למקום כחות אויב גדולים, – כפי שהיה הדבר ב-1914/18, בעיקר בחלק הצפוני-מערבי של החזית האוסטרית-איטלקית.

אדמת-הטרשים שבהרים גורמת, לעתים קרובות, להגברת פעולת האש; אך לעומת זאת אוצר המבנה הסלעי של הקרקע גם אפשרויות מרובות יותר למסתור ולמחסה מפני האש. גם למפציצים קשה יותר לשבור את רוחו והתנגדותו של המתגונן בהרים מאשר את התנגדותו של המתגונן במישור.
ההרים מחזקים, בדרך כלל, את יצר החיים ומרפשים את תאות ההשמדה. במלחמת הרים יש לשתף רק יחידות נבחרות ומנוסות. גיס מיוחד ומאומן לכתחלה לתנאי-הקרב בהרים ייטיב לדעת את ערך שעת-היציאה הנאותה, את סדר עריכת המסע וחלוקתו, ובדרך כלל, את אמנות התנועה בהרים. יחידות כאלה יש בידן

* צרפת, גרמניה, איטליה, אוסטריה, שוויצריה.

לעצור בכחות קטנים גיסות גדולים מהם פי כמה. גם ההגנה על מרגלות ההרים ואמנות פיצתם הן בעיות מיוחדות. הכלולות במסכת מלחמת-ההרים, מטרת כל המצביאים הגדולים שערכו מלחמות בהרים היתה לפרוץ בראשונה את חזית ההתגוננות בנקודה אחת, ואח"כ להדוף בהדרגה את קו-ההתנגדות אחרנית, ע"י התפשטות מנקודת-הפריצה לצדדים, דרך בקעות המקשרות את מעברי ההרים הראשיים*. הבעיה הקשה, והמכריעה על הרוב, היא למצוא את נקודת-הפריצה, הטובה ביותר. בטקטיקה זו השתמשו בהצלחה הגרמנים והאוסטרים, כשנלחמו בצבא הרוסי בקרפטים, ב"1915.

קלאוזביץ הוא אשר הבחין לראשונה בין המושגים, התנגדות מוחלטת* והתנגדות יחסית* בהרים, ותוקפם של המושגים האלה עודנו קיים עד היום הזה. מתוך הבחנה זו מתבלטת התועלת שבהרים לצרכי ההתגוננות היחסית* - התנגדות המנצלת מכשולים טבעיים ומלאכותיים כדי לעצור, או להכביד ככל האפשר, על האויב את התקדמותו. בכל מלחמת-ההרים משתלטת איוו מידה של אינרציה, - עקב הקשיים בתחבורה, באספקה ובקשר; השפעתה ניכרת בכל מהלך הפעולות. גם ארץ-ישראל מצוינת באיזורים רבים של גוף הררי, מבחינה קרבית. לכמה מהם דמות ברורה של הרי קרקס**, (ולא רק משום מעוט המים ומבנה הקרקע, - אלא גם לפי אופים של התושבים ודרכי מלחמתם). הקרב במקומות כאלה הוא, לעתים קרובות, קרב-כנופיות. יחידות קטנות, המסתפקות במועט, - ומשום כך, אינן תלויות באספקה - אורבות פה ושם לאויב, ומצליחות לעתים להפתיעו.

התקפה חזיתית וזה לאופיו של קרב-ההרים; נסיון לעקוף או לאגוף את המתנגד הוא עדיף כאן תמיד. שיטה כזו תצליח תמיד במלחמה עם מתנגד, שאופי הארץ זר לו ועם מפקדה שלא נתנה לבה לגיאוגרפיה של המקום.

מתוך התכונות אשר למלחמת-ההרים, התלויות במסיבות הגיאוגרפיות, נובעים שיקולים טקטיים מסוימים. האספקה, ההתמצאות, הקשר והגישוש קשים במיוחד בהרים; גם פני הקרקע מכוסים כאן, לעתים, שיחים המקילים על האויב את ההתנגדות. רב הוא מספר הנקיקים, הנקרות וערוצי-הנחלים (הואדיות), בשטח כזה יתרון רב לבני המקום הבקיאים בו, אך לזר אורב הכשלון על כל צעד. בהרים מעטות הדרכים הנוחות. על הרוב ישנם רק שבילים צרים. אפשרות התנועה בהרים בינוניים היא שונה מזו שבהרים גבוהים; בראשונים יכולים גייסות רגלים ובהמות משא לעבור גם בצ"י השבילים, - מה שאין כן באחרונים. ניהול קרבות בשטח של הרים דורש גישוש וסיוור מוגברים, שטוב לבצעם ע"י פטרולים בני 40-20 איש. פטרולים אלה חייבים לא רק להתחקות אחרי האויב, אלא גם להתגרות בו, לנהל קרבות-הפגנה עמו, לסמון לו מארבים ולשים לאל נסיונות איגוף שלו.

אופיו של הנוף ההררי מחייב שינויים כביצוע מסעות-קרב, בקצב שלהם ובזמני-החניה, וכן בהוצאת משמרות-חוץ, - בהתקפה ובהגנה, ברדיפה ובנסיגה. זהירות מוגברת, התאמת ההבטחה אל פני הקרקע, ניצול הנקיקים והואדיות - כל

* המעכרים העיקריים בהרים נמצאים בין שרשרות ההרים, וכמובן מקבילים להם. הבקעות הנוכרות כוונת אונך לכיון שרשרות ההרים והן מקשרות בין המעברים העיקריים. - המערכת.

** שם שנתקבל לכל ההרים הדומים באפים לאיזור הרי הקרקס; איזור רמות ההרים בינוניים. המשתרע צפונית וצפונית-מערבית לים האדריאטי; הוא בנוי, בעיקר, סיד וגבס, צמחייתו מעטה, אך מערותיו, גקרותיו ובקעותיו מרובות. - המערכת.

אלה קשורים דמות מיוחדת לכל הפעולות בשטחי הרים.
 מתוך הסקירה הקצרה של דמות מלחמת-ההרים נסיק מסקנות אלו:
 1. מלחמת הרים מאפשרת, לרוב לשני הצדדים, שימוש מועיל רק ביחידות קטנות. ההרים אינם שטח מתאים לפעולה מכרעת.
 2. במלחמת הרים ההצלחה היא על צד היוזמה; יש לבכר התקפות מחושבות של יחידות קטנות על התנגדות פסיבית.
 המסקנות המעשיות שאליהן הגיעו רוב המדינות המעונינות בקרבות-הרים הן:
 א. בחירת מספר מוגבל של אנשים מתאימים לקרב-הרים; ב. הדרכה ואימון מיוחדים לאנשים אלה; ג. ארגון היחידות וציון בהתאם לאופי ההררי; ד. פיתוח טקטיקה מתאימה, של התקפה והגנה, לכל סוג וסוג של שטח הררי.

2

כמו בהרים כן גם בכל נוף אחר תופסת צורת השטח מקום נכבד בשיקולים הטקטיים. מה נכונים דברי מולטקה, האומר כי אין לך דבר במלחמה, שיש להתרחק ממנו, כשטחים גלויים ובלתי מוגנים בדומה למגרשי האימונים של ימי שלום.
 בקרב יש לנצל כל שיח קטן, שורת קלעים מתקדמת בלי להקפיד על אותו הדיוק הנהוג בשדה-האימונים; לא איכפת להם אם ערוכה וישרה השורה, אם שוים הרוחים בין איש לאיש* והמפקדים, אף הם, לבם אינו פנוי למנהגים אלה של ימי שלום; אף הם עצמם חייבים לא רק לראות ולהתחזק, אלא גם להקדיש מתשומת לבם לניצול פני הקרקע ואשר עליו, לשם בטחונם הם. אל נשכח שבמלחמה יורים בתחמושת חיה.

היער על תכונותיו המיוחדות, משמש כר-משחק נרחב לצירופים שונים ומשונים. הבעיות השונות שהוא מעלה, – האם נותן הוא חסות מאש או רק מראה**, האם הוא מסתיר מלמעלה או מן הצד, האם נוח הוא למעבר אם לאו, – כל אלה הן בעיות-יסוד, ולפיהן יש לקבוע את ההתנהגות הטקטית. דרכי הטקטיקה הם כאן רבי אפשרויות וגונים, ומחייבים לימוד רחב ומקיף, כדי לתת לצורות היער השונות והמרובות הערכה ושימוש טקטיים נכונים. היער עשיר-הצורות מושך, בפתרונותיו הטקטיים הרבים והמגוונים, את לב הטקטיקאי וגם דוחה אותו. מתכונת היער לספוג צבא רב; ביער מאבדת ההנהגה הרבה או מעט מכוה-שליטתה; ידיד ואויב עומדים פנים אל פנים, ויש שכל צד אינו יודע היכן, בדיוק, הם אנשיו.

ואף על פי כן עשירה ההיסטוריה בקרבות-יער, ולכולם תכונה בולטת: ריכוז גייסות בכמות גדולה. כך, למשל, באחד מקרבות היער הנודעים ביותר, קרב גרוזוב (1831), רוכזו ונתערבבו, על פני שטח שאינו עולה על 1.2 קמ"ר, 33 גדודים רוסיים

* לפי מושגי הטקטיקה הקטנה, שהחלה להתפתח מאז מלחמת העולם הקודמת, חרי השמירה על הקיום הישירים והרוחים השונים, לא רק שאינה נדרשת בקרב, אלא גם מניקה ואסורה. היא רק מקילה על האויב את ההסתכלות ויכולת הפגיעה. – המערכת.

** ב 1898, במלחמת אנשי מהדי (המוסלמים הקנאים) בסודן, השתמש צבאו של קייטצ'ר באמצעי מקיבל בימים ההם – ב-ג'ריבות (גדרות שיחים, צברים וענפים) – שהיו תוקעים אוזן בסוללות המחנה המוגן. ערכן כמחסה מאש היה מוטל בספק גם בתנאי הנשק של הימים ההם. – המערכת.

20* גודדים פולנים מעין זה אירע בקניגן 1866, שם נתקלו 55 גודדים אוסטרים ב-14 גודדים פרוסים, ואבידות קשות נגרמו לשני הצדדים.*

צרפת הבינה היטב את ערך היער מבחינה קרבית, והקדישה לו תשומת-לב מרובה. יערותיה תופסים חלק בלתי-אמצעי בהגנת-הארץ; כך, למשל, בלוטריןגנה, בווגזים וליד נרדן משולבים מטעיי-יער ברשת הביצורים של קו מגינו. במלחמת רוסיה ופינלנד כיום ראינו מה רבה השפעת היערות על מהלך המלחמה. חלקים גדולים של פינלנד מכוסים יערות, החוסמים דרך בפני כל מסע ממונע רוסי. הפינים משתמשים ביער שימוש-טקטי נכון, ורוכשים בו בן-ברית נאמן ביותר**.

היער מונע את הראיה מרחוק ומפריע לתצפית. בקרב-רגלים הוא מקטין את השטח הגלוי לאש האויב, שעל החיילים לעבור בו. בשביל ארטילריה ומכוניות-קרב היער מהווה מעצור מוחלט; כל ריכוז ארטילריה ושימוש במכוניות-קרב הם כאן כמעט בגדר הנמנע. קשי-הראיה ביער גורם לעתים, שיחידות גדולות של חיל-רגלים מאבדות בו את הליכוד, ומשום כך אינן מסוגלות לבצע התקפה במרץ הנדרש למכה נצחת. אם כי תיאום הפעולה בין היחידות השונות קשה ביער כמו בהרים, הרי פריסת הצבא לקראת הקרב קלה יותר בסביבת-יער, כיון שכאן יכולים הגייסות לפני צאתם את היער, להסתדר במבנה-הקרבי הדרוש, ללא הפרעה יתירה מצד האויב.

על אף הקושי הרב שבעריכת מלחמה ביער, עשירה ההיסטוריה בדוגמאות, בהן השתמשו הלוחמים ביערות שמוש אסטרטגי נכון: כך, למשל, נצל מולקקה במלחמת פרוסיה-אוסטריה (1866) את יער קויפ; גנרל פון אלונקלן השתמש ב-1870 בשיחי קינגויל כדי למשוך לתוכם כלתוך מלכודת כוחות-אויב, שעלו על שלו; ב-1916 נוצלו יפה, מבחינה טקטית, אזור ג'רמי הרוסי, ויער וולקיי-לטי שבפולין; ב-1866 הצליח יורש העצר הפרוסי להשתמש בשדות הקמה הגבוהה ליד קלום לצרכי מסתור בקנה מידה גדול. ערך הקמה היה כאן כערכו של יער.***

ד

בדומה לערך היערות הוא גם ערך שטחיים טעים וגנים, ואולם יש להבדיל בין מטעים גבוהי-גזע לבין מטעים נמוכים, בין מטעים צפופים לבין מרווחים. סוגי המטע השונים משפיעים באופן שונה של נוחות המסע, על תנאי התצפית, על

* הכונה היא לעמידתה של הדיביזיה הפרוסית, בפיקודו של הגנרל הורן, שנקלעה לתוך יער תלום. מול מרכז עמדות האוסטרים. עמידה זו היתה לשלב המכריע של מערכת קניגן הנודעת. — המערכת.

** לגבי כחות גדולים, ביתור כשהם כוללים רכבת-תובלה או רכב-קרב, מגלה היער הכונה אפנית למלחמת-טרים: הוא הופך כל דרך ל-קפילה (מעבר צר וארוך) הדומה מבחינה טקטית ל-דפילה של בקעה עמוקה. היחידה הצבאית נאלצת להשתחל דרכה כחוט ארוך, והיא גלויה כל הזמן להתקפות של פלוגות קלות מן הצדדים, וכן היא עלולה להעצר ע"י כוח קטן הסתום את הדרך הצרה. דוגמא מובהקת למיצר הזה ניתנה בשדה הקרב (ביתר דיוק — במסילת-הקרב), שבו הושמדה הדיביזיה הרוסית ה-44 ע"י הצבא הפיני. כלי-רכב שונים של הרוסים סתמו את הדרך הצרה, וכשהתקפו מכל הצדדים לא יכלו לנוע לא לפנים ולא לאחור. דוגמאות דומות לזו מצויות לרוב בתולדות המלחמות הקולוניאליות. — המערכת.

*** כדוגמא לניצול הקמה להסתרת תנועות צבא והתקרבות למתנגד, נזכיר את מלחמת מנדוריה (1904-5). שאו מלא הדוחן המנדורני, הגבוה והצפוף, תפקיד חשוב בהסתרת כמה מהתנועות הסקטיות של היפנים.

אפשרויות הפריסה ועל השימוש בנשק מסייע. מתוך צירופי השפעות אלו נובעות מסקנות לטקטיקה מיוחדת בשביל כל סוג וסוג.

כדוגמה קרובה לנו נציין את ארץ ישראל. מעטה הקרקע מעלה גם בה בעיות מן הסוג הנדון בזה; פרדסים וכרמי-זית, שדות-קמה, כרמי גפנים וחורשות-בנגות באים כאן בסירוגין. לא הרי פרדס ישן כהרי פרדס חדש; בראשון ניטעו העצים בסמיכות יתירה, והמטע הוא צפוף מאד, בעוד שבפרדסים החדשים מגיע הרוח שבין העצים ל-5 מטרים בערך, והוא מאפשר מעבר נוו למסע (טרקטור וכלי רכב אחרים), גם בזמן שהעצים הם כבר מפותחים ביותר*. אולם את הפרדסים הנטועים בצפיפות יש לראות כמכשול טקטי רציני. דין כרם זיתים הוא כדין פרדס חדש**; גם בהם כמו בפרדסים יש להבחין בין גילים שונים. טיב ההסתר בקמה תלוי בגובהה. נוחות המעבר באדמת פלחה תלויה בעונת השנה; גם לכיוון התלם ערך-מה. כרמי גפנים אינם מתאימים לביצוע התקפות, כי הרוחים בין הגפנים הם צרים מדי, וגובהן אינו מספיק בשביל להסתיר את תנועת החילים. מטעיה-בנגות מקילים על ההתקדמות בהסתר, והם נוחים ביחוד להכנת התקפות. הנסיון המעציב הראה, כי נוחים הם ביחוד למארבים מקרוב.

לערבה ולמדבר טקטיקה משלהם. המדבר, - ללא דרך, ללא צמה, ללא מים כמעט, בלתי אם לנאות-מדבר ספורות, - מכביד על אופרציות צבאיות. במידה שאינן בגדר הנמנע בהחלט. מסע התורכים בכיוון לתעלת סואץ במלחמת 18-1914. נותן מושג על הקשיים העצומים בהעברת גייסות דרך איזור מדברי. החול, קרני השמש הלוהטים ללא מגן, וחוסר המים - הם הקובעים את תכונת השטח. אופרציות הקשורות במעבר דרך מדבריות הן מן הקשות ביותר. ודורשות לא רק תיכון מוקדם לפרטי הפרטים והכנות ממושכות, אלא - כמו במלחמת הרים - בחירת אנשים, אימון וציוד מיוחדים.

הגיאוגרפיה של ארץ, או שטח, ארוגה לתוך מסכת הטקטיקה המיוחדת לה; חובה לסגל, ככל האפשר, את העיקרים הטקטיים למסיבות הגיאוגרפיות שבעין. אף האסטרטגיה, בתכניתיה הגדולות והכוללות, אינה יכולה להתעלם מן הגיאוגרפיה במובנה הרחב; ואולם הטקטיקה מצמצמת את התחשבותה בגורמים גיאוגרפיים בתחומי שדה הקרב בלבד.

מצביא בעל שעור-קומה יבצל את צורות הקרקע וכיסויו, את התופעות הקוסמיות האפניניות, את האקלים ומוג האויר, את עולם החי ואת האוכלוסיה, ניצול מחושב ותכנית, לתכליות טקטיות ואסטרטגיות מסוימות. רק מתוך הסתייעות בכל אלה אפשר להכין פעולות צבאיות מוצלחות.

* כדאי לציין, שגם בפרדסי ארץ ישראל החדשים מונבלת מאד הראיות ברוב הכוונים, באשר צמרות העצים המטופחות והגמכות נובעות אחת ברעיה; כך בפרדס הנטוע 6 x 4 (6 מ' בין שורה לשורה, 4 מ' בין עץ לעץ בתוך השורה) יש ראיות מצוינת, אמנם, בכיון אחד בעמך באמצע בין שתי שורות, אך היא קשה מאד בכל כיון אחר. - המערכת.

** בכרמי הזיתים יש, בדרך כלל, פחות מסתור (מראה) מאשר בפרדסים המטופחים.

התעמולה הנאצית במזרח

האיגודים הנאציים לתעמולה במזרח.

המצב הפנימי של גרמניה אחרי מלחמת 18—1914 הפסיק לזמן-מה את ארגון התעמולה שלה בארצות המזרח עד שבאו הנאצים וחדשוה ביתר שאת. עוד עם ראשית שלטונם הקדישו הנאצים תשומת לב רבה לארגון שיטתי של התעמולה במזרח. לשם כך ניצלו את המוסדות המדעיים לעניני המזרח הקיימים בגרמניה. מוסדות אלו נהפכו למרכזי תעמולה. האוניברסיטאות חינכו תעמלנים גרמנים, והשתדלו למשוך אליהן צעירים מארצות המזרח. ב־1935 נערכו באוניברסיטאות גרמניה 67 קורסים מיוחדים בשאלות ערביות. בועידת „האיגוד האוריינטלי“ («Orient Verein») ב־1935 הצהיר היושב ראש ר. שִׁיֶר: „שום ארץ אחרת באירופה לא עשתה מה שגרמניה הצליחה לעשות למען המחקר המזרחי. בעובדה זו הכירו ממשלות ארצות המזרח, והן שולחות אלינו את מבחר תלמידיהן.“

הנאצים הקימו גם חברות חדשות לשם טיפוח יחסים פוליטיים וכלכליים עם המזרח. ביניהן יש לציין את ה„דויטשער אוריינט פערין“ הנ"ל ו„אפריקה פערין“. „האיגוד של הלוחמים באסיה“ («Bund der Asien-Kämpfer»), שהיה קיים מכבר, הרחיב במידה רבה את פעולותיו בשטח התרבותי. נוצרו קבוצות, ששמותיהן מעידים על מגמתן: „הועד להגנת מרוקו הערבית“, „האיגוד הגרמני-מוסלמי“, „הבנק המזרחי הגרמני“ («Deutsche Orient Bank»), ו„התאחדות למען שחרור האיסלאם“. חברות אלו כינו את פעולותיהם של כמה איגודים אחרים, פחות ידועים. קשר ישר בין איגודים אלה לבין חוגים ידועים במזרח נקבע באמצעותו של „המועדון הערבי“ בברלין. זכורה עדיין מחאתו של מועדון זה בנובמבר 1937 לפני ציר אנגליה בברלין על „מעשי הצבא הבריטי“ בא". כשליח נאמן לנאצים בקיום קשרים עם חוגים מוסלמים ידועים, שימש החון במסגד באחד מפרברי ברלין — עבד אל וואהב, יליד אלג'יריה. פעולתו הענפה של עבד אל וואהב היתה מכוונת ע"י „האיגוד התרבותי המוסלמי“ («Islamischer Kultur-Bund»), שנוסד ב־1933 ע"י שכיב ארסלאן, ראש הועד הפלשתינאי-הסורי בג'ניבה. הנהלת איגוד זה היתה מורכבת מפרופסורים גרמנים, משלושה ילידי מרוקו, שני ספרדים, מצרי אחד, ערבי ארצישראלי, והודי אחד. האיגוד עסק גם באוסף כספים לטובת הענין הפאן-ערבי. כעובדה מענינת יש לציין את המספר הרב של גרמנים שהתאסלמו בשנים האחרונות. בברלין בלבד הגיע מספר המתאסלמים ב־1938 לאלפיים איש! העתונות הנאצית המקשתה במקצת לישוב את הסתירה הגלויה בין תופעה זו לבין העקרונות הנאציים בשאלות הגזע, עד שבא העתון הנאצי לעניני הגזע „פרדיריקוס“ ותָרַך את הקושיה: „הדת המוסלמית היא דת גברית, בניגוד לדת הנוצרית, ולפיכך היא מותרת לאריים טהורים...“

מחלקת המזרח במיניסטרוניון לתעמולה ודרכי פעולתה.

מחלקת המזרח במיניסטרוניון התעמולה הגרמני מכוונת את הפעולות של כל האיגודים הקשורים בארצות המזרח, בהתאם לתנאים המיוחדים לכל ארץ וארץ. תכנית הפעולה באפריקה הצפונית, מצרים, סוריה וא"י היתה מכוונת לעורר מהומות, וביתר

ארצות המזרח — להשתלטות על החיים הכלכליים. עוד ב-1934 הגיע תקציב התעמולה של מחלקה זו ל-20 מיליון מארקי. ובשנים האחרונות הוגדל במידה רבה. ב-1934 לבד פרסמה המחלקה ששים ספרים בערבית ובדיאלקטים מקומיים שונים. הוקמו סוכנויות-ידיעות בכל ארצות המזרח, והוצאו סכומים עצומים על מוסדות „תרבות“ נאצים. „מנצ'סטר גארדיאן“ בגליונו מ-15 בינואר 1938 פרסם תעודות חשובות שהיה בהן כדי להפיץ אור על הפעולה המשותפת של מחלקת המזרח במיניסטריון לתעמולה ומיניסטר החוץ והחוגים הצבאיים הגרמנים. מתעודות אלו אנו למדים, שהחוגים הצבאיים התייחסו מתחילה בספקנות רבה לתועלת בתעמולה שבארצות המזרח. אולם עד מהרה הפכה ספקנותם להתלהבות רבה. כי אם תצליח התעמולה, הרי תאלץ אנגליה במקרה מלחמה להפנות כוחות צבא חשובים לארצות המזרח. במכתב מ-17 בספטמבר 1937 הודיעו מחוגי הצבא הגרמני למיניסטר המלחמה, לאמור: „אנו עושים כל מה שביכולתנו בהתאם להוראות של המיניסטריון לתעמולה, ביחוד בנוגע לאספקת הנשק. הוראות מיוחדות נשלחו למחלקות הנוגעות בדבר. אנו כולנו תמימי-דעים בהחלט בנידון זה, כי משלוח הצבא האנגלי למרחקים יקל במידה רבה על הצבא שלנו“. כן נתגלו תעודות ובהן הוראות שנשלחו ע"י מיניסטריון החוץ לצירים הגרמנים במזרח התיכון בדבר מתן עזרה דיפלומטית לסוכנים הנאצים ולאישים בעלי השפעה מילידי המקום. 18 איש מן הסוכנים האלה הגיעו ב-1935 לארץ ישראל ועסקו באספקת כסף ונשק למקומות מסוימים. בראש הסוכנים עמד הקונסול הגרמני בבירות זיילר, עוזרו של ג'דן-מאנר² לשעבר, הציר הגרמני בבגדד, ד"ר גרוקה, והקונסול הגרמני בקאהיר פון-שטוןר.

סוכנים אלה קבלו לעתים קרובות את עזרתם של הגרמנים כאן בארץ. מקצתם נתנו עזרתם מרצון ומקצתם מאונס. מבחינה זו מענין לציין את עמדתם של הטמפלרים הגרמנים בארץ. לא כולם היו נאצים, אבל מעטים מאד ידעו להחליץ מהמלכודת שפרשה להם התעמולה הנאצית. ידוע, למשל, כי אחרי ביקורו של ביינרטץ, ידידו של ד"ר גבלס, בארץ ב-1935, וויתרו ששים טמפלרים על זכות השחזור מן הצבא שהעניק להם בשעתו קיסר ווילהלם. את השינוי הזה בהלך הרוח של הטמפלרים ציין הקונסול הגרמני דיטמן בנאום הפתיחה של „בית הספר הגרמני“ בירושלים ב-1937, בעמדו „על הרוח הנאצית המפעמת את לב כל הטמפלרים“.

הסוכנים הגרמנים עם עוזריהם המקומיים ידעו לנצל לצרכי תעמולתם כל פעולה קלת-ערך שנעשתה על ידי אחד הגרמנים במקצועו. כך, למשל, נתנו פרסומת צעקנית לרופאים הארזיים במזרח. כל נתוח קל, שרבים כמוהו מוצאים לפועל יום בבתי החולים, הפך אצל הגרמנים למעשה כביר שלא ירד מעמודי העתונים השכירים במשך כמה ימים. „מעשים כבירים“ אלה היו זוכים לפומבי מיוחד, עם הענקת אות הצטיינות מידי היטלר.

הנציגים הדיפלומטיים של גרמניה הצליחו להחדיר אח"כ את „המומחים“ בעלי אות ההצטיינות למוסדות-ההשכלה הגבוהים של ארצות המזרח. בטהראן, למשל, היו מומחים כאלה למנהלי בתי ספר חשובים. בראש השירות האז'כיאוולוגי בעירק עמד גרמני, בראש בית הספר למורות ובית הספר לתעשייה בבגדד עמדו גרמנים. בעירק בלטה, בכלל, המגמה למלא את מקום המומחים האנגלים בגרמנים, ביחוד בימי ממשלת

¹ „Oriente Moderno“, Sep. 1934

² סוכן גרמני חשוב בארץ (פרס) בימי מלחמת 18-1914.

יאסין פחה (ב-1935). אחיו, טהא פחה, עשה מאמצים רבים להכניס גרמנים לשירותי המדינה. גם בתורכיה העריכו את המומחיות הגרמנית, עד שנתגלתה (בראשית 1939) שערורית הספינות, שסיפקה גרמניה לתורכיה. כתריסר ספינות נמצאו כבלתי ראיות לשימוש אחרי כמה שבועות. אניה אחת ששולם בעדה 118,000 ל"ת זקוקה היתה בראשית שירותה לתיקונים שעלו ל-80,000 ל"ת נוספות. שתי אניות אחרות תוקנו שלוש פעמים. אחרי שלושה חדשים ירדה מהירות האניות עד כדי מחציתה. בשל השערוריה הזאת פוטרו שבעה מארבעה עשר מנהלי "הבנק המריטימי" והמתלמדים התורכים במספנות הגרמניות נקראו לשוב לביתם. מאז החלה העתונות התורכית להוקיע את ערך המומחים הנאצים וכן את המטרות המסתתרות מאחורי מומחיותם. אחד המכשירים, ששימש בידי הסוכנים הנאציים לפעולתם, היה המדע הארכי-אולוגי. בשנים האחרונות התעניין השלטון הנאצי במדע זה במידה בלתי שכיחה. משלחות ארכיאולוגיות יצאו לרוב ארצות המזרח. בשטח זה הצטיין פרופ' קרויג'ר מבית הספר התכני הגבוה בברלין. ארכיאולוג זה התחיל במפעלו המדעי בסביבת אנקרה. לא הספיק לגמור את "חקירותיו המדעיות" באיזור זה, והנאצים העבירוהו לתפקיד דומה לזה בסוריה. עקב גנבת הפסל המפורסם של המלכה נֶפֶרֶטִי עֵי הארכיאולוג הגרמני ד"ר בורכארדט, נשארה מצרים לזמן-מה סגורה בפני המדע הארכיאולוגי הגרמני. אמנם הציר הגרמני נתן הכטחה חגיגית לממשלת מצרים שהגנבה תוחזר לה. אולם היא לא הוחזרה עד היום הזה. "ההתמסרות" לארכיאולוגיה מתבארת בזה שלארכיאולוגים, יותר מאשר למומחים אחרים, יש הזדמנות לבוא במגע עם הכפרים, ולהתחקות אחרי ענינים הכרוכים בשאלות אסטרטגיות.

התעמולה האידיאולוגית.

התעמולה הנאצית לא הצטמצמה בפעולה מעשית בלבד, במתן שוחד, בהסתה וריגול על ידי מומחים וכדומה. הנאצים יצרו גם רקע אידיאולוגי למעשיהם, שהיה עשוי להתקבל על דעתם של חוגים ידועים במזרח. הם הפיצו את הרעיון, כי רוח אחת מפעמת את שאיפותיה הלאומיות של גרמניה ואת השאיפות של עמי המזרח. מכאן הסיסמה: "גרמניה המחודשת מושיטה עזרה למזרח המחודש". שליחיהם בארצות המזרח דשו וררשו כל תג ותג של סיסמה זו. סופר מוסלמי, הכותב בעתוני מצרים, תגיבור רחמן, פשפש ומצא, "שעמי המזרח, אף הם, כגרמנים, מאוחדים באחדות גועית ובהשקפת עולם אחידה"... תעמולן פרו-נאצי אחר כתב: "מי עוד כגרמנים יכול לשמש דוגמא לעמי המזרח? אחרי תקופה ארוכה של פירוד פנימי הגיעו הגרמנים סוף סוף לאחדות לאומית שלמה, אף אנו כך — אם נלך בדרכיהם". המנהיג הידוע שכיב ארסלאן, מלא אחרי דברים אלה: "הגרמנים אינם רוצים לשמש דוגמה בלבד, אלא גם לעזור למזרח המדוכא ולשחררו מידי המעצמות העושקות". הזלוזל הגרמני בכוח הבחנתם של אנשי המזרח הגיע לידי כך ששופרו של מיניסטריין החוץ הגרמני יכול היה לכתוב בשנת 1936: "האימם יחיה מתימן קיבל ברצון את תכניותינו לפיתוח הכלכלי של ארצו, משום שהוא משוכנע שאין לגרמניה כל שאיפות טריטוריאליות, מה

L'Epoque 28.3.1939. 1

Zeitschrift für Politik, Sept. 1938 2

Politique Etrangere, Aug. 1938 3

"Histoire du Reveil du Mouvement Nationalist chez les Arabes" 4

שאינן כן אנגליה צרפת ואיטליה¹. (איטליה שמדובר בה כאן היא מלפני הצ'יר, לזו שאחרי הקמת הצ'יר לא היו, כמובן, כל שאיפות טריטוריאליזם...). ונמצא כמה עתונות מצרים וערבים, שהשתדלו להוכיח, כי אמנם אין לגרמניה כל שאיפות אימפריאליסטיות. שופרם העיקרי היה העתונאי המצרי הידוע אמין סעיד, מעורכי „אל מוקטם“ (ראשית קשריו עם גרמניה היו מומן ששימש במפקדה של לימן פון סן־גרס).

פאן־ערביות ופאן־תורניות בידי התעמולה הנאצית.

מקום רב להתגדר בו מצאה התעמולה הנאצית בתנועה הפאן־ערבית. לפי דברי שכיב ארסלאן, אחד מראשי התנועה הזאת, יבצע היטלר את המפעל שהחל בו עוד קיסר וילהלם, „ידידם של שלוש מאות מיליון מוסלמים, אשר כל מעצמות אירופה רעדו מפניו“.

באספקלריה הנאצית הופיעה התנועה הפאן־ערבית, כסערה המתחוללת במזרח על הריסותיה של הישבות. או „כרעיון החופש התוסס מִפּוֹל עַד חֲגָאז, הנאחו בכל אמצעי התרבות המודרנית, כדי להגשים את שאיפותיו. אפילו איש אדוק כאבן סעוד להוט אחרי טיסות צבאיות לא פחות מאשר אחרי הקוראן... אם הכליפות לא חודשה עד היום, הרי הסיבה לכך היא, שהרעיון הפוליטי דחק את הרעיון הדתי...“ „התנועה הפאן ערבית תשיג את מטרתיה כי בראשה עומדים רפורמטורים יפאניים ותכנאים גרמנים...“² כן ידוע שהועידה הפאן־ערבית, שנתקיימה ב־1937 בבלודאן, היתה פרי התענינותם של הנאצים בתנועה זו. העתונאי האירופי היחיד שנזכר בוועידה היה גרמני, הסוכן הידוע נֶסְלֶטֶן.

מובן מאליו, כי הנאצים תמכו בתנועה לאיחוד ערבי רק באיזורים אשר שם היתה תמיכה זו עשויה לשרת את שאיפותיהם. באיזורים אחרים של העולם הערבי, אשר בהם עמדה התנועה בניגוד למטרותיהם, — פעלו נגדה. בשנת 1937 כשאמרו הצרפתים להקים אדמיניסטרציה אחידה למרוקו ואלג'יריה הרימו הנאצים קול צעקה. בטענם שאין כל אחדות בין ערביי אלג'יריה לערביי מרוקו.

כן עשו הנאצים מאמצים רבים לעורר מחדש בתורכיה את התנועה הפאן־תורנית (תורכית) ולעודד את השאיפה לסיפוח כל האיזורים הערבים המאוכלסים במיעוטים תורכיים לתורכיה. אולם שלטונות תורכיה הבינו את מזימות הנאצים השואפים לסכסך אותם בערבים וישמו מהר קץ לתעמולתם. אח"כ באה התעמולה ליצירת תנועה תורנית־טטרית באיזורים הנתונים לשלטון רוסי. מנהיגה של תנועה זו אג'אז אישאקי, ישב בברלין וציפה להקמת מדינה אוכלית שצריכה היתה לכלול בתוכה גם את חצי מיליון הגרמנים שבאיזור הוולגה. עם הסכם סטלין־היטלר גם החלום הזה של הנאצים.

לתשומת לב רבה זכתה גם אפגן, מוסרים, שבראשית שנת 1939 נמצאו באפגן כשלוש מאות מהנדסים גרמנים²

חוגים רבים בארצות המזרח הרגישו את הסתירות שבתעמולה הנאצית. שום הבטחות מלוות בהענקות לא יכלו להפנות על הזלזל של הנאצים בעם הערבי, כמה עתונות ערבים לא פסקו להעמיד את קוראיהם על הסתירה שבין דברי היטלר

Koloniale Rundschau, Apr. 1936. Carl Rathjens, „Das unabhängige Arabien als Kraftquelle 1
Islamischer Expansion“.
L'Orient, Beirut 31.1.39. 2

ב"מלחמת" ביחס לעם הערבי לבין תוכן התעמולה הנאצית. ב-1937, בעצם הימים ההם, כשהתעמולה הנאצית הפאן-ערבית היתה בכל תקפה, נתפרסמו בגרמניה חוברות המדברות בגנות הערבים. ביחוד ראוי לציין בנידון זה את "הוצאת-לודנדורף". באחת החוברות של הוצאה זו, שנתפרסמה בדצמבר 1937, כלולה התקפה מעליבה על הדת המוסלמית ויוצרה. כן לא פסקו הירחונים הגרמנים מלתקוף את צרפת בגלל מדיניות ההתבוללות שלה, המחדירה את התרבות הערבית לתרבות המערב. תכניות הלימודים בבתי הספר הנאציים מחייבות את המורים להטיף בוז לכל דבר הקשור במזרח. כשביקר בלדור פון שינאך בדמשק ב-1937 נשאל ע"י עתונאים, כיצד אפשר להשלים בין התעמולה הגרמנית בארצות ערב לבין תורת הגזע הנאצית המעמידה את הערבים בדרגה י"ב במעלת הגזעים. העתונות הערבית ציינה או, ששליח הנאצים נמנע מתת תשובה הגיונית לשאלה. כדאי לציין, שבין הסיסמאות הצעקניות שהתנוססו בקונגרס הנאצים בנירנברג ב-1938 אפשר היה לקרוא גם הכרזה מעין זו: "מאז התקשר פרנסוץ הראשון, מלך צרפת, עם השולטן התורכי, בגדה צרפת בתרבות האירופית, אשר גרמניה מצוה להגן עליה".

העולם הערבי לא התעלם מהסתירות שבתעמולה הנאצית. אם כי מנהיגים ידועים בעולם הערבי ראו בה מכשיר רצוי לסחיתות פוליטיות לצורך השעה. אולם גם חוגים אלה לא השלו את עצמם בשוא. הם ידעו, כי בבוא יום ההכרעה לא יוכלו להסס בדבר עמדתם.

הנוער הערבי והתעמולה הגרמנית

כבכל הארצות פנתה התעמולה הנאצית בארצות המזרח בעיקר לנוער. הנוער במזרח, יותר מכל נוער אחר, רואה את עצמו כגורם המכריע בתנועה הלאומית. אולם בצדה של הכרה זו ביחס לתפקיד אין ההכרה הדרושה ביחס ליכולת. יצר החקיקי חזק במידה רבה בנוער זה. כל דוגמא של התפרצות כוח, תהיה מטרתה ככל אשר תהיה, מקסימה אותו ודוחפתו למעשים מעין זה. אמין סעיד במאמריו הרבים על התנועה הפאן-ערבית, הדגיש את הדוגמא של הנוער הגרמני. מכאן, "החולצות" המרובות למיניהן שהופיעו בשנים האחרונות במזרח: "חולצות הברזל", "חולצות ירוקות", "חולצות אפורות", "חולצות לבנות" — אשר כולן מקורן ב"חולצות החומות" של הנאצים¹. גם צורת הפיקוד בארגוני הנוער השונים בארצות המזרח היא כולה חיקוי לפיקוד הנהוג בנוער הנאצי. בוועידת בלודאן ברכו החברים הצעירים של הוועידה איש את רעהו במועל היד הנאצי, אגב הסחת-הדעת מהעבירה על חוקי הגזע בגרמניה, האוסרים על זרים להשתמש בכרכת היד הנאצית. הנאצים ניצלו במלוא יכולתם את יצר-החיקוי של הנוער המזרחי וראו בכל "חולצה" מעין דגל גרמני המתנוסס במזרח, כשעמדה ממשלת מצרים על טיבן של ה"חולצות הירוקות", ופקדה על נושאייהן לפשוט אותן, נקט הציר הגרמני במצרים בצעדים דיפלומטיים נגד פקודה זו, ובזה הוכיח, ללא צל של ספק, את מקור קיומו של ארגון זה. עד היכן הגיעה מידת החיקוי, אפשר לראות מדברי אחד המנהיגים החשובים ביותר של נוער המצרי, אחמד חוסיין: "היטלר אינו דיקטטור; גרמניה היא הארץ הדימוקרטית היחידה באירופה; יתר הארצות אינן אלא פלוטוקרטיית פרלמנטריות; משום כך קבלתי עלי ללמוד היטב את דרכי ארגוני הנוער של גרמניה..."² מנהיג נוער

עירק, מחמוד פאדל, ביקר את גרמניה, לפי הזמנת בלדור פון שיראך, בראש קבוצה של 30 מתלמידים. בשובו היה מלא התלהבות מהנוער הנאצי. זאולם מגעור הישר עם נוער זה פגע בנפשו: „אין להכחיש, כי מורגש שם לחץ מכביד על המחשבה...“¹.

בתעמולה הגרמנית היה גורם אחר, שהיה בו כדי לקחת את לב הנוער בארצות המזרח: ההקנעות למנהיג, „עבודת הגבורים“ תפסה ומוסיפה לתפוס מקום חשוב בחיי המזרח. המושג הדימוקרטי על המנהיג, כנבחר הציבור הפועל למען הציבור במסגרת של קהל בוחריו — טרם הכה שרשים בארצות המזרח. כאן המנהיג עדיין מין יצור עליון, שאסור להרהר אחרי מעשיו. הוא אינו נחשב כשליח הציבור אלא כשליח ההשגחה. המוסדות הדימוקרטיים שהמערב הנחילם למזרח, הם עדיין בבחינת קליפה שטרם נתמלאה תוכן. סדורי הנציגות שהונהגו בשנים האחרונות בארצות המזרח, לא הספיקו עדיין לשנות את הלך הרוח שנוצר על ידי שלטון אוטוקרטי במשך דורות. השלטון במזרח הוא עדיין בידי אישים ולא בידי מוסדות. ההתלבטות החברתית, שהולידה בארצות המערב את השלטון הדימוקרטי, המהווה מעין פשרה בין הכוחות הפעילים, נמצאת במזרח רק בשלבה הראשון. רקע חברתי פוליטי זה הקל על התעמולה הנאצית. שדגלה בשם המנהיג — הגבור הדורש הקנעות עיוורת לקרותו. מכאן המאמרים והתמונות הרבות שהקדישה העיתונות הערבית להיטלר כגיבור. התרגום הערבי של „מלחמת“ מלווה בסיסמה: „האיש החזק ביותר בעולם“.

הנאצים השקיעו מאמצים רבים לחקר הפסיכולוגיה של עמי המזרח, וניצלוה למטרות תעמולתם. בשנים האחרונות נתפרסמה בגרמניה ספרות שלמה, המטפלת באמצעי התעמולה מבחינת הפסיכולוגיה המזרחית. ביחוד הערבית. כך, למשל, מצאו החוקרים הנאצים, שהתחושה הערבית אינה קולטת פרסומת קיקיונית. כגון מודעות, סיסמאות בהארה השמלית וכדומה. כן הם מצאו, שלתיאטרון אין כל השפעה על אנשי המזרח. ואולם הקולנוע הוא מכשיר מצוין לתעמולה בין הערבים. ועוד העלו הנאצים בחקירתם, שהערבים רגישים במידה רבה לחנופה ולמחמאות, וכי הם נתונים במידה יוצאת מן הכלל להשפעת אנשים רבי תואר. כתוצאה מגילוי זה הטילו הנאצים על כמה גרמנים מפורסמים לבוא בחליפת מכתבים עם חוגים רחבים במזרח. המכתבים שהוכנו במחלקת המזרח של המיניסטרויון לתעמולה, היו גדושים דברי חנופה ומחמאות.

הנאצים טורחים הרבה, להפיץ את התרבות והלשון הגרמנית במזרח. לשם כך נשלח מספר רב של מורים לארצות המזרח על חשבון הממשלה הגרמנית. אולם מאמצים אלה לא הוכתרו בהצלחה רבה. המורים, שנשלחו לסוריה, לא מצאו תלמידים ללימוד הלשון הגרמנית. מאין „עבודת תרבות“ הוטל על המורים לעסוק, בשירותים אחרים למען גרמניה... בימי ממשלת יאסין פחה בעירק הונהג בבתי הספר התיכונים לימוד השפה הגרמנית במקום הצרפתית. אף-על-פי-כן הוסיפו התלמידים להעדיף את הצרפתית על הגרמנית. בתורכיה הצליחו הנאצים מבחינה זו יותר מאשר בכל ארץ אחרת. רוב ספרי הלימוד בבתי הספר הגבוהים תורגמו מגרמנית, ולימוד הלשון הגרמנית היה נפוץ במידה ניכרת.

העתונות.

יותר מאשר בכל שטח אחר, השתדלו הנאצים לחדור לעתונות. מבחינת המגע עם ההמונים-מהוה העתונות במזרח מכשיר חשוב ביותר. דלות הספרות השוה לכל נפש, והעדר אמצעי תרבות אחרים, המצויים בארצות המערב, הועילו במידה רבה להפצת העתונות בארצות המזרח. אם כי אחוז הבערות בארצות אלו גדול מאד, יש להביא בחשבון לא רק את קוראי העתון, אלא גם את שומעיו. בכל עיר וכפר תמצא קבוצות קבוצות של שומעים השותים בצמא את דברי המקריא מתוך העתון החביב עליו. "שומעים" אלה אינם, בדרך כלל, מקטני-האמנה. כאנשים פרימיטיביים אין הם מטילים ספק במה "שכתוב". אם הכתוב אינו מתקבל על הדעת, הרי זה מוכיח שיש כאן מעין נס ופלא. הראויים לאמונתו של המאמין. תוכן העתון הערבי מכשיר אותו למלאכת התעמולה. מעטים הם עדיין העתונים במזרח, המקדישים מקום ניכר לשאלות בלתי-פוליטיות. לרוב הם מבליטים את האדם, "כחיה פוליטית". המסגרת המצומצמת. באופן יחסי, של הבעיות החברתיות, לעומת התסיסות הפוליטיות במזרח, גרמה במידה ידועה לאופי הפוליטי הבולט של העתונות.

הנאצים ידעו לנצל את כל הגורמים האלה. במקרים רבים הפכו עתונים ידועים את עורם בן לילה, והיו לשופר לתעמולה הנאצית. עתון שעמד לפני פשיטת רגל, קם פתאום לתחייה, מלא את עמודיו במאמרים על גרמניה ובהתקפות על ארצות אחרות. יש אשר כמה גלגולים עברו על אחד העתונים במשך זמן קצר ביותר. ויש אשר בעל עתון היה גומר את ההלל על גרמניה בראש החדש, ובשלהי החדש נמצא כבר במחנה אחר לגמרי. ולא היה זה חזיון בלתי-שכיח. אם נשאל בעל העתון על סיבת השינוי המהיר בהשקפתו הפוליטית, הריהו עונה, כי קיום העתון כרוך בהמצאת האמצעים הדרושים להוצאתו. העתון המצרי החשוב, "אל-א-הראם" התריע בשעתו, בשורת מאמרים, על התמיכה הנאצית הניתנת לכמה עתונים ערבים. על אף התרעה זו לא חל אז שינוי במצב. סוכנות הידיעות הנאצית בקאהיר המציאה ידיעות בחינם. חמש פעמים ביום. הידיעות נמסרו לעתונים בתרגום ערבי ותורכי, שלא כמנהג "הוואס" ו"רויטר", המוסרות את ידיעותיהן בצרפתית ובאנגלית. כן המציאה סוכנות זו מאמרים חתומים בידי ערבים מצרפת, אנגליה וירושלים. "ערבים" אלה ספרו על הפגנות ברחובות פריס, על ירידת ערך הפרנק הצרפתי, על ה"מרד" באפריקה הצפונית, על מספר עצום של מחוסרי עבודה באנגליה ועל התפוררות האימפריה הבריטית ועוד.

נוסף על הידיעות והמאמרים שניתנו בחינם לעתונות, עוד הציפו הסוכנים הגרמנים את ארצות המזרח בסרטי יומנים, שהעבירו לפני עיני המסתכלים את כוחה הצבאי של גרמניה ואת הערצת ההמונים למנהיגיה.

קשה לקבוע את מידת ההשפעה של התעמולה העתונאית בארצות השונות. לפי שהקורא אינו מפסיק לקרוא עתון המענין אותו, משום שהוא מוצא בו גם חומר נאצי, יותר קל לעמוד על יחס הקהל בארצות המזרח השונות לסרטים הגרמנים. במצרים, למשל, נכשלה תעמולת הסרטים במידה רבה. הנאצים החלו שם בהצגות פרטיות. אח"כ שכרו את אחד האולמים הגהדרים ביותר בקהיר להצגות פומביות. מקץ חמשה חדשים נאלצו הנאצים לסגור מחוסר מבקרים. התענינות גדולה יותר נודעה לסרטים אלה יבחרוכיה, בעירק ובאירן. בבתי קולנוע בתורכיה הגיע מספר היומנים הגרמנים ל-60 אחוז, בעירק ל-70, ובאירן ל-40 אחוז מכלל היומנים.

הסרטים ניתנו בחינם, ובעלי בתי קולנוע שילמו רק את דמי המכס.¹ ידוע באינו מידה ניצלה גרמניה ומוסיפה לנצל את שידורי הרדיו לתעמולה בארצות המזרח, ואין צורך לעמוד כאן על זה. פחות ידוע הוא השימוש הנאצי בלוחות הגרמופון. כלי זמרה זה תופס מקום חשוב בחיים החברתיים של הערבים. הערבי חובב מוסיקה במידה רבה. כל בית קפה, הראוי לשמו, נאלץ להשמיע באוזני המבקרים מוסיקה מעל לוחות הגרמופון. האשה המוסלמית, האסורה לבוא בחברה זרה, מאזינה בבדידותה, במשך שעות שלמות, למנגינות הגרמופון. הסוחר בשוק משתמש בו כדי למשוך את הלקוחות. ביום חג ומועד משעשע הגרמופון את כל הכפר. הסוכן הראשי שסיפק את הלוחות הנאצים למזרח הוא ד"ר ג. בצ'קה, מנהלה של החברה המפורסמת „בעידהפון“ בגרמניה. לחברה זו סוכנים בכל ערי המזרח, ופעולותיהם לא הצטמצמו במכירת לוחות. בין הלוחות ממוצא גרמני, הנפוצים מאד בארצות דוברות ערבית, נמצא גם „ההמנון לרגל הירוק“; הוא קורא את הערבים למרד נגד המעצמות „המשעברות אותם“. לוחות בכותרות ממין זה הופצו כמספר רב ולעתים קרובות חינם.

אגודות ספורטיביות וביקורי אישים.

פעולת תעמולה רבה נעשתה ע"י סוכני הנאצים בעזרתן של אגודות ספורטיביות במזרח. כמה ספורטאים נבחרים ופרופיסורים נשלחו על ידי ממשלת גרמניה לאוניברסיטאות המזרח להרצות על עניני הספורט ולהדריך את הנוער בשיטות הספורט הגרמני. במצרים פעל בשטח זה הרבה טאהר פחה, יושב ראש „הועד הארצי לספורט“ (Comité National des Sports). את אהדתו לגרמניה הביט בהזדמנויות שונות, כשם שגרמניה הביטיה את אהדתה כלפי ספורטאי זה, ביחוד בקבלת הפנים הנהדרה שנערכה לו בשעת ביקורו בברלין בימי האולימפיאדה.² 1937.

הנאצים לא הצטמצמו בפעולות סוכניהם ושכיריהם. מומן לזמן שלחו את אחד מדבריהם הראשיים לביקור קצר במזרח. לסקור את הפעולות ולהכשיר את הקרקע לפעולות נוספות. ביקור כזה ערך ד"ר שאכט ב־1936 בתורכיה ובאירן; בלדור פון שיראך, מנהיג הנוער הנאצי — ב־1937 באנקרה, בדמשק, בבגדד ובטהראן; ד"ר פונק, מיניסטר הכלכלה — ב־1938 באנקרה; וד"ר גרובה, ציר גרמניה בעירק, ביקר בפברואר 1939 בסעודיה. ד"ר גבלס עמד לבקר בינואר 1938 במצרים, אולם ברגע האחרון נמלך בדעתו ולא בא. דעת הקהל במצרים, התנגדה כל כך לביקורו, עד שמיניסטר הפנים המצרי ראה צורך להחתיים את העתונאים על התחייבות לא להתקיף את גרמניה בזמן שהותו של גבלס במצרים. על הסיבות שגרמו לביטול ביקורו של גבלס התהלכו שמועות שונות. סברה אחת היתה, שאיטליה התנגדה לביקור, בראותה בו פעילות יתרה מצד גרמניה ב„שטח השפעתה“. סברה אחרת אמרה, שהיה לגבלס יסוד לשער, שלא יקדמו את פניו באופן הראוי לו, ואמנם מאז הלכה וגברה הבקורת בעתונות המצרית על פעולות הנאצים במצרים, והגיעו הדברים לידי כך, שגרמניה ראתה צורך, במארס 1939, לקרוא חזרה את צירה ממצרים. תפקידו של בלדור פון שיראך בביקורו (בלוית 15 עוזרים!) היה לחזק את הסמכות הנאצית במוסדות הגרמנים במזרח, ליסד בתי ספר חדשים ולארגן את

Bourse Egyptienne 3.8.1938. 1

Orient Rundschau, März 1938. 2

הנוער. על תפקידו זה העיד בעצמו בהצהרה שנתן לעתונאים בדמשק, לאמור: „תפקיד ביקורי הוא לעמוד על ארגוני הנוער במזרח. הנוער הגרמני מתענין בתנועות הנוער בעולם כולו, ביחוד בארצות השואפות לשחרור ולחופש. שאיפתי היא להדק את הקשרים ביניכם לבין ארגוני הנאצים... העתונות הסורית הודיעה או על שיחות חשאיות שהתנהלו בין המנהיג הנאצי לבין „אישים ידועים בסוריה, ועל הגברת הפעולות של המועדון הערבי“¹.

עם זה יש לציין, שבין חברי המועדון הוזה היו אנשים שלא יכלו להשלים עם העובדה, שמועדון הקורא את עצמו ערבי ישמש מכשיר בידי הנאצים: והם מחו נגד זה בפומבי. אחד מהם האלד בגדאשי, הוצא מהמועדון על שפרסם בנובמבר 1938 כרוז שהיה בו כדי לפגוע בכבודו של היטלר. המועדון הערבי היה פעיל גם במו"מ שהתנהל במשך זמן ידוע בין עירק לבין גרמניה, בדבר זכוין נפט. ביזמתו של מועדון זה נערך כינוס נוער סורי, אשר אליו הוזמנו גם העירקים, שהשתתפו בקונגרס הנאצי בנירנברג ב-1937.²

תחבורה וכלכלה.

הנאצים לא הסתפקו בתעמולה בלבד. הם ביקשו להשתלט על דרכי התחבורה ועל המבנה הכלכלי של ארצות המזרח. רכבת בגדד היתה, כידוע, חלומה הגדול של וילהלם II — חלום שפג עם תבוסת גרמניה במלחמת 1914—1918. מנהיגי הרייך השלישי לא וויתרו אף הם על חלום זה, אלא שבינתיים אמרו להשתלט על קוי האויר במזרח. ב-1937 הקימו הנאצים קו אויר ישר מברלין לכפול דרך אתונה, רודוס, דמשק, בגדד וטהראן. כן פעלו קוים גרמנים במזרח גופא, באיזורים טהראן-בושיר, טהראן-קרת וטהראן-ראשט בכוון באקו. בשני האיזורים הראשונים היה מרכז פעולותיהם של ונאקמוס ונידרמאיר בימי המלחמה הקודמת. לאחר סיפוח אוסטריה לרייך נוצר קו חדש של „לופט-הנוה“ דרך בוקרשט, קושטא, אנקרה, לכפול. ממשלת אירן התיחסה בזהירות כלפי קו-אויר אלה והודיעה רשמית לגרמנים, כי תרשה את חנית איירוניהם רק באיירודורום האזרחי דונאת-צאפא בסביבת טהראן: כן נתחייבו הגרמנים לבקש חידוש רשיון-החניה בכל חודש, ונאסר עליהם לשלוח את הדואר הדיפלומטי בדרך זו. במו"מ, בינואר 1939, בדבר הארכת הקו של „לופט-הנוה“ לקושטא נקבע, כי אין זו זכות-מונופולין, וממשלת תורכיה נותנת זכות בקו זה גם לחברות אחרות, לא-גרמניות.

אולם, בראש וראשונה השתדלו הנאצים להשתלט על המבנה הכלכלי של ארצות המזרח, דוגמת מאמציהם בכיוון זה באירופה הדרומית-מזרחית. את שאיפת גרמניה מבחינה זו קובע המומחה הנאצי לכלכלה, ד"ר היקר לאמור: „עם התפתחותם של אמצעי התחבורה נודעת חשיבות גדולה ביותר לארצות אלו שאפשרויותיהן בלתי מוגבלות. הן יכולות לספק לגרמניה את חמרי הגלם החסרים לה... אין גרמניה מעוניינת למצוא דוקא בארצות אלו שוק לחוצרתה, אולם לע"ע אין לה ברירה אחרת, אלא לשלם תמורת חמרי הגלם של ארצות אלו בסחורותיה.“³

מאז 1936 חלה עליה ניכרת בסחר גרמניה עם ארצות המזרח. חלקה של

1. Afrique Francaise, Apr. 1938.

2. Asie Francaise Apr. 1938.

3. R. Hüber "Deutschland u. d. Wirtschaftsaufbau des Vorderen Orients".

גרמניה בסחר תורכיה הגיע בשנים האחרונות ל-51 אחוז מכל האכספורט ול-49 אחוז מהאימפורט. בסחר מצרים תפסה גרמניה את המקום השני אחרי אנגליה. באירן — מקום שני אחרי רוסיה באימפורט, והמקום השלישי אחרי אנגליה באכספורט. בסוריה ובלבנון — מקום רביעי באימפורט ומקום שמיני באכספורט. בארץ ישראל מקום שני באימפורט. באפריל 1938 חתמה גרמניה על הסכם מסחרי עם עירק, ובאוגוסט של אותה שנה הומינה עירק בגרמניה חמרי מלחמה בסכום של 130.000 ל"ש¹.

כדי להשתלט על השוק בארצות המזרח הקימו הנאצים רשת של סוכנים מיוחדים, שהתחקו אחרי כל פעולה כלכלית. מומחים נאצים רבים נשלחו למזרח, ומומחים מארצות המזרח הוזמנו לגרמניה. צעירים מארצות המזרח הוכנסו לבתי ספר מקצועיים בגרמניה, ובשובם לארצם לאחר שנה-שנתיים עשו תעמולה לסחר גרמניה. מעל לכל ביקשו הנאצים להשתלט על מקורות נפט חדשים במזרח. הנפט העירקי והאירני מתאים לשימוש בצוללות. הנפט הרומני, הקרוב לגרמניה, הוא פחות-ערך בשביל מטרה זו. הנפט באל-ג'זירה (סוריה) ענין מאד את הנאצים. באוקטובר 1938 נשלחה משלחת גרמנית לחיפוש נפט באירן. על דרכה ביקרה משלחת זו גם בסוריה, וקרוב לודאי שידם היתה במהומות שנתחוללו באל-ג'זירה. הנאצים הכינו סרט מיוחד בשם „בארות בלהבות“ בו מראים את שמחת הילידים לגלוי הנפט ע"י גרמנים. בפברואר 1939 ביקר ד"ר גרובה, ציר גרמניה בעירק, את אבן סעוד בג'דה, כדי להגיש לו את תעודת מינויו לציר גרמניה בסעודיה, ולנהל מו"מ בדבר חיפוש נפט. אולם עוד לפני שהגיע לג'דה, קיבל ידיעה מממשלת סעודיה, שמו"מ זה הוא בלתי רצוי.

המלחמה שמה קץ לפעולות הגלויות ביותר של התעמולה הנאצית במזרח. גירוש המהנדסים הגרמנים האחרונים מתורכיה, הידוק יחסי אירן-צרפת-אנגליה בזמן האחרון, הפסקת סחר גרמניה באפגן, הפחיתו במידה רבה את אפשרויות התעמולה הנאצית במזרח התיכון. אך אין ספק, שמאות, ואולי אלפים, סוכנים נאציים ממשיכים עדין במלאכתם, בשינוי צורה, מקום ושם.

1 אל-איאם 26.8.1938.

פּוֹרְקֵי מַלְחַמַּת קַטְנָה

המלחמה של ימינו, «המלחמה הגדולה» כהא הידיעה, מגלה בחיקה חזיונות הרחוקים מאד מהתמונה המקובלת של מלחמה רבתה. קוראי העתונות היומית נחקלים פעם בפעם, בחיבורים של מארבים, התקפות-פתע ותגרות בין קבוצות קטנות וזרירות של לוחמים מאומנים. בהודמנויות אלו באים לידי גילוי כוחות גוף ונפש, אשר לא יתוארו כלל בתנאי «המלחמה הגדולה». כדי להבין את חזיונות המלחמה הללו וכן גם את הפעולות באיוורי מלחמה קשים או «אכסוטיים» — נתון לדעת ארז המושגים האלמנטריים אשר ל«מלחמה הקטנה» בכלל. מקצת מהמושגים מוסברים בקטע הנתון בזה, מספרו של ארתור ארדרט «המלחמה הקטנה» (1935), וכן ב«מאמרי-הלואי» ובהערות העניינות הרצופות אליהם.

ארתור ארדרט

הנסיון הישן ואמצעי הקרב החדשים ב«מלחמה הקטנה»

מתוך עיון בתולדות המלחמה הקטנה במאות הי"ט והכ' אנו באים להסיק אי-אלה עיקרים מסוימים. נכונותם מוכחת הן מתוך ההצלחות והן מתוך הכשלונות. המאלפים אף הם, שנחלה צורת מלחמה זו. לכאורה, הרי אלו אמיתות מובנות מאליהן, כמעט טפלות, כדברים-שבשגרא. ובכל זאת, מן הראוי להביע אותן בבהירות גמורה, כי לעתים קרובות נשכחות בימי השלום אמיתות פשוטות, שהוכחו ע"י המלחמה; וידיעתן נקנית אחר כך במחיר רב. אפשר לחסוך קרבנות רבים, אם יושם לב לכך, ש,המלחמה הקטנה, מעצם טבעה, מחייבת כללי-קרב מיוחדים, גם בהתקפה וגם בהגנה.

וזה אשר י"ש לקבוע:

1. ב-מלחמה הקטנה הוכחה ההתקפה כצורת-הקרב העדיפה.
  2. מכלל זה (הנראה כמתנגד לנסיון הטקטי של קרבות-הגנה במלחמת-העולם (1914-1918), נובעת הדרשה, שגם את תפקידי ההבטחה וההגנה יש לפתור רק ע"י אורח-קרב מובילי, המכוון לאפשרויות התקפה.
  3. החשיבות המכרעת בתפקידי-ההתקפה שב-מלחמה הקטנה נודעת לא כל-כך למספר הלוחמים ולטיב תחמושתם, כי אם לערכם הנפשי, לערמת-החבולותיהם ולזריזותם בניצול אמצעי-העזר והיתרונות הטופוגרפיים אשר למקום. על הרוב מחייב התפקיד אפילו את צמצום מספר הלוחמים.
  4. סיפויי ההצלחה של המלחמה הקטנה תלויים במשענת בטוחה לקבוצות הפרטיניות הנודדות: אם בצורת תמיכת-סתר מאת אוכלוסיתו של איזור הקרבות, ואם על ידי אפשרות מהירה להיסמך על יחידות חזקות יותר, במקרה של פעולה בכוחות עדיפים מצד האויב. גם במה שנוגע לאספקה בתחמושת ובמצרכים, לאפשרות-מנוחה, לאיכסון פצועים, להעברת ידיעות ופקודות — זקוקות הקבוצות הנודדות למשענת מעין זה.
- נכונותם של הכללים הנ"ל הוכחה בעבר. היהיה כוחם יפה גם בעתיד? איך תושפע המלחמה הקטנה ע"י שפע אמצעי המלחמה החדשים, וביחוד הנשק האטומטי, המנוע, גז-המלחמה והתעמולה בצורתיה החדשות?

מובן, שכל אלה ישנו את התופעות החיצוניות של המלחמה הקטנה. אולם יש לעיין בדבר, היבואו תמורה גם במהותה הפנימית, היצמצמו את תחום-פעולתה, או, אולי, ירחיבוהו. אין ערך רב לנסיון העבר, אם לא נדע להעמידו במבחן ההווה. נתחיל בשאלה החשובה ביותר: האם גם להבא תשאר ההתקפה צורת הקרב העדיפה במלחמה הקטנה? האין לחשוב שכלי-הזין האבטומטיים, אשר הגבירו במידה בלתי משוערת את ההגנה בשדה-הקרב, יפעלו את פעולתם המשתקת גם בענף-מלחמה צדדי זה?

ברור, שהציוד בנשק האבטומטי יועיל במלחמה הקטנה בראש וראשונה למגינים, ז. א. לאותם החילות, העוסקים בתפקידי ההבטחה. האש החזקה של כלי-נשק אבטומטיים מועטים (אם התחמושת נמצאת בשפע), מאפשרת לחסום שטחים הרבה יותר רחבים, מאשר בשנים קודמות. אולם פעולה הודפת וחוסמת זו של כלי-הנשק לא תוכל להשפיע במלחמה קטנה השפעה מכרעת ומשתקת כאשר במערכה רבתי. — באם ידע המתקיף לבחור באורח-הקרב הנכון! ניצול הלילה והערפל והקשיים הטופוגרפיים, המקטינים בהרבה את פעולת האש, הם הקיום האופייניים ביותר של התנפלויות פתע מוצלחות. בה במידה שיחידת-ההבטחה מצוידת בנשק אבטומטי, הרי קבוצותיה רחוקות לתפקידיהן המיוחדים—וקשה עליה להצליח במסיבות הקרב הפרימיטיביות והקדומות, הנוצרות במקרה של ראייה לקויה ושל התנפלות מפתיעה. עצמת האש של היחידה, הסומכת על רבוי נשקה האבטומטי להגנה, — עצמת אש שהושגה על יסוד חלוקת תפקידים מרחיקת-לכת בין תאיקה, — לעתים לא תעזור לה הרבה, כשיחסרו שדה-הפגיעה המתאים והראויים. אין לשכות, שבחושך ובערפל מהוים לעתים האת והפגיון כלי-זין בעלי ערך, הנאמנים יותר ממכונת-יריה.

האפשרויות לתכסיסי-העזה, הנוצרות על ידי חשכת הלילה, כמעט שאינן ניתנות לניצול בקרב, סדיר. כאן מונעת הראייה הלקויה, המכבידה על כלי-הזין ההגנתיים, גם את המתקיף משימוש מסודר בהמוניו, ומנצל את ההצלחות החלקיות ניצול טקטי תכניתי. אולם בפעולות, המלחמה הקטנה אין חסרון זה מורגש כל כך, כי הלא מספר המתקיפים חייב להיות מוגבל בלאו הכי, מפני שכאן אין לנחול נצחונות אלא ע"י שיטת קבוצות-הלם ועירות. מטרת ההתקפה, גם היא לרוב מצומצמת יחסית, ולכן — על אף הראייה הלקויה — אפשר לשמור במידת-מה של בטחון, על הקשר שבין הלוחמים ועל הפיקוד האחיד. משום כך יש להניח, שאפילו היל בעל זיון חדיש ושפע נשק אבטומטי, לא יהיה מובטח כלל וכלל בעורפו ובאגפיו מפני מעשיהם הנועזים של פרטיזנים תוקפניים וזריזים. ומאידך גיסא, הרי אותו הציוד בכלי-זין אבטומטיים מתאימים, פותח גם בפני הפלוגות הפרטיזניות עצמן אפשרויות חדשות: הוא מרשה למספר זעום של לוחמים לפתח בריגע המכריע פעולת אש משמידה על מטרות קרובות. אמנם, רק במקרים יוצאים מהכלל אפשר לקחת מכונת-יריה לפעולות כאלו—שבצורך חזית האויב, אף המקלעים הנם עוד כבדי-תנועה מדי; ביחוד מכבידה יתר על המידה התחמושת של מכונת-היריה. גם את טוח-הקליעה של הנשק הזה רק לעתים רחוקות עד מאד אפשר לנצל כראוי בתנאי התקפה פרטיזנית. לעומת זה, האקדה-מכונה, או התת-מקלע, אותו יש לראות, בגלל קלותו ונוחיותו, מיעוט המשקל של תחמושתו, ובגלל פעולת האש שלו, המספקת בהחלט לטוחים קצרים, כנשק האש המועיל ביותר במלחמה הקטנה.

יתרון ההתקפה במלחמה הקטנה בעינו עומד, על אף פיתוח הנשק האבטומטי ושכלולו. גם הגורם החשוב השני, התקרמות המינוע והמיכון לא ישנו בזה ולא כלום. השימוש בחילות המוטוריים, בנשק המשורין ובכוחות האויריים פורש את פעולות הקרב על שטחים רחבים, שבגבולותיהם יש ויש מקום למלחמת פלוגות, הפועלות אבטונומית ובעלות תפקידים מיוחדים. התנפלויות-פתע בקווי-העורף וההספקה הרגישים של האויב (זה מקום התורפה של צבאות משוריינים). פעולות מהאגפים ואף בגבולות ארצו של האויב - ביצוען כעת קל יותר במלחמה הקודמת. העברת החילות והתחמושת באוירונים מבוצעת כעת בנסיגנות בעלי-היקף בארצות-הברית וברוסיה, ובמלחמות הקולוניאליות האנגליות נוסתה אפילו באש הקרבות*. גייסות משוריינים ויחידות מוטוריות יסייעו במלחמה הקטנה הנערכת בשיטה תוקפנית. התנפלויות על אגפו של האויב וערפו, כפי שהן ניתנות להגשמה ע"י הגיסות החדשים קלי-התנועה, אינן צריכות כלל להיות מכוונות רק להישגים טקטיים בני-רגע. אם הגיסות המוטוריים, שהצליחו לפרוץ את קווי האויב, מורידים פלוגות פרטיזניות בעורף האויב בקרבת נקודות אסטרטגיות חשובות, שסביבתן מתאימה מבחינת התנאים הטופוגרפיים, כי אז, לא רק שהם גורמים בסגירותיהם הטקטיות לפצעים בגוף הצבא האויב, אלא גם מחדירים לתוך צומת העורקים הרגישה של מערכת העורף של האויב חידקי הפרעה מתמדת, העלולים לגרום תקלות, ובמצבים מתוחים גם סכנות קשות. המוטורים, ביבשה ובאוויר, מפורדים את הרציפות הקפואה של קווי-החזית. זה מרחיב בהרבה את שטח הפעולה הבא בחשבון למלחמה הקטנה. לאחר שהתרגלנו במלחמה הקודמת לקרב בעומק שדה המערכה ולהעלמות קווי הקלעים הרציפים, הרי יתכן שהמלחמה העתידה תפרק לגמרי את קווי החזית, עד כי הקיפם של שדות הקרב ישוה לפחות להיקף התנועה של המוטורים (מבלי לדבר כבר על הרחבה נוספת של השפעה והפרעה אויבת, באמצעות חחנות השידור, ועל ידי שיחוד ותמיכה כספית). התרחבות זו של שטח הקרב מזמינה ממש לאימוץ פעולותיה של המלחמה הקטנה.

אם אמנם נראית הרחבת שטח הקרב ע"י המינוע והמיכון וע"י הנשק האוירי כפועלת במלחמה הקטנה לטובת המתקיף בעיקר, הרי אין גם לשכות, עד כמה מועיל השימוש במוטור גם בתגובה למלחמת הכנופיות: כמובן, רק במידה שתגובה זו נעשית בצורה הנכונה, כלומר מתוך תנועה ומתוך התקפה ורדיפה החוזרת ונשנית. אם יחידה מסוימת, שהוטל עליה להבטיח דרך ידוע בקו העורף או קטע-ספר מסוים, תשכיל לשלב את קלות-התנועה של המוטור עם כוח-האש החזק של הנשק האבטומטי, יכול תוכל לשתק את חזיונות המלחמה הקטנה בשטחים רחבים, או לפחות, לצמצם מאד את סיכויי הצלחתם. במלחמה עם הכנופיות נודעת חשיבות רבה לכוח האוירי. בשנים שלאחר מלחמת 1914-1918 הוכיחו יחידות אויריות כמה וכמה פעמים את ערכן הרב, כנשק רבי-הפעולה של גייסות חדישים נגד קלעים חפשיים** וכנופיות. השימוש במטוסים מגביל את האפשרויות לניהול מלחמה קטנה. אמנם השימוש במטוסי-קרב מודרניים ובמפציצים במלחמה עם פרטיזנים נתקל לעתים קרובות בקשיים מוחשיים. מהירות

* המתבר לא יכול היה, כמובן, לחזות מראש את השימוש המתרחב והולך באספקה אוירית במלחמת-העולם הראשונה וכן את התיאום בין כוחות משוריינים וכוחות האוויר, באספקה וכיוצא, במלחמת 1914-1918. המערכת.
** Franc-Tireurs - מונח שנתקבל לגבי הפלוגות הפרטיזניות של צרפתים במלחמת גרמניה-צרפת ב-1870/71. המערכת.

הטיסה הגדולה מונעת כמעט מהמשקיף את האפשרות להכיר כנופיות קטנות, המשתמשות במחסה בתבונה ובזריזות. קשה לו גם להבחין בין אלו לבין פלוגות הסיוור של מחנהו הוא. טיסת הצלילה, שאין להמנע ממנה - במלחמה הקטנה, מקשה על כיוון הקליעה. אולם אפשר למנוע בעד הקשיים האלה, אם לגיסות ההבטחה יצורפו בקביעות מטוסים בעלי תכונות מיוחדות, היינו מהסוג "אבטוג'ורו". הללו עולים, בכל המובנים, על שאר טיפוסים המטוסים, לגבי התפקידים המיוחדים שבמלחמה הקטנה. הם יכולים להאיט ולהנמיך טוס במידה הדרושה למסייר ולמשקיף. הם יכולים, בלי קושי, לרדת גם בשטחים מבוטרים, כדי להוריד משמרות משטרה או נשק ותחמושת. אם יצוידו בורקור או בכדורי-הארה חזקים, יצלחו אף לפעולות-לילה. שריון קל מבטיח אותם מפני פעולת האש של הכנופיות שכוחה אינו רב. במקרה שיפגע המוטור או הטיס, גם אז עוד יוכל האבטוג'ורו לרדת מבלי להתרסק. קקום שמטוס מסוג אחר יתנפץ לקרקע. חולשתם של מטוסי האבטוג'ורו, שאין הם יכולים לעמוד בפני איוורוני הציד של האויב, הלא אין לה כמעט חשיבות כל עוד הם פועלים נגד כנופיות חסרות כוח איוירי ונמצאים בתחומי העורף של ארצם הם.

על ידי ציוד של גיסות-השמירה בשטחי תחבורת-העורף ושטחי-הספר במטוסים מיוחדים כאלה, משתחררים כוחות חזקים של חיל הרגלים ושל החיל המשורין לתעודות חשובות יותר.

ערכם הרב של הנשק המשורין והמטוסים לתגובה מהירה ופעילה נגד כנופיות מלמדנו שגם מרכבות-קרב ואיוורונים מיושנים אינם חסרי-ערך בשביל הצבא. הם יכולים לשרתו שירות חשוב, כהבטחה מובילית של העורף: של קווי-התעבורה לנקודות המשען ושל המחסנים ובסיסי-התעופה, בפגותם ע"י כך טיפוסים רבי-ערך יותר לשימוש אוסרטיבי.

הגברה זו של הכוח הקרבי ע"י המנוע והשריון תקל בהרבה על הגיס, שעליו להבטיח את קווי התחבורה שבעורף. כאמור, התנאים בקווי-האספקה של הצבא רב-המינוע, מגרים ממש להתנפלויות: חמרי הדלק צריכים לזרום ללא הפסק מהעורף לחזית, כדי שהרכב המשורין והיחידות המוטוריות והאיויריות תהיינה מוכשרות לתנועה ולקרב; כל התלקחות של מלחמת כנופיות בזרם רגיש-אש זה, או בקרבת מרכזי-החסנה חשובים, פירושה - סיכון קשה מאד לנשק ההכרעה של האויב. הקושי בהבטחת כמויות הדלק העצומות הולך וגדל, בה במידה שהגיסות המשוריינים וצבא-ההלם הממונע מעמיקים לחדור לתוך מחנה האויב ומאייכים ע"י כך את קווי האספקה. יש גם להביא בחשבון, שהטיפוח הרב של סוגי הנשק המיוחדים, ובתוכם גם של פלוגות הצידים-הצלפים כרעיונו של לידל הרט*, עלול ליטול מחיל הרגלים הרגיל - אשר יוסיף גם להבא להיות הכרחי לתפקידי-ההבטחה הבלתי-אמצעית - יותר ויותר כוחות, ודוקא מן המוכשרים והמעולים ביותר. יש אומרים, שבזמן הפלישה לחבל הרוהר (1923) כבר עמדו הצרפתים לעתים בפני קושי במציאת משמרות ההבטחה ההכרחיים, אם כי הדרכים היו גדושות שדרות של יחידות-משוריינות רבות-ערך. קשיי האספקה של הצבא-הממונע פותחים, איפוא, פתח למלחמה הקטנה, ונותנים למתקיף - ואף לפחות במספר ובזיון - אפשרויות

* איוורונים, המסוגלים להמראה ולירידה ללא פרוץ-קרקע, בקו-אנכי כמעט, וסיסתם - אטית - המערכת. ** ראה "עזידו של חיל הרגלים" מאת לידל-הרט.

לפציעה מוחשית באויב המשורין*. הרי שאין המוטור מבטל את האפשרויות
למלחמה הקטנה, אדרבא, במובן מה הרי הוא מרחיב את הכלל בדבר יתרון
ההתקפה, ומאשרו מחדש.

פחות ברור, האם השימוש בגזי-מלחמה יועיל יותר לכנופיות המתקיפות או
למתגונן מפניהן. בדרך כלל יש להניח, כי הן בפעולות-ההתקפה והן בתפקידי-
ההבטחה שבמלחמה הקטנה לא ימלאו הגזים תפקיד רב. במערכת-ההגנה אין
מקום לשימוש בגזים אלא בתחומי-הספר. כאן, אמנם, עלול הגז להיות לנשק
רב-פעולה עד למאד, אשר יקל - לפחות לזמן מה - על משמרות-ספר מעטים
וחלשים בזיונם, את תפקידם הקשה. אולם בעורף, בארצם-הם, לא יוכלו גיטות-
ההבטחה להשתמש בגזים נגד הכנופיות והפלוגות הפרטיזניות אלא במקרים
יוצאים מן הכלל. אכן, בגלל הקשיים בהובלת הגזים תאלצנה גם הכנופיות לותר
על האמצעי החמור של הטלת אינפקציות (זיהום) חשאיות במחסנים, במקומות-
החניה ובדרכים שבקורף האויב. מובן, כי אפשרית הטלה כזאת של חמרי הרעלה
ע"י חילות משוריינים, שפרצו מעבר לחזית האויב ופושטים בעורפו. אולם, ממש
כאשר המטרת גזים מאוריינים, כך אין גם הדבר האחרון נכלל במושג, מלחמה
קטנה במובנו הצר. ניתן, איפוא, לומר, שחוץ מבקרבות-ספר ובשעת נסיגה, לא
יעבב השימוש בגזים את הפעולה התוקפנית של מלחמת הכנופיות במידה ניכרת,
אף גם לא יקדמנה בהרבה.

גם לעתיד לבוא לא ישתנה, איפוא, החוק העיקרי של המלחמה הקטנה:
במלחמת הכנופיות והפרטיזנים תוסיף ההתקפה המעוזה להיות צורת הקרב העדיפה.
יוצא מזה, שאף ההגנה מפני מלחמת הכנופיות צריכה למוביליות רבה. גם הצד
המתגונן צריך-לחפש הזדמנויות להתקפה, להוסיף תמיד ולהכות, ולא להרתע מפני
החשש פן תהיינה אלו, לעתים, מכות-סרק לתוך חלל האויר. גיס, שינסה למלא את
תפקידי ההבטחה במלחמה הקטנה** ע"י אמצעי הגנה גרידא, יקבל בהכרח מכה
אחרי מכה, - והוא ידמה בזה למתאגרף הנאבק בחושך ומבקש להתגונן מפני
התקפות מתנגדו רק ע"י פגזות. ערך הדהמת האויב, האפתעה ומהירות-הבזק
עולה על כובד הזיון בקרבות כגון אלה, - כך מלמדנו הנסיון ההיסטורי. כל
המצטמצם במלחמה הקטנה בהגנה גרידא - הרי זה מפסיד! שום
התקדמות בתכניקת-הנשק לא תשנה מעובדה זו אף במשהו.

קבענו, שכמעט לעולם לא כדאי להשתמש ביחידות-צבא
גדולות לשם ביצוע התנפלויות-פתע, ככל שהכנת הפעולה מחושבת
ומתוכנת יותר, כן היא דורשת פחות אנשים לביצועה. פלוגת-הלם קטנה, המבצעת
התנפלות שנשקלה והוכנה יפה, מפחיתה ע"י עצם קטנותה את אפשרויות האנדרלמוסיה
בתוכה, ומגדילה בזה את סיכויי ההצלחה. פעולות, הזקוקות למספר גדול של
לוחמים, אינן מתאימות מעיקרן לתנאי המלחמה הקטנה, ועלולות להביא כליה על
המתקיף. שכרה של התקפה מעין זו יוצא כמעט תמיד בהפסדה.

* השמרת הריביוניות הרוסיות ה 163 וה 44 בקרב טואומוסלמי בפינלנד הנה נופת תוחך לכך. - המערכת.
** גם משמר הספר, במשמע!

פעולת אמצעי-המלחמה החדשים אינה מבטלת את הכלל הזה, כי אם מחזקת אותו. המונים צפופים מהוים את המטרה החביבה ביותר של הנשק-האבטומטי: זה יהיה נכון לגבי המלחמה הקטנה, כאשר לגבי מערכה בשדה פתוח. פלוגת-הלם קטנה, בהקצאה בעורף האויב, תדע לנהוג בוהירות יתרה ותשתדל למלא את שליחותה בכל הערמה הדרושה. לאחר ביצוע ההתנפלות יקל לקבוצה הקטנה, יותר מאשר לפלוגה גדולה, ל-הגמס בתוך הסביבה, ואחרי כן בתנאי מול-מה, להגיע אל מערכות מחנה היא. וגם זאת: בתוך ההמון הגדול אין הלוחם-היחיד מרגיש במידה כזאת את הצורך למתוח את חושיו, ולהגביר את עירותו ואת זריזותו עד לקצה גבול האפשרות. ההשענות הנפשית על ההמון, והלך הרוח העדרי הנובע ממנה, יוצרים ביחידה הגדולה הרגשת-בטחון מוטעית, העלולה להוליכה לאבדון בפני כלי-הזין האבטומטיים של האויב. ההרגשה העדרית אף מכשירה את נפש האדם לקליטת רוח-הבהלה, וזו מביאה, במלחמה הקטנה, כליה ללא רחמים. ולבסוף, הרי אין כמעט אפשרות לפלוגה גדולה להסתתר בעורף האויב לאחר מילוי תפקידה. ככל שתגדל הפלוגה הנעה כן יעלה גם מס-הדמים שעליה להביא לנשק האבטומטי של האויב. פעולות הוקקות למשתתפים בהמון, תכניתן מוטעית מלכתחילה – כלל זה יתאמת ב,מלחמה הקטנה של המחר עוד יותר מאשר בעבר. יש להניח, שההתחשבות בנשק האבטומטי של האויב תמנע ממילא כל הרהור בתכניות-שוא כאלו. גם הנשק המשורין והכוח האוירי של האויב מוסיפים לפרו-בלימטיותן של פעולות המוניות מעבר לחזית האויבת. קבוצת לוחמים קטנה יכולה לנצל יפה את התנאים הטופוגרפיים של המקום – כל עוד רכב-הקרב ומטוסי-התצפית של האויב לא יראוה ולא יפגעו בה. אך גידולה של הפלוגה הנעה תקל על סוגי הנשק המהירים האלה לגלותה, ולפגוע בה פגיעות-מות. יש איפוא להזהר, שהאפשרות התכנית של העברת יחידות יותר גדולות, על ידי מטוסים או בעזרת גיסות מוטוריים משוריינים, אל מעבר לחזית האויב והורדתן בעורפו, לא תגרור מחשבות ותכניות מוטעות. לוחמים מועטים, אם הם מחוננים ומצוידים ציוד משובח, משיגים בעורף האויב הרבה יותר מהיחידה הגדולה, אשר גשארת תלויה באויר, ומאפשרת לאויב לכתרה מכל הצדדים ולהשמידה באש.

ועתה לכלל האחרון, שלפי נסיוננו ההיסטורי איננו קל-ערך כלל: בלי השענות על גיס מסודר או בלי עזר מצד האוכלוסיה, אין לה למלחמה הקטנה כל סיכויים להתמיד ולהצליח! אמיתיות הכלל הזה בעינה עומדת. אמנם, המנוע הגדיל בהרבה את אפשרויות השענותן של הפלוגות הפרטיזניות. קרוב לודאי, שבמקרים רבים יבצעו הפרטיזנים את פעולותיהם בעזרת המוטור. במקרה שהמלחמה תתחיל במפתיע, עוד לפני שהושלמו סידורי-ההתגוננות ההכרחיים, פתוחים הגבולות בפני פשיטות מעמיקות כאלו. בסטדיה יותר מאוחרת של המלחמה אין לכנופיות-המוטור הארעיות הללו כמעט כל סיכויים להצלחה בעורף המתנגד כשיחס תושביו הנו יחס איבה אליהן. אולם, בארץ ששם יש מקום לקוות לעידוד ותמיכה מצד המוני האוכלוסין, יוסיף השימוש בכלי-רכב מוטוריים לפלוגות הנודדות יתרונות עצומים גם בהמשך המלחמה. המוטוריוזיה כאמצעי עזר, מקילה על צורת מלחמתן: – להופיע במפתיע, להכות במהירות הבזק, ולהעלם מיד. על כן ברור, שהפלוגות הפרטיזניות תנסינה להשתמש בארצן הן במכונות, לפחות במידה שיספיק להן הדלק.

אולם בארץ האויב נאלצות קבוצות ההלם של המלחמה הקטנה לותר על יתרונות המנוע הבלתי משורין. מיד לאחר שתחיל פעולה נגדית רצינית. יש אמנם אפשרות להעביר את הלוחמים אל מעבר לחזית האויב באוירונים בעזרת סוככי-נפילה או, טוב מזה, ע"י אבטוג'יורו וכשהתנאים נוחים לכך, — גם בליות כלי-רכב משוריינים הפורצים להם דרך, — ולהורידם בקרבה למטרת התקפתם. ע"י כך נחסך הצורך בתנועת-ההתקרבות. גוזלת-הזמן והמסוכנת, אל איזור הקרב שנועד עבורן. השטח למלחמת הכנופיות גם בארץ האויב, מתרחב במאוד ע"י כך. במיוחד נכון הדבר לגבי שטחי אוכלוסיה קלושה, ועם אפשרויות מחסה מספיקות. אולם, אך במקרים נדירים ביותר יוכלו כלי הרכב המשוריינים, שערכו מסעי-התקדמות מעין זה, או האוירונים, להקל ללוחמים לשוב חזרה אל מחניהם. לאחר הפעולה שהצליחה יצטרכו הלוחמים, עתה כאשר בעבר, לנסות להגיע חזרה לגיס שלהם רק בכוחם הם. ללא כל עזרה. רק ברוב זהירות, תבונה והתמך יעלה הדבר בידם, תמיד ימצאו לוחמים אשר לא ירתעו גם מפני סכנה כזאת. אך המפקדה העליונה חייבת לדעת מראש, כי פעולה בעומק ארצו של האויב, אף אם תצלית, עלולה תכופות להסתיים באבדן הקבוצה המבצעת. אין על כן הצדקה להטלת קבוצה נודדת כזאת בעורף האויב, אלא אם ההפסד, הבטוח כמעט, בלוחמים המעולים יש לו גמול בהישגים רבי-ערך. במובן זה אפשר להשוות את השימוש בפלוגות-ציד כאלה לשימוש בסירות-טורפידו במלחמת-הים.

מסעות מרחיקי-לכת של פלוגות חלשות מסתיימים במוקדם או במאוחר בהשמתן, ביחוד באותם המקרים שאוכלוסית השטח הנה בעיקרה אויבת או אפילו אך חסרת-אדה. רק עזרת האוכלוסין מאפשרת להן הצלחות. תפקיד התעמולה, איפוא, לעורר בין תושבי הארץ הלך-רוח אוהד למלחמת הפלוגות הפרטיזניות של צדם הם, ומאידך גיסא לקוממם נגד כנופיות האויב. וכן יהיה על התעמולה למוטט את רצון-המלחמה של האוכלוסיה בעורף האויב. המלחמות בעתיד תגלינה צירופי-מלחמה ופוליטיקה אשר מלחמתנו האירופית לא היתה רגילה להם. ניגודים גזעיים ומעמדיים חריפים, החשופים כבר בימי שלום, עלולים לבתר את אחדותם הפנימית של כמה וכמה מְבַנֵי-מדינות בתקופת מלחמה. לעתים די במכת-בזק אמיצה אחת בעורף בשביל שתתלקח אש המרד המהבהבת מוזן רב, ועל ידי כך יפְּבְלו כוחות ניכרים של הצבא, תסוכן אספקתו ותגְרַמנה תוצאות אסטרטגיות שלא קל לשערן, יש, איפוא, להביא בחשבון שמלחמת הפלוגות הפרטיזניות והתעמולה תעבודנה יד ביד באיזורים בהם אהדת התושבים איננה בטוחה. תעמולה נכונה תצלית בהרבה מקרים ליצור קני-מרד בלב-מולדתו של האויב ובקוי-התעבורה שלו. שירחוש אהדה לפלוגות הפרטיזניות. הנסיון ההיסטורי הוכיח, עד כמה חשובה האפשרות להשען על-האוכלוסיה או, לפחות, על קבוצות מסוימות בתוכה, בשטח הקרבות. גם בעתיד תזקק המלחמה הקטנה לתמיכה ולעידוד מצד שכבות העם הרחבות.

ואלו מסקנותינו לגבי המלחמה הקטנה:

- א. יתרונה של התקפה במלחמה הקטנה;
- ב. הדרישה הנובעת מזה, שגם במילוי תפקידי ההבטחה יש לשאוף למיתוד של התקפה;
- ג. המלחמה הקטנה מפחיתה יחסית מהמשקל המוחץ של מספר הלוחמים ושל הצידוד הכבד.
- ד. היא צריכה בתמיכתן של שכבות רחבות;

ותצוין גא עוד עובדה אחת, אשר הצביעו עליה כבר לפני מלחמת העולם
 1914-1918. „המלחמה הקטנה“ עלולה רק אז להצליח, כשמספר הפרטיזנים הפחותים
 במספרם מאויבים, ימלאו את המגרעת הזאת, ולו גם במקצת. עיי שליטה מוחלטת
 בכלי-זינם, המותאמים יפה לתפקידם. רק עמים הרגילים-לנשק מוכשרים לנהל מלחמה
 קטנה תוך ההתמדה הדרושה. התנאי ההכרחי הזה, אהבה לנשק ושליטה בו, חסר
 לעתים תכופות אצל אומות בנות תרבות גבוהה; בשבילן קיימת אפשרות אחת
 לתקן את המעוות: השירות בצבא עממי. באין אסכולה צבאית יסודית לדור
 הנעורים של עמ-תרבות, תהיה ממנו והלאה ההצלחה במלחמה הקטנה — כאשר
 גם בכל צורה אחרת של הגנת ארצו.

ד"ר ישראל בר

תכסיסי-גארילה — להלכה ולמעשה

(הערות והארות לספר „המלחמה הקטנה“ לארתור אָרְהַרְדְס)

ישראל בר הוא יליד וינה. היה חבר השוצבונד עד זמן פיזורו
 בפברואר 1934. ביולי 1934 לקח חלק בדיכוי של המרד
 הנאצי כחייל של המיליציה האוסטרית הממשלתית. ב-1935
 סיים את לימודיו בביה"ס הממשלתי לסגני-קצינים, וב-1936
 גמר בית-ספר לקצינים. ערב כיבוש אוסטריה עיי הנאצים
 הגיע לדרגת אוֹבֶרְקוֹרְנַט, ושימש כסגן-מפקד פלוגה. השתתף
 בפעולה ציונית מ-1935. — המערכת.

ענף „המלחמה הקטנה“ בתורת הצבא והמלחמה הוא, אולי, הנושא המענין
 ביותר את תושבי הארצות בעלות אופי מדברי-למחצה. כל ארץ יוצרת צורות
 מלחמה מיוחדות לה — ליד השיטות הכלליות של הנהלת המלחמה — בהתאם לתנאיה
 הגיאוגרפיים המיוחדים והנטיות החברתיות והנפשיות של תושביה. לא מקרה הוא,
 שצבאות רוסיה רחבת-הידיים ורבת-האוכלוסיה מעדיפים עד היום הזה להשתמש
 במלחמה בהמוני חיילים ובכמויית עצומות של חמרים; לא במקרה הצטיינה צרפת,
 המהווה בסיס מוצק בעל תחומים טבעיים, בהקמת ביצורים ובהגנה עליהם מימי וזבאן *
 ועד ימי מגינו; ולא מקרה הוא שהמיליטריוז הפרוסי — שחסרו לו התחומים
 הטבעיים הקובעים הגנה סטטית-אורגנית — נטה תמיד אל הכלל שנקט-פרידריך
 השני: «Attaquez, attaquez toujours» („התקיפו, התקיפו תמיד!“). ויש ארצות
 שבהן היתה „המלחמה הקטנה“ מזה אלפי שנים לצורת-המלחמה הטבעית: בארצות
 מסוג זה נאלצו אפילו צבאות סדירים בעלי ציוד חדיש, כגון הצבא הבריטי, להיזקק
 לתכסיסי „המלחמה הקטנה“ — כפי שמעידים תיאוריהם של הגנרל-לייטננט ויול
 והקפטן פולס ממלחמת 1914-1918 בארץ-ישראל ובסביבתה. וכן הנסיון שנרכש כאן
 בתקופה שלאחרי מלחמת-העולם. משום כך ראוי לתשומת-לב רבה ומעמיקה ביותר

* שר צבא צרפתי אשר הקים שרשרת ביצורים סביב צרפת באמצע המאה ה-XVIII.

ספרו של ארתור ארהרדט, המהווה תרומה שיטתית למעגל בעיות זה, שעוד לא נחקר די צרכו.

המחבר, קצין גרמני לשעבר, שבחלקים ידועים של מחקרו הסתייע בעצותיו של הגנרל-מיוז האוסטרי ק'רןגנבר (מי שהיה ראש הו'נדרמריה של ס'רביה בשעת כיבושה בידי אוסטריה, ורכש לו נסיון רב בנוגע לכנופיות והמלחמה בהן) — קיבל על עצמו לחקור בקצרה את תכסיסי „המלחמה הזעירה“ על יסוד תיאור פעולות ומאורעות היסטוריים הכרוכים במלחמות גארילה. כגון: ההתקוממות והמלחמה הספרדית בשנות 13—1808; מסעות הפשיטה רביי הכשרון של קפיטן הפרשים הגרמני קולוקב בעורף צבאות נפוליון בימי מלחמות השחרור; התקפות ההתפתחה של הצ'לפים הצרפתים (פ'רנקט'וררים) בשנות 71—1870; פעולות הכנופיות בארצות הבלקנים לפני מלחמת העולם ובימי המלחמה; פעולותיהן של פלוגות „הציידים“ הרוסיות בחזית המזרחית ב-1915 ושל הפרטיזנים האדומים בימי מלחמת האזרחים ברוסיה — כל אלה הם החומר ההיסטורי, שעליו מסתמך המחקר.

לעומת זאת, אין ארהרדט מזכיר את „המלחמות הזעירות“ השונות והמענינות מאד, שהתנהלו בצפון ובדרום אמריקה, אף לא את ההתקוממות בטירוול ב-1809 (נגד הבריטים והצרפתים), או את מלחמת היונים לעצמאותם בשנת 1821. כן אין הוא עומד על מסעות הגארילה החשובים מכמה וכמה בחינות ומענינים בגילוייהם החדשים, שנערכו בימי מלחמת העולם ובתקופה שלאחר המלחמה, כגון: קרבות הכנופיות המקיפים, שאורגנו בידי הגרמנים בצפון, במערב ובדרום פרס ב-1915—1917, התקוממות שבטי הס'אנסי בהנהלת קצינים תורכים, „המרד במדבר“ של לורנס, וכן הקרבות שנערכו ב-1918—1920 בפל'טיקום, בשלזיה העילית, באיזור-רור; הוא מתעלם ממלחמת הריף (במרוקו), התקוממות הדרוזים, והמהומות בגבול הצפוני-המערבי של הודו.

ברם, המחבר מעונין לא בסקירת התפתחות שלמה מבחינה היסטורית של תולדות „המלחמה הזעירה“, כי אם בתיאור פלסטי וחי של כמה מצביי קרב אופיינים ביותר, שבהסתמכו עליהם רוצה הוא לקבוע עקרונות תכסיסיים ברורים של שיטות הנהלת „המלחמה הזעירה“. עקרונות כלליים אלה מספם הוא בפרק האחרון, „הנסיון הישן ואמצעי הקרב החדשים“, לאור התנאים של סוגי הנשק ודרכי המלחמה המודרניים ביותר. אוסף העקרונות הללו מהווה את החלק החשוב ביותר של המחקר, וכיום יש לנו הזדמנות לבחון את מסקנותיו התיאורטיות של הספר, שהופיע ב-1935, לאור 6 מלחמות, שפרצו מאז יצא הספר, ושכולן מילאו תכסיסי הגארילה תפקיד ראשי, או לפחות תפקיד חשוב למדי.

עיקרי הנהלת מלחמה זעירה

את הסיכומים העקרוניים מתוך רשימותיו הבודדות של ארהרדט נוכל לחלק לשתי קבוצות: א) תנאים מוקדמים למלחמה הזעירה; ב) מיתודות הקרב של המלחמה הזעירה.

א) התנאים המוקדמים הראשונים, שארהרדט לא הטעים, אולי, את חשיבותם במידה מספקת, הם גיאוגרפיים ופסיכולוגיים. בלי מיבנה שטח מתאים, כגון: הרים, יער, ביצות, איזור אגמים, או שטחים רחביידיים, המהיים איזור-תנועה כביר, ואינם מאפשרים יצירת חזיות רצופות — בלי תנאים מוקדמים אלה ייכשל כל נסיון לפתוח בפעולות גארילה. כראיה הטובה לכך, ביותר, מביא ארהרדט

את כשלוֹן הקלעים-החפשים הבלגיים משנות 1914: ארץ תרבותית בעלת תעשיית מפותחת, זרועת רשת צפופה של דרכים ומסילות אינה מסייעת לפעולה נמרצת של כנופיות. וכמוֹכֵן אין אוכלוסיית שטחים כמו אלה מתאימה לצורת הקרב הזו: מלחמת המרי הפוליטית נוהגת כאן בשיטות אחרות).

הגורם השני, ואולי החשוב יותר, הוא הגורם הפסיכולוגי-פוליטי, שבו תלוי גם מצבו הנפשי של לוחם הגארילה: „במלחמה הזעירה—קובע קלאוזאוֹבִיץ— נודעת חשיבות ניכרת לגורמים המוסריים. והצלחתה של מלחמה מסוג זה תלויה לעתים קרובות בשאלה, באיזו מידה אפשר לנצל לכך את הגורמים הללו. על כך אפשר להוסיף, כי כל מלחמה זעירה הידועה בהיסטוריה, היתה— במידה שלבשה צורות גדולות ומקיפות יותר— למלחמת-העם או למלחמת-שחרור במשמעותו הנכונה או המסולפת של מונח זה. אפשר שארהרדט אינו מבחין במידה הדרושה בין פעולות צבא סדיר בסגנון פלוגות-הלם השייכות לסוג הגארילה, ובין פעולות ההתנגדות הנואשת של אומה שלמה. על אף העובדה כי שני אלה נוהגים באותן מיתודות תכסיסיות, הרי ההבדל הניכר הוא לא רק בעמידתו הפנימית של הלוחם, אלא גם בהישגים הצבאיים הניתנים לביצוע. פלוגות-הלם וחבורות-פשיטה סדירות עלולות אמנם לבצע בהצלחה פעולות בודדות: אולם רק מלחמת גארילה, שאומה נתונה בסכנה מנהלת מתוך התאזרות מלאה ונכונות לקרבנות— רק האבקת כזאת עלולה בסופו של דבר להביא לתוצאות פוליטיות מכריעות. הערת ארהרדט, כי מלחמות זעירות צריכות להשען או על אוכלוסיית הארץ, או על כוחות צבא סדירים נכונה בדרך כלל, — אם כי ראוי להבחין בין שני תנאים אלה. (ב) אופני-הקרב האופייניים למלחמות זעירות והנובעים מהגורמים הגיאוגרפיים והפסיכולוגיים הנ"ל אפשר לסכם בקצרה כדלקמן:

סוג הפעולה: התקפה, ורק התקפה.

המיתודיקה של הפעולה: מהירות, קלות-תנועה, כְּנֶשֶׁר-ההתחמקות

ואפתעה.

מכשיר הפעולה: יחידה צבאית קטנה ביותר מבחינה מספרית ומורכבת מלוחמים בעלי כושר מלחמתי גבוה.

מטרת הפעולה: הקניעות מהתנגשות ישירה עם גייסות הקרב של האויב, אלא התקפות על עורקיו החיוניים: קווי-ההובלה בעורף, מרכזי האספקה והתעבורה שלו, הרזרבות; פירוד ופירור כוחות האֶטֶסָה והעורף, הן בכוח הנשק והן בדרך התעמולה; כללו של דבר — לא מכה ניצחת רבתי חד-פעמית, כי אם דקירות-מחט זעירות ובלתי פוסקות.

גם כיום, עם התפתחותו הטכנית של הזיון ועם שינוי דרכי הקרב שבאו בעקבותיה, עדיין יפה כוחם של עקרונות העבר של המלחמה הזעירה. אולם, האם החדושים אינם מגבילים את אפשרויותיה של מלחמת הגארילה בכלל?

הפרטיזניות והמלחמה החדישה

לאחר חקירה מעמיקה בא ארהרדט לידי מסקנה, כי אמצעי-הקרב החדשים העיקריים — הנשק האנטומטי והמנוע המשורין והבלתי-משורין, וכן כוחות-האוויר — אינם יכולים לגרוע מכושר הפעולה של לוחמי הגארילה. אַרְבֵּה, מבחינה ידועה עלולים הם אף להרחיב את אפשרויות פעולתם.

על יסוד חקירותיו הכלליות קובע ארהרדט: „אף אמצעי-הקרב החדשים אינם

מבטלים את השיבותם של נסיונות העבר במלחמה הזעירה. העובדה, שמצד אחד המלחמה הזעירה מפחיתה יחסית מהמשקל המוחץ של מספר הלוחמים והציוד הכבד, ושמהצד השני עולים המהירות וכוח-האש שוב בד בבד, והאפתעה חזרה להיות גורם מכריע במלחמה החדשה — כל אלה מאשרים את המסקנה, כי המלחמה הפרטיזנית מהווה צורת-לחימה מתמדת של הנהלת-הקרב גם בתקופה החדשה. בראש וראשונה אפשר לראותה כהשלמה טבעית לתכסיסי יחידות-הלם ממוכנות וקלות-תנועה. בשום שטח אחר בחיים איננו מוצאים הן סתירות והן התאמות כה מפתיעות בין ההלכה והמעשה כמו בענף הנהלת-המלחמה. עד כמה נכון הדבר נוכל להוכיח, אם נשווה את מסקנותיו והשקפותיו של ארהרדט אל נסיון המלחמות שהתחוללו ומתחוללות בזמננו אנו.

הזדמנות שהוחמזה

אותו מסע, ששימש הקדמה לתקופת-המלחמה הגדולה — הכוונה למלחמת-הכיבוש של חבש — היו בו כל התנאים המוקדמים, להפכו למלחמת גארילה בקנה-מידה גדול ביותר: איזור-פעולות נרחב בעל מיבנה מורכב ביותר, החל מגבעות בינוניות ועד הרים גבוהים, שנתיבותיו אינם נהירים, וקל לנתק את דרכי התחבורה הקיימים בו; אוכלוסיה המורכבת מבני שבטים ששיי-קרב, למודי-תלאות ויודעי-נשק, ומאזרחים, בדרך כלל, בשנאתם לזרים החודרים לארצם. פעולת כנופיות מאורגנת יפה נגד כוחות הקרב האיטלקיים הממוכנים והממונעים במידה רבה, „דקירות-מחס“ בלתי פוסקות של התנפלויות קטנות באגפים ובעורף הגייסות האיטלקיים המתקדמים, ניתוק קוי התחבורה והאספקה של האויב, הנעשים ארוכים יותר ורגישים יותר עם התפשטות הפעולות, התקפות-לילה אינטנסיביות תוך הימנעות קפדנית ממצע-קרב ישיר בין החבשים, שרמת הזיון שלהם היתה נמוכה ושכמעט לא היו מאורגנים מבחינה צבאית מודרנית, ובין אויב חזק מהם ללא שיעור — תכנית-הגנה כזאת נראתה מתאימה וטבעית ביותר.

בשלב הראשון של המלחמה התכוונו האיטלקים, בהנהלתו של המצביא הקולור-ניאלי המנוסה די בונגו, לאפשרות מעין זאת. ההכנות היו לקראת התקדמות אטית וזהירה: פעולת כוחות-הקרב הלבנים בחסות צבא ילידים מלוב, ומאָרְתִּיָאָה, הרגילים בתנאי האקלים והשטח והלמודים במלחמת כנופיות; שימוש בטנקים „פיאט-אנסלדו“ המותאמים לתנועה בהרים, בתותחי-הרים קלים ומרגמות; הבטחה מידית של כל שטח שנכבש ע״י סלילת דרכי-תחבורה אל הבסיסים, ושמידת הדרכים הללו ע״י פטרולים מוביליים וביצורים קלים. ברם נתברר, כי כל ההכנות הללו היו מיותרות. החבשים עשו משגה גדול, שקשה להבינו ושסיבותיו לא הובהרו עדיין כראוי: צבאותיהם, הבלתי-מאורגנים, הלקויים מבחינת הזיון והפיקוד והבלתי מוכשרים לקרבות סדירים, הועמדו במערכה פורמציות המוניות מול אש מכונות-היריה, התותחים, הטנקים והפצצות של האיטלקים. התוצאה ידועה לכל. מלחמת חבש אישרה את נכונות העקרון, שכבר נוסח ע״י קלאוזאביץ והוטעם וחזר והוטעם בספרו של ארהרדט — כי המשגה הגדול ביותר שלוחמי הגארילה עלולים לעשות, הוא לבוא לידי התנגשות גלויה עם גייסות סדירים.

הגארילה החדשה בספרד

בדרך כלל רואים את מלחמת-האזרחים בספרד כדוגמה למלחמת-תקופה קרים — אמנם לא בקנה-מידה גדול ביותר, אך שאופיה נקבע ביסודו על-ידי השימוש בנשק

חדיש ביותר ובתכניקת קרב מותאמה לכך. הדברים נכונים רק לגבי שלבים ידועים של מלחמת ספרד — ההתקפה על מדריד ב-1937, ההתקדמות לים וההתקפה על קטלוניה ב-1938. אולם בשלב הראשון היה להאבקות בספרד אופי של מלחמת-תנועה פרימיטיבית, שלבשה צורות-מלחמה הדומות לגארילה, ביחוד בראשית המסע בצפון הארץ, באיזורי הפסקים ובאסטוריה. הסיבות לכך ברורות למדי. ראשית גרם לכך מבנה-השטח של הרי ספרד הצפונית — מבנה קלסי שבביל מלחמת גארילה; שנית, זיונם הבלתי מספיק של הכוחות התוקפים של גנרל פראנקו בימי המלחמה הראשונים, המחסור בארטילריה כבדה, בטנקים, במטוסי-קרב; שלישית, טיב צבאותיו, שלפני שנספחו עליהם כוחות המדינות המתערבות והמגוייסיים החדשים מבני ספרד, היו מורכבים בעיקר מ"בנדאָרס" של לגיון-הזרים הספרדי ומה"גולאָרס" (הפלוגות הסדירות) של ילדי מרוקו — חיילים המוכשרים והמאומנים יפה למלחמת גארילה; גם דרכי ההגנה של צבאות הממשלה הניעו את פראנקו לנקוט תכסיסי גארילה אלה. הריפובליקאים חסמו את כל הדרכים בעמקים ואת קויה-התחבורה התקינים ע"י ביצורים, שכמובן אי אפשר היה לכבשם בלי ארטילריה מתאימה. אולם הגנרלים של פראנקו — שיש להודות, כי בהשוואה למתנגדיהם היתה ידם על העליונה מבחינת האימון, כשרון-ההגנה והיזמה — השתמשו בתחבולה הבאה: יחידות קטנות של פלוגות-סער מובחרות, שהוסעו במכוניות-משא, היו מקיפות את קו הביצורים ועורכות התקפות אפתעה מן העורף ומהאגפים, והמפציצים שליוו אותן מילאו במידת הצורך את תפקיד ההכנה הארטילרית הדרושה. פלוגות-פשיטה ממוכנות אלו היו מופיעות לפתע פתאום, פעם במקום אחד, וכעבור ימים אחדים במקום אחר המרוחק מהראשון עד כדי 50 ק"מ. הן פעלו בעיקר בכוח האפתעה, ובדרך זו כבשו או, לפחות, שיתקו את עמדות האויב, שבהתקפה ישירה אפשר היה לפרוץ אותן רק מתוך אבידות מרובות. כאן מוצאים אנו, איפוא, אישור לדעתו של ארהרדט, כי לפלוגות-פשיטה ממונעות צפוי תפקיד חשוב במלחמות העתיד.

מלחמה סטטית ודינמית נגד כנופיות בארץ-ישראל

מבחינה צבאית טהורה ועניינית כמעט שלא עמדו על הפעולות הטקטיות שנתגלו בארץ-ישראל בשנים האחרונות. אנו רוצים לנגוע בזה רק בחלק מהבעיות, וקודם כל להסב את תשומת-הלב לעובדה, כי גם במלחמה הזעירה של 39—1936 נתגלו אותם הקיום האופייניים, שציינו את כל המלחמות הזעירות המרובות, אשר נערכו בארץ במשך אלפי שנים. קיום אופייניים אלה הם: השלמת פעולת הכנופיות בהרים ע"י פעולות טרור אינדיבידואליות בערים — דוגמת מעשי הטרור, שבוצעו בערים בימי הסיקריקין; אשור ההופעה, כי צבא חזק למדי המזוין, מצויד ומאורגן בשיטות החדשות ביותר, אינו יכול להשתלט על כנופיות גארילה החלשות ממנו לאין ערוך בין במספר ובין בתחמושת — כל עוד משתמש הוא רק במיתודי-הקרב הרגילים של צבא סדיר. עוד צבאות סוריה ורומא, ובתקופה החנשה גם צבאותיו המצריים של מוחמד עלי, נתנסו בנסיון זה בארץ-ישראל. התפקידים שעמדו בפני מפקדת הצבא האנגלי היו בעיקרם אותם התפקידים שעמדו לפני המצביאים הסיליקיים, לפני פלוויס-אספסינוס ויולינוס-סָנְרוס וכן לפני אברהים פחה*, היינו: לשחק את פעולותיו של אויב שסוד כוחו היה בזה, שקשה להגיע אליו ולתפסו בגלל הסנואתו המצויינת במבנה-השטח, שתנועותיו ומסעותיו נערכים בלילות ושנהנה במידה ידועה מתמיכת התושבים.

* בנו של מוחמד עלי.

היה ברור מלכתחילה, כי פעולות רגילות, המצטמצמות בהדיפת התנפלויות וברדיפה אחרי המתנפלים, פעולות כאלו תהיינה ללא הועיל, ולפיכך יש לנקוט תפסיסים מיוחדים במלחמה נגד הכנופיות. כאן אפשר היה, איפוא, לברור בין שתי מיתודות — הסטטית והדינמית. ואמנם השתמשו בשתייהן גם יחד. גדר-התיל, שהוקמה לאורך הגבול הסורי ביזמתו של סיר צ'רלס טיגרט, אינה אלא גלגול חדיש של שיטת-הקורדון העתיקה, שבה השתמשו תכופות לשם הגנה מפני פעולות גארילה, החל מ„חומת-סינ" המפורסמת וכלה ב„גבול הצבאי" של אוסטריה-הונגריה, המצודות שבגבול הצפוני-המערבי של הודו, ו„הקו" של נקודות מבוצרות, שהוקם ע"י הרוסים מול הרי קוקו בתקופת מלחמות השבטים במחצית הראשונה של המאה ה-19.

קלאוואביץ ממליץ על אמצעי-הגנה זה ביחוד בתנאי אסיה. אין זו שיטה חדשה אף בארץ-ישראל, אם כי דבר זה אינו ידוע ברבים. המלך החשמונאי אריסטובולוס פקד להקים שורה של צריחים ומצודות קטנות להגנה מפני פלישות נסיך הבדואים אַרְבֵּס. לפי דברי יוסף בן-מתתיהו (פלויוס) חסמו המצודות את הדרכים המוליכות אל הארץ כמעט לכל רחבה, מיפו ועד טבור הרי יהודה. אך גדודי-הפשיטה הבדואים פרצו ע"י תחבולות את הקו הזה. שבגלל ארכו לא יכול היה חיל-המצב לפקח ולהגן עליו כראוי, והחריבוהו כליל. גורל דומה לזה בודאי היה נכון גם ל„חומת-טיגרט" — כפי שאפשר לדון מתוך הנסינות השונים לפגוע בה — אלמלא נוסף על שיטת-הגנה סטטית זו גם גורם דינמי, בצורת פטרולים מוביליים קבועים במכוניות משורינות העוברות בין המוקפים, אכן דוקא בארץ-ישראל הוכח, כי הכלל שנקט נפוליון: «Il faut opérer en partisan, partout où il ya des partisans» (יש לנקוט פעולות פרטיזניות בכל מקום שיש בו פרטיזנים) — היא אמת, שאין לערער עליה, כשם שנכונה השקפת ארהרדט: „גייס שינסה למלא את תפקידי ההבטחה של „מלחמה זעירה" ע"י אמצעי התגוננות בלבד משול לאגרופן הנלחם בחשכה ומנסה להתגונן בפני התקפות מתגדו בפרדות בלבד. כל המצטמצם במלחמה הזעירה בהגנה גרידא, סופו לנחול כשלון". להתגבר על הכנופיות בתכסיסי-ההן, באמצעות יחידות קטנות ונבחרות, שבהכירן את תנאי הסביבה ובהיותן רגילות להתאמצות ממש כמו מתנגדיהן, הן מוכשרות לפעול בהרים באופן עצמאי, במהירות ובהחבא, ולבצע תנועות מקיפות ופעולות לילה — מטרה זו הושגה עם הקמת פלוגות-הלילה הנודדות המיוחדות (Special Night-Squads). ונוסף לתכסיסי קרבות-הלילה המקובלים — המיוסדים בעיקר על תנועות-מארב והתקפות-אפתעה על כנופיות בכידונים וברימוני-יד תוך המנועות ככל האפשר מקרבות-אש — השתמשו פלוגות-הלילה נבחרות אלו בשיתוף-פעולה ביניהן ובין כוחות-האוויריה, דבר שבמידה ידועה יש בו מן החידוש. ארהרדט היה סבור, כי בדרך כלל עלולים רק מטוסי „אבטוג'ירו" להלחם בצורה אפקטיבית נגד כנופיות גארילה, אולם הנסיון בארץ-ישראל הוכיח, כי מטוסי-ציד ואפילו מפציצים קלים עלולים למלא תפקידים חשובים, מתוך מגע אמיץ ובלתי פוסק* עם הפלוגות הפועלות של S.N.S. וכן עם יחידות-צבא אחרות**. בכל הפעולות הללו עלולים הם לא רק למלא תפקידים חשובים כמגלי עקבות, ו„מרדפים", אלא גם להשתתף בצורה אפקטיבית ביותר

* ע"י סימני-זיקוקין, איתות דגלים או פסי-קרקע מלמטה, או הוראות וריעות ע"י סוככי נפילה מלמעלה.

** פרטי פעולות כסוג זה תוארו לא פעם בכתובות הארץ.

בקרבנות המתלקחים, אם באש מכונות-יירה ואם בהטלת פצצות. במיתודות הללו, שנתנסו לראשונה ע"י הפלוגות המיוחדות בעמק-יזרעאל, בעמק-הירדן ובגליל התחתון, השתמשו בהצלחה גמורה ובצורה מקיפה ביותר בשעת ביצור הכנופיות הגדול, שהוצא לפועל ע"י כוחות הצבא הבריטיים ב-39—1938.

„מלחמה זעירה בקנה-מידה גדול“

בסקירה ראשונה נדמה, כי אלה הם תרתי דסתרי. ארהרדט מטעים, וחוזר ומטעים, כי קרב-גארילה הוא צורת קרב המתנהל ע"י יחידות קטנות ביותר לשם מילוי תפקידים בודדים ומצומצמים מתוך הימנעות מכל מגע-קרב תקיף יותר. על יסוד כל נסיונות העבר אי אפשר היה כלל וכלל להעלות על הדעת, כי ישנן בריגדות, דיביויות ואפילו גייסות שלמים המנהלים מלחמת גארילה, ושפעילותן מתרחבת עד כדי התקפה רבתי על מרכזי האויב, תוך שמירה על התכונות התכסיסיות היסודיות של מלחמה זעירה. אולם התנאים המיוחדים של אחד המאורעות החשובים ביותר בתקופתנו — מלחמת-החופש של סין נגד הכובשים היפנים — הביאו מהפכה בתיאוריות הברוקות והמקובלות.

אומה בעלת שטחים ואוצרות טבע עצומים, אך בלתי מפותחים כל צרכם, וחסרת בסיס ארגוני ותכני מתאים, הועמדה בפני בעיה חמורה: התנגדות לאויב המפותח מאד מבחינה ארגונית ותכנית אשר לו מנגנון צבאי חדיש ביותר. אכן טבעי היה הדבר, שהתנגדותו של החלש לאויב חזק ממנו תלבש צורה דומה למלחמת גארילה. אולם מידותיה ואופיה המיוחד של התנגדות זו הותנו ע"י שני הגורמים, שבהן צפון כוחה של סין: שטחה הענקי, והמוני האדם הרבים שלה. גורמים אלה קבעו את צורת הארגון והאסטרטגיה המיוחדים במינם של הצבא הסיני. יחידות הגארילה הסיניות אינן כנופיות, אלא חלק סדיר של הצבא הסיני. הסדיר, ודווקא חלקו היותר גדול של צבא זה — שכן הדיביויות הסיניות המכוונות למערכות גדולות והמצויידות בארטילריה, במכונות-קרב ובמטוסים הן מעטות לערך. צידו ואימונו של הצבא הסיני מותאם בעיקר לתפקידי מלחמה זעירה, ופרט לצבא האדום הרי זה המקרה הראשון של ארגון ואימון שיטתי של פורמציות המוניות למלחמת גארילה. תכנית האימון של צבא כזה דורשת הכשרה רבה במסעות, בהסוואה ובצילוף; ואשר לאימון בנשק הריהו מצטמצם ברובים, מכונות-קלות (מקלעים ותת-מקלעים), בחמרי-נפץ ובזין של קרב-מגע. את תכנית האימון הזאת משלימה הדרכה פוליטית-העמולתית מקיפה: בנידון זה אין להעלים עין מעובדה, שתהיה לה חשיבות עצומה בעתיד: צבא הגארילה הסיני מופיע כאמצעי האפקטיבי הראשון לליכודם וחינוכם הפוליטי של המוני-העם הסיניים. שהיו פסיביים ומוזנחים במשך מאות שנים.

האסטרטגיה של המפקדה הסינית העליונה מיוסדת על צירוף שני גורמים יסודיים: צבא גארילה עצום והקשיים הטבעיים, שבהם נתקל הכובש בשטחים רחבי-הימים של סין. הדיביויות הסיניות הסדירות, המצויידות בנשק חדיש, מעכבות ככל האפשר את התקדמות היפנים, אך משתמטות מכל קרב גדול, הכרוך בשימוש רב בחמרים, מושכות את האויב לשטחים מרוחקים, ולאחר כיבוש השטחים הללו ע"י היפנים, מתחילים צבאות הגארילה הסיניים בפעולותיהם. יחידות הגארילה הללו מסתננות בחשכת הלילה ותחת מחסה המבנה הטופוגרפי מאחורי קווי האויב, ומנהלות שם את הפעולות הרגילות של מלחמה זעירה: ניתוק קווי התחבורה והאספקה

הארוכים והרגישים של היפנים, הריסת מסילות הברזל, התנפלויות ממארב, פעולות טירור וכדומה. לפתע פתאום, לפי הוראות מלמעלה, מתלכדות הפלוגות הקטנות והפזורות הללו בנקודה ידועה לבטליונים, בריגדות ודיביזיות, הפותחים בהתקפה רבתה. כך התחילו, למשל, ההתקפות העזות על ננקין ואפילו קרבות הרחוב בפרברי שנחאי — על אף העובדה, ש"החזית הרשמית" היתה מרוחקת משם כדי כמה מאות ק"מ. אמנם להתקפות אלו, שבוצעו ע"י יחידות בעלות זיון קל, ללא ארטילריה וטנקים וללא אפשרויות אספקה, לא היו, כמובן, שום תוצאות מכריעות. אך בצירוף עם "עקיצות היתוש" המרובות, אגב הפעולות הפרטיזניות, אילצו ההתקפות הללו את היפנים להטיל תפקידי הבטחה על חלק גדול מצבאותיהם (יש אומרים את החיל שנועד לכך כדי שני שלישים מצבא-המשלוח היפני), אפשר לאמר מתוך הפרדת-מה: היפנים אמנם כבשו כמיליון קמ"ר מאדמת סין, אך אין הם שליטים עדיין אפילו בקילומטר מרובע אחד. וארהרדט עצמו, המייחס חשיבות רבה לתפקיד המלחמה הוזעירה בעתיד, לא יכל לשער ולחזות מראש, כי "מלחמה זעירה" עלולה להתפתח בקנה-מידה עצום כל כך. לא זו בלבד שהיא תוכל לבלום במשך שנים את התקדמותו של צבא מובחר וממוכן של מעצמה אדירה ולשתק את פעולותיו, אלא גם לשמש גורם ארגוני לתחייתה והתעוררותה הפוליטית והסוציאליט של אחת האומות הגדולות ביותר בעולם.

פינלנד

בימים אלה ראינו בפינלנד אותה תופעה שאין להזותה מראש — בלימת צבא ענק חדיש, אף תוך נצחונות חלקיים מזהירים עליו, ע"י כוחות חלשים ממנו ללא שיעור, אך ורק באמצעות תכסיסי גארילה מפותחים במידה גבוהה ביותר. כאן ראינו צירוף נדיר של התנאים הגיאוגרפיים והפסיכולוגיים, המסייעים להתפתחות מלחמה זעירה: שטח-פעולה רחב-ידיים וקשה כאחד, אוכלוסים בעלי אופי לוחם ועקשני, הרגילים להתאמצות ולמחסור, ועל כל אלה — "היסוד המוסרי", החלטתה התקיפה של אומה קטנה: טוב מותנו מחיי עבדות. מלחמת פינלנד יכולה לשמש דוגמה-למופת של מלחמה פרטיזנית חדישה וכן הוכחה לאפשרויות העצומות של המלחמה הוזעירה בנסיבות מסוימות. לפי ההודעות מפינלנד נלחמו בחזית הצפון 2,000 איש נגד 2 דיביזיות רוסיות**. אותם 2,000 איש היו מחולקים לקבוצות קטנות, שכל אחת מהן היתה בלתי-תלויה באחרות ובעלת אחריות עצמית לפעולותיה. דרגת-הקצין הגבוהה ביותר בפלוגות אלה היתה דרגת קפטן. פעולות תיאום ותיכון של מטה צבאי נמצאו מיותרות. הפלוגות השתמשו אך ורק בסוגי נשק אלה: מכונות-יריה, רובים, רימוני-יד ופגיונות. איזור הפעולה היה בעורף ובדרכי התחבורה

* אשר להודעת התידוש שבפרשת-סין, מותרת השאלה האם אין כאן לפנינו צורה מסוימת של שיתוף פעולה בין גרעין של צבא רגולרי, ובין פריפריה גדולה של גארילה, כאשר התפתחה כבר בספרד בראשית המאה הי"ט. מכל מקום, הרי מלחמת וִיִּיִּיִּיִּיִּי (בימי המהפכה הצרפתית) מגלה את אותן התכונות בדיוק אשר צוינו כאן לגבי סין, והדבר נכון גם לגבי מלחמת הבורים, ביחוד בדרגתה המאוחרת יותר. ההגדרה "הסינית" הלוטם במידה רבה מאד את צבאו הפרטיזני המובחן של מְנֵוּ, אשר השתתף גם בפעולות מאד לא פרטיזניות, כהתקפה החזיתית הישרה על פְּרָקֵפּ וְסִיבֵשׁ, בימי כיבוש קרים; והיא הופפת במאה האחרונה את מלחמת הפרטיזנים בסיביר המזרחית, בשנות 20—1919, שהיתה מכוונת במידה ניכרת נגד האויב הנכחי של סין — היפנים. אגב, מענין ציינו, כי ככל המקרים הללו של "מלחמה פרטיזנית גדולה" היה השטח של יורת המלחמה, ביחסו לתכניקת-התחבורה והתנועה בתקופה הנחיתה, נרחב למדי. — המערכת.

** מקורות ניטראליים ידועים מעריכים את כוח הרוסים עם נדיביזיה אחת. — המערכת.

והאספקה של האויב*. הצלחת הפינים בתכסיסים אלה ידועה לכל, ולמותר להזכירה בפרוטרוט.

ברם, גם בקווי-הביצורים החדשים שלהם ניהלו הפינים לא רק מלחמת-עמדות אלא גם מלחמת גארילה. לגבי תכסיסי ההתגוננות שלהם אופייניים לא רק מבצירית-הבטון אלא גם פטרול-הלם. תכסיסם היה: להניח לנחשול ההתקפה של האויב להתפשט באיזור הפעולות, ואז לפתוח בהתקפה נגדית באגפי האויב בעזרת יחידות קטנות אולם קלות-תנועה ובעלות עצמת-אש עזה. בתכסיסים אלה, שהפינים עצמם תיארו אותם כ"עקיצות-יתוש", הצליחו על הרוב לבלום את החקפות הטנקים וחיל-הרגלים של הרוסים. לתשומת-לב מיוחדת במסגרת תכניקת-קרב זו ראוי תפקידם החשוב של רובי-סאב-טומוטיים קלים, שארהרדט כבר התנבא עליו בספרו. תיאורי הקרבות בפנילנד מעלים על זכרוננו את התיאוריות המענינות, שנשכחו במידה רבה, של שר-הצבא השויצרי פריץ גרטש. הוא כתב בזמנו:

"גשק ההתגוננות העתיד של עמים קטנים וחלשים, שאינם יכולים להתחרות עם המעצמות הגדולות מבחינת אמצעי-הקרב הארטילריים והממונעים, הוא, צבא מכוונות-יריה". יחידות-הגנה, המצטיינות בקלות-תנועה, החפשויות מכל מעמסת ציוד מיותר, התקועות יפה בנוף-השטח ומצוידות במכונות-יריה, עלולות להגן על קולגבול במחסום-האש שלהן הרבה יותר מאשר בעזרת קווי-ביצורים.**

יש להניח, כי רעיונות אלה לא היו זרים למפקח חיל-הרגלים הפיני קולונל לאטי, שהיה אחראי במידה רבה לתכניקת-הקרב הפינית. את סוד-כוחם של פטרול-ההלם הפיניים אפשר למצות בנוסחה: "קלות-תנועה וכוח-אש". תכונות אלו באו להם מחוץ צירוף של צלפים ומכונות-קלות: מיד לאחר שהצליחו במקתם, חוזקו הפטרולים ע"י מכונות-כבדות, מרגמות ונשק אנטי-טנקי. מול הרשת הדקה והגמישה הזו, לא הצליחה, על הרוב, האש ההמונית ו"שיטות המכבש" של הרוסים***.

המלחמה הפינית הראתה, יחד עם ליקויים אחרים של הצבא הרוסי, גם את התברותו של הנשק החדוש שלהם, אשר ארהרדט החשיבו במיוחד: צבא הסוככים. בשני המקרים, שהרוסים ניסו להוריד קבוצות לוחמים ניכרות בסוככי נפילה, נשאר קבוצות אלו מבודדות, חסרות תגבורת ואספקה, והן הוקפו ע"י הפינים והושמדו כליל.

מלחמת-עולם השנייה — מלחמה זעירה

עוד ביום פרוץ המלחמה יתחילו התקפות-בזק של אלפי מטוסים, יומטרו פצצות וגזים מרעילים על מרכזי הגיוס והעורף של האויב, יפרצו פלוגות טנקים עצומות, ובעקבותיהם יחידות-קרב ממוכנות מיכון גמור ונתמכות ע"י אש תותחים מרחיקה קלוע — זו היתה תמונת מלחמת-העולם העתידה, שתוארה ע"י דוֹאָה, פוֹלֶר, סָאָקֶט**** ואחרים. תמונה זו באמת נתגשמה בחלקה בחזית פולין. אולם —

"אנו מתקדמים בזירות כלפי מֶטָה, במדרון הגבעה המיוער ולאורך הבקעה מלאת-הביצות. הלילה שחור כופת, כמעט אי אפשר לראות את דמויות החיילים המרוקנים

* התיאור ניתן כאן מתאים יותר לחזית הפינית המזרחית מאשר לחזיתם הארקטית-הצפונית. — המערכת.
** הבעיה העיקרית בה עלולה להפגש מיתודה כזאת, היא הסתירה בין ההנחה על שחרור מכל עומס, לבין הצורך המיוחד של יחידות הנשק-האכטומטי לכמות גדולה של תחמושת מובלת ולתוספת-אספקה מהירה ובלתי-פוסקת; רק בתנאים נוחים ביותר בעורף הקרוב חתכן הסינמזיה בין השניים. — המערכת.
*** הדברים מכוונים, כמובן, לפעולות שהתנהלו בתנאי היער, הטיגרה, ואיזורי-האגמים, שבהם לא נצרו קווי-חזית רצופים. — המערכת.
**** סָאָקֶט — גנרל גרמני, יוצר הרייכסוהר לאחר חזות ורסייל.

הצועדים לפני. אין אנו מוציאים הגה מפינו: הקצין הצרפתי מפקד על שמונת אנשיו חק בתנועות. יד קלות. לפתע פתאום נשמע קול יריה, ועוד יריה, ואחריה — התפוצצות רימוניידי, טרטור קצך של תת-מקלע, ושוב השלך הס. כשהגענו אל המבצר הועיר החבוי בין העצים, שבו חוסים 20 איש, נודע לנו, כי האויב התקיף עמדת-חלוץ שלנו באקדחים וברימוניידי...»

מה זה? האם אלה זכרונות מהמסע הצבאי בריף*? לא, זהו תיאור מחזית המערב בשנת 40—1939! האכקות צבאות המיליונים של המעצמות האירופיות האדירות המצויידות במנגנוני הזיון החדשים דומה לפי שעה למלחמת גארילה. אכן נראה הדבר כפרדוקס, שדוקא ההתפתחות התכנית העצומה הביאה לידי פרימי-טיביזציה של צורות הקרב. מובן מאליו, כי סוף-סוף ישתנו פני המלחמה. אך הצורה החדשה של ההתקפה — יחידות צבא קטנות, הנערכות בעומק וכמעט בלתי-ללויות זו בזו, וכן צורת-ההגנה החדשה — קוי מבצרות-הבטון והקומפלכסים המפוזרים של הביצורים — יצריכו פעולות-הלם בעלות אופי פרטיזני גם במערכות הגדולות ליד קוי המבצרים.

לאחר שנתנסינו כבר בנסיונות של שש מלחמות, רשאים אנו לומר, שעל אף ההבדל שנתגלה בפרטים ידועים — וביחוד מבחינת ההיקף והאינטנסיביות — בין התיאורים ובין המציאות, נתאשרו בדרך כלל מסקנותיו של ארהרדט, וביחוד בנוגע לסיכוייה הרבים של המלחמה הועירה בעתיד.

ה. קונסקי

הגדודים המודרניים במלחמה הגדולה וב"מלחמה קטנה"

בימינו, ימי המלחמה הממוכנת, נשאלת לעתים בחוגים הצבאיים השאלה: האם התואר "מלך הקרב", שהיה ניתן כל הימים לחיל הרגלים, עודנו שמור לו גם כיום? התשובה היא על הרוב חיובית, אבל גם המחייבים מודים, שבמלחמה המודרנית נשען חיל הרגלים בפעולתו על תמיכה, וזקוק ל"הכנת" שדה-הקרב על ידי חיל-התותחנים, הטנקים, חיל המהנדסים וכו'. ואילו השוללים את הערך המכריע אשר לחיל הרגלים, מוכרחים להודות, שאפילו במלחמה ה"טנקית" או ה"אווירית" המשוכללת ביותר — תפקיד נכבד לחיל הרגלים בכיבוש ממשי וקבוע של המטרות הטקטיות. והמסקנה היא, שחיל הרגלים הוא חיל חשוב הנושא על כתפיו, כקודם, את כובד האבידות ופגעי יום-יום במלחמה. גם כיום הרי זה חיל אפקטיבי, אם כי לא אפקטי (כלומר פעיל, אם גם לא מפליא).

מה נשתנה בענין זה בעשרות השנים האחרונות? כמות המתכת הרבה הנשפכת מכל מיני כלי משחית על שדה-הקרב המודרני מצד אחד, העמדות המבוצרות והצורות השונות של השריון מצד שני, כל אלה שללו מהחיל את קלות-התנועה הקודמת שלו. את הנצחון אין נושאים עוד על חוד-הכידון; על כן לא יתכן כעת למנות את החיל לפי מספר כידוניו, הכלים פולטי-האש, המרוכים והשונים, שהועמסו על האיש הרגלי, מגבירים את כוח אשו לאין ערוך, לעומת כוח-האש של חיל הרגלים

* המלחמת בריף, במרוקו התנהלו בין מורדים בריבים והשלטון הקולוניאלי הספרדי והצרפתי בראשית שנות העשרים של מאה זו. — המערכה.

במאה הקודמת, אבל עצם ההעמסה הזאת שוללת ממנו את קלות תנועתו בשדה הקרב. לשדה הקרב מגיע החיל במכוניות, וכן עצומות הן שדראות-המכונות המובילות את כל הכלים הרבים והשונים הנחוצים לחיל, מלבד הרובה והכידון: מכונות-ירייה, קלות (מקלעים) וכבדות, מרגמות, תותחים, רובים אנטי-טנקיים ואנטי-אוויריים, ובמקרים ידועים — גם תותחים קלים.

חיל הרגלים לוקח אתו כמויות גדולות של תחמושת למיניה: כדורים מכל הסוגים, רימוני-יד ורובה, פגזי-תותח, ולא רק רימוני-נפץ כי אם גם רימוני-עשן וגם פצצות תאורה. לחייל גם כלי-עבודה שלו: לחפירות ולבניי שדה קלים, החייל אינו נפרד ממסכת הגז, כללו של דבר: המודרניזציה בחיל הרגלים, בזמן ובעונה אחת, הגבירה לאין שעור את כוח האש ובו בזמן הגבילה את קלות-התנועה. השימוש במכוניות מאפשר להעביר יחידות במהירות רבה מן העורף לחזית, והוא מקל על תנועות-ריכוז אסטרטגיות. אבל על פני שדה הקרב המודרני עצמו, התנועה (הטקטית) היא אטית, ואף מוגבלת באפשרויות של הספקת-התחמושת. ובכלל, חיל הרגלים במלחמה המודרנית איננו עצמאי עוד. הטנק הולך ומפלים לפניו את הדרך. האוירון משתתף אתו כגשש וצופה, ולפעמים — בתור חבר לקרב, ומאחור נתמך החיל ביחידות מיוחדות של תותחים מכל המינים. הנסיינות לצרף לחיל-הרגלים, בתוך יחידותיה, גם תותחים קלים, לא שחררו אותו עדיין מהצורך בתמיכה של תותחים קבדים, בינוניים וגם של תותחי-השדה הקלים בהיקף רב כזה, שלא יתכן להכלילם בתוך האורגניזציה הפנימית הרגילה של חיל-הרגלים עצמו.

בשביל להגיע ליתר גמישות ויכולת-תנועה, ניסתה המחשבה הצבאית ללכת בדרך מיכון ההספקה והתנועה גם בשדה הקרב גופא. המכוניות הציכוסלובקיות מטיפוס "טקקה" וטרקטורים שונים, נוסו כאמצעי הובלה לשם התאמת תנועת החיל הרגלי אל תנועת הטנקים. אולם יוקר המכונות, מספרן העצום הנדרש, והקשיים של פני הקרקע שימשו מניעה להתפתחות השכלול הזה. והיתרון הגדול אשר לחיל הרגלי כמו שהוא — גמישותו בהסתגלו לכל קפל בקרקע, — שלל כל הגיון מנסיינות המוטוריוזציה של החיל על פני שדה-הקרב וגם ממוטוריוזציה של הספקת החיל בתנאי קרב. בקרב מוסיף האיש להיות מכשיר ההובלה של כל האמוניזציה למיניה*.

האימון הטקטי של החיל-הרגלי לפני המלחמה האחרונה ובזמנה היה מורכב רק משני יסודות: תנועה עצמאית ותנועה מתוך שיתוף עם חיל התותחנים. אולם, כיום הוא מורכב ביותר. על החיל לדעת לפעול מתוך שיתוף עם שירת גורמים — עם הטנקים, התותחים, האויריה, אמנם, טנקים ואוירונים היו גם במלחמה הקודמת, אבל ערכם היה מועט לעומת ערכם עכשיו, כשבלעדיהם לא תתכן עוד כל הצלחה על פני שדה הקרב המודרני. הקשר של חיל הרגלים, היה קודם ואף במלחמת 18—1914 רק לאגפים בלבד — עם חלקים אחרים של אותו החיל, ולעורף — עם חיל התותחנים. כיום עליו להיות קשור גם עם הטנק ההולך לפני הרגלי, ובמידה שלישי עם האויריה.

כך מחנכים את החיל למלחמה המודרנית, חינוך ההולם את המציאות. אבל,

* לעומת הדעה המובעת במאמר זה — יש לציין, כי לפי הערכה כללית (ואפילו של האויבים, הגרמנים) מהו "נושא-הברך" שנתין בסליוני חיל הרגלים הבריטי אמצעי חשוב לתנועת גרעיני-חיל עיקריים — קבוצות המקלע — על פני שדה-הקרב עצמו, ואשר להספקת התחמושת בשדה הקרב, מעריכה העתונות הצרפתית הערכה גבוהה מאד את סיכויה של Chenillette Renault — מכונת-שרשראות קטנה ונמיכה, הדומה במבנה שלה ל"נושא-הברך" הבריטי, והיא מיועדת להובלה, מהירה ובטוחה, של תחמושת נוספת בשדה-הקרב. יש מציעים להשתמש ב"נושא-הברך" גם למטרה זו. — המערכת.

יש שהאויב נוקט בשיטה של מלחמה קטנה, בשיטה של "יתוש מטריד". האם הפטיש הכבד המתואר לעיל הוא הכלי המתאים למלחמה ביחוש? האם לא יתכן שבמקרה זה נחוץ צבא המצויד באופן קל יותר, ואשר אימונו הטקטי הותאם במיוחד ל"מלחמה קטנה"? דוגמה גאה לכך אנו מוצאים אצל חיל הרוכבים. ידועה הריפורמה היסודית שנעשתה בחיל הפרשים הבריטי — החיל הורד מעל סוסיו והועבר למכוניות: על חיל חדש זה מוטלים אותם התפקידים הטקטיים של חיל הפרשים, אבל בתנאים מודרניים. ובלי כל ספק גדל כוחו בזכותה של מודרניזציה זו. אבל בארץ ישראל ראינו גדודי פרשים בנוסח הקודם — רוכבי-סוסים. לכאורה הרי זה כמעט אֶנְכְרוֹנִיזְם! ובכל זאת, יודעים אנו שבתנאים מיוחדים מוצדקת ה"שמרנות" הזאת. יש אשר כוחו של "האיש על הסוס", גדול יותר מכוחו של האיש במכונית. האם לא הוא הדין ביחס לחיל הרגלים? האם לא מן הנכון הוא, שמלבד החיל ה"כבד", התוק באש אבל בלתי גמיש — יהיו גם גדודים מיוחדים, קלים יותר, המתאמים למלחמה קטנה במקומות מסוימים, כמו הורו הצפונית או המזרח התיכון. האם כדאי לרדוף אחרי יתוש עם הפטיש ביד, או, אולי, נחוץ לזה כלי קל ומתאים יותר? אינני יודע מתי נוצרה המימרה האנגלית, "גוח יותר לאַפְרִידי יחיד לפגוע בבריגדה, משנחו לבריגדה לפגוע באפרידי יחיד"*. אבל אין ספק, שעם המודרניזציה של הבריגדה הבריטית מקבלת המימרה הזאת תוקף-משנה. נעמוד-נא על תוכן המימרה. האפרידי היחיד — במה כוחו? ההגדרה הצבאית אומרת: "כל קרב הוא צרוף של תנועה ואש". והרי האפרידי היחיד — כוח אש אינו גדול; בידיו רובה, וזהו רובה ישן על הרוב, והתחמושת שלו איננה משובחת. ואילו כוח האש של הבריגדה הוא עצום. הר געש לעומת גפרור חלש. אבל כוחו של האפרידי היחיד — בכושר תמרונו: הוא יכול להופיע פתאום, להפתיע ולהעלם. הבריגדה אינה בנויה ומצוידת ומאומנת למלחמה באפרידי יחיד. לו התיצבו כנגד הבריגדה אלפים יחידים כמוהו, גדודים אפרידיים שלמים, ולו ניסו הגדודים האלה להאחו ולהתבצר במלחמה גלויה, כי אז יכלה הבריגדה להראות במלוא כוחה.

אולם במלחמה עם פרטיזנים יש שימוש מועט, למשל, בתותחים. כמעט בכל המקרים מסוג זה, לא הצדיק את עצמו גם הטנק. הפרטיזנים עצמם אינם מצוידים בתותחים, טנקים או באוירונים, ומפני זה אין צורך מיוחד לכוון נגדם נשק אנטי-טנקי ואנטי-אויירי. אבל לא כל מה שמודרני הוא פסול. חיל האויר הוא נשק חשוב מאד במלחמה בכנופיות, אם באוירונים מיוחדים או באוירוני מלחמה רגילים. ברור, שגם לשם גילוי יחידות קטנות של פרטיזנים, וגם במלחמה בהן, גדול כוחו של אוירון. ויש עוד שכלולים, החשובים לחיל המיועד במיוחד למלחמה בפרטיזנים: מכונת היריה הקלה (המקלע), שלידתה במלחמת שנות 1914—1918, ושהגיעה לשכלול רב בימינו, הוא נשק קל-תנועה ואפקטיבי, וחשיבותו רבה במלחמה עם פרטיזנים. הרימון (רימון-ההתקפה) גם הוא שייך לציווד אנשי הגדודים הקלים. אבל העיקר החשוב ביותר לגדוד הלוחם בפרטיזנים — הוא הגמישות וקלות-התנועה. הגדוד האנטי-פרטיזני צריך להיות, בעצם, בעל תכונות של גדוד פרטיזני. החומר האנושי צריך להיות מובחר, אומץ-העזה וכושר-איניציאטיבה הם הסגולות העיקריות הנדרשות מאנשי חיל כזה. האנשים צריכים להיות מתנדבים, עם נטיות ל"הרפתקנות" במובן הטוב של המלה.

* אפרידיים — שבת הריי בגבול הורו ואפגניסטן, המצטיין בתכסיסי-הטרדה והמציק במלחמות ההרים לצבא הבריטי זה כמאה שנה. — המערכת.

היחידה הקטנה ביותר, הכיתה, גם היא צריכה להיות מוכנה לפעולה עצמאית; וכל ראש כיתה צריך להיות מצביא ועיר, האחראי לפעולות החשובות ביותר. מלחמה פרטיזנית היא בית ספר טוב לקצינים צעירים ומכשרים. אבל היא דורשת טיפוס מיוחד של קצין — זריז, ער, דרוך. רגשי החברות החשובים בכל גודל חשובים עוד יותר בגודל כזה. משמעת חמורה במצב־קרבי ויחסים קרובים בין המפקד ובין יחידתו, הם הקובעים את הצלחת הפעולה. המפקד צריך בכל מקרה לשמש מופת חי לאנשיו, ביחוד בכוח־סבלו ובנכונותו למסירות־נפש. היחידה האנטי־פרטיזנית אינה בנויה על המכונה ועל כושר מכני — כוחה באנשיה, והגורם האישי הוא הוא המכריע בפעולותיה. בספרות הצבאית של השנים האחרונות, המתקדמת והמחפשת דרכים, אנו מוצאים גילויים בולטים להלך־מחשבה כזה. אימון של יחידה כזאת צריך להיות מותאם למטרתו. האיש הפרטיזני הוא חזק בחושי הטבעיים. לעומת זה ישיג לו איש התרבות אותן הסגולות ע"י אימון טוב ומתמיד. ואנחנו יודעים עד כמה אפשר להיטיב כל הישג גופני על ידי אימון מתאים וציוד קל ויפה למטרה. המשקפת מתחרה בעין החדה ביותר, ולימוד טופוגרפיה, שימוש במצפן, הליכה על פי אַזימוט — כוחם גדול מכוח האינסטינקט. איש הטבע גם הוא אינו מחונן באינסטינקטים של יונת־דואר. קליעה מדויקת, זריקה מדויקת, תנועה על כל צורותיה ביום ובלילה, בסביבות שונות, וביחוד בסביבה הטיפוסית למקום שהחייל יצטרך לפעול בו — אילו הם יסודות האימון. שום דבר יתיר — לא כלים מיותרים, לא אימון ביחידות גדולות, לא תמרון עם טנקים ונגד טנקים, עם תותחים ונגד תותחים — אינו צריך לגזול מזמנו של החיל המיוחד. את האימון הצרימוניאלי יש להקטין עד למידת המינימום. חיל „פרטיזני־אנטי־פרטיזני“ כזה צריך להיות פטור מכל נשק כבד מדי. הרובה, הרימון, מכונת היריה הקלה — זהו ציודו. נשק יותר כבד צריך ויכול להמצא בנקודות המשען של החיל, בין שאלו הן נקודות מבוצרות, ובין שזה הוא חיל מודרני סדיר שעליו הוא נשען. המחשבה צריכה לעבוד בכיוון הקלת משקל הרובה, אבטור מטיציה של הברית, קליבר יותר קטן, המאפשר נשיאת כמות יותר גדולה של תחמושת. לשם פעולות לילה צריך הנשק להיות קל עוד יותר: אקדוח אבטומטי, מכונת היריה הקלה ביותר, מטיפוס של „תת־מקלע“. יחידה קטנה, המופיעה פתאום ונעלמת פתאום, תנועה בלילה ללא דרך ושביל, חדירה למחנה השונא ולישובים אויבים, קרב מגע, תרגילי־סבילות, משמעת־מים, תרגילי גישוש רבים, תרגילי סבלנות במארבים — על אלה צריך להיות בנוי תמרון החיל המתכשר למלחמה הקטנה. שיתוף הפעולה עם אוריון הוא האלמנט המודרני הנכלל בתוך התמרון הנ"ל.

ודאי שהאוטומוביל נחזק גם לחיל האנטי־פרטיזני, כדי למהר להגיע לנקודת המוצא. אך על פני שדה הקרב נחוצים נשק קל ורגלים קלות, חושים מפותחים ועזרת ציוד נוח — המשקפת והמצפן: העזה, הפתעה, קלות תנועה, נשק קל ומהיר — הם הם המכשירים את החיל המיוחד לקראת מטרתו המיוחדת. אז, לא יפגע האפרידי בבריגדה, כי לא יהיה לו ענין עם בריגדה, והוא יצטרך להזהר היטב בתנועותיו פן יפגע בו „אנטי־פרטיזני“, קל תנועה כמוהו אבל מאומן ומציוד יותר טוב ממנו. הידיעות הקצרות המגיעות אלינו על „מלחמה הקטנה“, המתנהלת כעת מבין לקחי הביצורים בחזית המערב, מבליטות את כל התכונות והמגמות אשר דובר עליהן ברשימה זו, עד כדי להפתיענו. הצרפתים, האנגלים והגרמנים כאחד מטפחים את הסגולות וסוגי־היכולת הטיפוסיים למלחמה הזעירה דוקא, והקורא בידיעות הנ"ל מתוך הבחנה ימצא בהן על נקלה דוגמאות־של־ממש למחשבות הכלליות אשר בוטאו כאן: חיל מיוחד — למטרה מיוחדת.

בחירת מקום לישוב חדש

לא פעם אחת עמד ישובנו בנסיגות מרים. רצון כולנו, כי לא ישובו נסיגות כאלה לעולם. ברם, האחריות האלמנטרית לעתידם של ישובינו החקלאיים, לחייהם ולרכושם, מחייבת אותנו לקיים מראש את כללי הזהירות, שיכשירו אותם לעמוד בכל נסיון אשר יהיה, אולי, צפוי להם עוד. ביחוד חשוב הדבר לגבי הישובים החדשים, העתידים להוסד; בהם ניתן לנו להמנע מלכתחילה מתקלות וחולשות הרבה. מכאן נובע הצורך בבחירה מדוקדקת ושקולה של מקומות הישוב לנקודות החדשות.

א. הערות כלליות.

לפני שנגש לניתוח הגורמים הבאים בחשבון בבחירת מקום לישוב חדש, נציין, כהנחה ברורה קודמת, את הקשר ההגיוני שבין בטחון הנקודה ובין בטחון האיזור כולו. וביחוד, אם יבוא שכלול בנשקם ובארגונם של המתקפים – תגדל, ממילא, הסכנה של התנפלות בכוח מרוכז על ישובים הקרובים זה לזה, ישוב אחרי ישוב; במקרה זה לא יוכל ישוב בודד לעמוד בכוחו הוא בלבד, שהוא מוגבל בכל אופן. יש לזכור, איפוא, בכואנו לרונן על קביעת מקום לישוב בודד, שיש להתאים את בטחון הנקודה לתכנית יותר רחבה של בטחון קבוצת ישובים שלמה. התכנית האידיאלית לבחירת מקומות לישובים היא – תכנית ארצית, שבה תופס כל טיפוס וטיפוס של ישוב – מושבות, מושבים, קבוצות – את המקום המתאים למבנהו. יש, כמובן, לקבוע, מהו המקום המיוחד המתאים לטיפוס זה או אחר. נקח, למשל, מושב עובדים; בדרך הטבע הרי זה מפורז על פני שטח גדול למדי; תפקידי השמירה מכבידים כאן על כל תושב בודד יותר מאשר על תושבי קיבוצים או מושבות גדולות וצפופות. אם נעמיד מושב כזה בתנאי שמירה קשים בסביבה מסוכנת יכרעו עד מהרה האנשים תחת נטל השמירה הכבד, ושום טיפול בפרטי תכניתו של המושב לא יועיל בנידון זה הרבה. אבל, אם נברר לנו מראש את תנאי הבטחון הדרושים בשביל האיזור כולו, ימצא בתכנית האיזור מקום גם למושבים. והלא מפני סכנות רציניות יש גם בלאו הכי צורך לארגן את הדאגה לבטחון האיזור, לא בצורת נקודות בודדות ואף לא בצורת קוים חיצוניים, כי אם בעומק. וברשת כזאת ימצא מקום לכל צורת ישוב.

ברור, שבתנאי ארץ-ישראל אין תכנית ישובית ארצית מסוג זה נתונה להגשמה בנקל, ואין היא יכולה להיות מלאה, או להשאיר ללא שינויים במשך שנים רבות. קביעת מקומות לישובים חדשים מושפעת לעתים מתנודות בלתי נראות מראש, שמקורן בקניית קרקעות. העצרתן הסופית, וכו'. כמו כן ברור, שבחירת המקום לנקודה הישובית וצורתה של הנקודה לא תהיינה מושפעות רק משאלות הבטחון בלבד. ובכל זאת, רק תכנית ארצית, כאמור, יכולה להבטיח סינתזה הגיונית של כל הגורמים הקובעים את גורל ההתישבות, שאם לא כן יש אשר ענינים מקריים, כמו מידת תקיפותו של הארדיכל המכין את תכנית הנקודה, או של מהנדס ההשקאה, או של מודד הקרקעות, או של המתישבים עצמם עלולים לגרום להתחשבות בגורם

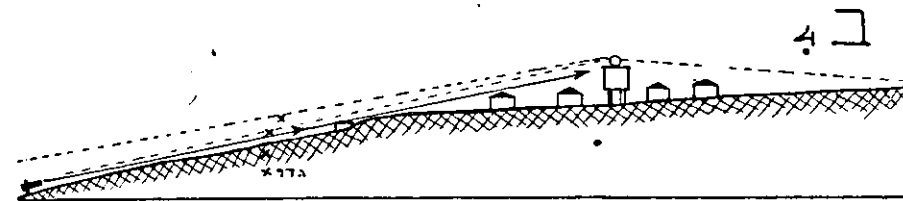
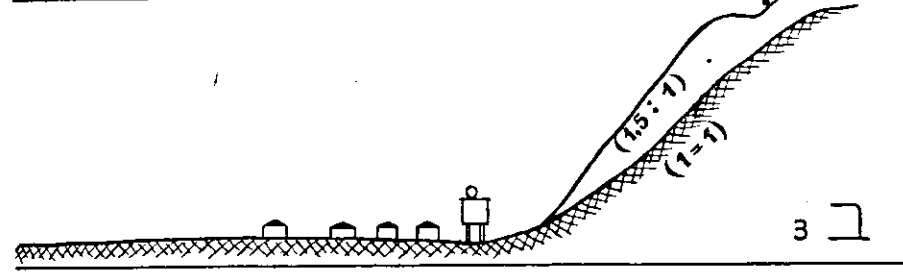
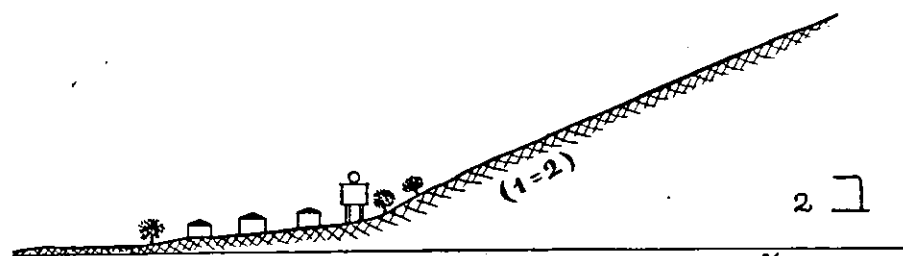
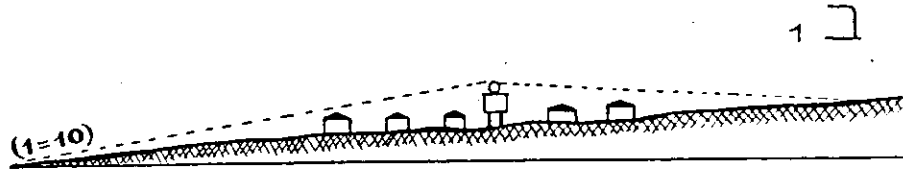
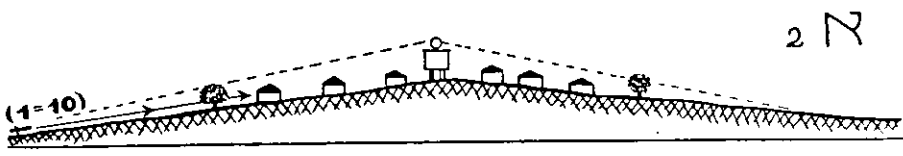
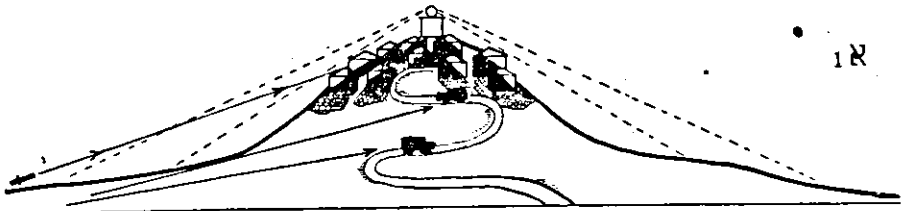
אחד לרעת האחרים, - וביחוד אם נשים את לבנו לחפזון המלוה לפעמים את ההחלטות הסופיות בענינים אלה.

ההתחשבות בגורמי-הבטחון נתונה לתנודות גדולות - בתקופות של אי-בטחון הם תופסים לפעמים את המקום המכריע, ואילו בשנות שקט - אין מיחסים להם ערך מספיק. ויש אשר בלחץ העובדות משתדלים אחר כך, בהשקעות גדולות, ועפ"ר בלי הצלחה גמורה, לתקן את השגיאות - אפילו ע"י הריסת בנינים. רק באיירה שקטה של דיון ועיון מוקדם אפשר לשקול את כל הגורמים ולהגיע לפשרות הגיוניות ביניהם. מטרת המאמר הזה - לקבוע קיום כלליים לבחירת מקום לישוב חדש, מנקודת ראות הבטחון. אולם, לפני שנעשה זאת נשאל שאלה יסודית: לבטחון מפני איזה סכנות אנו מתכננים? לשם פשטות הדיון והתקרבות לתנאים מעשיים לא נקח בחשבון תותחים ואוירונים.

ב. השפעת גורמים טופוגרפיים.

תחילה נשקול את יתרונותיהם ואת חסרונותיהם של מצבים טופוגרפיים שונים הבאים בחשבון: פסגת הר, מדרון, עמק סמוך למורד הר, קרבת ואדי וכדומה. דוגמאות א1 א2 (תרשים עמוד 50): מקום על פסגת הר, או על גבעה בעלת שיפוע קל. נקביל את שני המצבים האלה זה לזה. השאיפה האינסטינטיבית היא למקום על פסגתו של הר בעל מדרון תלול; אין להכחיש שיש יתרונות למקום כזה: - שליטה בסביבה (בעין). קושי פיזיולוגי ופסיכולוגי למתקיף, המסתער במעלה ההר, ובטחון עצמי למגין. אבל הבטחון הזה הוא לעתים קרובות מוגזם ונובע מאינסטינקט פרימיטיבי, שאיננו מסתגל במהירות לתנאי-קרב בנשק חם, ושמתאמת רק ביחס לבטחון מפני סוגי-נשק, שנשארו קרובים לתכניקות ישנות - כגון פצצות-יד. לעומת זה יש יתרונות ניכרים מכמה בחינות למקום על גבעה בעלת שיפוע קל: שורת הבנינים החיצוניים, או אפילו מסך-ירק, עשויים להסתיר את כל הישוב, בעוד ששורות הבנינים על פסגת הר מתרוממות אחת מעל לשניה, ומהוות מטרות טובות לאויב, המאפשרות למתקיפים קורקטורה של האש. (קורקטורה זו חשובה בשבילם, ביחוד כשהם עלולים להשתמש בכלים שאינם מצטיינים בדיוק קליעה, כגון פצצות-רובה או מרגמות). בישוב העומד על הר תלול נתקלים בקשיים גם בהארת השטחים בקרבת הישוב: - הזרקור יוצר צללים ארוכים מאחרי כל עצם קטן במדרון; ואם נבחר בהארת השטח ע"י שרשרת פנסים, נראה שצורות הבנינים המתרוממים מעל לטבעת האור מאפשרות קליעה בהן. - בעוד שעל שיפוע קל אין רואים מאחרי אורות הפנסים מאומה. עוד יותר גדול ההבדל, אם נשתמש ברקישות מאירות: על מדרון קל הן מאירות רק שורה אחת של בנינים או עצים, על הר תלול הן מגלות את כל הנקודה. נציין עוד שתנועת המכוניות או העגלות במעלה ההר היא אטית, ואין להן האפשרות להתחמק מהר, או להקטין את דיוק קליעתו של המתקיף על ידי זירוז תנועתן. מתוך כל האמור כאן ברור, שרוב היתרונות הם לישוב על מדרון קל. ואין לשאוף באופן מיוחד לקבוע את מקום הישוב על הר תלול דוקא.

דוגמא ב1: מקום על מדרון קל המוסיף ועולה גם מעל לנקודה. מתוך הסתכלות בתרשים נראה, שגם המצב הזה הוא טוב, כל עוד השפוע אינו מאפשר למתקיפים שליטה באש ממרחקים קטנים. גם לגבי חלק המדרון שמעל לנקודה נכונה ההנחה, ששורת הבנינים הראשונה או שורת העצים יסתירו את

הישוב כולו מעיני המתקיף היורד מלמעלה. אין למתקיף גם יתרונות בשעת השתערוות. התקרבות תחת אש אינה דומה למשחקיילדים, בהשתעף במרוצה במורד ההר. אכן, משחקים אלה מוסיפים להשפיע על דמיונם של אנשים מבוגרים, גם כשהם דנים בשאלות הגנה. המתקיפים מהווים כל הזמן מטרה טובה למגינים; עצמים קטנים, סלעים, תבואה, — אינם מסתירים אותם בהר באותה מידה אשר בעמק; הארת השטח בלילה היא אפקטיבית, אין נוצרים צללים גדולים; גם הנסיגה למעלה היא קשה יותר למתקיפים במעלה כזה. נכון, שגם הרדיפה או ההתקפה הנגדית הן קשות יותר למגינים, אם הם ינסו לעשות זאת בעליה ישרה אל ההר. אבל לפי חוקי הטקטיקה הם גם לא ינסו לעשות זאת, כי אם ישתדלו לעקוף את האויב, ובמקרה זה, אנו מוצאים לעתים קרובות, שהסיכויים על מדרון הם טובים יותר מאשר בעמק. מידת השיפוע תחשב לרצויה, אם המתקיפים אינם יכולים לשלוט באש בשטחי הנקודה שבין הבתים ממרחק של אש אפקטיבית, נ. א. ממרחק 300-500 מטר.*

דוגמא 22: התרשים מראה צורה אחרת של ישוב במדרון. האופינית לישובים אשר לרגלי ההרים. הנקודה עצמה נמצאת על הגבול בין מדרון בעל שיפוע קל, הנוח עוד לבנייה, למדרון תלול יותר. ובמקרה זה שולטת אשו של המתקיף, עפ"י, בשטחים שבין הבנינים. היא מסכנת גם את האנשים בתוך הבנינים. במידה שהגנות חדירים לכדורים. כאן קשה להסתיר כל תנועה מעין האויב. גם הקליעה אליו מתחילה להיות קשה.

דוגמא 33: מקום לרגלי הר תלול. המצב הזה מקטין את האפשרות של השתערוות, היא נעשית בלתיאפשרית למעשה, כשהשיפוע גדול מאד (למעלה מ-1:1). אבל קלעים בודדים של האויב יכולים להפסיק כל תנועה בישוב, בלי סכנה גדולה לאויב. המצב נעשה מסוכן יותר, במקרה שואדי עובר קרוב לנקודה ומאפשר השתערוות פתאומית, תחת כיסוי אש מההר. פעמים אין כל אפשרות אחרת להתגבר על הסכנה הזאת, אלא ע"י הקמת עמדות צופים ושומרים על ההר עצמו, שתבנינה כדוגמת מגדלי השמירה מסביב לישובים אחדים בארץ; הדבר עולה גם בהוצאות לבנין העמדות, וגם בלילות שמירה נוספים. לעתים קרובות יש הכרח גם לצקת גגות בטון על הבנינים.

דוגמא 43: מדרון, הנשבר בכיוון הפוך מזה שבדוגמאות 22 או 33, הוא אחת הצורות הנוחות ביותר. למצב הטופוגרפי הזה כל היתרונות של 22 או 33 (אויב גלוי, הארה, רדיפה נוחה, בטחון עצמי). ויש לו עוד יתרון נוסף וחשוב, — שבניני הנקודה נמצאים בשטח מת לגבי כדורי המתקיף. זה הוא המצב הטוב ביותר לסידור גורן או לבנית צריפים, כי הסכנה של קליעה בפצצות או כדורי תבערה היא כאן יותר קטנה מאשר במצבים אחרים. את הבנינים עצמם יש להקים במרחק מסוים מן השבר של השיפוע, באופן שעמדות המגינים תהיינה בשבר עצמו או, יותר נכון, קצת למטה ממנו, כדי שלא תראינה על פני קו הרקיע.

דוגמא ג: הנקודה במישור. אין צורך להתעכב בניתוח המצב הזה. נציין רק, שבלטיה קטנה בקרקע, תעלות, גדרות וכדומה מהוות במישור הזדמנות טובה להסתתר ולתפוס עמדה. התרשים ג מתאר מצב טופוגרפי של נקודה במישור, הדומה למצבים 11 או 41. ברור, שהמצב הזה הוא רצוי בהחלט.

* המדובר הוא, כמובן, על הכלים הרגילים בתנאי הארץ.

ניתוח זה של צורות טופוגרפיות שונות יכול לשמש, כמובן, רק ככסימה כללית לקביעת הנחה ראשונה בנוגע לבחירת מקום לנקודה. אולם יש אשר העיקר המכריע הוא לפרטים טופוגרפיים שונים. נציין באופן מיוחד את שאלת הוואדי, החשובה כל כך במקומות אחדים בארץ. הוואדי מאפשר לא רק התנפלות מפתיעה ומארבים, כי אם גם נסיגה בטוחה וכיסוי בפניו אש במרחק צעדים מעטים, עם סיכובו הראשון. הוואדי הוא אחד הפרטים הטופוגרפיים, המקלקלים לפעמים בהחלט מקום שהוא טוב במובנים אחרים. כך אין אפשרות להאיר אותו בלילה. ואם דרך תנתכת אותו, הרי הוא מהווה הזדמנות מצוינת למארב, על כן יש לברר מראש, אם יש אפשרות לסלק חלק חשוב מן החסרונות האלה ע"י יישור הוואדי במידה שאפשר יהיה להאיר אותו במרחק מסוים, וגם לשלוט בו באש. אמצעי יותר רדיקלי הוא מילוי הוואדי (מחוץ לתעלה הדרושה להוצאת מי הגשמים). מילוי כזה משתלם לפעמים גם מבחינה משקית: במקומות של משק אינטנסיבי יש שהרוח בשטח מכסה את ההוצאות על היישור. פעמים מספיק מילוי במקומות בודדים (גם כאן, כמובן, עם צינור למי גשם ועם סריגי ברזל בקצותיו של הצינור), אם על-ידי כך יאלצו המתקיפים לצאת פעם בפעם מהוואדי במקומות אלה, הנתונים להשגחה והארה קלה. את האפשרויות הללו של יישור או מילוי - שלם או חלקי - יש לבדוק מראש ולהזדיין בידיעות הדרושות. - למשל, בנוגע לכמות המים בואדי בחורף - לפני שמחליטים באופן סופי על בחירת המקום.

עוד דוגמה להשפעתם של פרטים טופוגרפיים: במקרה של הקמת ישוב בקרבת הים, יש לקחת בחשבון, שבקעות החול הקרובות ביותר לים (הדיונות) יש שאינן נוחות להקמת בנינים; מלבד זה קיימת בנייהן ובין הים רצועה נסתרת מהישוב ונוחה לתנועת המתקיפים. במקרים כאלה כדאי לקבוע נקודת מצפה ושמירה על הגבעות, ולהרחיק מהן את בתי הישוב במידה מספקת, כדי שתפיסת הגבעות או התנפלות מאחוריהן לא תעמיד את הנקודה בסכנה פתאומית.

ג. השפעת דרכי התחבורה.

הדרכים אינן מהוות גורם קבוע ובלתי-משתנה, כמו התנאים הטופוגרפיים. אבל לעתים יש הכרח להתחשב בהן למעשה כקבועות (למשל דרכי-המלך או מסילות הברזל). לפיכך יש ללמוד את תנאי התחבורה לפני בחירת המקום, ולא רק בצורתם באותה שעה, כי אם גם בצורתם בעתיד. במידה שהדבר נתון לראיה מראש, למשל מתוך ידיעת תכניות-הסלילה של השלטונות ושל גורמים ישוביים שונים. חשיבות מיוחדת לכבישים מסודרים, שהם מקטינים את סכנת המוקשים, המאימת לא רק על תנועת כוחות הבטחון, כי אם גם על סדר החיים המשקיים של המקום.

גם בענין זה יש לנתח מצבים סכימתיים אחדים. אין זה רצוי, בשום פנים, שדרך המלך תעבור בתוך הנקודה או סמוך לבניניה - מצב, שאליו דוקא שואפים לעתים קרובות החושבים בעצמם. התנפלות ואפשרות של הסתלקות מהירה בעזרת מכוניות (מבלי להשאיר עקבות אף לכלבי המשטרה) עלולים לגרום נזקים חמורים לישוב, לפני שמנגנון הבטחון שלו יוכל לפעול בכלל. המרחק המינימלי מהכביש עד לגדר הוא כדי טוח של זריקת פצצה, אבל המרחק הזה אינו מספיק בהחלט, וביחוד אם לקחת בחשבון פעולה מצד המתקיף בנשק אבטומטי; יש להרחיק את הישוב מהכביש הראשי לפחות ב-300-500 מטר. אותו המרחק חשוב גם לגבי קו

מסילת הברזל, באם הוא עובר בקרבת הנקודה העתידה. במקרה שהפסים עוברים על גבי סוללה עלולה זו ליצור שטח מת מאחוריה וגם צמדת-קלעים נוחה למתקיף. ברור, שמטעמים משקים לא כדאי להפריז בריחוק מהכביש הראשי, באשר אז יקשה יותר על המתישבים לסול כבישי-עזר והחיבור עם הכביש הראשי עלול להשאיר במשך שנים רבות בצורת דרך בלתי סלולה, ולשמש מקום נוח להטמנת מוקשים. רצוי, אגב, שגם כביש-העזר לא יכֹּן כחץ ישר אל המבוא הראשי של הנקודה, כי אם במקצת באלכסון ומתוך מפנה, ובחלקו – גם לאורך הגדר, כדי לאפשר השגחה יותר קלה עליו. בדרך כלל, כשמבררים את ערכם של מקומות שונים, הבאים בחשבון לבנין הנקודה, חשוב לקבוע, לאיזה מהם יכולה להוביל דרך בטוחה יותר, ז. א. דרך, שיהיו בה פחות מקומות מסוכנים. כגון ואדי, חורשה, ישוב בלתי בטוח וכו'. הטיפול בשאלות אלו מחייב לאסוף חומר מראש.

ד. הספקת המים.

גם השאלה הזאת צריכה להיות כלולה בתחומי הדין המוקדם על יתרונותיהם של מקומות שונים. שמירת מכון המים, הצינורות והתעלות מהוה לפעמים בעיה קשה מאד, העלולה להשפיע באופן מכריע על בחירת מקום לישוב. חשוב לא רק המרחק מהנקודה, כי אם גם טיב השדה, שדרכו עוברים הצינורות, האפשרויות לסירוף, להארה וכו'. ויש לציין, כי בדרך כלל לא-רצויה שיטה של הספקת-מים המבוססת בשלמותה על תעלות פתוחות ארוכות. גם כאן מן ההכרח לערוך את חשבון האפשרויות והסידורים לאיזור-הישובים כולו. באופן מיוחד יש להדגיש את החשיבות של בדיקה מוקדמת לגבי האפשרות של קידוח-בארות בתוך תחומי הנקודה עצמה – לפחות בתור מקור מים נוסף.

ה. השפעת המטעים.

הקושי המיוחד של השאלה הזאת הוא בחוסר אפשרות של הערכה מדויקת, פחות או יותר, אשר תתן חמונה שלמה גם לגבי העתיד. פעמים כדאי לבחור במצב טופוגרפי יותר גרוע כשלעצמו, אם השיפועים או טיב הקרקע מאפשרים ליצור איזור ירק נמוך – למשל ירקות – אשר לא יפריע להגנת המקום. אין לאסור בכל מקרה מציאות עצי פרי או עצים אחרים בקרבת הבתים, אם רק מובטחת הגנה חיצונית ע"י קבוצות נודדות של נוטרים או משמרות לאורך הגדר החיצונית. גם על חורשות קרובות למקום אפשר להשגיח, והן לפעמים מהוות מקום רצוי כבסיס נסתר למשמרות-נודדים. יותר קשה להעריך את הסכנה הכרוכה במטעים בלתי קבועים, כגון חורשות בנות, תירס וכו', המהווים לפעמים מסך נוח למתקיפים. בשאלת המטעים או העצים בקרבת הבנינים קשורה גם השאלה, אם רצוי לסדר גדר תיל מסביב לנקודה כולה, או רק במקומות מסוימים.

ו. הערות אחרות.

כל הנאמר עד כה יהא נכון, כאמור, אם נקח בחשבון מראש רק סוגי נשק פשוטים, אשר הופיעו כבר, למעשה, בפעולות נגד הישובים. בארץ. אבל מה יהיה אם סוגי הנשק יתרחבו? האמצעים התכניים, הדרושים בכדי לעמוד בפני טנקים, תותחים או אוירונים, עוברים על פי רוב את המידה המשקית ההגיגית לגבי נקודת

ישוב רגילה. וכל עוד ארצנו רחוקה מפגעי המלחמה הגדולה - אין גם לחשוש לסכנות נוספות אלה. אעפ"כ, בשביל לתת מושג קל על השאלות אשר בפניהן הועמדו כבר תושביהן ומגיניהן של ארצות אחרות, נציין כאן כמה פרטים מועטים. ביחס לטנקים ברור, שקשה, במובן המשקי להקים מסביב לכל ישוב טבעת של מחסומים נגדם; משום זה חשובים מחסומים טבעיים, כמו נחל בן מידות, או בעל חופים תלולים, חורשות צפופות (עצי פרי או פרדסים אינם מספיקים!). אם קימים מעצורים טבעיים הרי מספיקים מחסומים מלאכותיים במקומות בודדים. לגבי התקפה אווירית, במידה שיש אפשרות לבחירה בתוך איזור גדול - רצוי לבחור בשטח הררי, שהוא קצת יותר בטוח, מפני שלאווירונים קשה יותר להנמיך טוס, (הן מפני המצב הטופוגרפי גופא, הן מפני זרמי האוויר שמעל להרים, והן בגלל האפשרות היתרה לפגוע בהם, אפילו בכדורי-רובים או במקלעים, מעמדות בפסגות-ההרים). חשובה מאד שאלת הסואה המוצלחת - למשל ע"י כסוי בירק בתוך סביבת ירק. אמצעי בטחון נגד אוירונים מצויים לפעמים בארץ בצורת מערות גדולות, ויתכן, שבמקרים בודדים אפשר יהיה לקבוע ישובים בקרבת מערות כאלו. במאמר הזה, לא עמדנו על השפעת מציאותם של ישובים לא-יהודיים בסביבה הקרובה, או על ההשפעה ההדדית של ישובים אחדים, המהוים איזור אחד. השאלות האלו צריכות למצוא את פתרונן במסגרת התכניות הישוביות השיטתיות, המחוזיות או הארציות, שאת הצורך בהן הזכרנו בהתחלה. יתכן, שלגורמים אלה יהיה לפעמים ערך מכריע, השקול כנגד התנאים הטופוגרפיים ושאר הגורמים אשר צוינו במאמר זה.

ד"ר ת. כוהן

מִשְׁמַעַת

א

אם כי המלה משמעת מצויה הרבה בשימוש, אין זה דבר קל למצות את מהות המשמעת לצרכי המעשה. ולא יפלא הדבר בעינינו, כי במציאות קיימים סוגי משמעת שונים, לפי התחומים שבה היא פועלת (כגון, משמעת בית-הספר, משמעת-הצבא, משמעת הספורט), ובתמורות העתים חלו שינויים בולטים גם בצורותיה.

דיסציפלינה במשמעותה המקורית הרומית פירושה הוא, הינוך, תורה. במרוצת הימים מתרחב מושג זה. ראשית הוא מוסיף תוקף פנימי ונהפך ל-הנהגה ושנית הוא מקבל משמעות של התמדה ונהיה ל-הרגל, שיטה, כיוון. אותה, דיס-ציפלינא מיליטריס של הרומאים הקדמונים היתה איפוא למוסר חיילי וגם לשיטה צבאית, הנבדלת משיטות ההנהגה של השלטון האזרחי. אין כל ספק, כי במשמעותה הראשונית מתגלה עיקר אחד של המשמעת בבהירות מוחלטת: המשמעת היא ענין של השכל, של האינטלקט המכיר! אולם תכנה של משמעת ראשונית זו, של דיסציפלינה, כולל עוד שני יסודות אחרים: אחד - אישי ואחד - חברתי. בעוד

שהחינוך, היריעה, ההנהגה, ההרגל הם תהליכים רוחניים-נפשיים המתהווים אצל היחיד, הרי בשיטה ובכיוון טבוע חותם הכלל. על כן אנו מבדילים גם בשימוש היומיומי בין המשמעת האינדיבידואלית ובין המשמעת הכללית. מתוך עובדה זו נובעות מסקנות חשובות: בשתי דרכים יש לספח את המשמעת (א) בדרך החינוך, כדי להרגיל למשמעת את הפרט, (ב) ועל ידי פעולה ארגונית, כדי ללכד את הפרטים הרבים לכלל אחד.

אולם כיסוד לשתי הפעולות האלו תשמש הפניה אל כוח ההכרה, אל השכל. עיקר זה אני מדגיש ביחוד, כאשר מאז הופיעה הפסיכולוגיה של ההמונים מאת להבון, נפוצה הדעה, כי ליכודם של פרטים רבים וכיוונם אל מטרה אחת יש להשיג בדרך הקלה ביותר על ידי קריאה אל הרגש, כלומר על ידי התלהבות. אין טעות הרת-פורענות גדולה מזו, שנוצרה, אגב, לא על ידי להבון עצמו, כי אם על ידי אנשים שלא הבינו את דבריו כראוי. רגשות באים בצורת גלים, העולים ויורדים שוב. בכוח הפעולה הבקרתית של השכל הם נמוגים או מתחזקים. היסודות לליכוד אנשים לגוף אחד הם, אפוא, הרעיונות המופרים על ידי השכל, שאפשר אמנם לחזקם על ידי רגשות-רצון וחשק, אך המתקיימים, בכל זאת, בגלל ערכם הנתפס בהכרה, גם בשעה שרגשות אירצון מלוים אותם (כגון מסירות-נפשו של חייל, למרות רגש הפחד).

ב

תולדות התפתחותה של המשמעת הצבאית מאשרות את ההנחה הזאת. אתונה, שרקתה הרוחנית היתה גבוהה, והיא יכלה לסמוך על מצבם התרבותי של מגיניה, היה לה תקנון צבאי נץ לאין שיעור מזה של אשפרתא או של רומא, אשר קמת השכלת המונייהן היתה פחותה. בשביל שכירי-הצבא, חסרי-ההשכלה, של ימי-הביניים ועד לתקופת המהפכה הצרפתית היו נהוגים עונשים אכזריים ביותר לשם קיום המשמעת הצבאית, ואילו עם הקמת צבא-העם, אשר לתוכו נכנסו גם שדרות המשכילים, הונגהו סדרי-משמעת אנושיים יותר. התפתחות זו התקדמה צעד בצעד עם הטקטיקה, המעמידה כיום בפני השכלתו של החייל ובפני שכלו תפקידי-יחיד ומעשי-יחיד יותר מרובים ומורכבים משהיה הדבר נהוג בצבאות-העבר, שאז היו החיילים חייבים לדעת רק לירות, להכות ולדקור, בעוד שמחשבה עצמית ויוזמה עצמית היו רק ענין של המפקדים בלבד.

בד בבד עם התפתחות זו הסתעפה גם ההכשרה הצבאית. היא נהפכה מתרגול לחינוך, מתוך ההכרה הנכונה, שהתפתחות הנשק דורשת מידה הגונה של ידיעות בתכניקה ובמדע-הטבע מאת החיילים המשמשים את הנשק, וכי הטקטיקה-הקשורה בהתפתחות הנשק-באה בתביעות גדולות גם אל סגולותיו השכליות של החייל הפשוט. הקולונל השווייצרי וו. פריק מבדיל משום כך בין חינוך לתרגול גרידא (צורה ורזה בחינוך החיילים, ציריך 1938) ומציין את הראשון כבסיס לשני! הבדלה זו מתאימה ביחוד בשביל טיפוח משמעת-החייל. ההשקפה שאפשר לספח את משמעת-החייל על ידי פקודות ותרגילים בלבד היא נחלת-העבר. כי לא על כיכר-התרגילים, כי אם בשדה-הקרב עתידה המשמעת לעמוד במבחן, ובשדה-הקרב מכרעיה הבינה, והתרגול יכול רק לסייע לה. וכך אנו רואים בכל צבא מודרני, שנקודת-הכובד עברה מן התרגול אל ההדרכה, יתד עם זה התנערה משמעת-החייל מצורתה הפרימיטיבית והיתה למשמעת-מדעת. בו בזמן חלה הקלה בהכשרת החייל לשימוש בנשק, כי הדרכה קבנית מוקדמת מכשירה את החייל

להשתמש בידיעותיו הוא כדי להתגבר בעצמו על המקרים המתרחשים בשדה הקרב, אשר לא נראו מראש בשעת האימון בתרגילים. וזה מספח את הדיסציפלינה. כך, למשל, היה בימי מלחמת העולם הראשונה, אם חלו איזה מעצורים באחד התותחים, והחיילים המשמשים אותו היה בכוחם לסלק את המעצורים האלה בעזרת ידיעותיהם הארטילריות והתכניות הטובות, כי אז נעשתה עבודה כזו מהר ובדיוק, אף בשעה שהאויב המטיר אש חזקה ביותר. במקרה שחסרה לאנשים הידיעה הדרושה, היו מסתפקים בהודעה, כי התותח שלהם אינו מסוגל ליריה והיו מתכנסים למחסה, המגן עליהם, עד שהגיעו אליהם פקודות חדשות.

בשעת ההתקפה הגרמנית על ורדן ארע מקרה מאלף זה: פלוגת חיל הרגלי נזדמנה לאיזור הפגיעה של ארטילרית-המבצר הבינונית, ולפי שלא היתה אפשרות לעקוף את השטח, היה הכרח, לפי שעה, להשיב את פלוגת החיילים אחורנית. חכו לפקודות נוספות. בינתיים קבע משקיף תותחני אשר לפני החזית, שבערך כמה מטר מאיזור-האש לצד האויב נמצאת הזוית המתה של סוללת-תותחי האויב, כלומר השטח הבלתי-נפגע, שאין האש יכולה להגיע אליו מפני זווית-המשקע המצומצמות של קני-התותחים. מכיון שכך, עברה הפלוגה במרוצה, אחד-אחד, את מאח המטרים האלה, אמנם מתוך אבידות, והגיעה אל מטרתה. בלי ידיעה זו בארטילריה של האויב ובלי מידת-השכלה מתאימה אצל החייל הרגלי היתה רוחו של הגיס מתפרעת ומטרת ההתקפה לא היתה מושגת בהתאם לפקודה. אלה הן הוכחות מצוינות, האומרות לנו, כי ידיעות והשכלה מחזקות את המשמעת.

ג

כל חינוך בא מתוך הנחה-מראש כי הצד השני נכון להתחנך. גם במובן זה יש לציין התקדמות רבה בתקופה האחרונה. אנחנו, חיילים מתקופה שלפני המלחמה העולמית הראשונה, זוכרים עדיין את אותו טיפוס של טירונים, שנכנס לצבא שלא מרצון, כאשר על ידי כך ניתק מחייו האזרחיים וממשלח-ידו. העיקרון שהיה מקובל אז בצבא בנוגע לטירונים כאלה הוא - להחזיק אותם היטב במסורות. כיום היתה חובת-הצבא של האוכלוסים לדבר מובן מאליו, וכבר נוער בית-הספר דורש חינוך טרם-צבאי, ובכל-מקום שאין הדבר בגדר תקנת-חובה, מתעסקים בני-הנעורים בזה באורח דילטנט. מצד שני מחייבות הוראות השירות המודרניות כל מפקד לתתיחס בהבנה אל מסיבותיו האישיות של החייל כדי להקל עליו את הדאגות הנגרמות לו על ידי מילוי החובה הצבאית. בראש וראשונה על המפקד לתת לאיש שלפיקודו את כל העזרה הדרושה לו לשם התפתחותו. כך נוצרת אוירת-אמון, שהיא הבסיס למשמעת, ומחנכת את האופי החיילי. תקנות-השירות האנגליות ראויות לשמש מופת בנידון זה.

בכל השטחים שבהם משמשת המשמעת בסיס לפעולה צריך לשלוט העיקר. שאסור לפגוע באישיותו של המודרך, בכל הנוגע למהותו העצמית שמחוץ לתחום הענין הנתון למשמעת. אפשר לגנות את החייל במסגרת השירות, או גם לעשו, אבל רק את החייל ולא את האדם שבו. זה מחייב רגש של סקט והבנה פסיכו-לוגית. ממונה שהוא בלתי-מוכשר מבחינה זו חותר תחת המשמעת הרבה יותר מן החניך הממרה.

מובן מאליו, כי כל ממונה צריך לשמש בעצמו מופת בהנהגתו ולשמור על המשמעת כלפי הממונים עליו. הדוגמא היא העיקר, בכלל. רוחו השקטה של המפקד במצבים קשים נאצלת גם על פלוגתו. באוגוסט שנת 1918 עמדתי בראש מחלקת-

ארטילריה על רמת פֶרְסִי* מחכה להתקפת האויב מקצה היער. אנו שימשנו מטרה טובה לאויב, בעוד ששקערורית עמוקה בין היער לבין הרמה שלנו היתה שרויה בשבילנו בשטח מת, ואף היריה בפגז־זמן לא נתנה כל תצפית מדויקת. ואולם אני קבלתי פקודה מפורשת לשלוח רק אש בודדת מתוך הסתכלות מכוונת. משגברה אש האויב תקפה אי־מנוחה את התותחנים שלי, וקלעי התותחנים הודיעוני פעם בפעם, כי יכולים היו לפגוע באויב לתוך השקערורית. אני נגשתי אל אחד התותחנים, ובגליון נייר על יד לוח־הקליעה התחלתי לחשב את האפשרות, אם כי ידעתי היטב, כי אין כל תכלית למעשה הזה. אולם את ההשפעה הרצויה השגתי: האנשים שראוני עומד באש האויב ומחשב במנוחה, נרגעו אף הם וחכו לפקודת־האש.

ד

רגש הכבוד אף הוא מן העניינים העומדים במעלה ראשונה, ובראש וראשונה רגש הכבוד העצמי. מי שאין לו רגש כבוד בסני עצמו אינו מסוגל להתיחס בכבוד אל אחרים. החייל משתייך למקצוע מכובד במיוחד. הוא נועד להגנת העם, אשר עליו הוא נכון למסור את נפשו. כבוד זה יש לרכשו, והוא מחייב כל פרט במקצוע להתנהגות אישית מיוחדת. מובן מאליו, כי כלל זה חל בצורה דומה לזו על כל מקצוע. כל מקצוע וכבודו, ובהתאם לכך גם המשמעת הנהוגת בתוכו. כבודו של הפקיד, למשל, הוא בעבודה לטובת הכלל מתוך נקינות־כפיים; כבוד הסטודנט – במאמץ לרכוש דעת, וכדומה. המשמעת הנובעת מתוך נקודות־ההשקפה המיוחדות האלו מונעת מאת מקצוע אחד להתנשא על שאר המקצועות, כי משמלא אדם אחרי השאיפות הנעלות ביותר של המקצוע שלו, הריהו מגביל עצמו ואינו נותן דעתו לתביעות־ערך מוגזמות. הגבלה עצמית זו מביאה לידי צניעות. היא מונעת מאדם המחונן במשמעת לחרוג מטעמים אישיים ממסגרת פעולתו בתוך המקצוע. הֶלְנְדֶרְקֶנְקֶטֶט של מלחמת־שלושים־השנה (במאה ה־XVII) היה, אולי, חייל טוב, אבל כִּרְמִשְׁמֶעַת היה אך במידה קטנה. הוא ניצל את עמדת־הכבודה הצבאית שלו, בהתיצבו בחוזק־יד גסה בפני האזרח, לשם השגת מטרות אנוכיות, לא־צבאיות. חסר היה את מידת ההתאפקות והשליטה העצמית. אגב יש בזה מאות הזמן ההוא, תקופת הברוק**, שהראתה נטיה לגדישת־הסאה, להפרזה, פרשה מענינת היא לנתח את השפעת רוח־הזמן על אפיו של החייל!

אין כל ספק בדבר: קבלת עול העִנְקָנוּת היא בניגוד לשאר נטיות החייל. האם איש שמוטל עליו להתגבר על כל המעצורים תוך כדי התקדמות סוערת, יקבע לו גבולות בעצמו! כאן ממלאה המשמעת את תפקידה החשוב ביותר. העונה של החייל יש בה משום הגבלה עצמית, כדי שיוכל להתרכז לשם הקרבה אחרונה של כוחות עצמו בקרב. דרכי החינוך המקובלות בנידון זה מעלות כאן שיטה רבת־ענין. המגמה היא לביצוע מדויק וקפדני של הפרט הקטן ביותר. על ידי דקדודי־עבודה אלה יושג הרבה. ראשית כלי־מתעורר על ידי כך באדם, ביחוד בתקופת הטירונות הראשונה, הרושם העמוק כי עד עכשיו היה עושה המון־דברים של אִמְדַעַת. הוא, שהיה מהלך יום־יום, לומד רק עכשיו הילוך אסתטי ומתאים למהלכים ארוכים, מלמד עצמו ליציבה ישרה וטובה באמת, לומד לקיים

* בחזית הגרמנית־צרפתית.

** תקופת הברוק כוללת את סוף המאה ה־XVI והמאה ה־XVII במערב־אירופה. בכינוי "ברוק" משתמשים עפ"י להגדרת ההופעות האמנותיות של התקופה היא.

סדר תכליתי בארון. באופן שיוכל למצוא את החפץ הפעוט ביותר, אפילו בחשכה וכו'. ע"י התמטרות לפרטי המעשים צפה ועולה החשיבות של הפרט הקטן, של הצד הענייני: ה-אני העצמי נדחה לאחור. זוהי ראשית השליטה העצמית. יש כאן אותה סטייה מן האני הפרטי אל הענין, שאנו מוצאים אח"כ אצל התותחן המבון. העובד תוך כדי אשה-אויב, כשהוא מהגבר על פחד יצר-הקיום שלו ומשגיח רק על שימוש מדויק בכלי-הכיוון הדקים.

מתוך התרכויות עצומה ביותר בכל הדברים והתפקידים האלה, הקטנים ביותר, נעשים הללו עד מהרה מובנים מאליהם ושגורים לחייל, עד שהוא יכול למלא אותם כולם אף בלי תשומת-לב יתרה. לבסוף הוא מגיע לאותה מדרגה, כשהוא טוען את נשקו, מכון ויורה, מבלי לתת דעתו ביותר על פעולה זו; עתה הוא חפשי להקדיש את שימת-לבו לנעשה מסביבו: למטרות, לשינויים סופוגרפיים, לכיסי עצמו ולשאר דברים כגון אלה. מעתה אינו משגיח אפילו בעייפות ובכאב, כי אם נתון כולו לשיקול-פעולה אוביקטיבי. בחיבורו "Maximes sur la guerre" אומר נ'ת קינטון: "האיש הנלחם הוא נפש משוחררת מגופה. המלחמה פירושה התפשטות הגופניות". — זוהי המטרה הנעלה ביותר של המשמעת!

ה

הפעולה הארגונית ללימוד-משמעת שואפת ללכד אנשים לקבוצות אחדותיות. המכוונות לפעולה משותפת לשם מטרה אחת. לכך היא זקוקה בעיקר לתחבולות ארגוניות, כגון, בחירת חברים לקבוצה, שיהיו מסוג אחד ככל האפשר. דוקא פרט זה עדיין מוזנח ביותר בכל השטחים. אנשים המתאימים זה לזה ניתנים ביתר קלות לכונן אותם לפעולה משותפת, מאשר אם הם בני סוגים שונים. בזמן האחרון ביותר משתמשים בבדיקה פסיכותרכנית של הטירונים, כדי לחלקם לסוגי-נשק שונים, או כדי לשלחם לבתי-ספר צבאיים מיוחדים.

מבין התקנות הכלליות ללימוד-משמעת יובאו כאן רק שני חזיונות עיקריים. ראשית הכיוון כלפי מטרה אחת. כאן יש ערך גדול לרעיון המלכד. הוא צריך להיות ברור ומפורש, ועם זה הוא צריך להיות רחב, כדי שכל חלק מתופעותיה של מלחמה ומטרותיה המיוחדות יוכלו להכלל במסגרתו. הבסיס הרעיוני של כל צבא מודרני הוא: עם ומולדת. הרעיון הזה הוא ברה-הסמכות העליונה, הוא השליט העליון. הוא המצוה על האני שלנו גם בשעת התפוררות הפלוגה, או בשעת קרב יחיד, כשאין עוד ממנה אשר יצוה. הוא צריך להיות ברור אף לשכלו של האיש הפשוט ביותר, ואין לסבך אותו בשום פנים. במלחמה של עכשיו רואים אנו לאן מוביל הרעיון, בשעה שמטרות פוליטיות מיוחדות קשורות ברעיון העיקרי. שנים על שנים חונך החייל הגרמני להגן על מולדתו, מפני הבולשביזם, והנה עכשיו עליו להיות בן-ברית לו. תמורה אידיאולוגית זו כמטרה חותרת תחת המשמעת. מתיחות הרצון וההתרכויות עוד מוסיפים לפעול באורח אבטומטי במגמה הקודמת גם אחרי השינוי במטרה. ר"כ מאד הוא הכוח הדרוש, בשביל לכוון את הנהיגה הנפשית כלפי מגמה חדשה, וכוח זה אינו ניתן או לניצול לשם פעולות חייליות אחרות. מלבד זה יש לזכור, כי תמורות פנימיות מסוג זה דורשות מידת מאמץ וזמן שונה אצל בני-אדם שונים. על ידי כך מתרופפת מאד הרמה המוסרית השונה של הפלוגה. היא מהדפת חזרה לדרגה קודמת, למצב של הבדלים אישיים בתוכה, וכל העבודה להקניית המשמעת מתערערת. אותה תופעה אנו רואים, אם גם בממדים קטנים יותר, בשעה שמקודות חדשות באות לסתור את הפקודות הקודמות שכבר

הוחל בהגשמתן. המוציא-לפועל מאבד במקרה כזה את הבטחון ואת האמונה כלפי נותן-הפקודות.

החזיון השני היא ההפרזה בערכם של תרגילים בגופיף גדולים לשם השגת המשמעת. אם האימון של היחידים מתגשם לכל פרטיו, כי אז יוכלו האנשים המצורפים יחד למלא בצורה אחידה כל פקודה שנתן להם. מכלל הנחה זו יש להוציא, כמובן, אותן צורות-האימון הניתנות להתמלא רק על ידי יחידות גדולות, כגון, למשל צריכת הבטליון לקרב. אולם תרגילי-סדר ביחידות גדולות, כפי שאנו רואים לעתים קרובות אצלנו בישוב, אין להם כל תכלית. כי היחיד בתוך ההמון אינו נתון עוד לעינו הצופה של המצאן, ויש לו הזדמנות להתרשל ללא קבלת נזיפה, ביחוד בערבים, ללא מאור מספיק! היסוד המחנך של תרגילי-המונים הוא בליכוד-הרצון. למטרה זו באים בחשבון תרגילי-מאמץ, כגון, למשל, מסעים ממושכים, ריצה, התגברות על מכשולים וכדומה. כאן מוכרח הפרט להוכיח את כוחו בתוך ההמון. אולם, אם בשביל יחידות גדולות יותר יבחרו תרגילים, שבהם נעלם הפרט בתוך ההמון, הרי הוא מקבל אופי של אֶלמונות, שהיא המקור לכל חוסר אחריות וחוסר משמעת. תרגילים בחבורות גדולות יותר יש להן ערך משמעותי רק במציאות של חברי-מפקחים מספיק, היכול לבקר אף את המגרעת הקטנה ביותר של היחיד.

העול שהמשמעת מטילה ניתן לשינויים רבים. בסערת ההתקפה המשמעת קלה וגמישה יותר, בקרב ההתגוננות העקשנית הרי היא נקשה וכובלת יותר. אבל כל אלה הם הבדלי-צורה ומידה, אך מהותה קיימת תמיד: הרי היא הצטרפות היחיד במיטב כוחותיו אל הכלל. משום כך אין המשמעת האמיתית מדכאה את הערכים האישיים, כי אם מטפחת אותם.

ד"ר זאב וילנאי

פעולות הגדודים העבריים בארץ-ישראל בשנת 1918

באביב שנת 1918 הגיעו למצרים שני גדודים (בטליונים) עבריים והצטרפו אל הצבא הבריטי שנועד לחזית הארץ-ישראלית. אלה היו - הגדוד ה־38 וה־39 של קלעי המלך. הראשון בא ב־1 במרס והשני בסוף אפריל. הגדוד ה־38 היה מורכב ממתנדבים יהודים מאנגליה, רובם מיוצאי מורח אירופה. מפקדו היה הקולונל פטרסון. הגדוד ה־39, אף הוא של מתנדבים, בא מאמריקה. ומפקדו היה הקולונל הנהודי מרגולין. הגדוד העברי הראשון, ה־38, עלה בראשית יוני לארץ. הוא בא ברכבת ללוד וכפה עבר לחנות בצריפין (סרפנד). בה רוכזו הגדודים השונים לפני השלחם אל החזית. קו החזית נמשך אז צפונה מיפתחל אביב - לירושלים, ומשם ירד אל ערבות יריחו. ב 9 ביוני 1918 יצאו אנשי הגדוד ברגל אל החזית. מצריפין פנו בכביש העולה לירושלים, והגיעו ביום הראשון עד הכפר הערבי קבאב. למחרת המשיכו בדרכם, וסרו מהכביש מזרחה, ונכנסו אל עמק אֶילון, הידוע מראשית כיבוש הארץ ע"י שבטי ישראל בימי יהושע בן-נון. וגם ממלחמת השחרור של יהודה המכבי. אותו יום התקדמו על פני עמק אילון עד הכפר הערבי בית-גובה. למחרת

פנה הגדוד העברי יותר צפונה אל הכפר חרבתא בני-חארית ועלה על הרי השומרון ובא ב-12 בינוי אל הכפר הערבי הקטן אוס-א-סופה, שהיה קרוב לקו החזית. פה חנה הגדוד ימים אחדים. בשבת 15 ביוני, בשעת התפילה, הופצו החיילים המתפללים מתוך החזית התורכית, וכך בא הגדוד לראשונה במגע ישר עם הלוחמים. מהכפר אוס-א-סופה העבר הבטליון קצת יותר צפונה, לתוך קו החזית הבריטית אל מול התורכים. קו החזית שהופקד בידי החילים היהודים נמתח על פני הרי השומרון, צפונית לירושלים, למן הכפר סג'ל, השוכן בצד הדרך אל שכם, ומשם מערבה אל הכפר הערבי ג'ל'וליה הנמצא במקומה של העיר התנ"כית גלגל. פה הומלך שאול למלך על ישראל: "ויאמר שמואל אל העם, לכו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה, וילכו כל העם הגלגל וימליכו שם את שאול". הכפר ג'ל'וליה שוכן על ראש הר, ברום של 744 מטרים מעל פני ים התיכון. מכאן נמשך הקו מעבר לבקעה קטנה, אל הכפר הערבי הקטן עבואן - 594 מטרים מעל פני הים. הגדוד העברי הופקד על קו החזית המשתרע בין שלושת הכפרים הללו לאורך 5 ק"מ בערך. הסביבה היא הררית, רבת גיאיות וערוצים, מורדות תלולים ומסולעים, וחפירות ההגנה של התורכים היו קרובות. החיילים היהודים שמרו על החזית הזאת כמעט במשך ששה שבועות. ב-9 באבגוסט הועבר הגדוד מרמות השומרון הקרירות, המתרוממות יותר מ-700 מטר מעל פני ים התיכון, אל ערבות יריחו החמות, השקועות יותר מ-370 מטרים מתחת לפני ים התיכון. ב-15 בספטמבר בא אל ערבות יריחו גם הגדוד העברי השני, הכטליון ה-39 של קלעי המלך. הנוף הנהדר, בו חנו הגדודים העברים, מפורסם בתולדות הארץ. בקרבתם העיר יריחו, מרחוק נשקף הר נבו - מעמד משה רבנו. לאורך הערבה מתפתל הירדן ועליו המעברות, המפורסמות במלחמות העבר. מזרחה גראו הרי הגלעד מולדת אליהו הנביא... דרומה - חופי ים המלח שמימי מכתשים כמראה. על חופו המערבי של הים מתרומם ההר התלול שעליו שרידי מצדה - המבצר האחרון לבני יהודה במלחמתם עם הרומאים.

קו החזית נמשך לאורך הירדן, ממקום נפילתו לים-המלח עד לנקודה שנמצאה במרחק של 5-6 קילומטר מצפון ליריחו. מנקודה זו נסבה החזית מערבה ועלתה למעלות הרי השומרון. כאן עמד חיל התורכים והגרמנים ששמר על מעברות הירדן ועל מבואות ההרים אל עבר הירדן המזרחי. אמנם, עוד קודם, בשעת כיבוש יהודה וירושלים (9 בדצמבר 1917) פרצו הגדודים הבריטיים אל עבר הירדן המזרחי, ובחדשי מרץ-אפריל 1918, כבשו את העיר סלט וכמעט גם את רבת-עמון, אולם אחרי זמן קצר נאלצו לסגת אחור אל ערבות יריחו, ופה נוצרה החזית. בערבות יריחו חנו גדודים בריטים אחדים, שנקראו על שם הגנרל שהופקד עליהם: צבא צ'יטור. הגנרל צ'יטור היה בן זילנדיה החדשה והצטרף אל הצבא הבריטי מראשית פעולותיו בסני. אל צבא צ'יטור צורפו גם שני הבטליונים העברים. הבטליון ה-38 הופקד על קו החזית, שנמשך בערבות אשר מצפון יריחו, על פני גבעות קלות, בצדי ואדי הנקרא בערבית: אלמלחה - נחל המלחה (בגלל אדמתו ומימי המלוחים). הבטליון השני, 39, חנה מערביה יותר, בצדי ואדי אלעוג'ה, היינו הנחל העקום, (היורד בעקלקלות מהרי השומרון אל מי הירדן). במפות הרשמיות של המלחמה מצוינות עמדות הבטליונים העברים בשם הרשמי, או בשם הכללי, גדודים יהודים. גם במפת ריגול, שנמצאה אצל הגרמנים, ובה מסומנים הגדודים הבריטיים ועמדותיהם ב-17 בספטמבר 1918, נזכרים שני הבטליונים העברים. החיילים היהודים עשו כל הזמן בחפירות ההגנה. מזג האויר בחדשי הקיץ החמים ביותר היה קשה, ובפרט בערבה

שוממה, שבה מתחוללות לפרקים סופות אבק, וענני יתושים וזבובים מרחפים באויר. בראשית ספטמבר 1918 התחילה המפקדה הבריטית העליונה להתכונן להתקפה חזקה לאורך כל החזית התורכית-הגרמנית. לקראת כיבוש השומרון והגליל. ב־19 לחודש הבקיעו הגדודים השונים את החזית התורכית בשומרון והתסרצו צפונה לעמק יזרעאל ולגליל. גם הגדודים של צבא צ'יטור, בערבות יריחו, התחילו להתפרק אל מעברות הירדן, כלפי עבר הירדן המזרחי. בחצות הלילה, אור ל־22 בספטמבר, התחילו החיילים היהודים של הבטליון 38, יחד עם גדודים אחרים, להתקדם לקראת הירדן. ב־3 לפנות בוקר כבשו אחרי התנגשות קשה עם התורכים, את מעבר הירדן, הנקרא בערבית אום א־שרט, הנמצא עכשיו מצפון לגשר אלנבי. היהודים תפסו את עמדות התורכים והתחילו להתקדם על פני בקעת הירדן המזרחית.

שני הגדודים העברים, שפעמים היו נקראים ע"ש מפקדם הכללי פטרסון בשם שדרת פטרסון, התקדמו יחד עם שאר הגדודים, בדרך העולה אל סלט השוכנת בין ההרים, כנראה, במקומה של רמות-גלעד התניכית. הדרך אל סלט עוברת על פני תל קטן הנקרא נימרין. כאן שכנה לפנים העיר בית-נמרה של שבט בני גד. מלוגה של חיילים יהודים נשארה לחנות על תל נימרין, שבו רוכזו אלפי שבויים תורכים וגרמנים. על חיילים יהודים הוטל לשמור על השבויים ולהובילם ליריחו. צבא הגנרל צ'יטור והגדודים העברים בכלל, התקרבו לסלט, שהיתה אז העיר החשובה ביותר בעבר הירדן. בה חנה המטה התורכי הראשי שהופקד על כל עבר הירדן המזרחי. עד היום מוטל בצד הכביש תוחה גדול הפוך על פיו, שהציק בשעתו הרבה לעמדות הבריטים בערבת הירדן. תוחה זה כונה בדרך הלצה בשם "גברת יריחו" (כאנגלית: ג'ריחו ג'ין).

הגדודים הבריטים כבשו את הדרך לסלט, המתפתלת בערוץ צר בין ההרים, בצד הדרך הזאת זורם הנהר מיינמרים. הבטליון ה־38 של קלעי המלך הופקד על הגנת הגשר הנטוי על מיינמרים ועל הדרך עד גשר אלנבי. הבטליון ה־39 התקדם יחד עם גדודים אחרים עד סלט, ושם מצור עליה. הבטליון הזה השתתף באורח פעיל מאד בכיבושה של סלט. אחרי כיבוש העיר הופקד הגדוד ה־39 לשמור עליה ועל כל סביבתה. מפקדו, הקולונל מרגולין, היה מושלה הצבאי של העיר. חיילי שני הבטליונים שמרו לאורך כל הדרך מסלט אל גשר אלנבי, מרחק של 35 ק"מ, ובמדרון של 1170 מטר בערך. לדרך זו היה ערך רב בשביל תנועת הצבא אל עבר-הירדן המזרחי וסיום כיבושו. במפות הרשמיות של הכיבוש מסומנות עמדות הגדודים העברים ודרך התקדמותם בעבר הירדן המזרחי.

פעולתם של חיילי הבטליונים העברים מובאת בדין-וחשבון הרשמי של הכיבוש, שמסר המפקד הכללי הלורד אלנבי. כיבוש אום א־שרט בעבר הירדן נזכר לשבח בהודעה הרשמית, לאמור: "ב־22 בספטמבר תפס בטליון קלעי המלך 38 את מעבר אום א־שרט שעל הירדן". במכתב מיוחד אל מפקד הבטליון אישר אלנבי את הסגולות הצבאיות שגילו החיילים מהבטליונים העברים. גם הגנרל צ'יטור הביע את תודתו לגדודים העברים על הצטיינותם ועבודתם הטובה בפריצת החזית התורכית ובהכשרת הדרך אל עבר הירדן המזרחי.

בראשית שנת 1918, אחרי כיבוש ארץ יהודה וירושלים, קמה בארץ, בקרב הציבור היהודי שהיה אז קטן - כ־50 אלף נפש כולו - תנועת התנדבות לצבא הבריטי. פועלים מהעיר ומהכפר, מורים ותלמידיהם, פקידים ואכרים, הצטרפו לתנועה הזאת. באופן רשמי התחילה תנועת ההתנדבות הזאת בארץ-ישראל ב־10 ביוני 1918.

בישוב פורסם קול קורא אל הצעירים, בזו הלשון: „שמע ישראל! הקשב לקול לבבך! כלום לא הגיעה עכשיו השעה לכבוש את ארצנו ולהבטיח את כיבושה לעיני כל העולם? – הקשב לקול בינתך! כלום אנגלים ילחמו כאן לעינינו, ואנחנו נשב בבתנינו, עד אשר יחזירו לנו את הארץ אשר גאלו בדמם? – הקשב! מה אומר לך רגש כבודך? – האם יכולים אנו לקבל ממשחררינו, המשחררים האמיתים, מתנת דמים, מתנת דמים כזו, מבלי להקריב יחד עמהם את חיננו? – דם אבותינו הקבורים, שחיו לפני אלפים שנה, ודם האנגלים, הנלחמים היום למעננו, דם קדושים צועק אלינו מן האדמה הזאת – התנדבו לצבא! נצא אל שדה המלחמה עם משחררינו יחד, לאדוני התשועה! חזקו ואמצו!”

למעלה מאלף מתנדבים נרשמו אז לגדוד העברי הארץ-ישראלי*. ביום כ"ג תמוז תרע"ח (9 יולי 1918) נמסר הדגל העברי באופן חגיגי למתנדבים. בטליון מיוחד הוקם ממחנדי ארץ-ישראל, שנקרא בשמו הרשמי: „40, קלעי המלך“, מפקדו הראשון היה קולונל סקוט. חיילי הגדודים העברים לבשו מדים כשל שאר החיילים הבריטים של גדודי החיל הרגלי. על כובעם היה ציץ מיוחד, הסימן של קלעי המלך, פצצה ועליה להבה מתלקחת. החיילים היהודים נבדלו רק בסימן אחד: מגן דוד כחול שהיה תפור בצדי שרווליהם, במורד הכתף. עם יצירת הגדוד הארץ-ישראלי הגיע מספר החיילים ביחידות יהודיות עד 6,000 נפש. לפי הארצות: 34% מאמריקה, 30% מארץ-ישראל, 28% מאנגליה, 6% מקנדה, אחוז אחד מארגנטינה, ואחוז אחד מתורכיה (יהודים מהצבא התורכי שנלקחו בשבי על ידי הבריטים ונכנסו אחר כך לשירות הגדוד העברי). מלבד החיילים בגדודים העברים היו הרבה אנשי צבא יהודים פזורים בגדודים בריטיים שונים, שפעלו בחזית הארץ-ישראלית. מעידות על כך המצבות המסומנות במגן-דוד, הנצבות בבחי-הקברות הצבאיים בארץ. יותר מ-2000 מתנדבים מאמריקה לא הספיקו להגיע לחזית הארץ-ישראלית בזמן. במיניס-טריון המלחמה היה רצון להקים מהגדודים העברים בריגדה מיוחדת, אולם נטיות אנטי-ציוניות בקרב חוגים פקידותיים מסוימים הכשילו את התכנית הזאת.

מתנדבי ארץ-ישראל לא הספיקו להשתתף בשדה המלחמה (בסוף אוקטובר הוכרו על שבייתת נשק בין בעלי הכרית ותורכיה), והם מלאו תפקידים אחרים. תחילה שמרו במצרים על אלפי שבויים שנאספו בחזית הארץ ישראלית. אחר כך, בראשית דצמבר 1918, הועבר הגדוד העברי אל לוד, לחנות בין צריפין ובין המושבה באר-יעקב. משם הועבר בקיץ 1919 אל רפיה, על גבול מדבר סיני. פלוגות הגדוד שמרו על מסילת הברזל הראשית ועל תחנותיה במדבר סיני. לשמירה זו היה ערך באותם הימים, כשפרצו מהומות חזקות כנגד הבריטים במצרים. מרפה העבר הגדוד אל חיפה. כאן חנה במערב העיר, לצלעות הכרמל, בצל חורשת זיתים גדולה – במקום השכונה „קרית אליהו“ כיום. חיילי הגדוד שמרו על אוצרות המזון לצרכי הצבא והיו מלווים את רכבות המזון והנשק אל מרכזי הצבא בארץ ובסוריה.

אחרי שבייתת הנשק התחילו החיילים היהודים מהבטליונים 38 ו-39 להתפור. רובם חזרו אל הארצות שבאו משם, המעטים שנשארו בארץ הצטרפו אל הבטליון הארץ-ישראלי, ובדצמבר 1919 נוצר מכל שלושת הגדודים גדוד אחד שנקרא בשם מיוחד: „גדוד ראשון ליהודה“. מפקדם היה הקולונל היהודי מרגולין. במקום הסימן הצבאי הבריטי, פצצה בוערת, ניתן עכשיו על כובעי החיילים סימן עברי מיוחד –

* עוד כ-800–700 ארץ-ישראלים (מאנשי גדוד נהגי-הפרדות ומפילטי הארץ במצרים) התנדבו לגדודים העברים האחרים והשתתפו איתם בכבוש הארץ.

מנורה, ועל בסיסה המלה העברית: קדימה. על השרוולים נשאר מגן דוד כחול. הגדוד חנה במחנה אוהלים בסביבת לוד, ליד צריפין. מפה נשלחו פלוגות לשמירת רשת מטילת הברזל של הארץ. בכל תחנה היו חונים חיילים אחדים. לזמן־מה עברה הגדוד אל ערבות יריחו, לשמור על מעברות הירדן.

בארץ היה קיים אז שלטון צבאי, שרוב אנשיו התייחסו בחשדנות אל המפעל הציוני בארץ, וממילא גם אל הגדוד: הם השתדלו לשים כל מיני מכשולים על דרכו, ולצמצם את שטח פעולותיו. באביב 1920 עברה הארץ לרשות השלטון האזרחי, והרברט סמואל היה נציבה העליון. רוב חיילי הגדודים השתחררו בינתיים, ורק פלוגה קטנה נשארה, כגרעין לגיוס טירונים חדשים לגדוד. פלוגה קטנה זו בת כמה עשרות, הוסיפה לחנות בצריפין. כשפרצו ב'1 למאי 1921 המאורעות ביפו, ויהודים רבים נהרגו שם באכזריות, יצאה פלוגה קטנה זו, ובראשה המפקד מרגולין, אל תל־אביב לעזרת הישוב, בלי מטילת רשות מהמפקדה הבריטית. הדבר עורר את חמת אנשי הממשלה. מתנגדי הגדוד בין פקידי השלטון טענו, כי החיילים היהודים לא הוכיחו מידת משמעת מספיקה, וזה אשר גרם להתמרמרות יתירה בקרב הערבים אחרי מאורעות יפו גמנתה ועדה מיוחדת לחקירת סיבת המאורעות, ובראשה ישב זקן השופטים בארץ בעת ההיא, תומס היקראפט. הועדה הזאת דרשה לפזר את הגדוד העברי. וכך בא בסוף 1921 הקץ ליחידות הצבאיות העבריות, שמלאו תפקיד בכיבוש הארץ ופתחו פרק רב־ענין בתולדות ארץ־ישראל העברית החדשה.

לפני שנים אחדות הובאו לארץ דגלי הגדודים העבריים, והופקדו לשמירה בבית־הכנסת הגדול „החורבה“, אשר בירושלים העתיקה. כן הובאו ספר התורה והפרוכת, שהיו מלווים את הגדוד העברי מהחזית בהרי השומרון דרך ערבות יריחו ועד סלט בעבר הירדן. ספר התורה הזה שמור עכשיו בספריה הלאומית בירושלים. החיילים המשוחררים שנשארו בארץ שאפו להתישבות חקלאית. הממשלה הציעה להם מקומות שונים בארץ. נסיון התישבות נעשה בתל־ערה, בסביבות חברון. אולם נסיון זה שתלו בו תקוות רבות, לא הצליח. אגודת החיילים המשוחררים השקיעו עמל רב בדאגות ההתישבות, עד שבאה קרן הקימת לישראל והפרישה חלק מאדמתה בעמק חפר להקמת כפר מיוחד להם. הכפר, שנוסד בראשית 1932, נקרא אביחיל, להעיד על החיילים העברים שהתישבו בו. כפר אביחיל מסמל את שאיפתם של החיילים העברים: לא צחצוח חרבות, אלא חיי עבודה בארץ. קבוצה ניכרת מהחיילים המשוחררים התישבה במושב באר־טוביה, כשהוקם מחדש אחרי מאורעות 1929.

פעולתו של פטרול אוסטרלי אחד

הרשימה הניתנת להלן, המתארת פעולה טקטית של יחידה קטנה, נתפרסמה בחוברת 2 של ההוצאה האנגלית הרשמית למחצה: «Battle Training».

ב-11 ליולי 1918 החזיק בטליון-הרגלים האוסטרלי הראשון בקרחת בין שטרזיל ומריס*; הקו חצה את מסילת הברזל העוברת מדרום לשני הכפרים הללו. השטח השתרע על פני שדות קמה צפופה, עם בקתות מפוזרות וגנות מוקפות משוכה.

החזית ודמותה

חזית הגדוד הופקדה בידי שתי פלוגות, שלכל אחת מהן היו שלוש מחלקות בקו הקדמי, ואחת מאחור לסיוע. כל אחת משלושת המחלקות הקדמיות שבכל פלוגה שימשה מזקף. הרי שלגדוד היו שש עמדות בקרחת חזית שלו. הפלוגה השלישית של הגדוד היתה לסיוע, והרביעית — ברזרבה.

העמדה המרכזית (מס. 2) של הפלוגה אשר חנתה משני עברי המסילה הגיעה עד המסילה ממש. העמדה הדרומית, (מס. 1) היתה במרחק של 250 יארד, בערך, למסילה. העמדה הצפונית היתה במרחק-מה מצפון למסילה והתבלטה קדימה, כדי 150 יארד, בערך, לפני יתר שתי העמדות.

במרחק של 300 יארד לפני עמדה מס. 2 וכ-40 יארד מדרום למסילה, עמד בית קטן, המדשאה מסביב לבית היתה מוקפת משוכה. שדה-קמה, כ-250 יארד אורכו, הפריד בין עמדה מס. 2 ובין המדשאה. שתייהן נסמכו אל צדה הדרומי של המסילה. מפקד המחלקה התורנית בעמדה מס. 2 קיבל מפי קודמו את האינפורמציה, שיש לשער כי הבית תפוס, אך הוא לא יכל לאשר את הדבר על סמך הסתכלויות. שדה-הראיה של העמדה היה גרוע; הקרקע לפניו עלתה בהדרגה למעלה, ושוב חזרה והשתפעה לעבר הבית.

עם הנץ היום שלח מפקד המחלקה החדשה בעמדה מס. 2 סרג'נט וחיל, כי יתקדמו, דרך השקע שלאורך הצד הדרומי של המסילה, עד לנקודה הקרובה למעלה, שמשם תאפשר להם הסתכלות טובה יותר. הם חזרו בשעה חמש בבוקר, לאחר שבאו קורפורל וחיל להחליפם. אותה שעה התגנבו מפקד המחלקה וקורפורל אחר לשוחת פגזים, במרחק 50 יארד לפני עמדתם, וירו כמה רימוני-רובה אל הבית ולגדרות סביבו. במשך כל הזמן הזה לא נראתה למסתכלים מעמדה 2 כל תנועה חשודה בשדה. בשעה 08.30 שלח מפקד העמדה מס. 2 דו"ח למפקד הפלוגה, האחרון מסר לו, שהוא קבל ידיעה מאת מפקד עמדה 3 (מעבר למסילה צפונה), שבשעה שנורו רימוני-הרובה מעמדה 2 — נראו גרמנים עוזבים את הבית. (ראה סעיף אחרון — לקח 1) נדרש, איפוא, בירור יסודי, הוחלט, שמעמדה מס. 2 יצא פטרול לבקר את הבית.

ההתקדמות אל הבית

בשעה 09.30 בבוקר, יצא מפקד המחלקה מעמדה מס. 2 ואחז הסרג'נט והקורפורל שעסקו בתצפית, כמתואר למעלה, ועוד חיל אחד, לכל איש מהם היו 2-3 אשפות כדורים ו-4 פצצות. הם התגנבו לאורך השפה הדרומית של המסילה, עד שהגיעו למשוכה המקיפה את המדשאה אשר מסביב לבית. מסילת הברזל שימשה

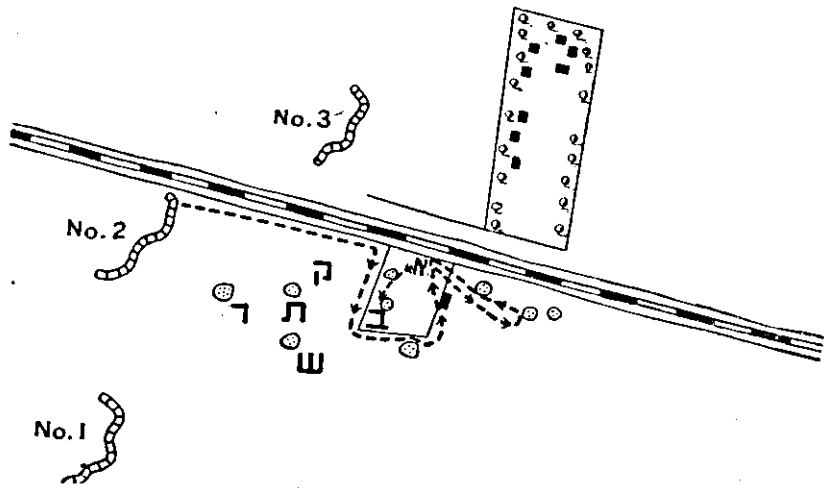
* בחזית הצרפתית — המערכת.

כיסוי טוב מאד למתקרבים אל הבית: היא עברה על פני סוללה 9 רגל גובהה, והסתירה מעין כל איש העלול להמצא מצפון למסילה. את הנעשה מדרגם לה. בתחתית הסוללה, בצדה הדרומי, לארכו, היתה משוכה רציפה; ולאורך צדה הדרומי של המשוכה - תעלה. שעמקה 2-3 רגל. מדרום למשוכה היה שדה-קמה, וזו הסתירה את הנעשה בתעלה גם למביט מצד דרום.

הקבוצה הגיעה לנקודת הצומת של התעלה והמשוכה הגודרת את ככר-המדשאה שבמזרחה עמד הבית, ונעצרה לשם שיקול דעת.

הוחלט, שהמפקד עם הקורפורל יוסיפו לזחול לאורך התעלה עד נקודה שמצפון לבית (מסומנת על המפה באות א), אשר ממנה יוכלו בשעת הצורך לכסות באש את סביבת הבית (לקח 2) ובה בשעה יפנו הסרג'נט עם החיל דרומה לאורך פאתו המערבית של הקרפף, ואח"כ לאורך פאתו הדרומית, ויבואו כך עד לאחורי הבית, ויתורו אל הבית מאחור. הסרג'נט ומלוויו עשו זאת, בזחלם לאורך הצד החיצוני של המשוכה המקיפה את הקרפף.

התברר, כי הבית היה מיושב זה מקרוב - קלפים נמצאו בו - אבל לא נשארו עקבות, שלפיהן אפשר היה להכיר מי ומי היו שוכניו. הסרג'נט זחל בחזרה אל המפקד, והפעם חצה את הקרפף. מן המקום שהמפקד והקורפורל המתינו בו, נראו בקמה שמאחורי הבית כמה שוחות-פגזים גדולות מאד. על הסרג'נט הוטל לבקר אותן. הוא זחל שוב ועבר על פני שטח קרם ממערב לבית, אל פאת הקמה ועד שוחות-הפגזים, כשהמפקד והקורפורל מחפים עליו מנקודתם ליד המסילה. (לקח 3).

מפת הפטרול

התרשים מראה את הקוים הכלליים של פני השטח אשר בו עבר הפטרול, ואת הרכיבים בהן הלך.

בעית שוחות-הפגזים

הסרג'נט חזר, ואז זחלה כל החבורה דרך המדשאה, ודרומה, לאורך הצד הפנימי של המשוכה, על פני חזית-הבית, עד שהגיעה לנקודת (המסומנת על המפה ב"ב) בקרן דרומית מערבית של הקרפף. זמן רב שכבו כאן כשהמפקד בולש במשקפתו את הקמה שלצד מערב (ז. א. בין מקום שכיבתו ובין עמדתו הקבוצה מס. 2).

והסרג'נט בולש את השטח לצד דרום. בתוך הקמה נראו שלוש שוחות-פגזים חשודות. (לקח 4). השוחות הללו מסומנות על המפה ב"ת, ש, ו. האדמה שעל שפת השוחות גראתה כאילו הוקנה זה לא מכבר. בשוחה המסומנת ב"ו, היה החשד קרוב לודאי, כי השוחה הוסתה ע"י שכלים שכוסחו בסביבתה והונחו על קצות הלוע.

החבורה זחלה בקמה לעבר שוחה ת, הקרובה אליהם. בתיוחם במרחק 25 יארד ממנה, בנקודה ק, נצטוו הקורפורל והחיל להשאר במקום, ולחפות באש על שני האחרים, בעיקר על ערסם. המפקד והסרג'נט התקדמו בלאט עד גבי-הלוע והתבוננו אל מעבר לכרכובו. מכונת יריה היתה קבועה שם. מופנית כלפי עמדות האוסטרלים. הזקיף ישב בהפירה ושוחח עם גרמני אחר, אשר שכב על קרקעיתה. הזקיף היה חגור אקדוח בנרתיקו. שני הגרמנים היו מופתעים לחלוטין, וכשאקדוחי המפקד והסרג'נט האוסטרלים היו נטויים אליהם, הם החלו מיד לקרוא "רחמים!". אזרת-איים השתיקה אותם. המפקד שאל אותם למקום יתר משמרות הגרמנים, והם הצביעו, ללא סירוב על החפירה ב"ש. אם כי המלים לא היו מובנות להם, הרי את כונתן הבינו.

טיב החפירה ת, נתן בלב המפקד את הודאות, שגם השוחות ש וד תפוסות שתיהן. הם לקחו עמם את שני השבויים, וחזרו לנקודה ק במקום שחכו להם הקורפורל והחיל. שני הגרמנים נשאו את מכונת היריה שלהם אתם. ברגע שהיה ברור להם מה דורשים מהם - היו עושים את המבוקש ברצון.

המפקד החליט לכבוש את שתי העמדות האחרות בבת אחת. הוא השאיר את שני השבויים בידי הקורפורל והחיל שבנקודה ק. זחל בעצמו לעמדה הדרומית ש, והסרג'נט פנה לעמדה הצפונית ו. המרחק עד העמדה הדרומית היה ארוך יותר; הוסכם, כי לאחר שהסרג'נט יתפוס עמדה, ימתין עד שהמפקד יתן אות לפעול. פעם בפעם מוכרחים היו להגביה את הראש מעל לקמה, כדי לראות את המצב. משהגיע המפקד והסרג'נט כ"א לנקודתו, איש איש במרחק של 10 צעדים בערך ממגמתו, - נופף המפקד את כובעו, ושניהם פרצו לשוחות.

הסרג'נט מצא בשוחתו ארבעה גרמנים, והמפקד - שמונה. בכל שוחה היתה מכונת-יריה, הפונה כלפי מערב, ומכל שוחה נורתה עליהם יריה בהתגלותם. לא ברור, אם הגרמנים ניצורו מפני איזה שאון שנתעורר עם תפיסת השוחה הראשונה. גם המפקד וגם הסרג'נט פתחו ביריות מאקדוחיהם. יריתו השניה של המפקד פגעה בזרועו של הסרג'נט הגרמני האחראי בעמדה ש, והגרמנים הרימו את ידיהם לאות כניעה. בשני המקרים לא היה לגרמנים כל מושג, מהו מספר האנשים מאחורי האדם הנראה לעיניהם. (לקח 5).

לא השתמשו בסצצות

הפצצות היו מקלות את הקבוצות אשר בשוחות. אבל פצצות לא הושלכו, כי השאון שהיה קם היה מבשר לגרמנים בשדות הסמוכים, שקרב מתנהל כאן. בעוד שקול ירית אקדוח אינו אומר ולא כלום.

כל חבורת השבויים פורקה חיש-קל מנשקה ונלקחה בדרך הקצרה ביותר לעמדה מס. 2. הם צעדו על פני השדות במוזרות האפשרית. הגרמנים שהיו בכמה בתים במרחק של 250 יארד, בערך, מדרום, הרגישו בחבורה ופתחו עליה באש, אבל איש לא נפגע. לאחר שהגיעה החבורה לעמדה, הובלו השבויים מיד - בלית משמר - אל מטה-הפלוגה.

ניתנו הוראות לטיהור נוסף. אותו פטרול עצמו, בתוספת עוד שני חילים, יצאו מיד לדרך. הם התקדמו ישר דרך הקמה, אל שוחות הפגזים הסמוכות, לאלו שנלכדו קודם. גם מן השוחות הללו הוצאו כ־18 גרמנים. אלו היו צופים, או חברי קבוצות קלעים אשר שכנו בשוחות. למשכנותיהם אלו היתה, בדרך כלל, צורת ניקבה, המוליכה אל השוחה; הניקבה היתה פונה מערבה כלפי עמדות האוסטרלים, ויורדת בהמשכה כמה אמות למטה. הפתח היה מכוסה לוח־מתכת, והיה מוצנע כל כך, עד שבכמה מקרים, קשה היה לגלותו אף בהביטך ישר לתוך שוחת־הפגזים. בזמן הפעולות הללו נמשכו יריות הגרמנים מן הבית שבצד דרום, ואיש אחד נפגע. הוחלט לקדם את קיר־החזית עד לקצהו המזרחי של הבית שליד המסילה, — אותו בית שביקרו בו בראשונה. הקורפורל ושני חילים נשארו שם, כדי למנוע את האויב מלתפסו שוב; אחרי הצהרים נשלחו שמה שלוש מכונות יריה מטיפוס „לואיס“ (לקח 6-7). יתר אנשי הפטרול חזרו לעמדתם. הפטרול נמצא בפעולה במשך שלוש שעות וחצי בסך הכל; הוא לקח בשבי 32 איש, ושלוש מכונות יריה.

הלקח העולה מפעולה זו

מה יכולים ללמוד מפעולה זו? (לקח 1) קשר מהיר, עירנות. (לקח 2 ו־3) חיטוי. (4) א. מציאות אנשים בנקודה מסוימת, המוכנים להגן באש על חבריהם). (לקח 4) גישוש. (לקח 5) שקט. (לקח 6) קונסולידציה של ההישג. (לקח 7) התקדמות זריזה. (לקח 8) מידות קטנות של הפטרול. (לקח 9) תוצאות חשובות. שמא יחשוב מי שהוא, שהמקרים הנ"ל הם קלים ורגילים, ושהפעולות היו מעין משחק־ילדים? נדגיש, איפוא, שבפטרול ושאר פעולות מסוג זה מתגלה החיל האוסטרלי כאמן. חינוכו ואורח חייו מפתחים בו אומץ־לב ויזמה עד לשיעור גבוה. מתוך כך הוא מוכשר תמיד לכל פעולה העלולה להזדמן לו בדרכו.

ברור אנגלי על השכלה לחייל בימי מלחמה

עם התפרצות המלחמה נתעוררה במיוחד הדאגה לשלומם הנפשי ולהתפתחותם האינטלקטואלית של החייל. אופיה הממושך של המלחמה הנוכחית מחריף את הבעיה הזאת ועם ההתרבות המהירה של מספר האנשים הנכנסים לשירות הצבא גדל בהרבה גם היקף הדאגה; מציאותם של אנשים משכילים ובעלי צרכים רוחניים, ככל דרגות הצבא, מעמיקה את תוכן הבעיה. אמנם לכל ארץ ולכל עם תנאים אחרים, אולם בכל מקום רב הרצון להשתמש בריכוזם של מליוני אזרחים צעירים, כדי להעלות את דרגת־ההשכלה שלהם ולהכשירה לתפקידיהם לעתיד, בבוא השלום. מתחילת המלחמה הזאת עד עכשיו הספיקה להתפתח כמדינות הדימוקרטיות ספרות שלמה על הנושא, ההשכלה בצבא. ביחוד רב הבירור בנידון זה בעתונות האנגלית. הצבוריות האנגלית נתעוררה לבירור זה, אחרי שנודע לה פתאום, כי עם פרוץ המלחמה בוטל, הקורפוס לחינוך בצבא, שפעל כמפיץ תרבות והשכלה בצבא הבריטי, החל משנת 1918. בעתונים הגדולים נתפרסמו, מכתבים למערכת שהביעו מחאות על ביטול הארגון החינוכי בצבא. בין המוחים — גם ההיסטוריון הידוע

ה. א. ל. פישר, ששימש כמיניסטר לחינוך בסוף מלחמת 1914/18. פישר נסה להסביר לאחראים לדבר, שגם מבחינה צבאית-מעשית לא היתה תבונה רבה בביטול הקורסוס הנ"ל - האם ימצא איש שיטען כי חיי החייל בתנאי-מצור (כמו בקו מג'ינו) אין בהם שעות-שעמום, או שהשעמום מועיל לפעולות צבאיות? מהמכתבים והמאמרים השונים שנתפרסמו באנגליה בשאלה זו, אנו מביאים כאן שתי רשימות: מאמר קצר של סופרו הפידוגי של "טיימס" (מ-13.1.40), ומכתב למערכת "טיימס" (מ-18.1.40) של לורד גורל, מנהלו של הקורסוס לחינוך בצבא לשעבר.

1. השכלת החיילים

(מאמר מאת סופרו הפידוגי של "טיימס")

בזמן הקרוב תסתיים עריכת התכניות לעבודה חינוכית בקרב הצבא, ובפרט בקרב המיליציה הצעירה. התכניות נערכות ע"י ארגונים לחינוך בין מבוגרים, באישורן של המפקדות המקומיות. הכונה היא לערוך הרצאות בודדות או מחזורי הרצאות על נושאים לא-מקצועיים; הנהלת הפעולה תהיה בידי ועדות מחויות, המיצגות רשויות חינוך מקומיות, Y.M.C.A, מחלקות להשכלת-חוץ ליד אוניברסיטאות, אגודות-החינוך של העובדים, ועוד גופים מסוג זה.

נעשו, אמנם, גם קודם, מאמצים שונים להרחיב את השכלתם של החיילים. התביעה לכך באה בעיקר מבין אנשי-צבא אשר ביקרו בשעתם בכת-ספר תיכוניים, או שלמדו, בימי השלום, באוניברסיטאות.

קצין רפואי של בטליון אחד גילה, כי יש ביחידתו אנשים בעלי רמה תרבותית, והוא סיפק להם על חשבונו מאתיים ספרי הוצאת "פליקן". אח"כ התחיל לכנס חוגים לשיחות, פעמיים בשבוע; השיחות הוקדשו לנושאים שונים, כגון: התפתחות המדע, "על-מה באה המלחמה?", "חיי כרך לעומת חיי כפר", בלי ספק ימצאו קצינים רבים, כדוגמת הקצין הזה, אשר יכירו באחריות המוטלת עליהם להשלמת ההשכלה של אנשיהם, ויקבלו על עצמם ברצון את הצורך לספק את הצרכים האינטלקטואליים של האנשים, אם רק ינתן להם איזה רמז ממקור רשמי, כיצד לנהוג בענין זה. בחדשים האחרונים נעשה הרבה כדי לבדר את חד-ההגוניות שבחיי המחנה - ע"י סרטים, הצגות, קונצרטים והרצאות. אכן זמן רב שלטה ההנחה השגורה, כי התביעה היחידה של החייל בן-זמננו בשעות הפנאי שלו הוא הבידוח ובלויה-הומן. אולם התברר, כי חלק מהאנשים הצעירים מרגיש צורך בספרות טובה, ומחפש הזדמנות לשיחות עיוניות ולהכרת הנעשה בעולם. השאלה היא, איך לספק את הצרכים הללו, במינימום של הוצאה כספית ומרץ ארגוני, ומבלי להסתבך בשגרת-השירות. כל מי שעיין היטב בשאלה זו, יודע, שיש לטפח בזהירות את התענינותם של הקצינים בשטח זה. פעולות-התרבות הטובות ביותר בצבא הפעיל הן פעולות-שבתנדבות, ויתכן, שהכללת הפעולה הזאת במסגרת הפקודות הצבאיות לא תמיד תהיה לברכה.

מן הראוי, שאדם בעל שיעור-קומה תרבותי, ובעל הכשרה פידוגית, המכיר את החיים בשירות הצבאי, יכתוב חוברת לקצינים, להסברת הסכנות האורבות לחייל משכיל, כשהוא ניתק מחיי הרוח. טוב יהיה, אם חוברת זו תכיל, בין השאר: רשימת ספרים על נושאים פופולריים; הדרכה לסידור ספריות-מחנה נודדות; נושאים לבירור והוראות לגיהול חוגים, העוסקים בשאלות עיוניות; הדרכה בנוגע לחומר קריאה

ובנוגע לשידורי-הרדיו, רצוי, שתהיה הוראה, כיצד להחקין ולהכשיר חדר-תרבות שקט במחנה, - מקום לקריאה ולכתיבה. עבודה רבה ומועילה יכולה לעשות בנידון זה במחנות-האימון לקצינים. כאן אפשר להכין את הקצין הצעיר לחפקי-התרבות, סופרים, חוקרים, אנשי-מדע ומורים יסכימו, ודאי, ברצון, לתת את שירותם ועצתם. ההצעות הללו הן צנועות יותר, אך גם פשוטות יותר מאשר תכניות-ההשכלה הנידונות כעת. ועוד יתרון להן - שאינן קשורות ותלויות במרצים מן החוץ, (דבר העולה בכסף), והן ניתנות להגשמה הן באנגליה והן מחוצה לה, ובתנאי חזית. יש לקוות שבצית הרחבת ההשכלה תוכה לתשומת לבם של הקצינים המיוחדים, שנחמנו לא-מכבר לשקוד על הוי החייל.

2. הקורפוס לחינוך בצבא

(מכתב למערכת «טיימס»)

בגליון «טיימס» מיום 13 לינואר הופיע מאמר בכותרת, השכלת החיילים, המאמר מספר, כי גופים אורחיים שונים עורכים כעת תכניות לסידור הרצאות בשביל אנשי הצבא. נמצא, כי לחיילים יש, צרכים רוחניים ומובעת התקווה, שהקצינים להוי-החייל שנתמנו זה לא מכבר יתנו ידם לכך.

שום רמז לא נרמז במאמר על דבר הקורפוס לחינוך בצבא. אשר נודע עתה כי הוא בוטל עם פרוץ המלחמה. ברי, כי החלטה זו היא אחד מצעדי-הנסיגה וקוצר-הראות הגדולים ביותר שנעשו בזמן מן הזמנים על ידי שליטי הדימוקרטיה. כל הנסיון שנרכש במלחמה שעברה כאילו נמחה. לאחראים בתקופת המלחמה היא נתברר כי יש לחייל לא רק גוף, כי אם גם נשמה. כי זקוק הוא להרצאות, לספרים ולימוד. במרוצת המלחמה באו לכלל דעה, כי מן הראוי להכשיר מראש את החייל למצוא לו מעמד-קיום בשובו לחיים אורחיים. מתוך חיפושים אלה קם הארגון לחינוך בצבא, אשר סיפל בכל הענינים האלה, ואשר התפתח אח"כ בצבא-הכיבוש שבילה בגרמניה, לשיטה רחבה, עד שבשנת 1920 נהפך הארגון ל-קורפוס החינוך בצבא. כלום לא קבלנו כל לקח מהעבר? אנשי-הצבא, המנוסים בהנהגת חיילים, חשבו את הקורפוס הזה כחוליה הכרחית בכל גיס; ויש לכך הצדקה מיוחדת בגינות המוגדלים, הנמצאים כעת בתנאי מלחמת-מצור ממושכת. האם החיילות בקו מנינו, למשל, אין להם אותם הצרכים הרוחניים, אשר רק הארגון לחינוך-בצבא סיפק אותם בעבר? ומה יהא בסופה של אותה השיטה אשר לפיה נקבעו בצבא הסדיר, ההעלאות בדרגא לסמלים, החל משנת 1920?

אנו מדברים גבוהה על רפורמות דימוקרטיות בצבא, ולמעשה אנו חותרים תחת היסוד אשר עליו צריך להיות מושתת הכל. האין זה עכשיו מן ההכרח, להקים מחדש את היסוד הזה, ואף לשכללו?

לורד גורל

תעודות גרמניות במזרח מימי מלחמת 1914/18

שתי התעודות הגרמניות הרשמיות הנתונות מטה לא נתפרסמו עד עכשיו בשום מקום ובשום שפה, ורואות בזה אור לראשונה. הדוקמנט הראשון הוא חוזר סודי של פון-פלנקנהאוזן ראש המטה הגרמני הצבאי בארץ-ישראל. החוזר עשוי במכונת הכפלה, והיה מיועד לקריאה באזני הצבא ביחידות הגרמניות והאוסטריות בא"י. הוא ניתן כאן במלואו. הדוקמנט השני הוא צרוף קטעים מתוך עלון מודפס, שהוצא ע"י המטה הגרמני העליון בקושטא, ונמסר לכל קצין וחייל גרמני שנשלח לחזית תורכיה האסייתית. הענין הרב שבתעודות אלו לא פג עד היום.

א

המפקדה הצבאית העליונה 7

Ia/No.1534 מס.

משרד המפקדה הכללית

יום . . . . [1917]

סודי

להודיע לכל הקצינים, הסמלים, והחיילים הגרמנים והאוסטרו-הונגרים.

שירות הריגול האנגלי פעיל ביותר בתחית שלנו מפני התנאים המיוחדים של הארץ והאופי של תושביה. השירות האנגלי מוצא את תומכיו בעיקר בתוך האלמנטים הללו:

1. הישוב הערבי, הנוטה בעיקרו למעצמות ההסכמה.
2. יהודי ארץ-ישראל, שכמעט כולם הם ציונים, ז. א. דורשים הקמת מדינה עברית בלתי-תלויה, ומקיים להשיג את זאת מעצמות-ההסכמה. ביחס ל-1: כמרגלים ערבים באים בחשבון: (א) הבידואי. עליו מוטלים תפקידים אלו: לשים עין אל חיל מצב במקום מסוים, ולהתבונן לתנועה בדרכים; לגלות את ציוני היחידות; להעריך את השיירות של כלי-רכב, ואת מספרי האוירונים; להשיג מסמכים צבאיים, כגון פקודות, מעטפות שנורקו, שמתוכן אפשר לגלות את ציוני היחידות וכד'. בידואים כאלה לבושים בעוני לרוב, אך אפשר להבחין בהם, לפי שהם מסתובבים ליד מחנות הצבא, על-יד הצטלבויות דרכים ולפני בניני המטה, כדי להתבונן אל התנועה. לעתים קרובות הם נשלחים זוגות-זוגות.
- (ב) הערבי העירוני, שחונך בבית-ספר של מסיון צרפתי או אנגלי. מתוך שיחות עם חיילים, יכול ערבי בזה להשיג, נוסף לידעות הניל, גם אינפורמציה בעלת ערך על דבר מבני-הקרב, תנועת היחידות וכונת המפקדים. ביחס ל-2: בין היהודים יש דוברי גרמנית רבים, אשר השיגו נתינות גרמנית או אוסטריית. אף-על-פי-כן נוטים הם בלבם לצד מעצמות ההסכמה, הן מתוך גורמים פוליטיים, והן מסיבות כלכליות ומסחריות. יש לנהוג זהירות מכסימלית בשיחות עם אלמנטים אלה.

הוראות להתנהגות.

1. לאסור או לגרש בידואים חשודים.
2. לנהוג זהירות יתרה בשיחות עם בידואים ויהודים. לתודיע לקצין הידיעות במפקדה העליונה 7 על אנשים חשודים.
3. לשרוף את תוכן סלי-הנייר. לא להשליך בלי תשומת לב מעטפות שמשחו כתוב עליהן.

המפקדה הצבאית העליונה
ראש המטה הכללי
חתום: - פון פֶּלְקֶנְהַאוּן.

ב

עלן ידיעות כללי בשביל הנוסעים במזרח

הוראות לקצינים ולחיילים.

לעולם אל ישכח הנוסע, כי הוא מייצג בין הורים את ארץ מולדתו. יש להזהר מפגוע ברגשות המוסלמים ודעותיהם. בשעת כניסה למסגדים או לבתים שבהם פרושים שטיחים על הרצפה יש לחלוץ את הנעלים. אין להסתכל בנשים, ואין לשאול על אודותיהן.

להזהר מאד מלהלל איזה חפץ שהוא, כי יש בזה משום רמו לבעליו שעליו לתתו לך במתנה.

להתנהג בנימוס, בשקט והוגנות כלפי מוסדות ממשלתיים ובאי-כוחם, וכן כלפי אזרחים, אף אם זה קשה במקצת. השכרות משפילה במזרח את כבוד האדם. אין להתאונן על התורכים ושיטותיהם בדיבורים כוללים, אפילו אם הבקורת היא צודקת. משגעת למקום, בקר מיד את מפקד המשטרה, ראש העיריה (קאימאקס), או מושל המחוז (ואלי). אין לקמץ בסיגריות בשביל סקידי הממשלה. זקיסים גרמנים צריכים לעמוד יומם ולילה ליד שיירות-הרכב בשעת מנוחתן.

מתנות של כיבוד אזרחים, אם ניתנות - יש לקבלן. הזמנות לארוחות יש לקבל ברצון, וכמרכן ראוי לכבד את בני המקום בהזמנות מעין אלו.

לעולם אין לשתות מים בלתי-רתוחים. אם אתה יוצא בחושך - עליך להזמין שמשים שילווך עם פנס. וכן לקחתך חזרה הביתה. מבחינת חוקית נתונים חיילים גרמנים אך ורק לשיפוט המשלחת הגרמנית הצבאית. יש לקיים משמעת תקיפה.

התנהגות בשעת נסיעה.

למשרתים תורכים יש להרשות את השהיה בקרונות מחלקה 1 ו-2 רק במשך הזמן הנדרש לסידור החפצים. אסור להם לשבת שם.

מנהל שיירת המשא הוא אחראי לבטחון המשא ולסדריו הצבאיים, בהתאם לתכניות. אם שיירות משא אחדות תתאחדנה בדרך לשיירה אחת, יקבל מנהל המשא הגבוה בדרגתו את הנהלת השיירה המאוחדת.

יש לשמור בסוד את תעודת המשא, תכנון, שם מקבלו ושאר פרטים בעלי-ערך צבאי. להזהר ממרגלים, בעיקר מיונים וארמנים!

לתשומת לב היוצאים למדבר.

בגדי חקי נשחקים במזודה בשעת נסיעות בעגלה. לכן יש לעטפם באריגים רכים, אם הנסיעה היא על פרדות, חמורים, סוסים וגמלים, יש לרוש מאת נהגי הבהמות אוכפים וחבלים. מוטב להטעין את המזודות משני עברי הבהמה ולכסותן בשקי לבד. ההסעה על גב הבהמה גורמת לשחיקת החפצים הארוזים בארזים ומזודות, ומזיקה להם.

הבהמות המהירות והטובות ביותר הן הפרדות, אשר מהירותן היא כמעט כמהירות סוסי-הרכיבה. פרדה חזקה נושאת עד 150 ק"ג, גמל עד 250 ק"ג, (אך צעדיו אטיים מאד), חמור עד 100 ק"ג. החמרים רצים ברגל. לפני ששוכרים בהמה יש להסיר את האוכף מעליה ולבדוק את גבה, אם אינו פצוע.

מפני הקשיים המרובים במגע-ומשא עם המשרתים ילידי-הארץ, אין לשלם להם, בשום פנים את שכרם זמן רב למפרע. רק בשעת שכירת כלי-רכב לזמן ממושך נהוג לשלם לבעל-הרכב את חצי דמי השכירות למפרע, בשביל הוצאות בני-משפחתו. אם איזה נושה (בעל החאן) מאיים לעקל את הבהמות והרכב, בגלל חובות ישנים, יש לפנות מיד למשטרה העירונית או הכפרית. משהנעת לאיזה מקום שהוא, עליך לבקר מיד את מפקד המשטרה.

בשיירה יש למנות תמיד מורה-דרך יליד הארץ; לקבוע אתו מראש את זמן היציאה ואת דרך המסע. סיגירות!!! מזמן לזמן לעשות הפסקות קטנות, כדי לאפשר לעגלות להתקבץ.

לפני צאתך לדרך עליך להצטייד בנאד למים; בו שומרים המים על קיריותם גם בחום הלוהט ביותר.

ד. צ.

רשמים מהצבא הרוסי בפלישתו לפולין

רשימה זו נכתבה על ידי נוסע, אשר עבר את שטח הכבוש הרוסי בפולין בספטמבר-אוקטובר 1939. - המערכת.

לראשונה נפגשתי עם הצבא האדום בנליציה, הנקראת כעת - אוקראינה המערבית. כסנינות ראשונות הופיעו איורונים קטנים, מעין הירוקה-כהה, בעלי שני פרופילרים. האיורונים הנמוכים, ושיבתם היתה אטית מאד. במקרים רבים החזיקו את עצמם במקום אחד, כמעט ללא תנועת התקדמות. כנראה לא חששו לאיב. רעש המוטורים נשמע במידה מינימלית, עד כדי כך, שטרטור מכונת היה מחריש כמעט לנמרי את קול האוירון. האיורונים פוזרו עלוני העמולה, באוקראינית ובפולנית.

ככבישים ובהרכים פגשתי טנדרים של פטרולים, בני ששה-שבעה אנשים, החיילים לבושים כובעים ירוקים - סימן לנ. פ. א. המפקד מוזין באקדוח ומצויד בתיק-עזר למפות. אנשי הבתה היו מונונים כרוכים, פצצות-יד ומכונות-יריה כינוניות. פה ושם היה עובר טנק, רתבו כ-1.5 מטר וארכו כ-3.5 מטרים; במרכזו כעין מנדל עגול, שמתוכו מבצבצים קנים של מכונות-יריה, כבדות וקלות; מבסימום - 4 קנים.

כשבאתי לטרנופול הדביקו השלטונות הרוסים מודעות גדולת בשפה האוקראינית (אם כי רוב חושבי העיר הם יהודים ופולנים), וזו לשון הפקודה הראשונה:
א. כל מי שנתק חם ביד, מאיזה טיפוס שהוא, חייב למסרו לטלפון. מי שימצא

אצלו נשק חם, - יירה. בו להקפיד על נקיזן הרחובות וההצרות. ג. על האורים לשלוח את ילדיהם לאותם בתי הספר שהם למדו בהם מקודם.

ליד סקודה זו הודבקו מודעות על בָּלֶשׁ בהשתתפות רקדניות ממוסקה וזמר מקיב, וכן הודעות על הצגות אחרות והכל - חינוך, איך כסף. בקרתי בהצגות הללו. לפני כל הצגה השמישו נאומי תעמולה למכביר, והרנילו את האוזן לצליל האינטרנציונל.

מתוך שיחות עם חיילים וקצינים, ועם נשים ששמשו בחלק הסניטרי וההנדסי, הוסברו לי כמה פרטים על הצבא האדום. הם פענחו לי את את הציונים המפורטים, המברילים בין נושאי הדרגות השונות בצבא. כיכ ספרו על המשכורות, הנהוגות בצבא האדום; חייל מקבל, נוסף למונו ותלכשתו, 30 רובל לחודש. הקצינים בדרגות הנמוכות - 700 רובל, וברגות הגבוהות עד 2200 רובל לחודש. ההברלים במשכורת הם גדולים מאד. הקצינים הם ברובם חניכי בתי ספר תיכוניים או גבוהים, בני לאומים שונים, אולם ברובם המכריע רוסים ואוקראינים. החיל מקבל מלבד האימון המקצועי גם חינוך פוליטי. כל אחד מהם הוא בבחינת תעמולן. הם מספרים. איש איש לפי כשרונו, על הנסים והנפלאות של מדינתם. עלינו על פורד שבאמריקה - אומר האחד - פורד מוציא מכונית אחת בכל רגע, ואנחנו - כל 52 שניות; אצלנו רבה הדאגה להשכלת הילד, הנער והמבוגר - טוען השני - אצלנו נאצלנו, אלו הן המלים המצלצלות ברחובות.

החיילים והקצינים עמדו בתור יחד עם האזרחים. רב צמאונם לשעונים, לגרביים, ולשאר צרכי־פרט מסוג זה. בזה אצלנו מחסורי מסבירים הם, - שמטו לב לתעשייה הכבדה, והזנחנו את התעשייה הקלה. במבנה נופם אינם מצטיינים ביותר, לנובה לא הושם לב לנמרי. ראיתי הרבה חיילים וקצינים קטני־קומה.

*

יותר מזה הכרתי את הצבא הרוסי בעיר הנובל בין אוקראינה המערבית (נליציה), והמזרחית. שם עבר או כוח עצום לתנוורת, כי הפלישה הראשונה נערכה בכוחות מועטים, פעם אחת לא פסק טרטריו של הצבא המתקדם אף לרגע, במשך יממה שלמה. נעו בטריות של תותחים כבדים, משוכים בטרקטורים בעלי 80 כוח־סוס; התותחים מכוסים בכרונום, בשירותו של כל תותח 11-10 איש; על הרוב הובלו 8 תותחים בזה אחר זה. השדרות הטנקיות היו גדולות מאד, לפי הערכתי נמצאו 300-400 טנקים בשדרה רצופה. כמו כן ראיתי הרבה תותחים ומכוניות־יריה אנטי־טנקיים (מכונית־היריה הללו הן בנות ארבעה קנים כל אחת); אוטומובילים עם מתקן רדיו, ויחידות הנדסיות. באחרונות בלטו חמרי־חשמל וטלפון, וגם צרכי נסרים ומסילות ברזל. המטבחים הובלו על גבי מכוניות. חיל הרגלים הוסע באוטומובילי־משא. היו גם טרקטורים רורביים, וכן אוטומובילים רורביים בכמות לא־קטנה. בסוף המסע נמשך זנב של עגלות־מספוא לבהמות. היו גם יחידות סניטריות, אך במידה לא גדולה. הצבא הרוסי, כנראה, לא התכוון למלחמה רצינית. המקשרים רכבו על אופנוע.

לבושו של הצבא אינו מצטיין בחיצינותו, המכנסים והמעיל מצמר נפך, ולכל אחד חולצת חקי. נוסף על כך שִׁיֶּל־מעיל ארוך אפור. המנפים אינם מעבירים רטיבות. הכובעים הם שונים, מהם קסקטים ומהם רכים. המשמעת בזמן השיחה היא חמורה. שלא בשעות השירות אין מקפידים בדקדוקי משמעת. כך, למשל, אין או תובת הצדעה. בכתייקפה ובמסעדות אתה מוצא יחסים שפוטים בין החילים לקצינים; חיל מתוישב לפעמים עם קצין לשולחן אחד, וניכר שהדבר הוא רגיל. לשון הפיקוד היא רק רוסית.

במשך הימים ששהיתי ברוסיה הטוביפית הרגשתי בהשפעתו של הסקאוטינג בחינוך הניער, הסקאוטינג נפוץ בקנה־מידה רחב מאד. לפי העתונים והספרים הרוסיים שרדפתי בהם ראיתי, שהסקאוטינג הוא בְּרִי־פאולי, ללא חידושים רבים. בכל בתרייקספר מקבלים הכנה מרוס־צבאית.

על שלושת הכיוונים של תרבות הגוף

תרבות הגוף איננה רק שיטה מסוימת של התעמלות או ספורט. דרכי התרבות הגופנית מבוססות כיום על חקירות המדע הביולוגי והמדיציני, ומשום כך עלינו לראות את פני הדברים באופן רחב יותר. אין להסתפק, בשום פנים, בתרגילים או משחקים ספורטיביים בלבד. הדאגה להתפתחות הגוף וחינוכו היתה לשיטה כללית, המקיפה את כל אורח-החיים שלנו, והיא צריכה למצוא את ביטויה בחיי יום-יום. מתוך הבחנה רחבה זו נראים לנו שלושה כיוונים לחיסון גופנו: א. ההיגיינה של הפרט, ב. השימוש בגורמי הטבע, ג. אימון הגוף.

א. ההיגיינה של הפרט.

הדאגה לתנאי העבודה אינה תלויה, על הרוב, בכל פרט ופרט מאתנו. היא מוטלת, בדרך הטבע, על מוסדות מקצועיים וציבוריים מתאימים. אולם קביעת האופי של חיינו בהכרה ובבית תלויה במידה רבה בעצמנו. לו היינו מעמידים את החיים הגורמליים בראש דאגותינו, ומתאימים לכך את הרגלינו, היינו מגיעים למידה גדולה יותר של שוויון-משקל פנימי, שבו תלויה ההרמוניה בהליכות-האדם. כל הגילויים החיצוניים שלנו – העבודה והמנוחה, השמחה והרוגז, השיחה והמעשים, – מהווים ראי, המשקף את מידת ההרמוניה הכללית, השוררת בגופנו. נתעכב-נא מעט על סדר היום שלנו. בדרך כלל אין אנו נותנים דעתנו עליו, ואיננו מבינים שסדר-יום קבוע עלול להביא תועלת רבה לחיינו. נתאר לנו יום לדוגמה: בבוקר – 10 רגעים התעמלות; היא ממריצה מיד את מחזור הדם ואת הנשימה העמוקה. (למעשה אין אנו יודעים, איך לנשום). אחר כך מקלחת – המאזוורת את עור הגוף, את ארוחת הבוקר לאכול בשלוה. אם אפשר, צריך ללכת לעבודה, ולא לנסוע! בעבודה – למצוא את הקצב השקט והמסודר. ההפסקה הקצרה בעבודה ניתנה למנוחה, ואין לבזבזה אך ורק על עישון מזוהז, אחרי-כך – האכילה בצהרים. גם "פעולה" זו אינה נהירה לנו; אין אנו יודעים לאכול, כשם שאיננו יודעים לנשום. הקוראן דורש מאת המוסלמים לאכול אך ורק בישיבה, ויש ענין רב בדרישה זו. לא רק כמות האוכל קובעת את מנת המזון המספיקה לגופנו, חשובה גם הצורה, שבה האוכל נקלט. אין להחפו באכילה, אין להתמסר לפעולה אחרת בזמן הארוחה (קריאת עתון, שיחת רעים נרגשת וכו'). אין לאכול בלא תיאבון! אחרי הארוחה יש לנצל את ההפסקה כולה לשם מנוחה. המנוחה חשובה ביותר לגופנו! בערב – שוב מקלחת, היא מחזירה לאדם את רענותו, כדי שיהיה מסוגל גם אחרי יום עבודה קשה, להזדיין בסבלנות ולשמוע הרצאה, לבקר בקונצרט או בתיאטרון. אחד מערבי השבוע יש להקדיש לתרבות הגוף. באולם ההתעמלות גופנו מתעודר. התרגילים, השירה, המשחק נכו' – כל אלה משכיחים את דאגת היום. האדם מתרכז בפעולה קולקטיבית, לומד לשלוט בנופו ומתמלא הרגשה של כטחון עצמי. אחרי האימון הגופני – טוב להתרחק, ואחר כך לשתות תה עם לימון.

וכאן המקום לאמור משהו על השינה. אדם עובד – חובה עליו לישון, ולכל הפחות 8 שעות. יפה השינה אחרי יום עבודה מסודר. שופנהואר אומר: השינה יש בה משום תשלום רבית למות. מי שמשלם אותה בסדר – דוחה את מלאך המות מפניו; ואילו המולזל בתשלומיו – המות בא אליו כנושה". גם ערך השינה איננו

רק בכמות אלא, בעיקר, באיכות. אדם בריא צריך לישון על מזרון קשה; לא להתכסות בשמיכות הרבה; להשאיר את החלון פתוח בכל מזג-אוויר שהוא. כללו של דבר: אם הצלתנו להנהיג סדר ומשטר פשוט ותרבותי לשלושת היסודות העיקריים בחיינו – העבודה, החופשה והשינה – הרי רכשנו בזה כלי יקר, השומר על בריאות הגוף והגשמה.

ב. השימוש בגורמי הטבע.

השמש היא מרכז הבריאה, שבלעדיו אין קיום לכל חי בעולם. מקורות בריאות עצומים אצורים בשמש. גם המים ידועים כמקור בריאות. ארצנו שוכנת לאורך חוף הים, שחשיבותו רבה ביחוד בקיץ הלוהט שלנו. ושלישי בין הגורמים הטבעיים הוא האויר. הכונה, כמובן, לרוח הצה. ולא לאויר המעופש שבערים ובמושבות הגדולות. מה יודעים אנו על ניצול שלושת המקורות האלה לבריאות הגוף ולהתפתחותו? אין די לבוא לחוף-הים ולהשתזף. גם לא כל המרבה בזה הרי הוא משובח. דוקא בארצנו חשוב ביותר לדעת, איך להשתמש בכוחות הצפונים בטבע במידה המתאימה! אם נתבונן לצורת השבתות והחגים שלנו – אותם הימים הפנויים המעטים, שבהם אנו יכולים לבוא במגע אמיץ עם הטבע; אם נעשה חשבון לאשר נעשה ע"י הממשלה, המוסדות הלאומיים, העיריות והמועצות וכו', כדי לאפשר להמונים את השימוש במתנות הטבע בשעות הפנאי שלהם, יהיה סך-הכל זה עגום ביותר. המוסדות המדיציניים – מחלקת הבריאות הממשלתית, הדסה, קופת חולים, ובתי הבריאות בארץ היו יכולים, ודאי, להפריש חלק הגון מתקציבם למטרות קונסטרוקטיביות יותר, לו משהו מתשומת-הלב הנתונה לרפוי מחלות, היה מוקדש לעבודה החיובית של חיסון הגוף וחיווקו, בעזרת הכוחות הטבעיים הענקיים, השפונים בשמש, במים ובאוויר. מגרש ספורט חשוב, לכל הפחות, כבית-חולים!

ג. אימון הגוף.

לא במקרה אנו רואים את החינוך הגופני רק בכיוון אחד בתרבות-הגוף בין השלושה שמנינו. לא יהיה ערך רב לתרגילי הגוף, להתעמלות וספורט, למשחקים ותחרויות, – אם לא נשים לב, בראש וראשונה, לחיי יום-יום שלנו, ולא נדע לנצל את מקורות הבריאות שבטבע.

חכמים אמרו: "החיים הם – תנועה!" והנה, את תנועות הגוף אפשר לחלק לשנים: לתנועות שאינן תלויות ברצונו של אדם, ולתנועות התלויות ברצונו. התנועות, שאינן תלויות בו מתהוות בעיקר בחוץ האורגנים הפנימיים שלו (נשימה, עיכול, וכדומה). בעוד שהתנועות, התלויות ברצונו של אדם, מתהוות בשרירי האורגנים החיצוניים. בדרך כלל אפשר לקבוע, שאין מערכת תנועות אחת מתפתחת בצורה נבדלת מהמערכת השניה, אלא שתי המערכות תלויות זו בזו. אם נסתכל בחיי ציבורנו, ובעיקר בחיי הציבור בעיר, נראה לצערנו, שהתנועות החיצוניות הטבעיות צומצמו עד למינימום, וממילא אנו רואים ירידה מסוימת גם במערכת התנועות הפנימיות. תופעה זו משפיעה לרע על הרגשתנו העצמית, וכן היא פוגמת גם בכל ביטויי חיינו היומיומיים.

שורש הרע הזה יתגלה לפנינו, אם נתבונן היטב בגופנו.

נציע כאן הצעה, אולי מוזרה במקצת: נתפשטנא ונראה את גופנו בכאי. אמנם הידים, הפנים, הרגלים מופרות לנו היטב, אולם כדי לדעת את מקור התקלה עלינו להכיר את גופנו הערום כולו. רק אז נראה את היציבה הגרועה,

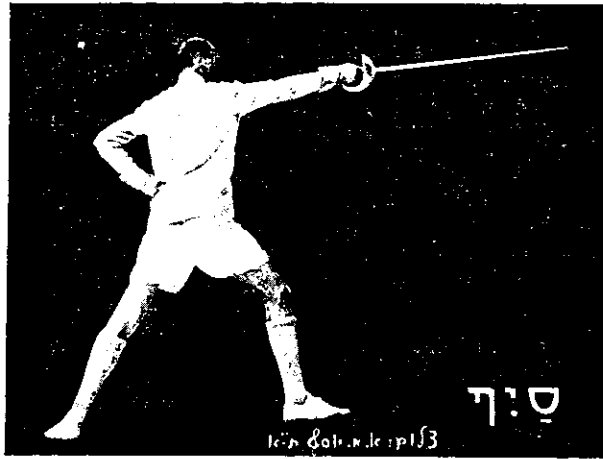
את החזה הלחוף פנימה, את הבטן השואפת להתבלט קדימה, ואף את הרגלים שאינן מפותחות כל-צרכן וכו' וכו'. או נכח לדעת שגופנו איננו עושה רושם בריא. ברגע זה גנסה לזקוף את הגוף, למתוח אותו, להרים את החזה ולמשוך את הבטן פנימה, כאילו בשעת עמידה בשורה, - והנה אדם אחר לפנינו. וראה פלא: גם הפנים, גם המבט הכל השתנה בן-רגע! העמידה הזאת לפני הראי, היא רק צעד ראשון להכרת גופנו. עתה נמשיך בהצגה עצמית זו, נרוץ קצת בתוך החדר סביב - ושוב לראי. והנה - החזה רוטט באופן מורזז ובלתי קצוב, הפנים חירות; מבעד לעור נראים הורידים. שימו ידכם על הלב ותוכחו בעבודתו שאינה-מסודרת, בשל ריצה במשך שניות-מספר. ובל נשתומם לכך: הלב איננו רגיל להתאמצות כזאת. גם הנשימה קשה, כמובן. התופעות האלה מספיקות, כדי לעורר בנו דאגה: אף העבודה הקלה והפשוטה ביותר גורמת מאמץ לגופנו. כל זה משום שמנענו מגופנו את האומן שהוא זקוק לו. אימון זה נותן את מידת התנועה הדרושה לאורגניזם, והוא המכשיר את גופנו להגבה חסכונית ובלתי-מאומצת.

ה. סיפא

מקום הסיוף בחינוך הצבאי

נוהגים ללמד כל חייל בתקופת עבודתו בצבא גם את תורת-הסיוף. אמנם החרב והכידון כמעט שנעלמו מן השימוש במלחמה המודרנית - מלחמת החפירות והעמדות - אבל תועלתם עוד גדולה במלחמה הקטנה (כפעולות של קרבות גישוש ותנועה). כמורכב יש ערך ללימוד סיוף לקיבוצי-מתישבים, לשם הגנה בפני שכנים פרימיטיביים, בשעה שהמסיבות אינן מחייבות שימוש בנשק חם. נוסף ללימוד בשירות הפעיל, ישנן בכמה ארצות תקנות, המחייבת את חבר הקצינים ואת החיילים הנמצאים בחיל המלואים לעבור קורסי-סיוף באיגודי הרזרבה אשר במקומות מגוריהם. כונת ההוראה הזאת היא לאו דוקא לשמור על הידיעות שנרכשו במקצוע הסיוף בזמן השירות הפעיל, אלא בראש וראשונה, לשמור על הכוונות הצבאית הפנימית, באשר ספורט-הסיוף מקיים את הסגולות הדרושות לחייל. הערכים החינוכיים-הצבאיים של הסיוף הם מרובי-גונים. אנחנו נסתפק כאן בציון שלושה מהם:

- (1) הסיוף מדגים ע"י חוד החרב השלופה את מציאותו של האויב בצורתו הטבעית ביותר. המכות והדקירות הן אמיתיות ונותנות ע"י כך אפשרות להיוכח, מה הן תוצאותיה של התנהגות נכונה או בלתי נכונה.
- (2) הסיוף דורש תפיסה מהירה של הסיטואציה, וכמו כן הגבה דחופה. מדידות פסיכו-תכניות מדויקות הוכיחו, כי ביצוע תנועת סיוף (בהתקפה וגם בהגנה) דורש לא יותר מ-1 עד 2 עשיריות השניה. זאת אומרת, שהזמן הנשאר לתפיסת הסיטואציה ולעיבודה ההכרחי הוא עוד קצר מזה.
- (3) הכוונה העיקרית של הסיוף היא להכיר את מגמת האויב ולבטלה בעוד מועד, כלומר למנוע את האויב מלבצע את כונתו ולהכריחו לקבל את תכנית הפעולה שלך. האויב מאבד על ידי כך את יזמתו ונאלץ לעבור להגנה.

מתוך האמור אנו רואים, כי דוֹ-הקרב בחרבות כולל בתוכו את אותם הגורמים הכלולים ביסוד כל פעולת-קרב רגילה, ובכל סוג מסוגי הנשק הקיימים; עובדה זו מרשה לנו להדגיש, כי הסגולות המתפתחות בעזרת הסיוף הן הסגולות העיקריות הדרושות לצבא בכלל ולכל איש צבא בפרט, והן: אומץ-לב, תפיסה מהירה, שליטה עצמית, כוח-החלטה ויכולת להשתמש בתכניקה. אם רוצים לטפח בעזרת הסיוף את הסגולות האלו, כי אז יש לאחוז בדרכים מיוחדות בלימוד המקצוע הזה, ולטטות במקצת מן הכללים של ספורט הסיוף הטהור; והטעם לכך ברור: במקרה הראשון בא הסיוף לסייע לחינוכו של החייל, בעוד שתורת הסיוף הטהור מתכוונת לחנך את האיש, שיהא ספורטאי מושלם וידע לעמוד במבחן-התחרויות עם כלליהן המורכבים.

אחד ההבדלים מתבטא בבחירת סוג-הנשק ללימוד. כדי להפחית את ההוצאות וגם מסיבות חינוכיות טוב להשתמש במקל בקבוק, באורך של 110 ס"מ ובעובי של 2.5 ס"מ. להשלמת הציוד נחוצים עוד מסכה קלה וכסית-בד אחת, המכסה את פרק-היד. כאב קל בשעת הפגיעות הוא גורם חינוכי חשוב ומעורר לתנועות-הגנה ממשיות, מבלי לגרום נזק לגוף. השטח המותר בפגיעה צריך לכלול את כל הגוף (גם את הרגלים). היד המסיימת והרגל המתקדמת הן הן המטרות העיקריות, כדי לעשות את האויב לבלתי מוכשר להמשיך בדוֹ-קרב. בקביעת המנצח יכריע לא מספר המכות אלא איכותן. מכת חזה קלה, למשל, אינה גוטלת את כושר הפעולה, לא כן פגיעה מוצלחת בזרוע ודקירה בצד. טוב לחנך את הסייפים להשתמש גם בידם השמאלית, כדי שיוכלו, לאחר הפגעים ביד-ימין, להמשיך את הקרב ביד השמאלית. עיקר הלימוד צריך להיות מכוון לתפישה מהירה של הסיטואציה, להתגוננות נכונה ולמעבר להתקפה נגדית; במקרה האחרון צריך לשלול מהמתנגד את יכולת הנסיגה ולמנוע ממנו את האפשרות להשתמש מן ההתקפה. את המתלמדים יש להציב במרחק של 3 מטרים מהקיר, כדי למנוע בעד נסיגה ארוכה אחורנית ולהכריחם להתקדם ולעבור להתקפה. על החניכים לתאר לאחר הקרב את התנועות במפורט, כדי להרגילם לסיוף מכוון, ולעקור את הפעולה התחושתית האינסטינקטיבית, המכשילה תמיד במצבים קשים. מובן, שמתחילים מתיאורו של קרב קצר ופשוט (3-4 מהלכים), ועוברים בהדרגה לתיאורו של קרב שלם. כדי שהחניך ילמד לחקור את כוונת האויב, משתמשים בשיטה הבאה: המדריך מדגים קרב בהתחשב עם צורת הסיוף האופינית לחניך. באמצע הקרב מפסיקו המדריך, ועל החניך לתאר את מהלך דוֹ-הקרב עד ההפסקה, ויחד עם זה לציין את האפשרויות הנובעות מהקרב הזה. מבלי להביע את דעתו חוזר המדריך עם תלמידו על דוֹ-הקרב עד לנקודת ההפסקה, ואז נמשך הקרב לפי השערת החניך; רק אחר יגמר ההצגה הזאת מנתח המדריך עם התלמיד את הקרב כולו.

בשביל לאמן בסיוף, בשיטה זו, דרושים מדריכים מוכשרים. אכן, לא כל סיוף טוב מסוגל גם להדריך בסיוף. חינוך שיטתי, כאמור, יעשה את הסיוף לא רק לספורט צבאי ממדרגה ראשונה, אלא ישמש גם בית ספר טוב להכשרת מדריכים.

מ ד ו ר ל מ ש ק ו ל כ ל ה

י. דוברבני

מעמדנו ההתישבותי והקרעי ערב חוק-הקרקעות.

א.

שטחה של ארץ-ישראל המערבית הוא, לפי הערכות ממשלתיות, כ-27.009.200 דונם. מזה בצפון הארץ 13.739.200, ובדרומה (הנגב), יחד עם ים המלח, 13.270.000 דונם. השטח הראוי לעיבוד בצפון הארץ הוא, לפי הערכות הממשלה, 7.208.530 דונם, ולפי הערכות הסוכנות היהודית 9.197.000 דונם. לראשית שנת 1937 היו ברשות היהודים בצפון הארץ 1.323.000 דונם (9,6% מכלל השטח) ובדרום 119.000 דונם (0,9 אחוז מכלל השטח)*. עד אמצע 1939 נוספו ליהודים עוד כ-75.000 דונם, ושטח האדמות בידי היהודים הגיע, אפוא, ל-1.517.000 דונם, וזו חלוקתו לפי המחוזות.

אדמות יהודים בארץ-ישראל באמצע שנת 1939:

הנפח	שטח הנפה	ראוי לעיבוד**	סה"כ אדמת היהודים
עכו	809 369	374 030	16 000
צפת	694 422	351 782	102 500
טבריה	453 446	292 406	191 000
נצרת	482 742	325 016	121 000
בית שאן	360 859	286 636	101 500
היטה	1 024 165	605 859	357 000
הל-כרם	757 090	572 035	122 800
יפו	334 576	298 156	118 900
רמלה	925 952	633 630	122 500
ירושלים	515 943	223 346	26 600
עזה	1 110 697	870 058	24 000
גינין	871 119	502 846	4 400
שכם	1 637 498	726 291	—
רמאללה	686 564	372 811	—
בית לחם	669 344	86 608	900
יריחו	340 702	29 403	—
הברון	2 064 712	657 609	4 800
	13 739 200	7 208 530	1 313 900
	693 000		41 000
	27 009 200		1 354 900
סה"כ כל א"י המנדטורית			

זכיונות שבידי יהודים:

צפון ודרום ים המלח	76 000
החולה	42 750
קיסריה	25 500
שונים	17 850
סה"כ אדמת היהודים	151 700

מכלל אדמת היהודים שייכים — לקהק"ל 444.000 דונם, לפיק"א 469.000 דונם, למרסים 804.000 דונם.

* שני המספרים כוללים גם את שטח הקונצסיות שבידי היהודים.
 ** המספרים על אדמה הראויה לעיבוד לקוחים מתוך הערכה ממשלתית. לפי הערכה יהודית מגיע, כאמור, השטח הראוי לעיבוד בצפון הארץ ל-9.197.000 דונם.

זהו פרי מאמצי העם היהודי לגאולת אדמת מולדתו במשך ששים שנות ההתיישבות בארץ.

העם חסר-הקרקע הספיק בתקופה ארוכה זו לגאול רק את החלק השביעי מן האדמה הראויה כיום להתיישבות בצפון הארץ. והו הסך-הכל לפעולת ההון הלאומי (הקרן הקימת לישראל). ההון הציבורי (יק"א, פיק"א) והיוזמה הפרטית. אמנם לא מעטים היו הגורמים המעכבים. לא נמנה כאן את כל המכשולים שבהם נתקלה גאולת הקרקע עד כיבוש הארץ על ידי הבריטים. אבל נזכיר קצת מן הסיבות בתקופה שלאחר הכיבוש. כגון: 1) חוסר עזרתה של ממשלת הארץ להתיישבות היהודים. לא רק שלא מסרה לרשות ההתיישבות היהודית מאדמותיה כהמלצת המנדט, אלא שאדמת עמק בית-שאן וקרקעות ממשלתיות אחרות חולקו לאפנדים ערבים ולבדואים, בלא הבחנה יתרה. ועד היום הנן ברובן שוממות ועזובות. 2) פריחת הספסרות בקרקעות מתקופה לתקופה, אם בשל הרחבת מטעי ההדר, ואם בשל תכניות מדומות של בנין ערים וערי-גנים בכל חלקי הארץ. 3) מיעוט אמצעים של הקרן הקימת - המכשיר הלאומי העיקרי בגאולת הקרקע, שרק היא יכולה לקנות קרקע בכל התנאים ובכל הזמנים.

רבים וגדולים הם השטחים העזובים, הבלתי ראויים לעיבוד. שיד עובדי האדמה העברי יכולה להפוך אותם לישוים תרבותיים מפותחים. מבלי שים לב לפעולת האינטנסיפיקציה הרחבה, שהנהיג החקלאי היהודי, עוד כיום רוב אדמת הארץ מעובדת בצורה אכסטנסיבית ופרימיטיבית, ורק עמלו, תרבותו וחריצותו של האכר העברי יהפכו אותה למקור מחיה וקיום להמוני חקלאים נוספים. אך בצפון הארץ בלבד יש, לפי הסטטיסטיקה הממשלתית, יותר מששה מליון וחצי דונמים שאינם מוכשרים לעבוד!

בשנתים האחרונות ירדו מחירי הקרקע בארץ - ירידה ניכרת מאוד לעומת השנים הקודמות. - (בכמה מקרים פי שלוש ומחצה). עם זה עלינו לזכור, שגם מחירי הקרקע הנוכחיים בארץ ישראל הנם פי 5 או 6 יקרים מן המחירים הממוצעים בארצות השכנות (סוריה, עירק). וההכנסה הצפויה ממכירתן לבעל הקרקע הערבי היא בבחינת פרמיה עצומה. המשבר הקשה בפרדסנות גרם להפסקת מטעי ההדר, על כן יורדים ויוסיפו לרדת. המחירים לא רק של אדמות החקלאות המעורבת אלא גם של אדמות השפלה, המכוונות בעיקר למטעים וקרובות למרכזי הישוב בארץ.

ב.

בראשית שנת 1937 - הגיע מספר הישובים החקלאיים היהודים בארץ ל-203. בשלוש השנים האחרונות נוסדו 57 נקודות חדשות; מהן 8 בגליל העליון, בסביבות חניתה ובעמק החולה, 6 בגליל התחתון, 10 בעמק בית-שאן, 8 בעמק יזרעאל, 3 בהרי אפרים, 6 בעמק זבולון. רק אחת (!) בהרי ירושלים, ורק שתיים (1) בדרום. שאר הנקודות הן ביהודה ובשומרון.

להתיישבות החקלאית העברית נוספו בשלוש השנים האחרונות אזורים חדשים - עמק בית שאן, עמק החולה, הרי אפרים. הישובים החדשים - הנבנים תחילה בצורת חומה ומגדל, שנעשו כבר מושג היסטורי - הופכים להיות כפרים שלמים, המפרנסים אלפי עובדים. מספר העובדים בנקודות החדשות עולה על 6000. רוב הישובים חוברו ע"י כבישי עזר אל הכבישים המרכזיים בארץ.

ברוב המקומות האלה הוקמו כבר בניני דירה ומשק, הותקנו מפעלי השקאה,

נעשתה עבודת הכשרה רבה בקרקע (ניקו, סיקול). בימים הקרובים נגשים להקמת 900 חדרי דירה נוספים - בניני-קבע. שטח הקרקע המעובד בישובים החדשים עולה כבר על 150.000 דונם. קרן היסוד, המחלקה לישוב יהודי גרמניה, הקרן לעזרה ובצרון, גי"ר וכופר הישוב - השקיעו בישובים אלה כחצי מליון לא"י. מפעלי ההתישבות הג"ל בוצעו בשלוש השנים הקשות ביותר לישוב העברי ולתנועה הציונית. לו התחלנו בטימפו זה בפעולתנו הקולוניזטורית לפני עשרים שנה לאחר הצהרת בלפור - היה מעמדנו הפוליטי כיום אחר לגמרי.

והרי זה אומר לנו, כי בפעולתנו להבא עלינו לא רק להמשיך בקצב השנים האחרונות, אלא לשאוף גם לקצב מהיר יותר. גורמים אחרים אשר ירצו להחיות את הארץ, ואשר יהיו מסוגלים לכך - אינם, אינם גם כיום.

ג.

ארץ-ישראל מסוגלת לגדל את רוב המצרכים החקלאיים, שהישוב העברי זקוק להם. בשנים האחרונות גילה המשק החקלאי המעורב יכולת יצירה רבה. הוכנסו זנים חדשים בצומח, הושבחו הגזעים המקומיים והמעורבים בבעלי-החיה. הגנענו ליבולים ותנובות - שאינם נופלים מאלה שבארצות החקלאיות המתקדמות ביותר. וההתישבות החקלאית העברית מוכנה תמיד להגדיל את הייצור ולהרחיבו, כדי לאפשר קליטת עולים חדשים וכדי להבטיח את ההשברה לישוב העברי העירוני, בימי שלום כבימי מצור ומצוקה.

ועל-אף כל זה רב הוא היבוא החקלאי לארץ. התוצרת הזולה של הארץ גופא ושל הארצות הסמוכות מתחרה בצורה קשה ביותר בתוצרת האכר העברי - שרמת חייו היא, בהכרח, גבוהה יותר משל הפלח בארץ-ישראל, בסוריה ובמצרים. ולצערנו, אין כמעט כל הגנה על התוצרת החקלאית, והשוק העברי מוצף פעם בפעם בתוצרת זולה של הארצות השכנות.

אכן, יש מקרים שהצרכן העברי אף אינו יודע, כי כמה וכמה מצרכים חקלאיים יכול כבר המשק החקלאי העברי לספק במלואם, ואין עוד כל צורך להביאם מחו"ל. אנו נותנים כאן את רשימת היבוא בסוגים אלה בשנות 1936-38:

טבלת האימפורט החקלאי שאפשר להחליפו בתוצרת הארץ.

	1938		1937		1936			
	לא"י	הכמות	לא"י	הכמות	לא"י	הכמות		
מספוא לבהמות	40 975	7 009	63 332	11 393	68 821	12,330	טן	
עופות	46 763	728 656	89 153	1 261 922	161 741	1 919 820	מספר	
בנינה	37 331	538	41 843	618	35 514	563	טן	
בצים	140 791	76 391	182 529	92 909	190 181	91 225	(1000)	
תפוחי אדמה	88 915	18 879	85 411	17 695	105 266	17 604	טן	
ירקות טריים אחרים	55 239	12 314	67 977	13 498	67 558	12 901	"	
פירות טריים	174 372	12 501	181 618	14 246	246 169	14 067	"	

עם ראשית המאורעות בארץ, כאשר נעשה הנסיון להרעיב את הישוב העברי בערים, נדרש הכפר שלנו להבטיח את השברת העיר במצרכים חקלאיים. במשך שלוש השנים האחרונות, שהצרכן העברי בעיר שמר אמונים לתוצרת הכפר העברי, גדל הייצור אצלנו בכמה ענפים - וביחוד בחלב, ביצים, ירקות, פירות - במידה

ליכרת. ייצור הביצים במשק העברי, שעלה ב־1937 ל־39.5 מיליון, הגיע ב־1939 ל־58 מיליון. ירקות ותפוחי אדמה עלו מ־8000 טון ב־1936 ל־16,000 טון ב־1939. שטח גידולי השלחין (מלבד מטעי הדר) היה בסוף 1936 21,348 דונם – ונוספו בו עד מחצית 1939 במשקי הסוכנות היהודית בלבד כ־16,800 דונם חדשים. הגידול הכולל עולה, כנראה, ל־100%!

ב־1939 הושלם מפעל ההשקאה בעמק יזרעאל המערבי („מקורות“). המפעל הזה יאפשר עוד בשנים הקרובות להכניס גידולי שלחין בשטח של 8–10 אלפים דונם נוספים. אדמות שלחין אלו מיועדות בעיקר לגידולי ירקות ומספוא. עם הרחבת שטחי המספוא יוכל משק החלב להפחית בקניית אספקה מהחוץ.

אם הצרכן העברי יקיים גם להבא את נאמנותו לתוצרת החקלאות העברית, וגם הממשלה תגדיל את הגנתה על התוצרת החקלאית המקומית (ע״י הגבלת האימפורט מהארצות הסמוכות או ע״י תיקון החוזים המסחריים לטובת הארץ) – תהא האפשרות להגברת ייצור נוספת בכל הסוגים הללו: מספוא, עופות וביצים; חלב ותוצרת חלב, ירקות ותפוחי־אדמה ופירות חיים. הרחבת הייצור תביא להוזלת התוצרת העברית. היא מאפשרת הקמת ישובים חדשים, וקליטת אלפי עולים נוספים בחקלאות. חריפות יתירה נודעת לשאלה זו מאז עלתה הדאגה לאספקה בימי המלחמה. כפי שאמרנו, ישנם כבר מצרכים שהמשק החקלאי שלנו יכול לספק אותם במילואים. אולם, אם ידע החקלאי העברי, שהשוק לתוצרתו מובטח, יוכל להגביר בקצב מזורז את הייצור גם בענפים אחרים. שפיתוחם מחייב השקעות לזמן ממושך יותר (מטעים, תעשיות חקלאיות, גידול בקר וצאן, גידול זרעים וכו').

תהליך האינטנסיפיקציה של המשק החקלאי העברי, וכן הכנסת זנים חדשים וגזעים משובחים – לא פסקו, כאמור, בימי המאורעות, והם הולכים ונמשכים גם בימים אלה. אם לפני 3–4 שנים הגיע הייצור החקלאי שלנו ל־25% או 30% מתצרכתו של הישוב העברי, הרי כיום הוא עולה כבר על 50%. ובשנה הקרובה יוכל המשק העברי להבטיח הספקה מלאה לישוב העברי בחלב, ירקות, תפוחי אדמה ופירות, וכן יוכל לספק את המספוא לרפת. כמה ממסיבות המלחמה, בפרט ריכוז צבא רב בארץ־ישראל ובסביבותיה, פותחים שוקים חדשים לתוצרת חקלאית משובחת. תנאי השוק להרחבת התישבותנו החקלאית – נתונים בידינו; הנוער שלנו הוכיח כי מסוגל הוא להיהפך במשך זמן קצר לחקלאי פעיל; החקלאי העברי הראה את יכולתו להפוך את אדמת הארץ למקור ברכה. על היהודים היושבים בארצות השלמות מוטל עתה לתת את חלקם הם לגאולת הארץ ולהקמת משקנו בתוכה. על הישוב וכלל־האומה ליצור מחדש את התנאים המדיניים להרחבת הגבולות.

לְקַטְפֵּי הַלֵּל

הרהורים על „אֶרְצֵינוּ“

הרשימה הנתונה מטה הודפסה לפני זמן קצר בטאן הצרפתי:
• מוצאו של הביטוי „אֶרְצֵנוּ“ הוא ממקור צבאי. בימים שהיתה קיימת עריין

הצורה הישנה של עמידה לצבא – היה פירוש הביטוי הזה: „ממלא מקום“. מחליף, שהיה נשכר בכסף על ידי המירון האמיד לשרת בצבא במקומו. אחר־כך התרחב המושג, ובא לציין את החילים שאינם

משתתפים בצבא הפעיל, אלא שהם מחויבים להצטרף אליו בשעת מלחמה. משנעשה ביטוי זה לשנור גם בחיים האזרחיים, התחילו להשתמש בו כדי לציין כל תחליף של איזה פרודוקט שהוא.

ההתכונות לסכנת-מלחמה, החטש מפני בלוקדה, והצרכים המרובים של צבא מלחמה גדול בימינו – כל אלה החישו את המצאת הארזים, ואת השימוש בהם. השאיפה היא לתת תמורת הפרודוקט הטבעי החסר, או העלול לחסור, פרודוקט מלאכותי בטוח. נתן כזה דוגמה. נניח שיש במדינה מחסור בכותנה, ואולם הכותנה מורכבת מהאית (צ'ולווה) בדומה לעץ ולנייר, והמדינה תייצר או קְבֹכֶת מנייר, וכן תַקְבֵר באופן חימי את העץ על מנת להפיק ממנו כותנה מלאכותית, או חמרי נפץ טונים. במקום שיורגש חוסר בצמח, יפיקוהו מחלב. החימיה יודעת מכבר להוציא מהחלב חומר מוצק כתחליף לצמר – הנללית, וראי שהארזים אינם שוים בערכם לפרודוקטים הטבעיים, אולם ההכרח מחייב להסתגלות. אנב. כדי להוסיף חווק לארז, היו נוהגים בזמן הראשון לַעֲרֹב אותו עם פסולת של פרודוקטים טבעיים, כגון פסולת ושרירים של צמר או כותנה טבעית.

והוא הדין בקפה. בזמן של בלוקדה יחליפוהו בבלווי-אלון קלויים כראוי. הקפאין, העיקר שבקפה, יחסר אמנם, אולם חובה להסתפק במה שיש. ואולי אפשר לבקש ולהוציא מן הפחם את התמצית אשר תקנה טעם של קפה לבלוטים אלה, אשר בימי שלום נוהגים לפטם בהם את החזירים? הלא מופתה-הפחם – שהוא עצמו הנהו תחליף לזפת-העָשָׁן – מוציאים את התחליף לנייל, הראוי, כפי שאומרים, לכמה סנימאפה; וכן מפיקים ממנו את הקינמון המלאכותי, המנסה להתחרות אפילו בקינמון הצמחי, הריחני והנהדר שבא אלינו מאמריקה.

אולם זוהי רק דרגה ראשונה בהתפתחות התחליפים. פרודוקט נַפְלִי (צְמָחִי) הוחלף באחר, אף הוא מעולם הצומח או החי.

החימיה – היא אשר מלאה את תפקידה בטרנספורמציה זאת. אבל אם פָּךְ, האם לא מן הראוי לפנות אליה שוב, כדי לבצע תמורה בחומר, שהוא אמנם מְיֻנְרָלִי כיום, אבל מקורו הוא נַפְלִי, כמה, למשל, הפחם, – חומר גם, הניתן, עם זה, לתמורות, עד להפליא. החימיה מצליחה כיום להפיק מן הפחם את הקאוציק ואת הנפט. תחליטים אלה מחירם יהיה יקר ממחיר הקאוציק האמיתי, שנתגלה עֵי לֹא־קִינְמִין באמריקה הדרומית, או מהנפט המובא מחוץ; אולם בימי-מלחמה אין מבקשים חשבונות רבים. אפשר להוסיף ולהתכות בדוגמאות של תחליפים הנוצרים בהשפעת המלחמה. אם גם מחירם יקר מאד לעומת מחיר הפרודוקט הטבעי, אף כשזה מובא מחוץ, ואף-על-פי-כן, אין לבטל משום כך את כולם מראש. יש מהם שקוניהם לעצמם זכות-קבע לשימוש רגיל בחיים.

רוב הקולרִיטִים – מקְרִי-הצבֵּע – היו מופקים לפנים מחמרים ונטיליים או אנימליים; – ניוצאים מהכלל היו הכרומית (האוקרה), התכלת, והשָׁרָן (קופֶלֶט), אייאלה, ירוקים ו.אדומים, שהיסוד שלהם ברזל, נחושת וכספית]. אודסיה-הורית, – מוצאו מתולעת-הָפְנִי (קוֹסִינִיל); האינדינו-פרי צמח אֶבְסוֹטִי; הכתול של פֶּסְטָל, את כל אלה יוצרים כיום – ובמחיר נמוך יותר – משמן-הפחם, וכן גם בנוגע לחמרי-הנפץ ומיני-הבושם, טלפעמים הם נוצרים ממקור אחד.

קורות הקְרִינִיה – תחליפה של החמאה – משעשעות מאד. בראשונה היו מפיקים מרגרינה טובה מפסמותיה של הפרה; אחר-כך נוכחו לדעת, שאפשר להפיק מרגרינה פחות משובחת, אולם טובה למדי, מכל הצמחים השמניים, וביחוד מאנזייה-קוקוס, מויתים ועוד-צמחים אחרים. על ידי הַפְּעֵלָה חימית אפשר להוציא מחמרים אלה את הסבון, הַפְּיֻאָרִין, ואת המרגרינה (הבלוקדה מונעת מנרמניה לקבל את הצמחים למרגרינה, סטיארין וסבון).

מיוחדות במינן הן תולדות הסוכר.

הסוכר אשר אנו משתמשים בו כיום הנו תחליף בשרנה שלישיית. מאז ומתמיד השתקפו האנשים לסוכר, כמו למלת. זהו מוון הכרתי. ואת טעמו הנעים מתבכים מאד הילדים, ואף אנשים מן הגועים הפרימיטיביים ביותר וכן בעליהחיים. זמן רב היו הדבורים המספקות היחידות של הסוכר האמיתי באירופה, — זה הדבש. הסוכר שבזמננו הוא תוצאה של תחליף כפול. תחילה בא סוכרהקנה, שמוצאו מהודו ומהעולם החדש. קנה זה הועבר לבמה מקומות באיטליה ובמרוקו. מוסלמי אפריקה הצפונית וערב חשו ביותר את הצורך בו, מפני נזירותם מאלכוהול. אולם היצרן הגדול של הסוכר למן המאה הט"ז ועד תחילת המאה ה"ח, היו, איי-הודוהמערבית באמריקה. בימי מלחמות נפוליון היה מחסור סוכר בצרפת, מפני ההסגר שאנגליה הטילה עליה. הסוכר חרל להגיע. חסרנו העיק ביותר מחמת השימוש בקפה שנפוץ אז בכל מעמדות החברה בצרפת.

והנה עיד בשתרתימים היה ידוע, שהסלק נותן מיץ מתוק שטעמו איננו ערב לחיך, כי הוא חריף מדי, וכאילו חרוך. אולם בשעת הדחק באה החימיה לעזרה. היא הוציאה את טעם הלואי הניל מן הסלק, ותרכות. סלקהסוכרי התפשטה בכל אירופה, מצרפת ועד רוסיה, פרט לסקנדינביה ואנגליה. אנגליה היתה מעוניינת להשתמש בסוכרהקנה הבא ממושכותיה, או גם להכניסו מהיבשת במחיר נמוך מאד. על כן מסתבר, שגרמניה לא תהיה חסרה סוכר בזמן המלחמה, בלתי אם יחסרו לה עובדים חקלאיים. לעומת זאת יחסרו לה הצמר האמתי, הכותנה הטבעית, עור טבעי ונפט. לפי שהתעשייה שלה עולה על חקלאותה, חסרים לה כבר עכשו: — תבואה, שומן, חמאה, בשר, ירקות, וכל מיני פירות. גם אורז יחסר לה, ואף פחם לא יספיק לה כשהמלחמה תהפך למלחמה ממש. אפשר, אמנם, שיעלה בידה להשיג פחם מתוך הטלת-איום במשך זמן-מה על

אי-אילו ארצות ניטרליות, או מירו של שותפה המזרחי המזור והמסופק. גם אספקת הדגים לתזונה הצומצם מפני חוסר אפשרות-הדיון כתופי הים הצפוני. כמה מתכות, כגון המגנז והנחושת תחסרנה לה בשלמות או באופן חלקי. בגדון זה לא יעלו 'ארוצים' — כי אין ליצור תחליפי-מתכות.

העולם יש לו יסוד להאמין כי גרמניה תנוצח במלחמה. מה יהיה אז בסופם של התחליפים שניצרו בלחץ הכרחה? היהיה נורלם כנורל סוכרהסלק המתחרה בסוכר הקנה, וכנורל המשרהמלאכותי העומד בהתחרות עם המשי הטבעי? אם כך ואם כך, הרי אנו למדים, שהמלחמה נותנת אותותיה עוד לדורות רבים אחריה, בהשפיעה על התפתחות התרבות הכללית של האנושיות.

מדות ההלאמה בתעשייה הגרמנית

זה כמה שנים, שאין ספק בדבר, שהתעשייה הגרמנית נתונה למעשה לרשותה של ארמיניסטרציה ממלכתית. זכויותיו של בעל בית-החרושת (או של חברת-המניות) הן מוגבלות מאד. הפקידות הממשלתית-הנאצית היא המחליטה באיזה המרים נלמייס צריך ביהיה להשתמש, איזה סכר עבודה עליו לשלם, ומה הן הסחורות שעליו ליצר; כן מחליטה המדינה על דרכי ממכר התוצרת — אם לפנים הרייך ואם מחוצה לו — ועל תנאי הממכר ומחיריו.

אולם עד הזמן האחרון לא היה ברור די צרכה אם המדינה מסתפקת בשלטון על תכנית הייצור, או שהיא שליטה גם על רו-תיהייצור? מאזי החברות הגרמניות הגדולות לשנת-העסקים 9-1938, שנת-פרסמו בימי מרץ הראשונים בעתוני גרמניה, נותנים תשובה ברורה גם לשאלה זו. והתשובה היא: המדינה הנאצית פלאימה לא רק את הנהלת-התעשייה, כי אם גם את רוחיה. כ-90% של הרוחים הקפיטליסטיים הוחרמו ע"י המדינה כבר בימי השלום! הטבלא הניתנת מטה מראה את היחס

ההדרי בין הדיינדנדים והמסים בשנת 1938-9 בשלושה קונצרנים גרמניים ענקיים:

שם החברה	ס"ה מסי-הממשלה	ס"ה הדיינדנדים	% המסים מכלל הרויות
חברת החשמל הכללית (AEG)	50.6 מליונים מרק	7.2 מליונים מרק	87%
אגודת-הפלדה ("Stahlverein")	202.0	27.6	88%
הקינצ'רן של סימנס	138.0	8.85	94%

ספק, אם בשנת העסקים 1939-40 ישאר הן קפיטליסטי כלשהו בידי בעל-התעשייה הגרמנים, ואם לבעלותם יהיה איווה-שהוא תוכן ממשי.

על קצב ההתפתחות שבהתרמת הרווחים הפרטיים קשה לדון, כאשר ברוב המקרים אינה ניתנת שום השוואה עם המאזנים בתקופה הלפני-נאצית. אולם, חברת-החשמל הכללית מביאה השוואה אחת השופכת אור רב על הדבר.

לסיכומי הטבלא יש להעיר שתי הערות: א) 87%-94% מהרויות, הנופלים בידי הממללה, לא נותנים עדיין את התמונה המלאה של התרמת הרווחים הפרטיים, כאשר גם מהאחוזים הנשארים ברשותם של בעל-המניות נובח הממשלה מסים וכן גם תרומות לטובת מפעלים נאציים שונים; ב) הסיכומים הניל הם מימי השלום (שנת העסקים נגמרת ב-30 לספטמבר), וברור שבמי המלחמה מדת התרמת הרווחים הפרטיים היא גדולה יותר, אפשר להטיל

היחס ההדרי בין דיינדנדים ומסים, בחברת-החשמל הכללית:

שנת	דיינדנדים	מסים	% המסים מכלל הרויות
1928:9	15.2 מליונים מרק	12.1 מליונים מרק	44%
1938:9	7.2	50.6	87%

ביותר מ-400%! תקות כמה תונים קפיטליסטיים בגרמניה להבנות מהמשמר הנאצי אוכוכה, איפוא, באופן הקטסטרופלי ביותר.

המספרים הניל מראים, שסיה הדיינדנדים ירד ב-AEG במשך עשר השנים ביותר מחצי, סיה המסים עלה, לעומת-זה,

מדור להגנה בפני גזים והתקפות מהאוויר

מ. נמצא"כי

ה. ג. א. בתי-הספר

בעית ה.ג.א. בתי-הספר היא חלק מהבעיה הכללית של ההתגוננות בפני התקפות אויר.

בעיה זו מטפלות בה האגודות המקומיות של ה.ג.א. ומחלקת החינוך של הוועד הלאומי. היא נובעת למורים כצבור מאורגן, לתלמידים – שהם נושא הבעיה ולהורים – המעוניינים בה ענין ישר. למעשה הממשלה היא, שהיתה צריכה להיות הראשונה ליטול על עצמה את פתרון השאלות הקשורות בהבטחת חיי הילדים ובהמשכת חינוכם בשעת חירום, ופעולתה צריכה היתה להעשות מתוך שיתוף עם הגורמים שהזכרנו לעיל ובאמצעות הרשויות המקומיות; ברם עד היום לא עשתה הממשלה כלום בנידון זה. הדאגה לכך היא לעת עתה בבחינת "יומה פרטית". אדישות הממשלה לגבי בעיות ה.ג.א. בתי-הספר אינה יכולה לשמש נמוק להזנחתן, ויש לדון על כל השאלות בהיקפן המלא ולהתוות את הדרך לפתרונן.

אם כי נודעת חשיבות לכך, הן מנקודת השקפה חינוכית והן מנקודת-השקפה ציבורית, שגם בזמן מלחמה ימשכו הלמודים בתי-הספר, ברור, שיש להתחשב בראש וראשונה בשאלות בטחון חייהם של הילדים. על המעוניינים לדון ולהחליט, בהתאם לסכנה הנשקפת במקום זה או אחר, אם יש לכפות על ההורים לשלח את ילדיהם לבית הספר בשעת סכנה של התקפה מהאוויר, ימצאו מקומות שבהם יהא הכרח לסגור את בתי-הספר מפאת הסכנה הכרוכה בהמשכת הלמודים, כגון הערים הגדולות, ומאידך גיסא – במושבות המרוחקות אפשר יהיה להמשיך בלימודים.

כדרך כלל, הונח כעקרון יסודי בהתגוננות בפני התקפות אויר עקרון ה"פיזור", כלומר פיזור האוכלוסייה של הערים הגדולות, שנשקפת להן סכנה של התקפות מהאוויר, כדי שלא יהיו מכוונים במקום מסוים במידה כזו, עד שבמקרה של הרעשה יפגע בבת-אחת מספר אנשים מרובה, הן מפצצה אחת והן מהפצצה אחת. לפיכך, בשעת חירום מפנים את הערים מאותו חלק של הישוב האזרחי שאין לו הכרח להמצא בהן, ובראש וראשונה מפנים את בתי-הספר מהמקומות המסוכנים ומעבירים את הילדים למקומות יותר בטוחים.

קשה אמנם לקבוע בדיוק את גבולות המקומות המסוכנים והבטוחים, אולם באופן כללי מחלקים את הארץ, מבחינת הפינוי, לשלושה איזורים: מסוכן, ניטרלי ובטוח. האיזור המסוכן, שממנו יש לפנות חלק מהתושבים, כולל את הערים הגדולות ומחוזות התעשייה; את האנשים מהאיזור המסוכן צריך לקלוט האיזור הבטוח. איזור זה משתרע הרחק ממטרות צבאיות ובו נכללים הכפרים, המושבות וכיו"ב; האיזור הניטרלי הוא אותו חלק הארץ שאינו קולט את האנשים מהאיזור המסוכן, אך אין מפנים גם ממנו.

מהאמור לעיל נובע, כי הדרגה הראשונה בארגון פינוי בתי-הספר היא קביעת האיזורים, בהתחשב עם מידת הסכנה הנשקפת לארץ כולה מהתקפות אויר, וזו הנשקפת לכל איזור ומחוז במיוחד. אולם זהו, כמובן, תפקידה של הממשלה המרכזית.

הקבוצה זאת בהתייחסות עם המוסדות הנוגעים בדבר, ואמנם, באנגליה הורכבה ועלה מיוחדת לפינני, בראשותו של סיר ג'ון אנדרסון, ומסקנותיה נתקבלו על ידי הממשלה והונחו כיסוד לכל פעולת הפינני. גם בארץ-ישראל צריכה הממשלה לעשות כן, ובמידה שהדבר נוגע לישוב העברי - הרי שיתוף הסוכנות היהודית והועד הלאומי בדיונים ימנע בעתיד אי-הבנה ויביא לידי שיתוף פעולה של הישוב העברי בהגנה הפסיבית של הארץ בכללה.

הדרגה השניה בשאלת פינני בתי-הספר הוא ארגון היציאה והקליטה. יש לקבוע, אם פינני בתי-הספר יבוצע ביחידות מאורגנות על מוריהן, או שאין יכולת לארגן את הפינני בדרך זו, ויהא צורך שהתלמידים יתפזרו אחד אחד בבתי-משפחות הגרות באיזורים בטוחים, או, אולי, צריך להמליץ על כך שהאמהות תלווה על הילדים. כן עומדת השאלה, במקרה שבמשפחה נמצאים, למשל, 3 ילדים הלומדים בבתי-ספר שונים - אם כל אחד צריך לצאת עם בית-הספר שלו, או שדרוש סידור המאפשר לשלושת הילדים להמצא יחד?

שאלה נוספת היא: מי הם הרוצים ללכת? אין מקום לפינני מתוך כפייה. אפשר רק להמליץ על הפינני, אבל אין להכריח את ההורים שישלחו את ילדיהם, וטעות היא לחשוב כי בלונדון, למשל, אין למצוא עתה ילדים*. צריך לסדר משאל לדי לקבוע מי מסכים לשלוח את ילדיו בשעת פינני בתי-הספר. הנסיון בארצות אחרות מראה בדרך כלל, כי החלק המכריע של ההורים מעריך את ערכו של אמצעי הגנה זה. כן יש לברר את מספר הילדים בגיל בית-הספר, שיהא צורך להעבירם ולבדוק את אפשרות הקליטה של המקומות השונים באיזור הבטוח. אנו נתקלים כאן בעובדה שמספר מקומות קליטה בקרב ישובים קיימים הוא מועט מאד. אם באנגליה למשל הוסיפו למקומות הקליטה "פליטים" בשיעור של 18%-19% ממספר התושבים הקבועים שבהם, הרי פה בארץ יוצא, שיהא צורך להוסיף 300%-400% ביחס למספר התושבים של מקומות הקליטה. לפיכך יש לשקול את האפשרות של הקמת מחנות במקומות הקליטה. גם באנגליה נפתרה בעית הקליטה בחלקה ציי הקמת מחנות, שהותקנו לצרכי רבע מיליון ילדים. מן המותר להדגיש, שאין מחנות מסוג זה דומים למחנה צופים המתוקן לשבוע ימים; הכונה היא למחנה שבו צריכים הילדים לשהות במשך חדשים, ואולי, שנים. הילד זקוק למקומות שינה, אכילה ולימוד, וכן לבתי-חולים, מגרשי משחק, מכבסות וכו'.

קיימת גם דרך שיכון אחרת. בשעת חירום קשה לבצע את הקמתם של המחנות מפאת המחסור בחמרי בנין וכיו"ב, ומתעוררת השאלה אם לא לראות כמפעל כלכלי לאומי את שיפור תנאי השיכון בקבוצות ובמושבים, כדי שיוכלו אח"כ לקלוט את הילדים מהאיזורים המפונים. במידה ידועה יפתור הדבר עתה גם את שאלת חוסר העבודה. באנגליה, למשל, תוכנו תכניות הפינני בהתחשב עם התועלת הכרוכה בהן לעת שלום. המחנות הוקמו במקומות, שיוכלו לשמש בהם בתי-מרגוע לפועלים ומחנות קיץ לילדים.

הוצאות הפינני תעלינה כדי מאות אלפים לירות. נוסף להוצאות היסוד יש גם לכלכל את הילדים במשך תקופת המלחמה. כן צריכים במבטול, כובסות, תופרות וכו', שיש לספק להן את צרכיהן. לגבי חשיבתה של שאלה זו תוכל דוגמת

* יש להעיר, כי בזמן האחרון מסקנות העתונות האנגלית הרצינית בדבר הצלחתו של פינני-רות: כמחצית המפונים* סלונדון חזרו בינתיים. מתגברת כעת הנטייה, במקרה של החמרת המצב, לבצע פינני-חובה - המערכת.

חיפה ללמדנו הרבה. בספטמבר, עם פרוץ המלחמה, סברה הממשלה שיהא צורך להוציא מחיפה 35,000 תושבים. אנשי ה.ג.א. עוררו מיד את שאלת האחריות, ולא רק על הובלת האנשים למקומות הקליטה, אלא גם על ההוצאות הכרוכות בהעברת "המפונים" וכלכלתם במקומות הקליטה. בפגישה עם מושלי הגפות הקולטות בצפון הסבירו באיכות הישובים היהודיים, כי עם כל רצונם לשאת בעול הפינוי, הריהם יכולים לתת רק קרקע לצריפים, שמירה ומים, אך אינם יכולים לספק אמצעי שיוון, כלכלה, לימוד וכו', למספר אנשים העולה פי כמה ממספר תושביהם הקבועים, או אף למספר קטן יותר. לא קשה לתאר את גודל האסון, שעלול היה לקרות לו העבירו, אפילו רק ליומים, מספר כה עצום של אנשים, בלא הכנת סידורי הקליטה הדרושים ומבלי שהממשלה תיטול על עצמה את האחריות לפינוי על כל בעיותיו.

לא יפלא, איפוא, אם אני נוטה למסקנה, כי בתנאים הקיימים בארץ אסור להם למוסדות, לה.ג.א. ולמורים לטפל בעצם הפינוי המאורגן של בתי-הספר, אפילו ליום אחד. זה עלול לגרום להרס ולחורבן כלכלי וציבורי. יש לקבוע תחילה את התנאים המאפשרים את הפינוי, ורק לאחר הוצר תנאים אלה צריכה מחלקת החנוך לארגן את פינוי בתי-הספר, באמצעות שירות הפינוי של ה.ג.א. ומתוך שיתוף עם יתר הגורמים המעוניינים בכך.

כסיכום לבעית הפינוי ברצוני להדגיש: מפנוי אין להמנע במצבים ידועים. או שאנו נארגן אותו או שיכפו אותו עלינו, וצריך להזהר מאד מפינוי המוני סטיכי שאי-אפשר להשתלט עליו, כשם שקרה בפולניה. לפיכך, יש לעבד בעוד מועד תכנית מפורטת של הפינוי בכללו ושל פינוי תלמידי בתי-הספר במיוחד. הדגשתי במיוחד את בתי-הספר, הואיל ופינויים מעורר בעיות נוספות, כגון ארגון הלימודים במקומות הקליטה והעסקת הילדים במשך 24 שעות של היממה. עבודתו של המורה הופכת ע"י כך לעבודת חינוך מתמדת לכל היום. דרוש להכין את המורה למילוי תפקידו החדש, הן מבחינה נפשית והן מבחינה ציבורית-לאומית.

בעיה נוספת, הדורשת את פתרונה, היא בעית הקמת מקלטים בבתי-הספר. הננו נתקלים כאן שוב בשאלת קביעת האיזורים, כי אין להתחיל בהקמת מקלטים בבתי-הספר, לפני שידועים תחומי האיזורים. ברור שבבתי-הספר הנמצאים באיזור המסוכן חובה לסגור אותם בשעת מלחמה. מסיבה זו אין צורך בהקמת מקלטים בבתי-ספר אלה.

בה בשעה, באיזור הבטוח ובאותם חלקי האיזור הניטרלי שבהם אפשר להמשיך בלימודים, יש צורך במקלטים בבתי-הספר. צריך להבין שאין החלוקה לאיזורים מוחלטת במאה אחוז, ואין המושגים "בטוח" ו"ניטרלי" מדויקים כמשמעם. סבורים, כי ההפצצה באיזורים אלה לא תהיה מכוונת ונשנית, אולם בכל זאת היא אפשרית. ביחוד אם האיזור אינו משתרע בריחוק מאיזור מסוכן, וגם אי-אפשר לקבוע מראש מה יהא בכונתו של האויב לעולל לנו. אמנם הסכנה הנשקפת לגבע אינה, למשל, כסכנה הנשקפת לחיפה, אולם גם גבע עלולה להיות מופצצת, ובפרט שארצנו קטנה וההאפלה תקשה על מציאת המטרות. מחמת הנסיבות הללו יש הכרח להקים מקלטים לתלמידי בתי-הספר בכל אותם המקומות שבהם הלימודים ימשכו, כלומר באיזור הבטוח ובאיזור הניטרלי.

כרגיל מעריכים את הוצאות המקלט ב"1.750-2.500 לאי לכל נפש. בנין בית-הספר אי-אפשר להתאימו כמקלט; תכנית הבנין של בית-הספר, המחייבת הרבה

אור ואויר, עומדת בניגוד גמור לדרישות ההגנה בפני הפצצות למיניהן. שינוי הבנין כולו מצריך הוצאות מרובות וגם מפחית מערכו כבנין המיועד לבית-הספר. אף אם קיים בבנין מרתף. אין ממליצים על התקנתו כמקלט יחידי עבור כל התלמידים, הואיל ובכל זאת לא יהיה מוגן בפני פגיעה ישירה. מסיבה זו אסור בהחלט לכנס בתוך מקלט אחד יותר מחמשים ילד. סידור חפירות בחצר בית-הספר או בשדה סמוך לבית-הספר, לפי תכנית נאותה, הוא הפתרון הטוב ביותר לשאלת המקלטים עבור התלמידים. באם בעיה זו לא תפתר בעוד מועד, יהא צורך להפסיק את הלמודים בכל הארץ למשך כל הזמן, שסכנת התקפה מהאוויר תהא מאיימת עליה. יש הבדל רב, במובן המוסרי והחינוכי, אם התלמיד נהרג בבית-הספר ואם נהרג בביתו, ואין דין ילד בודד שנפל קרבן כדין טבח של 50-60 ילדים בבת אחת. דוגמה מאלפת היא הפצצת בית-היתומים היהודי בורשה, שעליה הודיעה העתונות ואשר מסיבת ריבוי הקרבנות ועוצה את דעת הצבור העולמי.

ההוצאות על הקמת מקלטים הן מרובות ולשם כך יש הכרח בהשתתפות אקטיבית של הורי התלמידים, וכן צריך שהמורה והילד המבוגר יתנו ידם לעבודה זו בצורת עזרה ממשית בהקמת המקלטים. מקלטי-החפירות דורשים עבורת חפירה קבה וזו יכולה להעשות בידי המורים והתלמידים המבוגרים. המקלטים האלה צריך להקים בהתאם להוראות שאפשר להשיגן באגודות ה.ג.א. המקומיות.

בעיה נוספת של ה.ג.א. בבית-הספר היא התנהגות התלמידים בזמן התקפות אויר. יש להסביר לתלמידים ולהורות להם את כללי ההתנהגות בזמן התקפה אוירית. יתכן לעתים, כי נפץ הפצצה הוא שימשש אות להופעת מטוסי האויב, אולם בדרך כלל יש להנחית, כי התושבים יוזהרו בעוד מועד על התקרבותם של אוירוני השונא. לפיכך צריך, שהתלמידים יבחינו בסימני האזהרה השונים. התנהגות התלמידים בשעה שימצאו ברחוב בזמן ההתקפה מהאוויר או בזמן צפירת האזעקה צריכה גם היא לשמש נושא מיוחד ללימוד. אם התלמיד שומע את אות האזעקה בדרכו לבית-הספר או בשעת חזירתו ממנו, עליו לשוב מיד הביתה (אלא אם נמצא בקרבת מקום לבית-הספר ובו יש מקלט). מובן, כי המקום המסוכן ביותר בזמן ההתקפה הוא הרחוב.

תכנית ההדרכה של ה.ג.א. לתלמידי בית-הספר נידונה עתה בועדה מיוחדת של מחלקת החינוך, והמורים יצטרכו להדריך את התלמידים בהתאם לה. הבעיה של חינוך הילדים להתגוננות בפני התקפות אויר גדונה באנגליה דיון יסודי. רבים היו מתנגדים להכנסת בעיות המלחמה והאימון בהתגוננות פסיבית לתוך כתלי בית-הספר. מיניסטריון החינוך התנגד בתחילת 1938 לשיתוף התלמידים בהתגוננות האזרחית, אך שינה את עמדתו בשנה שעברה, ובאנגליה הספיקו עוד לפני פרוץ המלחמה להקנות לתלמידים את הידיעות ההכרחיות בנידון זה.

כדי שהמורים יוכלו לאמן את תלמידיהם, הם יקבלו הדרכה במקצועות שרות ה.ג.א. לבית-הספר, שהוא אחד השרותים הלאומיים למשמר העם. אנשי השרות הזה יקבלו הדרכה בידיעות כלליות ובמקצועות ה.ג.א. בקורס מיוחד. הקורס יכול להכיל גם אנטי-גיות, אמון באמצעי הגנה בפני פצצות מרסקות וטפול בפצצות מציתות, ונוסף לזה יעברו מחזור של עזרה ראשונה כללית ולנפגעי גזים במיוחד. ברוב בתי-הספר עובדות אחיות, שתוכלנה להגיש עזרה ראשונה, אבל בנימן מלחמה, במקרה של פגיעה, יהיה מספר הזקוקים לעזרה מרובה ביותר, ולפיכך מן ההכרח הוא, שהמורים יהיה ביכלתם להגיש עזרה ולטפל בכבוי דלקות ועליהם לקבל הכשרה לכך. כמו

כן יהיה צורך לסדר כפעם בפעם תרגילי התגוננות שונים, בהתחשב עם תנאי המקום. המקלטים ואמצעי ההתגוננות הקיימים במוסד.
סקרת בקצרה את הבעיות הראשיות של ה.ג.א. בבתי-הספר. הדבר דורש שיתוף כל הגורמים המפורטים לעיל, דיון מהיר אך יסודי, והחלטה ברורה מצד המעוניינים לתת את חלקם להכשחת הילדים בפני התקפות מהאוויר.
יש להמריץ את כל הגורמים לצאת מנקודת הקפאון ולהתחיל בפעולה ממשית ואפקטיבית.

מהפעולה להתגוננות בפני גזים והתקפות-אוויר (ה. ג. א.) בארץ

ספרית ה. ג. א. לספריה נוסף עתה ספר-שימוש מס. 7 - «מסכת הגן לשרות האזרחי» - ובוה הגיע מספר הספרים שיצאו לאור לשה. כן נמסר לרפוס ספר-שימוש מס. 4 - «זהו גזים ושהור חמרים ועצמים».

מסכות-גז. חלוקת המסכות והתאמתן נעשית בחיפה באמצעות מדריכי אגודת ה. ג. א. ובתל-אביב באמצעות המדריכים מטעם המשמר האזרחי. המדריכים קיבלו הכשרה לכך בקורס שהתנהל בהדרכתו של יועץ הסוכנות לעניני ה. ג. א.

אגודות ה. ג. א. לאגודות אשר בחיפה, ירושלים, פתח-תקוה, רחובות, גוש דן וגושי השרון והשומרון נוספו עתה אגודות חדשות: בראשון-לציון, בנס-ציונה ובגוש הנגב. האגודות הללו מארגנות את פעולות ה. ג. א. בגושיהן ובמחוזותיהן וממלאות את תפקידן זה גם מטעם ועדי המקומות והמועצות המקומיות. בזמן האחרון נפרת התענינות רבה יותר מטעם הממשלה בקשר עם פעולות ה. ג. א. על האגודות יהיה מוטל לבצע את כל ההכנות להתגוננות הישיב בפני התקפות אויר בעזרת הממשלה והרשויות המקומיות.

מקלטים. משרד יועץ הסוכנות לעניני ה. ג. א. פרסם בצורת חוזר חוברת על «מקלט חפירה בחצר הבית». חוברת זו, הכתובה בשפה קלה ומוסברת על ידי תכניות וציורים, תוכל לשמש בידי כל אחד ואחד ללמוד ממנה את דרך הקמת המקלט עבור משפחתו. נוסף לזה עומדות להופיע עוד שתי חוברות על «מקלטי חפירות צבוריים» ועל «מקלט ביתי מעל פני-הקרקע», שיהא בהן כדי להשלים במידה ידועה את הידיעות הדרושות להקמת מקלטים בעיר ובכפר.

קורסים. בימים 23-27 לפברואר התקיים במושב צופית קורס למדריכים מקומיים לה. ג. א. השתתפו בו 26 חניכים מ-20 נקודות שבשפלת-החוף, החל מזכרון-יעקב וגמור בשכונת בורוכוב. הקורס סודר על ידי הסוכנות היהודית, ובוצע בהדרכתו של מ. נמצא-בי.
בזמן האחרון נתקיימו גם שני קורסים ממשלתיים לה. ג. א. - האחד בירושלים והשני בחיפה. לקורסים אלו נשלחו חניכים גם מטעם אגודות ה.ג.א. הקורסים התנהלו בשפה האנגלית, ודבר זה מקשה על המדריכים גומרי-הקורסים, שהם צריכים אח"כ למסור את הידיעות בשפה העברית.

מלחמת האויר ב-1940

להקת חוקות של מפורסם משיפוס פלינגטון על פני קלנולנד ווילהלםספהן, בתורם אחרי הצי הגרמני, לא הוטלו פצצות, כי הצי לא נמצא. האויריה הגרמנית גם היא נהנה באופן דומה. היא תקפה אניות מלחמה—בפירט אוף-פורט, אבל לא הפציצה מטרות-יבשה. היא נסתה להפציץ אניות מכל סוג, אבל לא נמלים וערים.

קל יותר להבין את סיבת המנעותם של הגרמנים מהפצצות-יבשה, מאשר לנלות את גורמי ההבלגה הבריטית בנידון זה. הכל יודעים, שאם יפתח צד אחד בהפצצת מטרות-יבשה יביא הדבר מיד לתחרות-הפצצה בלתי מרוסנת בין שני הצדדים. שאיפת הגרמנים, לאתר מסע פולין, היא לשמור על כך שאזורי התעשייה שלהם לא יופרעו, כדי שיוכלו לייצר מכסימום תוצרת צבאית. זה יאפשר להם לכסות את הפסדיהם במסע-פולין, ולהקים כוחות גדולים יותר, למען נגח את בעלות-הכרית בבוא האביב. מאידך ניסא היו לבריטניה טעמים חשובים להפציץ את אזורי התעשייה של גרמניה, בעת שזו אסרה מלחמה בפולין. אמנם, את תוצאות הפצצתו של בית-החרושת (לאוירונים, למשל) מתחילים להרגיש בחזית רק כעבור זמן ארוך; עיי כך לא היה משתפר למעשה מצבה החמור של פולין. אבל היה קטן כוחה של גרמניה להיות נכונה באביב. יתכן, שהמנעות המפציצים הבריטיים מפעולה באה מתוך כך, שהם מתכוונים להלוט במלוא כוחם בו ברנע, שתחלנה פעולות יתר סוגי-הנשק; ופעולות אלו — טרם הניעה שעתן, החשש מהפצצה נגדית עיי הגרמנים אינו מתקבל על הדעת כלימוק צבאי רציני.*

השבועון הלונדוני, אובזרַבֵּרִי מביא באחד מגיליונותיו, כפרום השנה החדשה, רשימה דלהלן:

פעולות מלחמת האויר ב 1939 היו בעלות היקף מוגבל, ואין לראותן כצמתי-מידה לאפשרויות העתיד. אבל מותר, על יסוד ניתוח הפעולות הללו, ועיי בדיקת שיטותיה של גרמניה כנשק האוירי, להניע לירי השערה מסוימת על איפיו מלחמת האויר בשנת 1940.

בדרך כלל, לפעולות האויריות במלחמה זו היו עד כה ארבע צורות. א) שימוש מלא כנשק האוירי עיי גרמניה ופולין בספטמבר 1939; שימוש זה קלל מצד הגרמנים גם הפצצת ערי פרוזות והמטרת אש מכוונת-יריה על אנשי צבא ואזרחים. ב) טיסות-סיור מקיפות, עיי ביא משני המחנות. ג) שימוש בכוח האוירי לשם הפצצת אניות. ד) שימוש במטוסים עיי גרמניה להטלת מוקשיים.

הראוי ביותר לתשומת לב בתקופה זו, היא הקפדתם של שני הצדדים, מאז מסע פולין, להמנע מהפצצת מטרות-יבשה. אמנם, ב 13 בנובמבר נפלו פצצות גרמניות על איי-שטלנד, אבל אין ספק כי הן היו מכוונות אל כלי-השיט, ואשר לאנגלים, הם לא ניסו כלל להפציץ מטרות-יבשה. רק אניות המלחמה של האויב הותרו כמטרות כשרות; והיות ואניות מלחמה הן מטרות קשות ביותר לפגיעה, נגרמו לחיל האויר המלכותי אכזרות כבדות, ביחס למספרי המטוסים שעסקו בכך.

כאשר התקיף חיל האויר המלכותי את הבסיס הגרמני לאוירוניים בבולקום, הוא השתמש במכוונת-יריה בלבד, ולא הטיל כל פצצות. כמובן, כאשר טסו ב 18 לדצמבר

* בהרצאתו ב-ריאל אמטיר סוסייטי בינואר ש. ז. סבר קפטן סיריל פולס (הקורוספונדנט הצבאי של "טיימס"), שאחת מסיבות המנעות מעצמות-הברית מלתקוף את גרמניה מהאויר, בשעה שהאויריה הגרמנית הייתה עסוקה בפולין, הייתה בכך, שסנהלי הכוחות האנגליים-הצרפתים בתרו לרוחות את ההתמודדות עם האויריה הגרמנית לזמן מאוחר יותר, כאשר יתרוגם המספרי בשטח האוירי יהיה מונטח בחולט. — המערכת.

טיסות-הסוור, שכללו זריקת כרוזים, נערכו ע"י של הצדדים; אך אין לראותן כמאורעות רביח-שיבות. הם באו יותר לשם בחינת סידורי-ההננה של המתנגד, מאשר לצרכי סוור ממשיים. הטיסות אפשרו לשני הצדדים לעמוד על טיבם של מטוסי הצד שכנגד. לגרמניה לא נתנו ידיעות אלו הוכחות מעודדות. כל סוגי המטוסים אשר לחיל האוויר המלכותי הוכיחו, כי הם עילים על אלה של הגרמנים. הטיסות האנגלים ושאר עובדי האוויריה נילו בטיסות אלו את כשרונם ואת העזתם. הצטינו בעבודתם במיוחד אנשי המפציצים הגדולים, שלרנל ההגבלות בהפצצה, שנוכרו למעלה, היו צריכים לשרת את מטוסייהם כאילו היו אלה מטוסי-ציד. היוזמה היתה בראשונה לחיל האוויר המלכותי. הוא פתח בהתקפה הנהדרה על תעלת-דיקהל. אחיב עברה היוזמה לגרמנים, וטיסותיהם לפירס-אוף-פורט היו מתוכננות יפה. הטלת המוקשים ע"י כוח אוירי היה בה מן החידוש, ולמרות התחבולות הנגדיות שבוצעו מיד, זכו הגרמנים ליתרון רנעי. ההתקפות הגרמניות בפצצות וכאש מכונות-יריה על ספינות דינ חסרות-מגן, שבאו אחרי כן, וראי שהן לא פחות שפלות מהפצצת ערי-פרוזות.

התעופה, הן זו של גרמניה והן זו של בעלות הברית, התגלתה ב-1939 כשפעולתה נתונה בסיינים מסוימים. לשתיהן אסור היה לתקוף מטרות-יבשה; אבל לחיל האוויר הגרמני מותר היה להפציץ כל מטרות-ים, בין אניות-מרוץ ובין ספינות-דיג, בעוד שלחיל האוויר המלכותי היה מותר להפציץ אניות-מלחמה בלבד. מלחמת-האוויר נמצאת כעת בנקודה מתהי. השאלה היא, האם תחול בה תוזה במשך שנת-1940, ואם תחול - אימתי?

גרמה, שאם תבוא תוזה מה-נקודה המתהי, - את האות לכך תתן גרמניה. בריטניה אין ברצונה להתחיל בתחרות-הפצצה אלא אם כן תאנס לכך ע"י פרובוקציה. וכן לא נראים הרברים, שבריטניה תהיה היוזמת לאיזו שהן פעולות יבשתיות בנות-מידות, שתצרכנה סיוע אוירי בקנה-מידה גדול, (כיום פעיל כבר כיום חיל האוויר של בעלות הברית במלוא כוחו). לפיכך ימשך המצב של צפיה ליוזמה גרמנית. ושרמניה תוזה - זהו דעתם של רוב האנשים המוסמכים, ואשר לשאלה: - אימתי תוזה? - גרמה כמעט ברי, שהתקפה אוירית תמוזג בפעולה יבשתית גדולה או תקדים במשהו לה. על כל פנים, זאת מלמדת אותנו התכניקה שלה בעבר. ההתקפס הגרמנית תכלול את הפצצת דרכי התעבורה, וכן, בהסתמך על הכרות היטלר מיום 13 לספטמבר 1939, - גם הפצצת ערי פרוזות. שני הצדדים מתכים אפוא. בריטניה מחכה לתנועתה של גרמניה. גרמניה מחכה עד שיתואם הכל - ומונ האוויר בכלל זה - לאיזו פעולה מקפת; בה ישמש חיל האוויר הגרמני חלק אורנני מכלל התכנית - כמו שהיה הדבר בפולין.

כתות-האוויר של בנות הברית מתרחבים, כנראה, בקצב הרבה יותר מהיר מזה של הגרמנים. יתכן, שהכוח האווירי של בנות הברית היום עורו קטן מזה של גרמניה. אבל הוא מצויד יותר טוב, מאומן לפחות באותה המידה, והרורכות שלו עדיפות על אלו של כותי-האוויר הגרמני. אם בריטניה תמשיך לשמור על יתרונותיה התכניים, למרות התאמצותם של הגרמנים להשיגה בשטח זה, יהיה בכוחן של בעלות הברית, בבוא יום הפקודה, להגן על עצמן ולהשיב מלחמה תקיפה שצרה.

חיל הרגלים של האוויר בפעולות קולוניאליות

לכרבה בספרות המקצועית בארצות השונות, אנו מביאים כאן את תמצית הרשימה. חיל הרגלים האווירי ניתן להוכלה

רשימה מענינת על נושא זה פורסמה זה לא כבר בעתון הצבאי הגרמני היומי. לא פנקס מיליטרי, הרברים וכו לתשומת

מהירה לכל שטח שהוא, ומידת מהירותו שנה לזו של האוירונים המובילים אותו. אפשר להורידו, בעזרת סוככים, סמוך לסביבה, שבה יצטרך לפעול. משךרד לאדמה, אינו עיף מסבלותיהדרך, והוא מוכן תיכף לפעולה בכוחות רעניים. מכיון שחיל הרגלים האוירי מצויד, בעיקר, בנשק אבטומטי, הריהו עולה על ניסות-הילידים ביתרוןאש מכריע. מחלקה של חיל-הרגלים-אוירוי (44 אנשים, 6 מקלעים, מובלים בשלושה או ארבעה מטוסים) יכולה לרדת על הקרקע, בתוך שטח של מלבן, שלא יעלה על 200 x 400 מטר. היא יכולה, אפוא, להתרכז מהר מאד, ולהסתדר תיכף לקרב, את המזון, המים, התחמושת, ושאר צרכי הספקה, אפשר להקציא לחיל זה בדרך אוירית.

התפקידים העיקריים, העומדים בפני חיל הרגלים האוירי במושבות הם: (1) לשחררנקודת מסמר שהולידים צרים עליה; (2) לפעול כמשלחת-עונשים; (3) להתקיף צבא-ילידים שהתמרד; (4) לסייע להקמת הסדר במרכז מאוכלס, שפרצו בו מהומות; (5) להגן על מתישבים אירופאיים בנקודות מבודדות, בשעת התנפלויות של ילידים; (6) לתפוס במהירות נקודות בעלות חשיבות מיוחדת.

כדי למלא את התפקידים הנ"ל, ביחוד את שלוש הראשונים, יש צורך לשפור על סדר פעולה זה: לאחר שנתקבלה, הידועה על האויב, יש לשלח מיד אוירון לסיור מדויק של נקודת התרכוותו. האוירון צריך לחפש באותה סביבה גם מקום מתאים להורדת חיל הרגלים האוירי. לאחר שחיל זה הורד, עליו לפעול מתוך שיתוף אמיץ עם המטוסים. אלה יצטרכו לעקוב אחרי הקרב, להמציא ידיעות ולהספיק תגבורת. כתום הפעולה, יוכלו המטוסים, במקרים ידועים, לרדת לקרקע, כדי להעלות שוב את חיל הרגלים. פעולות מסוג זה הן קלות יותר במושבות מאשר בחזית אירופית, כאשר לילידים אין, כרגיל, אמצעי-התנגונות אנטי-מטוסיים. חיל הרגלים האוירי יצליח כאן גם לאופרציות של משטרה וגם לפעולות מלחמה ממש.

בעל המאמר מזכיר כמובן את אפשרות השיתוף בין חיל חדש זה ובין שירותי ההגנה הקיימים במושבות, כגון רוכבי-הגמלים ושירותי האספקה הממונעים. לעתים קרובות יוכל חיל הרגלים האוירי לבוא במקום רוכבי-הגמלים, ולמלא את תפקידם של אלה ביתר הצלחה.

מ ה ע ת ו נ ו ת ה צ ב א י ת

"הכוכב האדום" КРАСНАЯ ЗВЕЗДА

עתון יומי של "הצבא האדום" יוצא לאור במוסקבה משנת 1924

לסיבותיה של התבוסה הפולנית

העתון הסוביטי מוצא, שהסבה העיקרית לתבוסה הפולנית היא, שהצבא הפולני לא היה מצויד כל צרכו בכלי נשק חדשים. לדיכוייות הרגלים הפולנית היו למעשה רק 18 תותחים אנטי-טנקיים, בעוד שלגרמנים היו 22. דומה לזה היה גם ההפרש בארטילריה אנטי-מטוסית: דיכויית הרגלים הפול-

מאו מסע פולין עברו, אמנם, כמה חדשים, אך ההתענינות בסיבות התבוסה, המפתיעה במהירותה, לא פנה עד היום. לנושא זה מקריש, הכוכב האדום מתודש דצמבר 1939, מאמר מסכם. אנו מוסרים בזה את קיצורו כפי שנערך ע"י קצין משירות האינפורמציה הצבאית של ארצות-הברית.

נית היו לה רק 4 תותחים אנטי-טורסיים, בעוד שלגרמנים היו 12. אפשר שהמפקדה הפולנית היתה מצליחה להתגבר, איך-שהוא, על הברלי כוח עצומים אלה, אילו, לפחות, עמד לרשותה מספר מספיק של טנקים וכלי-רכב משורין, ואולם גם בנידון אלה היה כוחו של הצבא הגרמני עדיף.

מלבד בטליונים של טנקים להזכרת כוחן של דיביות הרגלים, היו לגרמנים גם יחידות-טנקים מיוחדות, שמנו מאות כלי רכב, ואילו בצבא הפולני לא היתה אף דיביות אחת שתכלול בפליון של טנקים בתוך ארגונה הקבוע; בכל הצבא הפולני לא היו אלא 15-12 בטליונים של טנקים. ועוד: הפולנים השתמשו בטנק קל, טנק לנישוס-סיוור, מוזין בשתי מכונות-יריה, וכמובן שלא יכול היה לעמוד בפני הטנקים הגרמנים, המצוידים גם בתותח-ירדה נוסף על מכונות היריה.

וגם בארטילריה-שלישדה היה היתרון לגרמנים; ביחוד בארטילריה הכבדה; דיביות הרגלים הפולנית כללה בתוכה רק רגימנט תותחנים אחד מורכב משלושה מפלגים. בערב המלחמה עסקו בארגון מפלגים נוספים של ארטילריה כבדה, אולם הארגון הזה לא הושלם, וכשפרצה המלחמה עמדה יחידה נוספת כזאת רק לרשות חלק מהדיביות. לעומת זה היו לכל דיביות-רגלים גרמנית שני רגימנטים ארטילריים, מצוידים בכלי-יריה קלים ואף כבדים, יתר על כן: המפקדה הגרמנית יכלה לחזק את כוחה של דיביות הרגלים בתוספת ארטילריה כבדה, שאולה מארטי-לרית הקדפוס ואף מהררכה הארטילרית של המפקדה העליונה; לא כן המפקדה הפולנית, שבכל צבאה היו רק 11 רגימנטים של ארטילריה כבדה, ושני רגימנטים בטהיכ של ארטילרית-מצורי (מן הסוג הכבד ביותר). האויריה הפולנית היתה מצוידת היטב באוירונים מהסוג החדיש ביותר (כמפציץ הקל סוסי, שמהירותו 285 מיל לשעה, ואוירון הרדיפה, וילקי בעל מהירות העילה

על 300 מיל לשעה), והיא היתה מסוגלת להתגנדות חמורה לאויריה הגרמנית. אולם הגרמנים הפציצו והשמירו עוד בראשית המלחמה את כל האוירודרומים הפולנים והרכב מהציוד האוירי, אשר לא הוכתר ולא נזנן בראוי; וכך הבטיחו הגרמנים לעצמם גם את השליטה המוחלטת באויר. מגרשות קשות נתגלו בארגונו של הפיקוד הפולני. אחת הטעויות החמורות היתה העדרם של משות הקורפוסים, אשר הצורך בהם הורגש אפילו בימי-שלום. ידוע כעת, שהמפקדה הפולנית הרכיבה קבוצות אופרטיביות, שכל אחת מהן היתה מצורפת מכמה דיביות-רגלים ובריגדות פרשים, בתנבורת יחידות של טנקים ושל ארטילריה כבדה. אולם המשות של הקבוצות קאלו לא תמיד היו מסוגלים לבזון את הפעולות כתנאים המורכבים של המלחמה החדשה. יחידות-הקשר היו מועטות, והיה בזה משום נזרם מכשיל ביותר: רק פלוגות-איתות אחת שרתה דיביות רגלים שלמה!

כמשך שנים רבות זרמה המחשבה הצבאית של פולין באפיק אחד: היא חזתה מלחמה עם ס.ס.ס.ר., אך לא עם שכנה ממערב. על כן בלט חסרונם של ביצורים כגבולות פולין המערביים. גם מסילות-הברזל האסטרטגיות חוכנו ונבנו, בעיקר, לפי סכרה של התנגשות סוביית-פולנית.

משנת-ברר, כי אין להמנע ממלחמה עם גרמניה, לא היתה עוד כל שהות למכה הכללי של פולין לשדוד מערכות. אם כי העתונות הנרה היתה מודיעה בפעם בפעם שתכניות ההגנה הפולניות ידועות לגרמנים, לא ראתה המפקדה הפור לנית נחיצות להכניס בהן שינויים. זאמנם נהנו הכוחות הגרמניים הנאה שלמה מהונחה זו, ובעיבדה זו אנו מוצאים הסבר לתנועות העקיפה הרחבות של הצבא הגרמני. את המהלומות הכבדות ביותר כונו הגרמנים לנקודות הרפות ביותר של הקו הפולני, שהיו ידועות להם. לאחר ששברו את הקו, פתחו להם דרך להקיף בשלימת את

הקבוצות האופרטיביות הפוליטיות שאורגנו מתוך הסוג.

כך נותק באופן חמור הקשר בין כמה מהקבוצות האופרטיביות של צבא פולין, ולא היתה עוד אפשרות להתנגדות ממשית ראויה לשמה, כל מאמצי הפולנים נדונו לכשלוף, כי, אכן, אך רעיון-הבל הוא להתקיף טנקים נרמנים ביחידות פרשים נדולות, כאשר עשו הפולנים ע"י צינסטוכוב ובזמן שפשוטו לתוך פרוסיה המזרחית.

חיל הפרשים הפולני, שמנה ארבעים רגימנטים, מאורגנים ברובם ביחידות עצמי איות, היה לקוי בציוד דל של כמה כלי זין חיוניים, - כנון תותחים אנטי-טנקיים ואנטי-טוסים, - וכן לא נתמך דיו בכוחות

תעופה וטנקים.

בין הסיבות השונות למפלת פולין תופסים מקום נכבד גבולותיה הבלתי נוחים עם גרמניה, עם בליטותיהם העמוקות, כי בעטין צפויים היו הכוחות הפולנים בנבולות לסכנת-התקפה מיד. דוגמה חיה לכך אפשר לראות בהתהוותו של השק הפוזנני, ששם הוקפו כבמלכודת עשר דיביויות פולניות, ועד פרט אחד, אף הוא מן המכריעים: אם כי עובדה נלוויה היא, שמטוסי האויב יכלו להגיע בנקל אל כל נקודה בטריטוריה הפולנית, לא הוכטח אף אחד ממרכוזה המדיניים והתעשייתיים של פולין ע"י שיטת הגנה אנטי-טוסית הראויה לשמה.

ד פ ו ט י צ ב א

האינפנטריה צוערת

להליכה, שאז הוא מאבד את כושר פעולתו עוד לפני שהוא מגיע לשדה-הקרב. יש להבדיל בין חייל לספורטאי. זה האחרון מאמץ את כל כוחותיו להשגת שיא, ואין רע אם יתעף לאחר שהשיג את מטרתו, מה שאין כן החייל, שאחרי התאמצות גדולה של הליכה, עליו להיות מוכן להשתתף בפעולת-קרב.

ישנם צבאות שקנו לעצמם שם-עולם בזכות ההישגים הגדולים שלהם בהליכה צבאית. הרבה מהנצחונות של הגרמנים בשנת 1914 יש לזקוף על חשבון הסגולה הזאת, שהם רכשו לעצמם מתוך אימון רב ותכליתי.

ההנעלה המתאימה לחייל היא בעיה המעסיקה את הצבאות בארצות השונות, והמוסדות המוסמכים עושים נסיונות רבים למצוא את ההנעלה הנכונה, המיוחדת לכל אקלים, ומשתנה לפי תנאי הארצות השונות.

המרש הצבאי (מרש במלוא התחמושת) דורש התאמצות גדולה. בדיקות שנעשו תיכף אחרי הליכה של 25 קילומטר, הראו ירידה

עם כל התקדמות ההכניקה שהביאה עמה לצבאות שבימינו כלי רכב ומכונות משובללים, יש גם כיום חלק גדול בחיל-הרגלים, שהרגלים הן אמצעי-התנועה היחיד שלו, וכן, כנראה, עוד יהיה הדבר בעתיד הקרוב. החיל הזה נאלץ לנוע ברגליו מרחקי-קילומטרים, ממערכה למערכה על פני כבישים, דרכים לא-סלולות, ביערות - בחום לוהט, או בגשם וקור. המראה של קבוצות-קבוצות מכוננות, המשתרכות בכבדות, לאט-לאט, עיפים מן הדרך ומן המשא, לא יחלוף מהר מאיזור שדה-הקרב וסביבתו. גנרל אחד אמר: «לא הידים אלא הרגלים מנצחות בקרב».

כאן אנו נותנים סקירה קצרה, שמתוכה נראה, מהן הדרישות הנדרשות מאת החייל בניידות, זה, נכיר את הקשיים שהוא נתקל בהם, ואת מידת הסבל שהוא נתון בו עוד לפני הגיעו לחזית.

האימון הטוב ביותר לפעולות קרב אין בו תועלת, באם החייל אינו מאומן כל צרכו

להליכה אופי של מרש צבאי למרחקים גדולים, מרש מאומץ, יש לפי דעתי לותר על השירה, המכבידה או על האנשים את ההליכה.

השפעה ידועה על יכולת ההליכה יש גם לגובה-קומתו של האיש. הדעה, שבשביל האיש הנמוך ההליכה היא קלה יותר—בטעות יסודה. לכל גובה יש צעד שלו, שהגוף יוכל לו בלי להתאמץ. ככל שהחייל גבוה יותר, כן הצעד שלו ארוך יותר, והרגל עצמה היא יותר גדולה. החייל הגבוה מגמא בכל צעד שטח גדול יותר מאשר החייל הנמוך, ללא יתר התאמצות. וכך מצאו, שבמספר שווה של צעדים, ובתפרש מסוים בגובה, יעבור, למשל, החייל הגבוה 77 ק"מ והנמוך רק 72 ק"מ, וברור, שהראשון לא יתאמץ יותר מהשני.

גם המשא של החייל קובע את הקצב ומגביל את המרחק של המרש, ופה אנו רואים, שהמאמץ הנדרש מהחייל הנמוך הוא עוד יותר גדול בערך יחסי. משקל הציוד והתחמושת הוא שווה כמעט אצל כל החיילים, בין אם הם נמוכים ובין אם הם גבוהים, והרי זה מגיע בכמה צבאות לעשרים ושמונה קילוגרם. האיש הנמוך, נאמר בגובה של 1.60 מטר, שמשקל גופו הוא בערך 56 ק"ג, עומס על עצמו, לפי זה, נטל השהו לחצי משקל גופו. בעוד שהאיש הגבוה 1.80 מטר ומשקלו 78 ק"ג בערך נושא לפי זה רק כשליש ממשקלו הוא. נמשיכה נא בדרך של השוואת: סוס בינוני, שמשקלו 400 קילו בערך נושא משא של 100 עד 130 קילו כלומר, מ $\frac{1}{4}$ עד $\frac{1}{2}$ ממשקל גופו. נמצא שהחייל הרגלי, הוא עמוס באופן יחסי יותר מסוס, ויותר מזה החייל הנמוך. בזמן האחרון משתדלים להוביל את הציוד האישי של החיילים בכלי רכב. יש בזה, כמוכך, משום הקלה רבה, המאפשרת תנועה רגלית למרחקים יותר גדולים.

מצביא אחד אמר: «החייל הולך ברגליו, רץ בביאותיו, מחזיק מעמד בקיבתו, ומגיע למטרה—במוחו». מכאן נראה, שגם לקיבה נודעת חשיבות מרובה להצלחת המרש. תזונה טובה ומתאימה תעזור להשגת המטרה. יש להקפיד על החגיגות במשך ההליכה. את

במשקל הגוף של משתתפים שונים, כדלקמן:
נוצר — — — — — עד 4 קילו.
חיילים בלתי מאומצים — — — עד 3.5
ספורטאים — — — — — עד 1.5

המרחק הנזיל הוא מרש רגיל, ואין בו שום דבר יוצא מהכלל. מלבד זה מוצאים כי אחרי מרש צבאי של 25 קילומטר עולה גם מעלת הטמפרטורה של האדם בחצי מעלה.

מהירות הרוסק אצל איש נורמלי היא, בערך, 65 לדקה במצב שכיבה, 70 לדקה — בעמידה, 90 בהליכה רגילה, 110 — אצל משתתפים במרש צבאי, ו130-160 אצל רץ (לפי המהירות). הנשימה קשורה בפעולת הלב, כי בהליכה עולה במאוד הצורך של האדם בחמצן. אם למשל נגמור את כמות האוויר שאיש שוקב שואף לתוכו ונקבע אותה ל-1.00, כי אז נקבל בישיבה 1.18; בעמידה — 1.35; בהליכה במהירות של 4 קילומטרים לשעה — 2.76; בהליכה של 6 ק"מ לשעה — 4.50 בערך; והרץ 12 ק"מ לשעה יהיה זקוק ל-7.05.

ואולם בזמן שחיל הרגלים צועד בצורה מכוונת, הרי הוא נושם אוויר המכיל בתוכו אך מעט חמצן ויותר יסודות אחרים (ביחוד בדרכי עפר, ביערות או ביום מהניק). הנשימה היא אז יותר מהירה, מבלי שחספק לגוף את כמות החמצן הדרושה לו. במקרים כאלה אנו אומרים שהאוויר הוא רע, כלומר לפי מיעוטו של החמצן באוויר, ואז באה ירידה במשקלו של האדם.

יש אומרים, שהשירה מסייעת להליכה ומקילה עליה, אבל לא תמיד הדבר נכון. כששירים — עולה הצורך בחמצן, כי השירה מביאה עמה התאמצות נוספת של הגוף ועיי כך מנוצל גם האוויר שבקרבו ניצול יותר אינטנסיבי. התאמצות נוספת מחמת שירה מביאה לידי נשימה מהירה וקצרה דרך הפה, — במקום הנשימה הרצויה, דרך האף, ואף על פי כן במידה שהשירה נחוצה להרמת מצב הרוח וכד', ולמרחקים קצרים, אין להתנגד לה, ואז היא רצויה בתולט. אבל כשיש לה

• כל המספרים אמורים לתנאי חוץ-לארץ.

המנוחה הראשונה יש לקבוע כבר אחרי 30 דקות, ובהמשך – אחרי כל הליכה במשך 50 רגע – חנייה של 10 דקות.

עד למרחק של 18 ק"מ בערך אינה מורגשת, בדרך כלל, התעייפות רבה; מ 18 עד 25 ק"מ עולה ההתעייפות בצורה מתמדת. בקילומטר ה-28 לכל המאוחר (רצוי אחרי 20, ביחוד אם אם סה"כ אינו עולה על 35 ק"מ) צריך לקבוע מנוחה של 60-80 דקות, ולפי האפשרות גם אוכלת חם. החלק האחרון של מרש ארוך, בין הקילומטר ה-29-40, הוא הקשה ביותר, ובו נדרשות המנוחות לעתים יותר תכופות. יש אמנם

אנשי-צבא מנוסים, ששוללים את ההפסקות התכופות למנוחה, ואומרים שאלה לא רק שאינן מועילות אלא גם מכבידות על האיש ומגבירות את העייפות, אבל למעשה אין זה זכון.

ברור, שבמלחמה לא תמיד ניתנת האפשרות לשמור על כל הכללים האלה. האויב הוא שקובע אז את זמן ההליכה, את מספר החניות, תנאי התזונה והגשחה וכד'. האימון המתאים שהחייל מקבל בזמן שלום והרוח הפועמת בקרב, הם העוזרים לו להתגבר אזי על כל הקשיים הללו.

מ. זעירא

צ י ו י נ י מ ה מ ז ר ח ה ת י כ ו נ

צפון אפריקה הצרפתית

באמצע ינואר יצאה שירה של מאות עולי רגל מוסלמים מאלג'יר, מרוקו ומערב אפריקה הצרפתית. הגנרל גוגס, הנציב הצרפתי העליון במרוקו, בא אל האניה להפרד מן הנוסעים. עולי-הרגל האלה משטחי הקיסרות הצרפתית נוסעים בלוית מומחה, הלוקח אתו תחנה של אלחוט ומכשירים לצילומי ראינוע וקולנוע. הכונה היא לשידורים וצילומים תוך כדי העלייה-לרגל. בין עולי הרגל נמצא בשנה-פמטי, חבר המועצה העליונה של אלג'יר, אשר השתתף במלחמת העולם הקודמת. הוא הצהיר, כי עולי הרגל יתפללו בעיר הקדושה לנצחונן של בעלות הברית.

מלטה

ההשתתפות היחסית של תושבי מלטה בשירות הצי המלכותי הבריטי היא גבוהה מאד. אוכלוסיית מלטה אינה עולה על 260,000 נפש והיא נתנה כבר 1300 מלח לשירותי הצי. אין לשכוח, כי גם בשירותי צבא-היבשה במלטה קיימים גדודים מבני האי.

תורכיה

«מפלגת העם» התורכית דגה דיון מוקדם בהצעת חוק, המקנה לממשלה סמכויות חירום כלכליות במקרה של גיוס. סכנת-מלחמה, או מלחמה. הצעת-החוק הוכנסה אחיז לדין דחוף בקמוטאי – בית הנבחרים התורכי. החוק מכונן לא רק למקרים של מלחמה אשר תורכיה חשתתף בה באופן ישיר, אלא גם למקרה שהמלחמה תפגע בתורכיה באופן בלתי-ישיר. מטרתו העיקרית של החוק היא, שלא ישנו אותם הסדרים והמעשים המושתתים, אשר פגעו לרעה בשלומן של העם התורכי בזמן המלחמה הקודמת. החוק קובע אמצעים חריפים (גם בדרך משפט צבאי) לשם מלחמה בספטרות ורןחי מלחמה נפרזים. לממשלה ניתנה סמכות מלאה להסדיר את היצוא והיבוא, כדי למנוע את חסרונם של חסרים שונים לצרכי ההגנה הלאומית והציבור. החוק משתדל, אמנם, להגן על אינטרסים, משקיים קיימים, ועם זה הוא מיפה את כוח הממשלה להחרים ולהלאים תעשיות ומכרות, אשר חשיבות רבה להן במצב של חירום.

בעתונות האנגלית נתפרסמו ידיעות מניקוי-סיה (בירת קפריסין), כי נתגברה באי תנועת ההתנדבות לצבא הבריטי. מאות צעירים מבני קפריסין רוצים להצטרף אל «קורפוס השרותים הצבאי Royal Army Service Corps». סוג גיס הנועד לשירותי אספקה ומלאכה. משלוח ראשון של יחידה קפריסיאית מסוג זה הגיעה כבר לחזית המערב. בסוף פברואר הכריזו שלטונות האי על יצירת בטליון קפריסינאי סדיר.

הלבנון הגדול

עיוני בירות ודמשק מודיעים על עיבוד תכניות להקמת בחיזיון לקבוצת בעיר הגמל טריפולי. בטרפולי מסתיים הענף הסורי של צינור הנפט העירקי. הנפט העירקי זורם עכשו לחיפה ולטרפולי חלק כחלק. בכל אחד משני הקוים עוברים במשך שנה כשני מליונים טון נפט גלמי.

לשכת המסחר בצידון פרסמה בכמה עתונים בירותיים מחאה נגד הכנסת תפוזי-זהב ארץ-ישראלים ללבנון. לשכת המסחר מנמקת את התנגדותה להדרי איי בשנים: תפוזי איי מתחרים בפרי הלבנוני, והם מביאים אתם מחלות רבות. הלשכה דורשת לאסור על כל אימפורט של תפוזים ארץ-ישראלים ללבנון. לעומת זה דורשים חוגי המסחר בלבנון, שממשלת ארץ-ישראל תסכים להכנסת הבננה הלבנונית לארץ בלי כל הגבלה. ממשלת הלבנון טוענת, שהבננה הלבנונית היא ניקה ממחלות, ולדעתה אין כל מקום לסייגים בנדון זה מצד ממשלת ארץ-ישראל.

סוריה

«פלשתין» היפואי מודיע שראש מפלגת «האופוזיציה» הסורית (מתנגדי «הגוש הלאומי») דיר שהבנדר, שבילה את הזמן האחרון במצרים, חזר כעת לדמשק.

עירק

הממשלה העירקית שיגרה לאנגליה משלחת המורכבת מקצינים ותלמידי בית-הספר הצבאי

הדיון בחוק הזה היה מהיר ביותר: מתוך 72 הסעיפים שהוא מכיל, הוצעו על 37 עוד בערב הראשון של הדיון.

הממשלה התורכית הודיעה, שהתערוכה השנתית באיזמיר תערך השנה מ-20 באוגוסט עד 20 בספטמבר. היוזות לנתיני-חוץ, הרוצים לבקר בתערוכה, תנתנה חינם. החוגים, המסחריים בארץ-ישראל קבלו הזמנות להשתתף בתערוכה.

מצרים

בראשית ינואר נידונה בקבינט המצרי התכנית להפקת כוח חשמלי ממפעלי סכר אסואן (ליד אשדות הנילוס שבמצרים עלית, סמוך לגבול לוב). הוחלט להגשים את התכנית הזאת, אשר עובדה עוד לפני שנתים אלא שעם פרוץ המלחמה היתה נסיה לדחותה. בכלל התכנית – הקמת תחנת חשמל אדירה, אשר הונע בכוח אשדות אסואן.

ההשקעה הררושה לכך הוערכה ב-7 מליונים ליימ, אולם כעת, עם עלית-המחירים תגדל ההשקעה. העבודה תבוצע ע"י קבלנים בריטיים. בקרבת תחנות-הכוח יוקמו מפעלי תחמושת, וכן מפעלים ליצירת חמר-זיבול מלאכותיים. כיום משלמת מצרים מדי שנה בשנה 4 מליונים ליימ בעד אימפורטים מסוגים אלה.

על פי התכניות לחיזוק הגנתה של מצרים החליט הקבינט המצרי להקציב מליון ליימ וחצי לרכישת אוירונים, נשק ותחמושת.

בראשית שנה זו נוסדה בלונדון ובקהיר לשכת מסחר אנגלו-מצרית. אחד מתפקידיה הוא «להעביר לידי אנגליה אותו חלק מסחר-החוק המצרי, שהתנהל עד כה עם ארצות-האויב». אכספורט הכייך הגרמני המוגדל (צ'כיה בתוך זמן) למצרים הגיע בשנת 1938, לפי סיכומי הלשכה, ל 4.894.838 ליימ.

קפריסין

ממשלת קפריסין מקציבה לפרדסנים שני שלינגים לכל תיבת הדדים הנשלחת לחו"ל.

לשם התמחות. ה«פלשתין» היפואי מודיע שמשלחת של טיסים ומהנדסים עירקים עברה את בירות בדרכה להשתלמות בארצות הברית של אמריקה. על המשלחת הוטל גם לקנות באהיב מספר אוירונים עבור ממשלת עירק.

לפי ידיעותיהם של העתונים היפואיים «אר דיפאע» ו«פלשתין» פרצה מחלוקת רצינית בין ממשלת עירק לממשלת סעודיה. סעודיה טוענת, שממשלת עירק מתעלמת מן ההסכמים בעניני גבולות וגדירות-שבטים, שנכרתו בין שתי המדינות. «פלשתין» מעיר, שההוגים הערבים רואים את המחלוקת הזאת בדאגה רבה.

העתון היפואי «ארדיפאע» מודיע ממקורות עירקיים רשמיים, שבאפריל 1940 יגמר בנין מסילת הברזל בין מוסול ותל-קושוק; אז יפתח שירות רכבות ישר בין בגדד ונמל טריפולי שבלבנון הגדול. לפי דברי העתון, תעשה רכבת מהירה את דרכה בין שתי ערים אלה במשך שש עשרה שעות.

«פלשתין» היפואי מסוף מרץ מודיע, שהממשלה העירקית בקשה מבית הנבחרים שיאשר עוד ששת אלפים דינר (לאיי) לגנועני הערבים באיי. זאת היא הקצבה עירקית שניה מסוג זה.

אירן

לפי ידיעות מטהרן, נתפרסם שם בכלי-המבטא הרשמי «אסיפֿלע» מאמר ארוך, המיעץ לאכספורטרים האירניים לבוא בקשרי מסחר עם הורו הבריטית, אשר בה, לדברי המאמר, ימצאו אפשרויות גדולות והקלות למסחרם. כידוע, היה סחר החוץ של אירן עד כה מכוון לס.ס.ס.ר. וגרמניה.

אפגן

לפי ידיעות מכבול החליטה הממשלה האפגנית להנהיג שירות חובה צבאית החל מגיל 17. כן הטילה מטוס חדשים אשר הבנסותיהם תוקדשנה לרכישת כלי-זין באופן

דחוף, ליטוד שתי תחנות אלוט, ולהשבת התחבורה עיי סלילת 3 קי"מ של מסילת ברזל. העתון המצרי, המביא את הידיעות, מציין גם את האמצעים אשר אחזו בהם השלטונות האפגניים למלחמה בתעמולה קומוניסטית.

ערן

הודעה בריטית רשמית (בעתונות האנגלית מסוף ינואר) קובעת, כי אין אמת בידיעות שנתפרסמו ממקורות גרמניים, על הריגת מספר בדואים אגב פעולות העונשין האוויריות שנעשו בשבט אדהם, בשטח הפרוטקטורט של ערן. אם כי השבט חסא כשורה שלימה של מעשירצח, שוד וביזה, נהגו בו גם הפעם לפי המקובל בפעולות בריטיות כאלו: אזהרה מספקת ניתנה לאשמים, לפני שהחלה הפעולה האווירית, וזו היתה מכוונת רק אל הבתים וחורשות-התמרים של האנשים בעלי ההשפעה שבקרב השבט. עקב האזהרה עזבו התושבים את בתיהם, לפני שהחלה פעולת העונשין. הפעולה עצמה בוצעה מתוך הסכס עם השולטן המקומי, ולא היו בה שום קרבנות אדם.

ידיעה על אבדן מטוס בריטי, שנמסרה בחודש ינואר על ידי כתבו של «סיימס» מעדן, מעלה לפנינו את תנאי הפעולה של כוח אוירי במדבר.

מטוס זה, מפציץ מטיפוס «בלגיה», השתתף בפעולות נגד שבטים בחצר-מות, ונאלץ לרדת (לא ברור, אם משום שנפגע או מפני קלקול במכונה) במדבר, במרחק של 25 ק"מ, בערך, מעירקא, בחלק המזרחי של הפרוטקטורט ערן, וכ-250 ק"מ מעדן העיר. שלושת עובדיו הצליחו לרדת בשלום, אך נהרגו אחיכ עיי אנשי השבטים. המטוסים אשר באו לעזרה, הביאו את גויותיהם לעדן, ושם נקברו בטכס צבאי.

תימן

בעתון הערבי «אל-אימן» היוצא בצנעא, בירת תימן, ניתן הנוסח הרשמי של הכרזת הנייטרליות התימנית. לפי נוסח זה נוהגת-תימן ב«נייטרליות גמורה» לגבי שני הצדדים

הנלחמים. ההודעה חתומה ע"י מיניסטר החוץ מוחמד ראג'ב.

רֹדְסִיָּה

המורים מכל בתי הספר ברודסיה המשמשים כקציני-ה"קֶטֶסִים" - ארגון לאימון צבאי של תלמידים - כונסו בסוף ינואר לִסְלֶטְבוֹרִי (בירת רודסיה הדרומית) למחנה-אימונים. במחנה זה ישתלמו מורים אלה בהכרת כלי הוּיֵן והשיטות החדישות ביותר של האימון, כדי שיוכלו להנחיל את הידיעות הללו לגרודי הקדטים שבבתי הספר. פעולה זו נעשית מתוך כונה להוציא את המדריכים ה"סדירים" מבתי הספר של רודסיה הדרומית, כדי שיהיו פנויים לתפקידים צבאיים.

הַרְדוּ

העתונים האנגלים מביאים את הידיעה, שממשלת הרדו החליטה להגביר את צבא המיליציה שלה. יאורגנו 5 בטליונים נוספים

לצבא ההודי הֶסְרִיסוֹרִיאִי (רורבה בעלת אופי מיליציוני לחיזוקו של צבא-התמיד בשעות חירום). שלושה מהגרודים הללו יגויסו בסוֹנְדְוֵיב - בהודו הצפונית-מערבית, לא הרחק מחבל הגבול המשתרע לארכה של אפגן; אחד - בגליל בומבי; ואחד בגליל מדרס. כל הגרודים יגויסו בשטחים לא עירוניים. יחידות חדשות אלו מוקמות בהתאם לתכניות ההרחבה הכללית של הכוחות ההודיים, אשר הוכרו עליה עם פרוץ המלחמה.

מֵלֵאִיָּה

רצון התושבים הבריטיים של מושבות מלאיה (סינגפור וסביבתה) לחזור לאנגליה, כדי להצטרף לצבא, נפגש ביחס שלילי מצד השלטונות. מושל מלאיה הודיע, כי המקורות הכלכליים של מלאיה יש להם ערך רב יותר לצרכי המלחמה מאשר תוספת אנשים-מספר בחזית. מאת בני אנגליה במושבה תדרש המשכת יצור היישונה והאבק.

הַלְכוֹת פַּטְרוֹל

עשה ו. לא תעשה

אין ללבוש או לענוד כל דבר בהיר או גוצץ. לדרך יש לצאת בצמוד קל ומעט ככל האפשר.

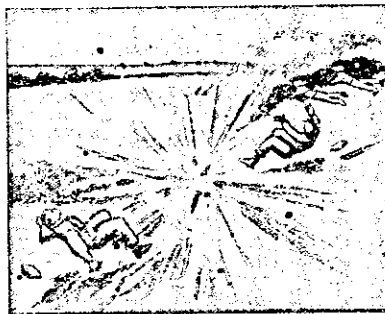
על הפטרול להיות חפשי מכל מעמסה מיותרת. לעתים קרובות מצטיידים פטרולים של סיור רק ברכיבים, שמחסניוניהם סעוגות ומספר כדורים בכיס.

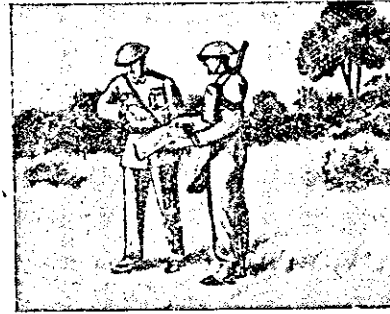
נירות וכד הנפלים לידי האויב עלולים לספק לו ידיעות חשובות.

לפני היציאה חובה לבדוק בכיסים, ולאסוף את כל הנירות והסבלים (סימני הגודד והורגה).

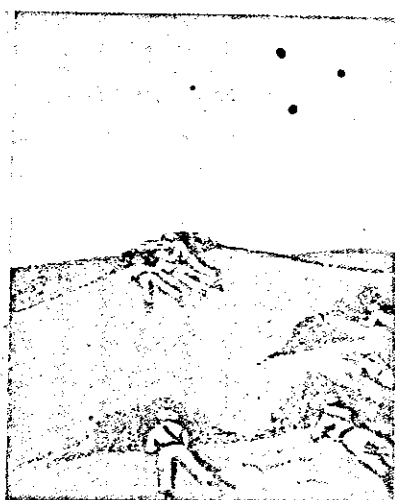
לא תוכל לתת אשם בחבריך, שהרביצו בך אש, אם דבר צאתך אינו ידוע להם.

אנשינו מוכרחים לדעת את מועד יציאת הפטרול ושובו ומחי הדרך שילך בה.

אם המשתתפים אינם יודעים את מטרת הפטרול ואת תכניתו - ישארו איבודי עצות בנפול מפקדם.

מפקד הפטרול, ואם אפשר כל משתתפיו, יצפו ויברקו את אזור פעולתם לפני צאתם לדרך.

פטרול המתקדם ללא זהירות נקל להפתיעו. כשיש חשש לאויב - המנע מהצטופפות!

המבנה של הפטרול תלוי בצורת טני הקרקע וצריך להבטיחו נגד הפתעות מכל צד שהוא. לעתים קרובות יהיה צורך להוציא גשמים.

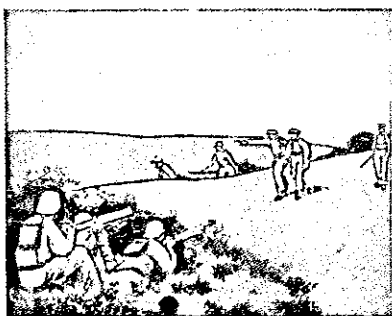

מסרול שאינו מנצל את פני הקרקע ואינו מתנוועע בהסתר. עוזר לאויב בהכנת מארב.

נצל את צורת פני הקרקע ומעטתו במלואם. המנע מקו הרקיע ככל האפשר, כי סכנה בו.

מסלול הליכה קבוע גורר אחריו, במקום או במאוחר, מארב.

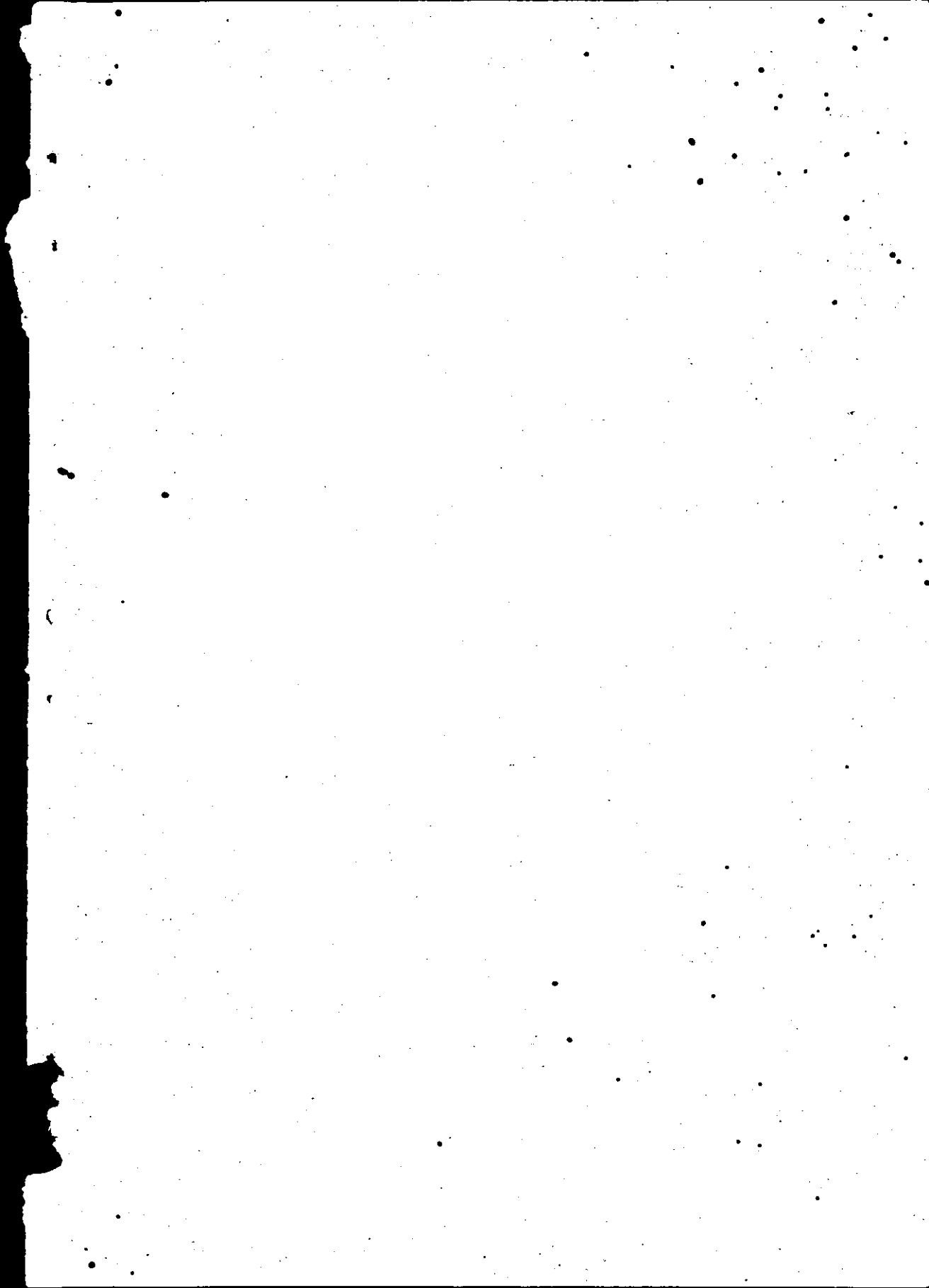
הפטרול חייב לשנות מדי פעם בפעם את מסלול הליכתו ואופני פעולתו.

הצטופפות, כפי שהיא נראית כאן, מוזיקה תמיד, ואלום כשהיא מלווה בהעדר כל דאגה לחפוי הנסיגה, התוצאה עלולה להיות הרת-אסוף.

פטרול חייב להבטיח את עצמו בשעת הנסיגה. האנשים ב-N חימו על נסיגת אלה שב-B, ועתה יחמו אלה שב-B על נסיגת אלה שב-N.

הערות לתרגול הסדר החדש

ההערות הנתונות בזה נכתבו ע"י מרדכי באחת מהסתדרויות
הספורט הגדולות שלנו. — המערכת.

ביום בהיר אחד התחלנו פתאום לקפוץ כתישים את הקפיצה האקנולי-קריסטית החדשה, ועוד בליות קולות שונים ומשונים: «טא, טא!», «טא! טא, טא!», אולם חוץ כדי קפיצה התברר, כי לקפוץ כראוי אין זה דבר פשוט ביותר. המדריכים עוד חפשו, איך שהוא, את הענין, אבל המודרכים נחבלבלו לגמרי: קשה להם לקפוץ לפי התקנות. מתוך העבודה בתגלה עוד סוד אחד, כי נוסף לכל אותן הסגולות, שחבר צריך להיות מחונן בהן, עליו להיות גם בעל חוש מוסיקלי מפותח, — שאם לא כן אין לו תקוה מרובה לצאת בשלום ממבחן זה ששמו «תרגיל-סדר לפי השיטה החדשה».

לי נרמה, שיש איוו איר-הבנה מצדנו, באופן קבלתנו את סדרי השלשות. אותו אנגלי נכבד, אשר הנהיג בצבא הבריטי את מבנה השלשות, לא התכוון כלל לקפיצות-בלט אלו. לפי עניות-דעתי, היתה לפניו מטרה אחרת: הוא רצה להתאים את המבנים לטקטיקה החדשה, הדורשת פריסה קלה ומהירה; מכאן — מחלקה בת שלוש כיתות, ערוכות בשלושה טורים, הנפרדים על גקלה, ביטול ה«ארבעות» וכו'. מצד שני שאף המתקן להקטין את הזמן הדרוש לאימונו של החיל, ע"י ביטול החלק הצרמוניאלי.

במבוא לתרגול הסדר החדש אנו קוראים, שתפקידו הם אלה:

א. להשליט את ההרגל לציות;

ב. לאפשר לגופי-גיסות להסתדר ולנוע במהירות וללא בלבול;

ג. לעורר ע"י תנועה משותפת ומסודרת את גאות האיש על עצמו ועל היחידה אשר אליה

הוא משתייך;

ד. לחדש את רוח הגבורה בגיסות שנשתבשו.

במידה שניתן להגיע לתכונות הנ"ל על-ידי התרגילים, נדמה לי, שאפשר להגיע אליהן בלי הקפיצות האלו. הקפיצות רק הופכות את האדם למין «חיל של גומי». מלבד זה הן גוזלות מאתנו כוחות, זמן ומרץ ללא שום תכלית. אנחנו מכינים את עצמנו לקראת הבאות. ברור איפוא, ששיטת האימון האנגלית צריכה להיות גם שיטתנו. אבל אין זה מחייב אותנו, כלל וכלל, לקבל מהם את הכל, מבלי להתחשב עם המציאות שלנו. בעבודתנו יש לנו ענין עם אנשים המוסרים מרצונם ה טוב את זמנם הפנוי, (ולעתים גם את זמנם שאינו פנוי), בשביל ללמוד מקצוע מועיל. תרגול-סדר הוא, ללא ספק, אחד המקצועות האלה, אולם אסור לנו להפכו ל«מצות אנשים מלומדה».

אני חושב את הזמן שהוקצב בתכניות לתרגול-סדר למספיק, אבל בתנאים דלקמן:

א. יש לבטל מיד את הקפיצות. אפשר להתייב ולצערן לפנים בתנועות טבעיות. מה שטבעי — הוא גם יפה.

ב. יש לבטל את נתינת הפקודות בהקדמת חצי טקט (כשרגל אחת עוברת את השניה).

הפקודה צריכה להנתן לפי הטקט השלם, והטקט הזה נוצר דוקא כשרגל מתייבט על האדמה.

ג. «צעד אחד לפנים», «שני צעדים לפנים» וכו'... צריכים להיות פשוטים — כמו בהליכה.

ד. «אחור פנה» צריך להעשות בשני טקטים במקום ארבעת הטקטים הנהוגים (בטקט

שלישי - יציאה ברגל ש מ א ל) : בכל התרגילים אנו יוצאים ברגל שמאל, ולמה זה דוקא ב«אחור פנה» יש לצאת ברגל ימין?

ה' בנזון שיחידה מתפקדת יש הכרח להפנות את הראש, אם אין הדבר נעשה, קשה מאד לתפקד להרגיש. השפירה הגיעה אליו. בשעת ההתפקדות, מביטים כולם לחזית, והפנית הראש היא המראה לדעת שבא התור לקרוא את המספר.

בקיצור - את הספל יש לזרוק. על ידי כך נקמץ, בלי ספק, כמה שעות בשביל דברים אחרים. בתרגילינו מתגלה ליקוי אופי אחד, חסרון רציני באמת: איננו יכולים לעמוד בשורה אפילו חמשה רגעים ללא תנועה, ללא דיבורים והערות. עלינו לשים לבנו לסימפטום זה, ולהשתדל למצוא רפואה למכה.

זכירה

על כוחו הצבאי של הישוב

שלושה גורמים עיקריים מהווים את כוחו הצבאי של עם: א) הכוח הנפשי-הרוחני; ב) הכוח הפיסי (הבריאות בכלל); ג) האמצעים הממריים. משלושת הגורמים האלה, יש לציין את בריאותו של הישוב העברי כגורם חיובי בהחלט. הרבוי היחסי של בני הגילים הצעירים שבישוב ומצב הבריאות הטוב של בני העליות הקודמות מחזקים את יכולתנו ההגנתית.

אולם, מצד שני אסור לנו לשכוח כי במציאות שלנו ישנם גם גורמים, העלולים במשך הזמן להרוס את הנכס החשוב הזה. ראשית כל: חוסר העבודה, על תוצאותיו האיומות - הזנה לקויה, חוסר דירה והזנחה גופנית כללית. גורם שני כזה לרעה הוא - העדר קופת חולים כללית ומחייבת. נמצא שדוקא ההמונים דלי-האמצעים ביותר צריכים להסתפק בעזרה המינימלית אשר בכוח קופות החולים החלקיות והמוסדות הסוציאליים לתת. אם גם הנפגע מסוג זה אינו נמצא בסכנה, הרי בפני בדיקה רפואית צבאית רצינית לא יעמוד במבחן. מלחמת העולם האחרונה הראתה, כי כבר זמן קצר לאחר פרוץ המלחמה גויסו במדינות שונות אנשים, אשר היו לקויים מכחינה גופנית ועמדו רק על גבול ההתאמה לצבא. גיסות אלו הפחיתו בהרבה את הכוח המלחמתי של יחידותיהם, הן מפני רבוי מחלות והן מפני מיעוט הכושר הגופני.

אם נשים אל לבנו, כי תופעות כאלו קרו בארצות שבהן קיימות קופות חולים ממשלתיות וכלליות, אוי נוכל לתאר לנו, כמה אנשים יפסלו אצלנו. «המלחמה היא אם כל המעשים» אומר הפתגם, על כן נוכל, אולי, לקוות כי היא תיצור אצלנו את קופת החולים הכללית, שהחברות בה תהא חובה לכל אדם עובד ובעל אמצעים מוגבלים. על כל פנים, ימי המלחמה מתייבים אותנו לפתור בעיה זו; ריבוי הרופאים בישוב - (על כל 300 תושבים רופא אחד) - מקיל על סידור הדבר. הגורם השלישי להפחתת הכוח הצבאי הפיסי הוא חוסר סידורים מספיקים למניעת תאונות עבודה ולשמירה על ההיגיינה בבתי המלאכה והחרושת. אין ביכולתי להכנס פה בפרטי הבעיה עם כל חשיבותה, אבל ברצוני להצביע על ספרו של פרופ' חיות (1935), אשר הוכיח, כי כמות תאונות העבודה בענף הבנין באי היא באופן יחסי גדולה הרבה מאשר בארצות הברית של אמריקה או בארצות מפותחות אחרות, אעפ"י שהבנינים אצלנו אינם גבוהים ומורכבים כליכך כמו בארצות אלו. פירוש הדבר: ירידה מתמדת בכוחו ההגנתי של הישוב.

ברצוני להעיר לבסוף, כי התופעות הנ"ל משפיעות לרעה גם על יציבותו הנפשית והרוחנית של הכוח ההגנתי. עלינו לדעת, שאי אפשר לעצב את כוחו הצבאי של הישוב על ידי הרשמה בלבד, אלא רק ע"י סיפול מעולת וע"י השגחה בשטחים הסוציאליים השונים של חיי האומה.

ח-ג

אל תפקיר
את משפחתך:

ביטוח

הסנה

מכסה את כל

הסכנות

וסיכון מלחמה

בכללן

פנה אל

הסנה

החברה האי לואריות בע"מ

תל-אביב, רחוב לילינבלום 44

סניפים בכל הארץ.

סיגריה

גליל

כתפארת שמה כן איכותה

יצא לאור הספר:

משחקים נבחרים

מאת

אברהם עקביה

הספר כולל משחקים ל"מסיבות" ולחוג המשפחה, משחקי נוער, משחקי כתיבה ומלים ועוד.

המחיר בכריכה 75 מא"י

במשך חדשי אפריל ומאי
רק 50 מא"י

בהזמנות לפנות - להוצאת "יבנה"
רחוב אלגבי 80, תל-אביב

ולכל בתי-המסחר לספרים וסוכני-הספרים
בארץ

ח. טיבר

מלט «נשר».

עצים וחמרי בנין

תל-אביב:

רחוב דרך יפו - תל-אביב 37
טלפון 2548

ח י פ ה :

רחוב המלכים 33, טלפון 386

קפת מלוה וחסכון קואופרטיבי של העובדים, תל-אביב

רחוב לילינבלום 50 פנת אלנבי
טלפון 3087 ת. ד. 797

מקבלת

פקדונות על מי תנאים טובים; חסכוניות גם של סכומים קטנים; סכומים לחשבון עובר ושב; שטרות לגובינא בכל ארץ-ישראל; העברת כספים לכל חלקי הארץ וגם ל'חוץ לארץ; העברות לפולניה ולרוסיה בתנאים נוחים.

משלמת

רבית גם לחסכוניות ופקדונות קטנים.

הקופה פתוחה:

בכל יום מ-9 עד 12 לפה"צ, מ-4-6 אה"צ
בערבי שבחית החגים מ-9 עד 12 לפה"צ.

כדור-רגל סיגריה זירג'ניה הטובה הוזל. עכשו

13 מא"י

מספרו

הארץ

עתון אינפורמציוני וספרותי: טלגרמות ודיעות רבות מכל המתרחש בעולם ובארץ. מאמרים פוליטיים ופובליציסטיים לשאלות ה'שוב, התנועה והעולם. מכתבים קבועים מאת סופרים מיוחדים בבירות העולם ובמרכזי היהדות. מערכת והנהלה: תל-אביב, רח' מזא"ה 56

הצופה

עתון יומי, נאמן למסורת ישראל ולכל קדשי האומה

ימחיר החתימה: לשנה 1,800 לא"י; לחודש 150 מא"י; גליון בודד 5 מא"י.

כתובת המערכת וההנהלה: תל-אביב, רחוב הרכבת 12, בית הסוכנים, ת.ד. 2045.

להספקת כח-זרם-אור!

דיזלים ומוטורים חשמליים
גנרטורים

אגרגטים קטנים מטולטלים עבור זרקורים
משקפות שדה • מצפנים
מנורות חשמל מכל הגדלים עד 500 וט
כל מיני חמרי חשמל

מספק

המשביר המרכזי בע"מ

תל-אביב • חיפה

המחלקה התיכנית

בנק הפועלים בע"מ

תל-אביב

ת.ד. 273 - טלפון 4296/97

ההון הנפרע והרזרבות

ל"א"י 190.000

מנהל עסקי בנק

לכל ענפיהם

SOLEL BONEH Ltd.

Central Contracting Office
Jewish Labour Federation

סולל בונה בע"מ

מרכז קבלני של הסדרות
העובדים העברים הכללית בא"י

Among Contracts carried out
in the past three years:

בנתה במשך שלש שנות
המאורעות:

160 Km. metalled
Roads

160 ק"מ כבישים

"Tegart's Wall"

"גדר הצפון"
לאורך הגבול הסורי

Barbed-wire

• Frontier Fence

נמל תל-אביב

Tel-Aviv Harbour

Government
Hospital, Haifa

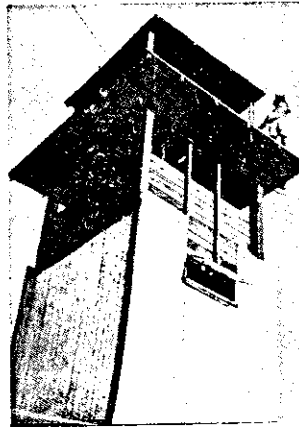
בית-החולים
הממשלתי בחיפה

The University Hospital,
Mount Scopus, Jerusalem

בית-החולים האוניברסיטאי
בירושלים

Military Camps and Barracks
at Jerusalem, Natania, Sara-
fand and 60 other places

מחנות צבא בירושלים, נתניה,
סרפנד ובעוד 60 מקומות שונים

דבר

עתון פועלי-ארץ-ישראל
העורך: ב. כצנלסון

«דבר» הוא עתון מדיני, ספרותי, אינפורמטיבי
וחנוכי ושוקד על מפעלו של צבור הפועלים
בארץ-ישראל.

«דבר» הוא העתון היומי הנפוץ ביותר בארץ.
מחיר החתימה: בארץ 1.800 מא"י לשנה, לחצי
שנה 900 מא"י, לחודש 150 מא"י.
בחול: לשנה 10 דולרים, לחצי שנה 5 דולרים.
לרבע שנה 3 דולרים.

הכתבת: «דבר», תל-אביב, ת. ד. 199

הפקר

עתון יומי מדיני וספרותי
מופיע בבוקר ובצהרים

בסאון הצבור האזרחי בארץ
מדור שקוע מיוחד לענייני-ישראל. שרות
אינפורמציה מיוחד לענייני האזרחים והמושבות.
עתון עממי ובלתי תלוי
«הבקר» הוא הדרך הטובה ביותר לפרסום

המערבת:

ת"א רחוב רענן 23, טלפון 4966 ת. ד. 261

התנהלה:

ת"א רח' אלנבי 132, טלפון 4111, ת. ד. 261
ניסוח וסוכנים בכל ערי הארץ ומושבותיה.

בנק אנגלו-פלשתינה

בערבון מוגבל

THE ANGLO-PALESTINE BANK Ltd.

Incorporated in England

לונדון תל-אביב (4 סניפים) יפו ירושלים חיפה
הדר-הכרמל טבריה צפת פתח-תקוה חדרה רחובות

LONDON TEL-AVIV (4 Branches) JAFFA
JERUSALEM HAIFA HADAR-HACARMEL TIBERIAS
SAFAD PETAH-TIKVAH HEDERA REHOVOTH

ניר, בערבון מוגבל

ה ה ו ן ה ר ש ו ם

400.000 לא"י

ה ה ו ן ה נ פ ר ע ו ר ז ר ב ו ת

293.526 לא"י

נירות ערך ש"כ «ניר»

מבטיחים הכנסה קבועה והקרן תמיד בטוחה

ת.ד. 1294; טל. 4423/24

תל-אביב, רחוב נחלת-בנימין 71

מכונית משא פורד V.8

המודל החדש בולדוג בעל רשיון להובלת 4.5 טון

אורך הארגז 4.30 מטר

בנוי לעבודה מקיפה יותר בפחות זמן ובפחות הוצאות

סוכנים ראשיים לארץ-ישראל:

חברה ארץ-ישראלית לאוטומובילים בע"מ

תל-אביב, בית-הדור, טל. 4585-3586 - חיפה, מרכז מסחרי החדש, טל. 1207 - ירושלים, רח' הנסיכה פרו, טל. 3405

ספריה שמושית

להתגוננות בפני גזים והתקפות

אוויר

ד.ה.ג.א.

הוצאת «לנוטר»

יצאו לאור:

התגוננות הפרט בפני גזים	המחיר 15 מיל
עזרה ראשונה לנפגעי גזים	30 "
מסקידי הפקחים	10 "
מצעות מציתות וכבוי דליקות	15 "
מסכת הגז האורחית	10 "

תנובה